

T. C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ZİYA OSMAN SABA

Hayatı - Eserleri - Sanatı

DOKTORA TEZİ

TEZ
DOK
K582
1991

Hazırlayan
Mustafa KIRCI

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÖZBALCI

SAMSUN - 1991

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

İşbu çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında DOKTORA tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan .Prof. Dr. Bahit Kavcar..

[Handwritten signature]

Üye . Doç. Dr. Celal Tokraklı

Üye Yrd. Doç. Dr. Mustafa Özbenli

[Handwritten signature]

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

3.19.1991.

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Bilal DINDAR

Ö N S Ö Z

Yeni Türk Edebiyatı tarihimizin sağlam bilgilere dayanılarak yazılabilmesi, tek tek sanatkârlarımızın ve eserlerinin araştırılıp incelenmesiyle mümkündür. Diğer bir deyişle, eksiksiz bir monografi bilgisinin teşekkül etmesi lâzımdır. Özellikle Cumhuriyetten günümüze edebiyatımız, kültür ve sanatımızın takip ettiği yolu göstermesi bakımından çok önemlidir. Ayrıca, günümüzü kurmada ve geleceğimizi temellendirmede bu dönemde yaşadığımız sanat ve edebiyat hayatının bütün yönleriyle incelenmesine büyük bir ihtiyaç olduğuna da şüphe yoktur.

Cumhuriyetten sonra gelişen kültür ve sanat ortamında eser veren pek çok sanatkâr vardır. Onların bazıları haklı olarak adları ve eserleriyle çok tanınan, bazıları da siyasî ve politik sebeplerden ötürü adları etrafında büyük gürültüler koparılan kimselerdir. Ancak bazı sanatkârlar da vardır ki, fikir ve sanat dünyamızda takip ettikleri sağlam çizgilerine rağmen kıyıda köşede kalmışlar, hatta unutulmuşlardır. Ziya Osman Saba da etrafında yığılmalar olmadığı, herhangi bir konuda istismara uygun düşmediği için unutulmaya yüz tutmuş Cumhuriyet sonrası edebiyatımızın sessiz ustalarından biridir.

Ziya Osman Saba hakkında bugüne kadar bir kaç makale ve lisans tezi dışında onu bütünüyle ele alan bir çalışma yapılmamıştır. Bu çalışmamızda değerli eserleri, sessiz kişiliğiyle gün ışığına çıkarılmayı, keşfedilmeyi bekleyen şairimizi etraflıca araştırıp incelemeye gayret ettik.

Çalışmamızı kısa bir "giriş"ten sonra iki ana bölüme ayırdık. Birinci bölümü Ziya Osman Saba'nın hayatı, mizacı ve eserleri, ikinci bölümü ise şairin sanatı ve eserlerinin incelenmesi genel başlıkları altında topladık.

Girişte, Saba'nın şiirini belli bir zemine oturtabilmek için onun yetiştiği dönemdeki şiirimiz hakkında bir değerlendirme yapmayı uygun bulduk.

Birinci bölümde şairin hayatı ve mizacına ait ipuçlarını belirlemek istedik. Eserlerini hayatı ve yaşadığı zamanın olayları ile dolduran Ziya Osman'ın hayatının ve yaşadığı devrin çok çeşitli yönleriyle bilinmesi, eserlerinin anlaşılması için gerekliydi. Yine birinci bölümde şairin eserlerinin yayınlandığı yıllarda basında çıkan değerlendirme ve tanıtma yazılarını, çalışmamıza ve şairin tanıtılmasına ışık tutacağı düşüncesiyle özetleme yoluna gittik. Ayrıca şairin bütün eserlerinin bir sayımını yaparak türlerine göre onların kronolojik birer listesini de verdik. Böylece otuz yıllık sanat hayatı boyunca şairin yayınladığı bütün eserleri ortaya çıkmış oldu.

Ziya Osman Saba'nın sanat hayatını ve eserlerini değerlendirmeye çalıştığımız ikinci bölümde, eserleri muhteva ve şekil yönünden incelemeye dikkat ettik. Şairin sözünü ettiği konular ve bu konular hakkındaki görüşlerinin kronolojik gelişim çizgisini tespit ederken eserlere yeni bir anlayışla yaklaştık, böylece onun yazdıklarının bütün muhteva zenginlikleriyle ortaya çıkmasına gayret ettik.

Bu bölümde ayrıca şairin tenkit yazıları ve makalelerindeki düşüncelerini, hem onun tenkit metodunu göstermesi, hem de edebiyatımızın otuz yıllık kesitine ışık tutması bakımından bir değerlendirmeye tabi tuttuk.

"Sonuç" başlığı altında çok kısa olarak şairin hayatı ve eserleri hakkında belirlediğimiz ana çizgileri dikkatlere sunduk.

Bibliyografyada "Ana Kaynaklar" başlığı altında şairin incelediğimiz bütün eserlerinden alıntı yaptıklarımızı, "Diğer Kaynaklar" başlığı altında yine, sadece alıntı yaptığımız yazıları ve eserleri zikrettik.

Bu araştırmanın konusunun tespiti, hazırlanması ve yazılmasında büyük bir titizlikle bana yardım eden, tavsiyelerde bulunan, beni teşvik eden, yüreklendiren sayın hocam Yard.Doç.Dr. Mustafa Özbalcı'ya çok teşekkür borçluyum. Yine kapısını bize her zaman açık tutan değerli hocam Doç.Dr. Celâl Tarakçı'ya da ne kadar teşekkür etsem azdır.

Ayrıca şairin eşi Rezzan Saba Hanımefendi'ye, oğlu Orhan Saba Beyefendi'ye, şairin sınıf arkadaşı Ferruhzat Turaç ve Galatasaray Lisesi Müdürü Sayın Prof.Dr. Yıldızhan Yayla Beyefendilere gösterdikleri yakın ilgi ve yardımlarından dolayı teşekkür borçluyum.

Mustafa KIRCI
Samsun - 1991

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.y.	: Adı geçen yer
a.g.g.	: Adı geçen görüşme
a.y.	: Aynı yer, aynı yazı
bs.	: Basım
C.	: Cilt
nr.	: Numara
s.	: Sayfa
vb.	: ve bunun gibi
vd.	: ve devamı
SB	: Sebil ve Güvercinler
GZ	: Geçen Zaman
NA	: Nefes Almak
MİF	: Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi
Dİ	: Değişen İstanbul

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖNSÖZ	11
KISALTMALAR	viii
GİRİŞ- Z.Osman Saba'nın Yetiştığı Dönemde Türk Şiiri.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ZIYA OSMAN SABA'NIN HAYATI-MİZACI-ESERLERİ

I. HAYATI	17
a) Doğumu, Aile Çevresi ve Çocukluğu.....	17
b) Öğrencilik Yılları	26
c) Evlilikleri ve Aile Hayatı	31
ç) Hastalığı ve Ölümü	36
II. MİZACININ ANA ÇİZGİLERİ	39
III. ESERLERİ	54
A - Şiir Kitapları	54
1. Yedi Meşale	54
2. Sebil ve Güvercinler	59
3. Geçen Zaman	65
4. Nefes Almak	68
a) Şiirlerinin Yayınlandığı Yerler ve Yazılış Tarihlerinin Kronolojik Listesi..	70
b) Kitaplarında Bulunmayan Şiirleri.....	78
B - Hikâye Kitapları	80
1. Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi	80
2. Değişen İstanbul.....	85
3. Kitaplarına Alınmamış Yazıları: Limanda, Değişen İstanbul.....	87
a) Hikâyelerinin İlk Yayınlandığı Yerler ve Yazılış Tarihlerinin Kronolojik Listesi..	88
b) Makaleleri ve Tenkit Yazıları	89
c) Makalelerinin ve Tenkit Yazılarının Yayınlandığı Yerler ve Yayınlanış Tarih- lerinin Kronolojik Listesi.....	91
ç) Z.O.Saba'nın Katıldığı Anketler ve Onunla Yapılan Konuşmalar	93
d) Mektupları	94

e) Diğer Yazıları	95
f) Baskıya Hazırladığı Eserler	96
g) Tercümelere	97

İKİNCİ BÖLÜM SANAT HAYATI VE ESERLERİNİN İNCELENMESİ

I. ŞİİRLERİNDE GÖRÜLEN BAŞLICA TEMALAR

a) Melankolik ve Karamsar Ruh Hali	102
b) Aşk	108
c) Zaman	116
ca) Geçmiş Zaman ve Çocukluk Özlemi	117
cb) Günün Çeşitli Saatleri	125
cc) Zamandan Şikâyet ve Kaçış	129
ç) Ölüm	135
d) Aile Hayatı ve Ev	149
e) Mutluluk ve Yaşama Sevinci	158
f) Deniz ve İstanbul	164
g) İnsan	170
h) Çocuk	181
ı) İman	184

II. ŞİİRLERİNİN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

a) Nazım Şekli	192
b) Vezin	201
c) Kafiye	206

III. HİKÂYELERİ

1. Yapı Olarak Hikâyeler	212
a) Anlatıcı ve Bakış Açısı	215
b) Vak'a ve Olay	217
c) Zaman	219
ç) Mekan ve Şahıs Kadrosu	223
2. Hikâyelerin Muhtevası	229
a) Çocukluk Hatıraları	229
aa) İstanbul Çocukluğu	230
ab) Çocukluğunun İstanbulu	237
b) Gençlik ve Okul Hatıraları	252
c) Aile Hayatı ile ilgili Hatıralar	257
ç) Çalışma Hayatı ile ilgili Hatıralar	267
d) Diğer Meseleler	272
da) Mutluluk	272
db) Fanîlik	275
dc) Geçim Sıkıntısı	280

IV. MAKALELERİ-TENKİT YAZILARI-KONUŞMALARI ve ANKET-
LERE VERDİĞİ CEVAPLAR

a) Sanat ve Edebiyat Hakkındaki Görüşleri.....	282
b) Tanıtma Yazıları ve Edebî Şahsiyetler: (N.Fazıl, S.Esat, A.Kutsi, Y.Nabi, H.Macid, Hamid, H.Fahri, S.Zeki, C.Atuf, B.Rahmi, B. Süha, K.Hulusi, O.Veli, O.Rifat, S.Teoman, M.Cevdet, C.Külebi, F.Hüsnü, M.Sami, O.Akbal, A.İlhan, İ.Z.Burdurlu, A.Ş.Hisar, S.Faik, C.Sıtkı).....	293
SONUÇ.....	332
ZUSAMMENFASSUNG (Almanca Özet).....	347
BİBLİYOGRAFYA	349

G İ R İ Ş

ZIYA OSMAN SABA'NIN YETİŞTİĞİ DÖNEMDE TÜRK ŞİİRİ

G İ R İ Ő

ZİYA OSMAN SABA'NIN YETİŞTİĞİ DÖNEMDE TÜRK ŞİİRİ

Ziya Osman Saba'nın yetiŐme dđnemini Cumhuriyetin ilân edildiği 1923 yılından baŐlatabiliriz. Çünkü Ziya Osman ilk yazma denemelerine bu yıllarda başlamıştır. 1923-1935 yılları arasındaki edebî eğilimler Ziya Osman'ın yetiştiği ortamı meydana getirir. O itibarla burada sözü Saba'ya getirmeden önce, onun içinde yetiştiği sanat ve Şiir ortamını ana çizgileriyle ifade etmeye çalışacağız.

Cumhuriyet, Türk tarihinde yeniden doğuş ve kuruluş safhası olarak kabul edilir. Böyle önemli zamanlarda cemiyetin sosyal, kültürel ve hukukî alanlarında meydana gelen değişikliklerin sanatkâra yaptığı etkilerle, sanat hayatına da geniş ölçüde yeni bir hava ve hamleler getirmesini beklemek lâzımdır.

Devrin yazarları tarafından "Yüksek ve Őerefli bir inkılâbın doğuşu" olarak belirtilen Cumhuriyetin hedefi "eski"yi yıkıp "yeni"yi kurmak ve cemiyetin maddî ve manevî müesseselerini millileŐtirmekle beraber, Avrupaî ve modern bir mertebeye yükseltmek olarak da tesbit edilmektedir.

İstiklâl savaşı neticesinde kazanılan zaferle memleketimizde yeni bir yaşama tarzı da başlar. "Asrîlik(çaĐdaŐlaŐma) anlayışı doğrultusunda siyasî,

kültürel, ekonomik ve hukukî hayatta yapılan inkılâpların yanında yeni hayat tarzı"¹ için tespit edilen programlara paralel olarak edebiyat için de bazı programlar teklif edilir. Cumhuriyetin edebiyatının da bu inkılâplar doğrultusunda plânlanması gerektiği savunulur.

Refik Ahmet Sevengil'in 1925 yılı Kanunu evvelinde Vakit Gazetesinde çıkan bir yazısında edebiyatın "canlı ve taze bir varlık" olabilmesi için "yalnız bir zümrenin değil, bütün milletin malı" olması istenir. Cumhuriyetle edebiyatımızın, edebiyatçılarımızın "canlı ve taze bir varlık" olması iddiası üzerinde ısrarla durulur. Cumhuriyetten sonra edebiyat sahasına atılan gençler hep bu "canlı ve taze bir varlık" olma iddiasıyla ortaya atılacaklar, her türlü edebî faaliyetin odak noktasını bu iddia teşkil edecektir. Gençlerin çeşitli edebî faaliyetlerinden sonra Yaşar Nabi'nin çıkaracağı "Varlık Dergisi (ilk sayı 15 Temmuz 1933)" Cumhuriyet sonrası edebiyatımızda gençlerin gerçekten bir "varlık" olduğu iddiasının sonucu olarak yayınlanmıştıdır denilebilir.² Yine aynı yazısında Sevengil bu edebiyatın "Salonlardan kulübelere kadar inmesi, burarlardan yaylalara kadar çıkması, halkın ızdırabını görmesi" gerektiğini belirtir. Cumhuriyet öncesi edebiyatımızın çürüklüğüne de işaret edilen bu yazıda, edebiyatın içinde his ve hayâlin iyi malzeme sayılamayacağından söz edildikten sonra "Yeni yapı bilgisi nasıl kerestenin yerine beton-armeyi ve çelik potrelleleri koydu ise, yeni edebiyatta da 'his ve hayâl' yerine 'fikir'i koymanın" gerektiğine işaret edilir.³

1.Zeki Mesut, "Avrupalılaştırmak,Asrîleşmek",Hayat M. C.1,nr.4, 23 K.evvel 1926, s.66-67.

2.Yaşar Nabi Varlık Dergisini çıkaracağını Ankara'dan yazdığı mektubunda Saba'ya müjdelere. Bu dergiye "Yeni gençlerin ve Yeni Türk Edebiyatının bir varlık olduğunu ispat edeceğim" diyerek Saba'dan ilk sayı için karamsar olmayan bir şiir ister.

3.M.Behçet Yazar,Edebiyatçılarımız ve Türk Edebiyatı, 1936, s.362.

Fikir ve sanat hayatımızda "Son beş on senelik edebiyatımızın berbat, sahte, millî ruha ve millî hayata yabancı bir edebiyat devresi olduğuna işaret edilerek edebiyatta yeni bir ruh yaratılması, edebiyatın yeni bir hayatı terennüm etmesi" devrin önemli kalemleri tarafından şart koşulur.⁴

Cumhuriyet sonrasında edebiyatımızdan "bir fikir ve edebiyat inkılâbı" beklenir. Bu edebiyattan, tabiat ve insanı kavramak emeliyle yola çıkarak, "bir inşa faaliyetiyle müsbete doğru koşan milletin edebî, bediî, felsefî, ahlâkî bütün varlıkları ortaya konulduktan sonra onun işlenmesi" istenir.⁵ Ayrıca bu yıllarda ferdin yerine milletin mevzu olarak ele alınması, kütle ile alakadar olunması, halk için ve halkın hayatının yazılması, halkın manevî kuvvetinin yükseltilmesi, halkı sevmek, sevdirmek, ona ümit vermek ve kuvvet olmak edebiyatımıza teklif edilen temel görevlerdir.

Denilebilir ki, Cumhuriyetle birlikte ısrarla, millî ve sosyal bir şiirin gerçekleştirilmesi uygun görülür. Cumhuriyet sonrasında batının Nietzsche, Bergson ve Freud gibi ferde önem veren filozoflarından faydalanarak bu edebiyatın gelişeceği bir yeni hayat kurulmaya da çalışılır. Bu yeni hayat içinde kurulacak edebiyatın sanatkârı da idealist ve kavgacı birisi olacaktır.

Tanzimattan sonra şiirimiz, doğu ve batı tesiri arasında bir bocalama manzarası arz eder. Öz benliğinden habersiz ve kararsızdır. Büyük Hâmit ve Namık

4. M.Fuat Köprülü, "İnkılâp ve Edebiyat", Hayat M., nr.5, 30 K.evvel, 1926, s.82-83.

5. H.Refet İşıtman, Hakimiyet-i Milliye Gzt., 5 K.sani, 1928.

Kemâl'den sonra Tefvik Fikret'in sanatkârlığına rağmen edebiyatımızın muhtac olduğu hakikî inkılâbı daha iyi sezen Muallim Nâcî'dir. Doğu tesiriyle İran, batı tesiriyle Fransız taklitçisi olan şiirimiz ancak; münferit olarak Tefvik Fikret, Mehmet Âkif, Yahya Kemâl ve Ahmet Hâşim'de şahsiyet kazanır, kendimizden sesler duyurmaya muvaffak olur.

Millî Edebiyat devrinde ise, şiirde dil ve veznin millîleştirilmesi ancak Cumhuriyetin ilânından kısa bir süre önce gerçekleştirilmiştir. Bu devreden itibaren, muhtevada ve şekilde yapılan değişikliklerle şiirimizde; doğu tesiri hemen hiç hissedilmeyecek kadar azalmış olmasına karşılık batının kaba taklidinden sıyrılmağa doğru açık bir hamleye de şahit olunur. Artık Türk şiiri taklit devresinden kurtularak kendi özelliğini bulma yoluna girmiş, kendi öz sesini duyurmaya başlamıştır. Türkçe, şiirde sadeleşmiş, konuşma dili özelliğini kazanmış ve çok ahenkli bir mecraya girmiştir. Hece vezninin -4'lüden 19'luya kadar- muhtelif şekilleri kullanılmış ve hecenin mutlak hakimiyeti sağlanmıştır. Samimiyet ve yenilik bu şiirin esasıdır. Konu itibariyle de çok zengin olan bu şiirde; içtimâî ve ferdî tahassürler, tabiat ve memleket duyguları yer alır.

Cumhuriyet sonrası şiirimizde etkili olan iki büyük şairimiz Ahmet Hâşim(1885-1933) ve Yahya Kemâl(1884-1958)dir. Hâşim yazdığı güzel şiirlerle bize bugünkü modern sanatın kaynağı olan simbolizmi sevdirep daha ziyade meçhulü anlatmak hususiyetine ait, asıl mahiyetini sezdirerek bugünkü şiirimizde bile etkili olmuştur denebilir. Cumhuriyet çağı şiirimizin çığ gerçekçiliğine karşı hayâl ve şiirin üstün değerlerini temsil eden Yahya Kemâl ise işlenmiş ve güzel şiirleriyle aruzun şekil ve ahenginin

en son mükemmeliyetini göstermiştir. Daha sonra şiirlerini hece ile yazan Ahmet Hamdi Tanpınar, Ahmet Muhip Dıranas, Cahit Sıtkı Tarancı, Ziya Osman Saba gibi şairlerin pek çoğu onların tesiri altında kalmışlardır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Hececiler topluluğunun da büyük bir faaliyetle eserler verdikleri görülür. Bilindiği gibi, önceleri Mehmet Emin Yurdakul, ardından da Rıza Tevfik Bölükbaşı heceyle yazmışlar, Ziya Gökalp ise Yeni Mecmua'da heceyi "Millî vezin" ilân etmişti. Bundan sonra hece vezni "hecenin beş sairi" Orhan Seyfi Orhon, Yusuf Ziya Ortaç, Enis Behiç Koryürek, Halit Fahri Ozansoy ve Faruk Nafiz Çamlıbel gibi şairlerle tekamül ederek edebiyata yerleşir. Saba'nın da aralarına katıldığı "Yedi Neşaleciler" topluluğu ile Ömer Bedrettin, Kemalettin Kâmi, Behçet Kemal Çağlar gibi şairler de hece vezninin edebiyatımızdaki yerinin sağlamlaşmasına yardım ederler. Hececilerin Cumhuriyetin ilk yıllarında yazdıkları şiirlerde; vatan, millet, tabiat ve cemiyet konularına çokça yer verdikleri görülür.

Bu devirde, bilhassa, "epik" şiir türünde eserler de ön plândadır. Tanzimattan beri devam edegelen hürriyet hareketi ve ilk örneklerini Namık Kemal'in ortaya koyduğu epik ruh; münferit ve zayıf devam etmesine karşılık, 1908 meşrutiyetinden sonra, sıra ile devam eden Trablusgarp, Balkan, Birinci Dünya Savaşları ile Kurtuluş Savaşı gibi olgular neticesinde inkişaf ederek Millî Mücadele devri şiirinde büyük bir önem kazanmıştır. Kurtuluş Savaşı zaferinden sonra ve Cumhuriyetin ilk yıllarında bu epik ruh büyük bir coşkuyla devam etmiştir. Bu devrede yazılan şiirlerin bir kısmı; Ey Türk İli (Enis Behiç), Akdeniz'e Doğru (Ömer Bedrettin), Zafer (Kemalettin Kâmi),

Yürüyüş ve Akdeniz Kıyılarında(Samih Rifat) adlı şiirlerde olduğu gibi zaferin mahiyetini ifade eder. Mustafa Kemal(Faruk Nafiz), Yakacıkta Bir Akşam(Samih Rifat), v.b. şiirlerdeki gibi bir kısmı da zaferin başkomutanı Mustafa Kemal'e ve büyük bir kısmı da Dönüş(Necmettin Halil), Sılanın Toprağında, Başaklar Arasında(Ömer Bedrettin), Vatan Fedaisine, Kolsuz(Faruk Nafiz), Asker Koşması(Samih Rifat), Yaralı(İbrahim Alâaddin), Yurda Dönüş, Meçhul Askerin Mezarında Bir Çocuk(Kemalettin Kâmi) v.b. şiirlerde olduğu gibi bu zaferi kazanan Mehmetçiklerin gaziliğine, kahramanlığına, silaya dönüşüne dair; diğer bir kısmı da Bir Yolcuya(Necmettin Halil), Dumlupınar Yolunda, İstiklâl Ordusu Şehitleri(Kemalettin Kâmi) v.b. şiirlerde olduğu gibi Türk şehitlerine aittir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında şiirimizde önemli eğilimlerden biri de "Memleketçi şiir" anlayışı ile ifade edilir. Bu eğilim Cumhuriyet öncesi şiirimizdeki tabiat temasının Cumhuriyet sonrası ulaştığı boyut olarak düşünülebilir. İslâmiyet öncesi kavmî Türk şiiri İslâmiyetten sonra bunun devamı olan Halk şiiri tabiat unsurları ve motifleri bakımından çok zengindir. Divan edebiyatında basit realite ile ilgili tabiat sözkonusu edilmez. Tanzimat devrinde "Sahra" ile pastoral tarzın ilk örneklerini vermiş kabul edilen Abdulhak Hâmit'tir. Servet-i Fünûn şiirini meydana getiren ana unsurlardan biri de tabiattır. Başta Tefvik Fikret ve Cenap Şahabettin olmak üzere bir çok Servet-i Fünûn şairi tabiat temasını bir vâsıta olarak kullanır. Millî Edebiyat devri ve Cumhuriyet sonrası şiirimizde ise, tabiatın yerini, bilhassa, Anadolu'ya ait tasvirler, yurt ve millet sevgisi ile güzellikleri alır. Bir Çiftlik Manzarası(Orhan Seyfi), Han Duvarları, Köyde Kış(Faruk Nafiz),

Anadolu Akşamı(Halit Fahri), Yayla Dumani, Deniz Sarhoşları, Bursa'da Akşam(Ömer Bedrettin), Gurbette Renkler, Gurbet Geceleri, Akdeniz'den Geçerken(Kemallettin Kâmi), Ziganalar'dan Geçerken(Halide Nusret), Seyhan Kıyılarında(Sükûfe Nihâl) adlı şiirlerle Necmettin Halil'in Çakıl Taşları, İshak Refet'in 'Ne Mutlu Bana ki Türk Yaratıldım' adlı şiir kitaplarındaki manzumeleri özyurt manzaraları ve sevgileriyle örülmüştür.

Gene bu devrede; ictimai hayatta bulunan ve yaşayan tipleri, hadiseleri, yurt meselelerini - kâh şefkat ve merhamet, kâh acı ve tatlı bir ifade halinde anlatan - şiirler önemli bir yer tutarlar: Sebilci (Yusuf Ziya), Gecedan Taşan Dertler(Halide Nusret), Ayşe'nin Aşkı ve Tütün İşçileri(Ömer Bedrettin) isimli şiirler ictimai şiirlerdir.

Şiirlerinde millî bir heyecan yaratıp vatan ve millet sevgisini terennüm ederek kuvvetli bir memleket edebiyatı meydana getirmeye çalışan bu şairlerin yanında, Ziya Osman'ın da aralarında bulunduğu, 1928 yılında ortaya çıkan "Yedi Meşaleciler" topluluğu görülür. Yalnız sekiz sayılı bir ömrü olan bir dergi etrafında toplanan -Yaşar Nabi(1908-1981), Sabri Esat(1907-1968), Muammer Lütfi(1903-1947), Vasfi Mahir(1907-1961), Cevdet Kudret(1907-), Kenan Hulusi (1908-1943) ve Ziya Osman(1910-1957) - hevesli ve heyecanlı gençler de, Cumhuriyet sonrası ortamına yeni bir sanat ve edebiyat teklifi ile çıkarlar. 1928 yılının Nisan ayında yayınladıkları "Yedi Meşale" adlı ortak kitabın "Mukaddime"sinde edebî görüşlerini şu şekilde ilân ederler:

"Yazılarımızı müştereken neşretmemizin sebebi memleketimizde son edebî cereyanları gösterecek toplu bir eser vücuda getirmek arzusudur.

Biz bu eserle gençliğin yazılarını takip etmek kâlfetine bile girmeden, yalnız fuzulî bir tefahür ve malumat-fürüşlukla "edebiyatımız öldü, ölüyor!" diye kıyametleri koparan bazı sanat kâhinlerine yandırdıklarını isbat etmek istiyoruz. Hem gazete sütunlarını ve hem de kaarilerin sabrını suistimâl ederek boş sözlerle vakit geçirmektense cevabımızı müsbet bir misalle vermeyi tercih ettik.

Mamafih zannedilmesin ki biz, kendilerini dev aynasında görenlerdeniz. Hayır, cihan edebiyatına nazaran ne kadar ehemmiyetsiz kaldığımızı pek âlâ takdir ediyoruz. Yalnız göğsümüzü gere gere söyleyebiliriz ki, taklitten, edebiyatın bu baş belasından kendimizi kurtarmayı en büyük bir vazife bildik.

Yazılarımızda ne dün'in mızımız ve soluk hislerini, ne son zamanların renksiz ve dar Ayşe-Fatma terennümünü bulacaksınız. Biz her şeyden evvel duygularımızı başkalarının manevî yardımına muhtaç kalmadan ifade etmeye çalıştık. Eğer muvaffak olduksa, bu da bize kâfi bir şereftir.

Yazılarımızı tedkik ederseniz kendi dar hususiyetimize, aşkıma, sevinç ve kederlerimize ne kadar az yer verilmiş olduğunu göreceksiniz. Hem artık bugünkü nesil hislerin aynen terennümünden zevk almıyor. Meselâ, ızdırabı niçin bir kahkaha şeklinde anlatmayalım? Bazan öyle tebessümler vardır ki en derin hıçkırıklardan fazla elem ifade ederler. Ve sonra mevzularımızı da kaabil olduğu kadar genişletmeye çalıştık. "Hep aynı sevgiliden başka bahsedecek bir şey bulamıyor musunuz?" diyenlere onu bize değil, bizden evvelki nesillere sormalarının daha münasib olacağını hatırlatmak isteriz.

Kaariler aynı his ve fikirlerin değiştirile, değiştirile kendilerine sunulmasından bıktılar, usandı-

lar. İşte biz edebiyatta bu çürük zihniyetle mücadele etmek istiyoruz.

Canlılık, samimiyet ve daima yenilik: Bizi, müşterek bir eser neşrine teşvik eden fikirlerimizi bu suretle izah edebiliriz.

Hakikî bir sanat eseri vücuda getirmek için yazılarımızı sıkı bir tasniften geçirdik ve mümkün olduğu kadar teksif edilmiş bir eser elde etmeye çalıştık.

Eline her kalemi alanın neşriyat sahasına atılarak kaari bulduğu bu zamanda sanat eserlerini bekleyenlerin de bulunduğunu biliyor ve eserimizi onlara ithâf etmekle büyük bir zevk duyuyoruz."⁶

Oldukça büyük iddialarla ortaya atılan "Yedi Meşaleciler" in 'yaparız, ederiz' iddiaları edebiyat ve sanat âleminde büyük bir ilgiyle karşılanır. Onları "gayrete getirenler, onlarla birlikte olanlar" olur.⁷ "Gençlik, ateşin gençlik...Edebiyatımızı kül bağlamış bir ocak zannederken gözlerimiz ansızın yeni bir alev karşısında kaldı. İlk eserlerini böyle derli toplu ve ekserisi kuvvetli yazılardan mürekkep olarak güzel bir cilt halinde ortaya koyan nesil, memleket edebiyatı için bir ümid değil, kıymetli bir hakikattir." diye Meşalecileri öven Faruk Nafiz, onların aruz vezninin son dakikalarını yaşatan, hece vezninin mükemmeliyet kazanmasını gerçekleştiren kişiler olduğuna da işaret eder.⁸ Yedi Meşalecileri edebiyat âlemine tanıtan ve onları Servet-i Fünun'da

6. Yedi Meşale, İst.1928, s.3-4.

7. İdris Ahmet, "Pleiade ve Yedi Meşale", Servet-i Fünun, nr.1968-283,10 Mayıs 1934, s.375.

8. Faruk Nafiz, "Matbuat Arasında Bir Hafta", Hayat Mec. 26 Nisân 1928, nr.74, s.20.

destekleyen Halit Fahri de, kendilerinden evvelki edebî nesilleri iğnelemelerini tenkit eder. Yazısının sonunda bir ağbeyleri olarak "istidatları ve hüsniniyetleri ne kadar çok ise iddiaları da o kadar az olmak şartıyla muvaffakiyetler" dileyerek nasihat eder.⁹

Yedi Mesalecileri sert bir tarzda tenkit eden "Tok sözlü" adlı imzanın sahibi Vedat Nedim Tör olur. "İddia etmek kolaydır. Fakat gülünç olmamak güçtür. İtiraf edelim ki bu "Yedi Meşale"de kuvvetli mısralar, güzel görüşler, keskin ve kıvrak çizgiler yok değil. Fakat bunlar yalnız genç şairlerinin istidatını isbat eden kıvılcımlardır. Yedi genç mukaddimdeki programlarını tatbik etmiş olmaktan daha çok uzak bulunuyorlar. İstidat sadece bir malzemedir. Program bir hedeftir. Malzemeyi kullanmayı öğrenmek hedefe götürecek yolları bilmek için çalışmak lâzımdır. Sanat uzun, yorucu bir cehd ve cidalin yemesisidir. Onun için yedi gence son yedi kelimemiz: Gençler iddiacı olmağa hak kazanmak için çalışın!"¹⁰ diyerek bu körpe istidatların kusurlarına göz yumma yoluna gider, onları basının beşiğinde sallayıp büyütmeye çalışır.¹¹

Cumhuriyet devri şiirimizin başlangıç yıllarının en etkili kalemi Ahmet Hâşim de "Meşale" dergisinde gençlere yol göstericilik görevini yaparken onları "Yedi gencin hududu muayyen, rengi bariz bir yeni be-dii ile ortaya çıktıklarını iddia etmek fazla mübalağalı olur. Şair kaleminden ziyade gözün rüyet kabiliyeti yeni bir hususiyet teşkil ediyor. Şairin tamamen ressam hassasiyetiyle kelimeleri kullanışı ne

9. Halit Fahri, "Yedi Meşale", Servet-i Fünun, C.13, nr.1654-180, 26 Nisan 1928, s.378-379.

10. Tok Sözlü, "Yedi Meşale-Yedi İddialı Genç!", Hayat Mec. C.4, Mayıs 1928, nr.76, s.473-477.

11. Cevdet Kudret, "50.Yıldönümünde Yedi Meşale Üzerine Anılar", Varlık, nr.847, 1 Nisan 1978, s.4.

derece doğrudur bilmiyoruz. Şair ve ressamın hayat karşısında vazifeleri farklı değil ise bunların ayrı ayrı mevcut olmalarına lüzum kalır mıydı? Tabiat, hakiki sanatkâr gibi faidesiz tekrarlardan hiç hoşlanmaz. Mamafih acele etmemeli, henüz bahar manzarası içinde, taze yaprak görültüleriyle sallanan bu fidanları, tekamül etmiş bir ağaç tarzında tenkid etmek insafsızlık olur. Bu körpe fidanların bazen birer sâldîde çınar iddiasıyla homurdanıp hisırdadıklarını işitmekten sinirlenenler de yok değil..... Fakat gençliğin ekseriyetle birer meziyet tohumu olan kusurlarını sevmeyenler yarın da sevecek pek az şey bulurlar."¹² diyerek "Meşale" hareketinin savunucusu olur.

Hatta o yıllarda Varşova'da elçi olarak bulunan Yahya Kemâl, oradan kendisinin hayranı olan Cevdet Kudret'e yazdığı mektubunda "Her genç şair bilmelidir ki şiirde aradığı yakın ve samimi kaariler konuştuğu ve kalbini anlattığı arkadaşları değildir, bilâkis yüzünü görmediği insanlardır ki kendisinin şiirini uzaklarda, tesirlerden âzâde dakikalarda kendi kendilerine okurlar. Bu müşahademi hülâsa edeyim: Genç dostlarımızın hayranlığına bağlanmayınız, müstehzî muarızların darbelerinden de ürkmeyiniz; bu iki şey de zemine aittir, şiirinizin kanatları varsa zaman ve mekan içinde mutlaka uçar. Yerdeki dostluğu ona fazla bir uçmak kudreti bahşetmediği gibi, muarızların husûmeti de onu havadan yere düşürmez."¹³ şeklinde öğütler verir. Gördükleri büyük ilgi sonucunda "Yedi Meşaleciler" Ahmet Hâşim'in başyazılarını yazdığı sekiz sayılık "Meşale" adlı bir dergi çıkarırlar.

12. Ahmet Hâşim, "Yedi Meşaleciler", Meşale Dergisi, nr.1, s.1, 1928.

13. Türk Dili-Mektup Özel Sayısı, C.XXX, nr.274, 1 Temmuz 1974, s.257-258.

On beş günde bir çıkan "Meşale" dergisinde "Buluş" adını verdikleri bir takım yeni mecazlarla dolu şiirler yayınlayan Meşalecilerin çoğu zamanla şiiri bırakarak başka alanlara geçmişler, aralarında şiir yolundan dönmeyen yalnız Ziya Osman Saba kalmıştır. Bu kısa ömürlü eğilim şiirimizde hissedilir bir değişme yapamadığı gibi programlarını ve emellerini de hakkıyla gerçekleştirememişlerdir. Yalnız, bu topluluğa katılmakla genç Ziya Osman kendine çevre edinmiş, ilk organize çalışma hayatına girmiş, çevresinde şair olarak tanınmaya başlamıştır.

Cumhuriyetle istenen millî ve özellikle sosyal şiire ilk örnekleri verenler, bu gruba onların çağdaşı olan Nazım Hikmet, Ercüment Behzat, İlhami Bekir, Mümtaz Zeki gibi bizde ilk yıkıcılık hareketini gösteren kimselerdir. Bu gruba mensup şairler, muhtevada ve şekilde bazı değişiklikler yapmışlardır. Şiirlerinde, şuurlarına ait duyguların tezahürlerini serbest nazım tarzına yaklaşan bir anlayışla işleyen bu şairlerin yeni bir ritm yaratmaya çalıştıkları görülür. Ercüment Behzat "Kaos" adlı eserinin mukaddimesinde şiir için -yeni bir ritm- yarattığına işaret ettikten sonra "Adalar; suyun altında, nasıl toprak damarlarla birbirine zincirli arz kabarcıkları ise, sathâ çıkan bu mısralar da şuurun baskısından kurtulmaya çabala-yan bulanık faal, fakat inconscient(şuursuzluk) âlemin dinamik tezahürleridir. Görünen kelimelerle bu âlem arasında dahilî bir fikir muvassalası kuramayana bunlar bir şey söylemez.

Hükümümüzün satırı altına koyduğum şiirlerde mısralar; - serbest nazım tarzındaki şiirlerde yapılabildiği gibi - uzun nesir cümlelerine çevrilemez. Çoğu (aruz-hece) karışık, sembolik kıyafetlere bürünmüştür. Muhtevada yarım bırakılanı okuyucunun kafası tamamlar.

Tedai kapıları aralıktır. Hakikatte Pütürizme çalarlar. Fakat asıl hızlarını ana materyalizmden aldıkları için (tabiat, mantık ve mekan harici) havaî atlayışlar bunlarda fazla yer almaz. Hecenin tırısı, aruzun curcunası, ağır aksağı her mısrada ayrı ayrı sezilemez. Dikkatli bir okuyucu, bunlarda hece ile aruzun bazen içiçe yürüdüğünü, yüksek sesle okudukları zaman da, kulakla sezilene ayrı, hepsine hakim gizli bir ritmin temposunu fark ederler. Bu ritm, kelimelerin (açık, kapalı) heceleri hesaplamalı yan yana koyuluşundan doğar. Kafiyesiz mısralar yazının çatısını bozmamak için serbest bırakılırlar; bazan mısraların içinde geçen kafiyeler de göze çarpar."¹⁴ diyerek şiirlerinin özelliklerini açıklar.

Nâzım Hikmet ise; Rus şairi Vladimir Mayakovsky'nin tesirinde kalarak yıllardır alışılmış şiir şeklinin dışına çıkmış, ölçü, şekil ve dil bakımından şiirimize bazı yenilikler kazandırmıştır. Şiirlerinin destanî bir hava taşıması, uzun şiiri işlemesi ve bazı şiirlerinde görülen çok kuvvetli bir mûsikî onun değerli yönleridir. Fakat bizden olmayan bir ideolojinin propogandasını, ilk gençlik yıllarında aşılındığı Marksist-Leninist ideolojiyi bir hatip edasıyla savunduğu için fikir cephesi, inancı zayıf ve köksüzdür. 1918-1928 seneleri arasında edebiyatımızı etkileyen Nazım Hikmet'in getirdiği serbest nazımdır. Yeni bir ruh ve yeni bir ritmle ortaya çıkan "serbest nazım" büyük bir alaka ile karşılandı. "Bu alakanın fazla oluşunda Nazım Hikmet'in bu nazmı propoganda vasıtası olarak kullanmasının da çok tesiri olmuştur. Ne yazık ki propogandasını yaptığı ülküsü eğri ve saçma, uğursuz ve kötü olduğu kadar da mendebur bir yo-

14. Ercüment Behzat, Kaos-Mukaddimesi, 1934, İst. 1965.

lun kurbanı olmuştur."¹⁵

Bu gruba mensup şairlerin bir kısmı; şiirde bazen muhayyel(fantastik) bir yoldan yürüyerek fütürizm ve dadaizm cereyanlarına kapılmış, bazen de şiirlerini şuursuzluğa(inconsciente) isnat ettirerek sürrealizm cereyanının tesirinde şiirler yazmışlardır. Mümtaz Zeki'nin "Allo Allo" adlı eserinden dadaist şiiri andıran "Haiti Adaları", Nazım Hikmet'in 835 satır'ından fütürizme uygun "Makinalaşmak" adlı parçası ve Ercüment Behzat'ın Kaos adlı eserinden sürrealistlerin estetiğine yakın "Stüdyo" adlı şiiri dadaist, fütürist ve sürrealist cereyanlarına uygun şiirlerdir.

Cumhuriyet devrinin 1923-1935 arası şiirinde halk şiirini örnek alan, o tarzda yazan şairler de vardır. Bu şairler 1935'ten sonra daha da artmışlardır. İlk örnekleri Rıza Tevfik'in şahsında veren bu tarz şiirin, Cumhuriyet şiirindeki en önemli temsilcisi, Avrupâî bir şiir anlayışından, âşık tarzı söyleyişe yönelmiş olan Ahmet Kutsi Tecer'dir. Şair; konuşma dilini, halk motiflerini, millî geleneklerimizi ve mahallî renkleri kendine has orijinal bir tarzda kullanmıştır. Halk şiirini örnek alarak o yolda yazan şairler arasında; Ankaralı Âşık Ömer mahlasıyla şiirler yazan Behçet Kemal, Sabahattin Ali, Orhan Şaik Gökyay ve İbrahim Zeki Burdurlu gibi isimler sayılmaya değer.

Cumhuriyet devri şiirinde bir gruplaşma teşkil etmemekle beraber, sanatı sanat için kabul eden ve Fransız sembolizminin etkisinde şiirler veren bazı şairler de vardır. Bunlardan Ahmet Hamdi Tanpınar'ın hemen bütün şiirlerinde dikkati çeken en mühim husus yumuşak

15. M.Sunullah Arısoy, "18 yılda Türk Edebiyatı", Yeni Türk Mecmuası, 2. Teşrin 1941, nr.168, s.751.

sesli bir mûsikîdir. Diğer önemli bir husus ise, şiirlerinde kullandığı çeşitli ve zengin mecazlardır.

Yine hece vezni ve belli nazım şekilleriyle, sanatı sanat için kabul ederek eserler veren diğer bir şahsiyet de Necip Fazıl'dır. İç ürpertiyle yüklü şiirlerinde temiz bir Türkçe ve kuvvetli bir âhenk görülür. İnsan ruhunun bunalımlarını aksettiren ızdırap psikolojisiyle yüklü şiirleri kısmen bohem yaşayışını da ihtiva eder.

Bu çok çeşitli şiir anlayışları ve şiir örnekleri arasında Ziya Osman Saba'nın şiirleri de zenginleşerek gelişir ve tabiat sevgisi, çocukluğa dönüş arzuları gibi temalarla, renkli bir lirizmle örülmeye başlar. Bazen Mallarmé'yi hatırlatan ince bir duygunun izleri şiirinde giderek yoğunlaşır. Cahit Sıtkı ise günlük hayatımızdan alınmış kesitleri, hayâl âlemi nostaljisi, çocukluk günlerinin özlemi ve ölüm gibi temaları işler. Onun şiirlerinde de zengin bir lirizm görülür.

Şekilli söyleyişten ayrılmayan ve ferdiyetçi sanat anlayışına bağlı kalan bu şairler (Tanpınar, Cahit Sıtkı, Necip Fazıl, Ziya Osman, Dıranas) önceleri Fransız simbolist şairlerinin -özellikle Baudelaire, Verlaine, Rimbaud, Mallarmé - etkisinde kalmışlardır. Şiirleri hayâl âlemi nostaljisi, kâinatın sırrı, dünyanın sonu, tabiat aşkı ve günlük hayatımızdan alınmış olaylar ile, batı tesiri altındaki edebiyatımızda ilk örneklerine Tanzimat devri şairlerinden Recaizâde Mahmut Ekrem'in çocukları için yazdığı mersiyelerde ve Abdulhak Hâmit'in Makber, Ölü, Hacle serisinde rastladığımız ölüm teması gibi müşterek temaları ihtiva eder. Mısralarında görülen yumuşak sesli bir mûsikî ve zengin lirizm,

bu şairlerin ortak özellikleridir. Bununla beraber edebî şahsiyetlerinde bir çok farklı yönler mevcuttur. İşte çalışmamızın asıl konusunu teşkil eden Saba da kendine has "orijinal" özellikleri olan bu idealist şairlerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

B İ R İ N C İ B Ö L Ü M

Z İ Y A O S M A N S A B A ' N İ N
H A Y A T I - M İ Z A C I - E S E R L E R İ

BİRİNCİ BÖLÜM

ZİYA OSMAN SABA'NIN HAYATI - MİZACI - ESERLERİ

I - H A Y A T I :

a) Doğumu, Aile Çevresi ve Çocukluğu:

Ziya Osman Saba 30 Mart 1910'da İstanbul'da doğmuştur. Doğduğu yalı Beşiktaş'ta, Dolmabahçe Sarayı'ndan Barbaros Hayrettin türbesine kadar uzanan ve Hayrettin İskelesi denilen sahil kısmında idi. Şimdi yıkılmış olup yerine büyük bir Austro-Türk Tütün deposu yapılmıştır.¹

Annesi Ayşe Tevhîde Hanım Evkaf Nezaretinde muhasebeci olan Fuat Bey ile Çeşmi Elâ Hanım'ın büyük kızıdır. İstanbul'un oldukça eski ailelerinden biri olan Fuat Bey ailesi; amcalar, çocuklar, damatlarla bu yalıda oturan kalabalık bir ailedir. Fuat Bey çok genç yaşta kaybettiği kardeşinin ölümünden sonra doğan büyük kızının oğluna kardeşinin adını koyar. Bekir Ziya, doğumuyla, yalıya büyük bir mutluluk getirir.²

1. Fahir Onger, "Ziya Osman Saba Yaşamını Anlatıyor", Varlık, nr.749, 1 Şubat 1970; Ziya İlhan Zaimoğlu, "Ziya Osman'ın Hayatı", Varlık, nr.451, 1957, s.16. Behzat Ay, "Ölümünün 30.Yılında Z.O.Saba", Gösteri, 1986 Eki ,s.34-35.

2. Saba, "Yaz Gezintileri", Değişen İstanbul, Varlık Y. 1959, s.32.

Anne tarafından İstanbullu olan Saba'nın babası Osman Bey Bursalıdır. Osman Bey'in ailesi aslen Kırım'dan gelip Bursa'ya yerleşmiş bir ailedir. İstanbul'a tahsil için gelen Osman Bey yüzbaşı olduğu sıralarda Ayşe Tevhîde Hanım'la evlenerek bu yalığa iç güveyisi olur.³

Saba, mutlu çocukluk yıllarını; anneannesi, dedesi, dayısı, annesi, babası, teyzesi; hizmetçiler, kahyalar, ağalar, dadılar arasında bu yalıda geçirir. Yalının "ön bahçesine parmaklıklı bir kapıyla girilir. Kapıdan sonra süslü çizgileri olan, sağında solunda leylak ağaçları bulunan beton bir yol gelir. Binanın bütün alt kat pencere önleri bahçıvan Şerif Ağa'nın diktiği gece safaları ve ortancalarla doludur. Küçük ön bahçeden sonra gelen evin kapısı önünde sağlı solu, gece gündüz nöbet tutan çifte aslanlar vardır."⁴ Evin kapısı güneşi görünce ısınıp yumuşamış zank yuvalarıyla doludur. Kapının üzerinde, kapıyı açıp kapamak için kullanılan, bir demir vardır. "Kapıdan sonra bir taşlığa girilir. Taşıktan sonra birinci kata çıkan merdiven gelir. Merdiven dibinde büyük aynalı bir portmanto ve sokak çeşmeleri gibi büyük mermer musluklar vardır. Merdivenin çıktığı katın sağındaki oda selamlık odasıdır. Bu odanın duvarlarında büyük çerçeveleri içinde aile büyüklerinin fotoğrafları asılıdır."⁵

Pencerelerin karşısındaki duvara gömülü, içinde çoğu Arap harfli kitaplarla dolu bir kütüphane vardır. Bu selamlık odasında Ziya dünyaya gelmeden bu yalıda oturanların -annesi, teyzesi, dayısı, büyük

3. Şairin eşi Rezzan Saba ve küçük oğlu Orhan Saba ile 16.07.1990'da yaptığım görüşme.

4. Saba, "Ev", Varlık, nr.449, 1 Mart 1957, s.3.

5. Saba, a.y.

babası olmadan önceki halleriyle mini mini mektepli, ter bıyıklı delikanlı, mahçup genç kız halleriyle - fotoğrafları vardır. Ziya böyle dedeli torunlu, amcalı teyzeli bir konakta dünyaya gelir.

Selamlık odasından küçük bir kapıyla yandaki küçük odaya geçilir. Bu oda evin genç kızlarının, delikanlılarının odasıdır. Buradaki büyük yazı masasını - ailenin küçük mekteplileri- Hayrettin ile Nurettin ortaklaşa kullanırlar. Aynı odada daha sonra çocuk Ziya'nın da bir masası olacaktır.

Yalının ana giriş kapısından başka yan kapısı da vardır. Bahçesi bakımlı ağaçlarla doludur, üst kat pencerelerinden denizden geçen gemiler çok net görülür. Ayrıca yalının geniş ve bakımlı bahçesinin içinde kurban bayramlarında koyunların kapatıldığı ek yapılar vardır.

Doğduğunda genç yaşta ölen amcasının adı konulan Ziya Osman'ın bebekliği bu kalabalık yalıda, annesinin, babasının, anneannesinin, teyzesinin, dedesinin, dadıları ve hizmetçilerin arasında çok büyük bir ilgiyle geçer. Bebeklikten çocukluğa geçiş yıllarında yalının ilgi odağı olmaya devam eden Ziya'nın, bu yalıda çok mutlu bir çocukluğu olur. Annesi ve dadıları üzerine titrer. Anneanesi ve dedesi gelişmesine özel ilgi gösterir. Gündüzleri yalının bahçesinde oynar, kanallar kazar, kış gelince 'nar gibi korla tepeleme doldurulmuş mangalın' bulunduğu şerif Ağa'nın alt kattaki odasında evin diğer çocukları Hayrettin ve Nurettin'le beraber savaş hikâyeleri dinler. "Yukarıdan yatmaya çağrılır, uykulu uykulu yukarı çıkarken birinci katın yatık merdivenleri gıcırda, halıların altındaki hasırların çatırtılılarıyla" uyumaya gider.⁶

6. Saba, a.y. s.4.

Bazı günler annesiyle pencerede babasının ve dedesinin isten dönüşünü bekler. Büyükbabası torununu her akşam kucağına alır, okşar, sever; cebinde getirdiklerini ona verir. Torununa aşırı derecede düşkün olan Fuat Bey işinden çıktıktan sonra torununu göreceği düşünceyle adımlarını sıklaştırır. Yorgunluğunu dindirecek, akşam sevinci olarak gördüğü Ziya'ya bir an önce kavuşmak ister. Akrabalardan, hatırı sayılır devlet adamlarından Adil Beyefendi de Ziya'ya aşırı derecede düşkündür, onu kendi yalısına götürmek ister, Ziya'yı paylaşamazlar, aralarında tartışmalar olur. Küçük Ziya bütün akrabalar içinde çok sevilir.⁷ Yalıda oturanlar arasında, her zaman ciddi olan dayısı Bedri Bey bile Ziya'ya karşı daima şefkatli ve mütebessimdir.⁸

Önünde küçük ön bahçesi, yanında ayrı kapılı yan bahçesi, yanyana iki üçgen halindeki çatısıyla Ziya'yı annesinin, babasının arasında mutlu eden bu yalının diğer sakinleri de bu mutluluğu tamamlarlar.

O insanların "ruhlarını bir günah işleme korkusu ile bir sevap yapma sevinci paylaşmıştır. Bütün gün odalarına çekilmiş, beyaz entarileriyle, beyaz köşe minderlerinde oturan o ihtiyar, ak saçlı hanımların ağzından kalb kırıcı hiç bir söz çıkmaz. Evin odaları yeni yıkanmış keten, temizlik ve iyilik kokar. Artık ihtiyarlamış, iş görmez olmuş kalfalar dairelerinde, mangalda kahve pişirip otururlarken, bir yandan da, evlenme çağına girmiş genç hizmetçilerin bugün hazırlıkları yapılır. Ziya'nın annesi Tevhide Hanım onlara kendi eşyalarından verir, o evde yalnız sevap işlenir. Günah sayılan şeyler yavaş yavaş Ziya'

7. Saba, "Misafirlikler", Değişen İstanbul(Dİ), s.19.

8. Bedri Bey hukuk fakültesini bitirmiş, bir ara Halep valiliği yapmıştır. Saba Birinci Dünya Savaşının son yıllarında Halep'e gitmiştir.(Ziya'ya Mektuplar,1957,s.6) Bedri Bey daha sonra İstanbul Emniyet Müdürlüğü de yapmıştır.

ya da kavratılmaya başlanır."⁹

Yalıyı, yalının insanlarını tanıdıkça gelişen Ziya'nın 'yalı çocukluğu'nda deniz ve gemiler de önemli bir yer işgal eder. Hemen yalının eteklerinde her gün teneffüs edilen deniz ve denizden geçen gemiler küçük Ziya'nın 'yalı çocukluğu' dünyasının önemli bir yanıdır. Ziya denizden geçen yerli ve yabancı gemileri tanır. Onların gidiş gelişleri, çeşitleri, numaraları, yalının önünden geçiş saatleri onun için birer oyun konusu olur. Denize, gemilere, uzaklara gitmeye karşı ilk ilgiler, daha çocukluğun ilk yaşlarında, böylece yavaş yavaş gelişir.

"Zamanla annesinin ve babasının odasından alınan Ziya anneannesiyile yatmaya başlar. Gündüzleri, bahçede oynamaktan yorulduğu zamanlar onun minderinde, yanbaşında oturmaktan hoşlanır. Akşamları pencerede anneannesiyile yanyana, Muharrem Ağa'nın bahçeyi sulayışını seyreder."¹⁰ Anneannesiyile geçen uzun çocukluk günlerinde ilk dinî tenbih ve telkinleri de, yavaş yavaş, ondan almaya başlar.

Bahçede oynamaktan bıktığı zamanlar Ziya'yı en çok yalının ikinci katındaki selamlık odası meşgul eder. Bu kalabalık ailenin bütün fertlerini, ta dedesinin dedesinden beri, hep fotoğraflarıyla tanır. Dedesi, dayısı, annesi, anneanesi, dedesinin babası gibi bütün aile mensuplarının, çocukluklarından itibaren, hayatlarını bu fotoğraflarıyla takip eder. Fotoğraflardan yorulduğu zamanlar, aynı odada bulunan büyük kütüphanedeki yerli ve yabancı dergilerin çe-

9. Saba, "Bir Kurban Bayramı Hikâyesi", Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi (MİF), İst. 1962, s. 71.

10. Saba, a.y. s. 72.

şitli fotoğraflarıyla vakit geçirir. Bu fotoğraflarla resimler küçük Ziya'nın hayal dünyasının gelişmesine yardımcı olur. Ayrıca dedelerden toruna bir bütün olarak devam eden aile ağacının önemini kavramaya başlarken, Ziya'da, böyle bir ailenin bir mensubu olmak şuuru da yavaş yavaş gelişir. Giderek çocuk Ziya, tanıdığı yalı çevresini insanlarıyla benimser. Henüz yalı merkezinde gelişen bu devreye Saba'nın "Yalı çocukluğu devresi" denebilir.

Ziya Osman'ın yalı çocukluğunun en önemli olaylarından biri bir kurban bayramında anneannesinin "Ziya için de bir kurbanlık koyun" aldırmasıdır. Bir hafta beraber oynadığı kuzusunun kurban edilışinden sonra "her şey Ziya'ya gerçek dünyayı anlatmaya başlamış; artık herşeye eski gözleriyle bakamaz olmuştur." Küçük koyunun yok oluşu karşısında, büyük "ebedî hakikatle karşılaşan Ziya'nın gözünde, tulumbadan akan su ile yavaş yavaş doluşunu seyretmeyi o kadar sevdiği havuz, karşı duvarın dibinde daha dün ev yapacağım diye kazıp bıraktığı toprak, bir kenarda unutulmuş oyuncak araba manasız ve küçük kalmışlardır."¹¹

"Ebedî hakikat" olan ölümle ilk defa çocukluğunda karşılaşan Ziya'nın gözünde, o ana kadar var olduğunu sandığı güzelliklerle dolu mesut dünya önemini kaybeder. Görülen dünya karşısında insanın da bir koyundan farkı olmadığını düşünür. Daha çocukluk yıllarından başlayan bu düşünce, giderek Ziya'da hayat karşısında "kendisini kurbanlık koyun olarak görme" gibi bir tavra dönüşecektir.

Daha sonra yalı çocukluğunun en mesut günlerinde küçük kardeşini kaybeden Ziya ölümün gerçek soğuk yüzüyle karşılaşır. Bu hadise onun mutlu yalı çocuk-

¹¹. Saba, a.y. s.78.

luğunun üzerine düşen ilk gölgedir.¹²

Saba'nın çocukluğunun eserlerine yansıyan asıl yanı "İstanbul Çocukluğu"dur. Doğduğu ev ve insanları tam olarak tanıyıp benimsedikten sonra yavaş yavaş İstanbul'un en yakın semtlerini gezer. Her tanıdığı semtin fotoğrafını zihnine yerleştirir. Her türlü özelliğini içinde bulunduğu duygu penceresinden tesbit ettiği İstanbul mahallelerini adeta "kendisinin yapar".

Çocuk Ziya İstanbul'u annesi ve babasıyla yaptığı gezintilerde tanır. "Çocuğa elbiseler almak için gidilen Beyoğlu mağazaları" ilk benimsediği mekanlardır. Önce annesiyle, daha sonraları yalnız anneannesiyile sık sık günübirliğine, bazen de gece yatısına gittiği misafirliklerle İstanbul'un çeşitli semtlerini sevme imkânı bulur. Bu misafirliklerle Ziya Çifte Havuzlar, Haydarpaşa, Kadıköy, Kuşdili, Yoğurtçu taraflarını, Beyazıt'ta Soğanğa mahallesini İstinye ve Çamlıca gibi İstanbul'un çeşitli semtlerini tanır. Bu semtlerin insanlarını tanıyıp onlardan gördüğü ilgi ve sevgiyle mutlu olurken, insanları sevmeyi, İstanbul'u sevmeyi, hatta giderek vatani sevmeyi öğrenir. Tanıdığı evler ve o evlerde en yükseğinden en mütevazisine kadar yaşanan hayat Ziya'nın İstanbul çocukluğunu besleyen kaynaklardır. Mevsimine göre yazın veya kışın yapılan bu yolculuklar, yolculukta binilen vasıtalar İstanbul çocukluğunu teşekkül ettiren elemanlardır.¹³ Bu gezilerle Ziya'nın İstanbul'a, burada yaşayan insanlara ve yaşanan hayata karşı ilgi ve sevgisi her geçen gün gelişir, artar ve kökleşir.

12. S.E.Siyavuşgil, "Ziya'nın Şiir Dünyası", Yedi Tepe, nr.125, 15 Şubat 1957, s.7.

13. Saba, "Misafirlikler", Dİ, s.14-24.

Gezmeler ve misafirliklerle geçen mutlu yalı çocukluğu sekiz yıl sürer. Mütareke yıllarında çeşitli olumsuzluklar, sosyal sıkıntılar ve siyasî çöküntülerden etkilenmeyen Fuat Bey yalısını, İspanyol nezlesinden vefat eden Ayşe Tevhide Hanım'ın ölümü, mateme boğar. Yirmidokuz yaşında ölen Ayşe Hanım arkasında sekiz yaşındaki oğlu Ziya'yı bırakırken, Ziya'da da çok sevdiği annesini alan ölüme karşı bir merak, hatta ölüm diyarına karşı bir sevgi başlar.

Ayşe Hanım'ın ölümü yalıdaki büyük ailede bir çözülmeye de yol açar. İç güvey olan baba Osman Bey yalıdan ayrılır. Böylece, artık annesini hiç göremeyecek olan küçük Ziya, babasını da her gün görmekten mahrum kalır.

Ayşe Tevhide Hanım Eyüp'te aile mezarlığına gömülür. Daha önce anne ve babasıyla İstanbul'un uzak semtlerine yapılan gezintileri artık anneannesi ve belli gün ve zamanlarda da babasıyla yapmaya başlar. Anneannesiyle İstanbul'un değişik semtlerine, farklı ailelerine yapılan gezintilere artık Eyüp ziyaretleri de eklenir. Böylece tamamen anneannenin nezaretinde büyüyen Ziya, çocukluğunun İstanbul'unu, izinli çıktığı zamanlarda "Sivil elbiseli, başı fesli, eli bastonlu, yeni bitmiş harbin biricik yâdigârı henüz Wilhemkârî bıyıklarının örtmeye çalıştığı kalın dudaklarıyla gülümseyen" babasıyla yapar.¹⁴ Bu geziler yazın İstanbul'un uzak semtlerine, kışın ise Beyoğlu'na, Tünel'e, Yüksek Kaldırım'a, fotoğrafçılara, Beyoğlu ve İstanbul yakasının sinemalarına yapılır. Bir 'formalite' gibi görünse bile, babasıyla Eyüp'e anneannesi'nin mezarını ziyarete de gider. Bütün bu geziler-

14. Saba, "Yaz Gezintileri", D.İ., s.25.

le çocukluğundan ilk gençlik yıllarına kadar onun çocukluğunun İstanbul'u ve İstanbul çocukluğu etlenip canlanarak eserlerine intikal edecektir. Bütün eserlerini titiz bir dikkat, gözlem ve özellikle duygu hafızasıyla yazacak olan Ziya Osman, eserlerine ait, ilk negatiflerini zihninde -hep bu yaşlarda- tesbit eder.

Babasıyla yazları "Bebek, Florya, Boğaz, Yenimahalle, Fıyıp, Askerî Müze, Adalar, Fenerbahçe, Çamlıca, Taksim, Tepebaşı v.b." semtlerini ve buralardaki dinlenme ve eğlence yerlerini gezer. Bu semtlere giderken bindiği vasıtalar, yollarda gördüğü köşkler, yalılar çocukluğuna ait İstanbul'un ana çizgileridir.

Babasına çok dâşkün olan Ziya, annesinin ölümüyle yalından ayrılan babasının ikinci defa evlendiğini, bu evlilikten de bir kızı olduğunu bu gezilerden birinde öğrenir. Bu evlilik Ziya'dan uzun zaman saklanmıştı. Babası da Ziya'ya Kuleli Askerî Lisesinde ders verdiğini ve geceleri de orada kaldığını söylemiştir. Fakat Ziya'yı bir kere olsun Anadolu yakasına, Beykoz'a götürmemiştir. Zaten bu durumdan şüphelenen Ziya Beykoz'a gitmek üzere olan babasıyla oturdukları gazinonun balkonunda, babasının küçük kızı için aldığı bebeğin paketiyle oynarken paketteki bebeği görür ve durumu farkeder. Bu duruma çok üzülür, babasına da bir şey söyleyemez. Babasının "yeni bir harem ile ve herhalde doğrudan doğruya ön kapısını çalabildiği bir evde" oturduğunu anlar. Evdeki misafirlerin kendisine acıyarak bakmalarının sebebini de kavrayan duygulu Ziya babasının kendésinden gizli tutulan hayatını, daha da muammalaştırarak, karşı yakada, varılmaz kıyılarda, adı bilinmez sokakların kim bilir hangi numarasında sislere gömülü olarak hayal eder.¹⁵

İlk sahifeye mavi renkli mürekkeple "Hissiyatlarım" başlığını koyar. Daha sonra da romanlarda okuduklarına özenerek bu defteri yakar. Daha çocukluğunda onun hayali ilerde bir şair olabilmektir.¹⁸

Ziya'nın okulda en çok sevdiği ders kıraattir. Yeni yeni metinlerle dolu olan kıraat kitabını elinden düşürmez. İçine kapanık bir çocuk olan Ziya bu mektebi ikinci bir aile ocağı, anne kucacı olarak görür. Annesi öldükten, babası da evi terk ettikten sonra geldiği bu yatılı okul onun için adeta bir sığınak gibidir.

Çocuk Ziya annesinin bir anda yok oluşunu bir türlü kabul edemez. Ömür boyu öksüzlük duygusuyla yalnız ve öksüz bir çocuk olarak yaşamaya çalışır gibidir. Daha tadına doyamadan mutlu çocukluk günlerinin elinden alınmasını bir türlü hazmedemez. Annesinin ölümü ile geçmişte yaşayıp benimsediklerinden yoksun kalan Saba, geleceğin de getireceklerinin daha acı şeyler olacağını, elde ettiklerini de yok edeceğini düşünerek geçmişine sıkı sıkıya sarılır.¹⁹ Geçmişin güzel günlerine doyamadığı büyük özlemle geleceğin daha acı şeyler getireceği endişesi ondaki iç çatışmanın iki temel unsurudur.

Okuldan eve geldiği zamanlarda, yalının gençlere ait odasındaki çalışma masasında da, okuldaki gibi, yoğun okuma ve yazma çalışmalarına devam eder. Kıraat kitaplarından sonra, ilk gençliğin hassasiyeti içinde, bir hikâyesinde belirttiği gibi "Zavallı Necdet"i, "Aşk-ı Memnu"ları, "Çalılıkusu"ları okur. Yaşı ilerledikçe bu okuma faaliyeti daha da yoğunlaşır. Yerli

18. Saba, Edebiyatçılarımız Konuşuyor, Varlık Yay. Kasım 1976, s.66-70.

19. Saba'nın sınıf arkadaşı, "Bıraktığım İstanbul" adlı hikâyesinde sözünü ettiği Ferruhzat Turaç Bey ile 19.7.1990'da İstanbul'da yaptığım görüşme.

yazarların yanı sıra yabancı yazarların kitaplarını; gizli adalara, fırtınalı denizlere açılan gemileri, deniz diplerine inen "Nautilus"leri, mucizeler anlatan Jules Verne'i okur. Jules Verne'in eserlerini "Don Quichotte Robenson, David Copperfield" takip eder. Böylece okuduğu kitaplara her tatil yeni ilavelerle küçük kitap rafı zenginleşirken dünyayı görüşü de yavaş yavaş değişir. Büyüklük harpten, fenalıktan, dünya ahvalinden bahsederlerken o bu sözlerden bir şey anlamadan hep o kitapların dünyasında kalır; yaşadığı zamanın gerçekleri onu hiç ilgilendirmez. Zamanla ilerlettiği Fransızcasıyla okulda, gece mütalaa-sından sonra, çalan tambur ile (O zamanlar Galatasaray'da zil yerine tambur çalınırdı.) yatağına giderken Hugo'nun şiir kitaplarını götürür, elektrikler yandığı zamanlar yorganının altından gizli gizli okumaya devam eder. Ayrıca okuma bilmediği yaşlarda ilgisini çeken yerli ve yabancı mecmuaları, özellikle "Larousse"u okur. Her gece yatakhane **deki** karyolasında hulyalar kurar. Fransızca öğrenenlerin ilk okudukları Alphonse Karr, Octav Feuillet, Pierre Loti'lerini o da okur. 1923'ten sonra okuma hızını giderek daha da artıran Ziya'yı halk edebiyatımızın eserleri de çok etkiler.²⁰

Saba, yoğun okuma çalışmalarının yanı sıra yazma çalışmalarına da devam eder. Nesirleri yavaş yavaş yazarken farkında olmadan kafiyeli olur, seciler yapar fakat hiçbir tür türlü şiir yazamaz. Ancak kafiyeli, vezinli (ta-bii hece ile) ilk şiirini 1927 yılında 17 yaşında yazacaktır.²¹

20. Saba, "Okumak", D.İ., s.42-43.

21. "Sönen Gözler", Servet-i Fünun, nr.1586-112, K.sani 1927, s.123.

Yaşı ve sınıfı ilerledikçe okuldaki arkadaş çevresi de genişleyen Ziya, kısa pantolonlu bir çocuk olarak girdiği Galatasaray'da şıklığına düşkün bir delikanlı olur. Sonra teneffüs saatlerinde hep kitap okuyan zayıf bir çocuk olan Yaşar Nabi ile tanışır. Bu tanışma ile ilk organize çalışmalar içine girer. Fırsat bulduğu zamanlarda Servet-i Fünun mecmuasına devam eder ve 1927 yılında bu mecmuada yedi şiiri yayınlanır. İlk defa Yaşar Nabi tarafından götürüldüğü Servet-i Fünun'da zamanla Sabri Esat'ı, Cevdet Kudret'i, Muammer Lütfi'yi, Kenan Hulusi'yi, Vasfi Mahir'i tanır. Bu yazar ve şairlerin en küçüğü olarak Muammer Lütfi ve Yaşar Nabi'nin evlerindeki toplantılara, ara sıra da olsa, katılır. Şiire çok düşkündür. Şiir giderek hayatının vazgeçilmez temel tutkusu olur.²²

Servet-i Fünun'u yöneten Halit Fahri Bey Ziya Osman'ın da dahil olduğu liseli gençler topluluğunu hem dergide çalıştırır, hem de onların şiirlerini yayınlamaya çalışarak şiire, sanata özendirir.

Saba lise birinci sınıfta kendisinden büyük, iddialı altı arkadaşının kurduğu Yedi Meşale topluluğuna yedinci kişi olarak katılır. Beraberce, masraflarını bölüşerek Nisan 1928'de Yedi Meşale adlı kitabı yayınlarlar. Ziya Osman'ın bu ortak kitapta beş şiiri yayınlanır. Yedi Meşale ve onun önsözü(bildirisi) büyük bir ilgi görür ve daha lise birinci sınıf öğrencisi olan Ziya Osman'a edebiyat dergilerinin kapıları açılmış olur.

Yedi Meşale topluluğunun daha sonra bir araya gelerek yayınladığı sekiz sayılık "Meşale" dergisine de şiirler yazan Ziya Osman kendisini basın âleminin içinde bulur. Meşale dergisinden sonra arkadaşlarıyla

22. Yaşar Nabi, "Aramızda Bir Ermiş Yaşadı", Varlık, nr.451, 1 Nisan 1957, s.3.

Milliyet gazetesinin edebiyat sayfasında ve İctihad dergisinde yazmaya devam eder. Artık çok özlediği şiir ve sanat dünyasına kavuşmuş gibidir. Ancak bu ilgi onun lise birinci sınıfta bir sene sınıfta kalmasına sebep olur.

O günleri Ziya şöyle anlatır: " Yedi Meşale adlı şiir kitabı rahmetli Muallim Ahmet Halit'in yeni kurduğu kitabevinin yayınları arasında, 1928 yılının bahar aylarında çıkmıştı. Yedi Meşale'nin hızı, askı ve şevki Yusuf Ziya Ortaç'ın bu gençleri etrafına toplayarak çıkardığı "Meşale" adlı dergiyle aynı yılın yazında da sürmüş, güz gelmiş okullar açılmıştı. Ben, 1927-28.ders yılını Galatasaray'ın lise birinci sınıf öğrencisi olarak tamamlamışken, belki bütün bu şiir çalışmalarının sonucu, 1928-29 ders yılında da aynı sınıfın öğrencisi olmaya, utançla karışık bir hüznün, kırık bir haysiyetle hazırlanıyordum."²³

Aynı dersleri tekrar okuyacağı için Ziya'nın yatılılığa devam etmesi gerekli görülmez. Bütün lise hayatında ilk ve son defa gündüzlü olur. Bu yıllarda Beşiktaş'taki yalı yıktırılmıştır. Aile çeşitli semtlere taşınmış, Ziya da teyzesinin payına düşerek Fener Yolu'na yerleşmiştir. Yalının dağılması Ziya'yı Galatasaray'a yöneltir. Artık Galatasaray onun evi, arkadaşları da ailesi olur. Babası Osman Bey ise 1929 yılında Paris'e askerî ateşe olarak gönderilir. Ziya Osman için 1928 yılı Cahit Sıtkı ile aynı sınıfta bulunması bakımından önem taşır. Çünkü bu sene, gelecekte şiirimizin iki büyük şairi arasında kurulacak örnek ve ebedî dostluğun başlangıcıdır. Cahit Sıtkı ile aralarında sarsılmaz bir dostluk şiir ve sanat aşkı ile beraber gelişir. Liseyi bitirmek

23. Saba, "Cahit'le Günlerimiz", Z.M. Nisan 1957, s.3.

için birbirlerine destek olan iki arkadaş ölünceye kadar da birbirlerine maddi ve manevi olarak yardımcı olacaktırlardır. Üzüntülerini ve sevinçlerini birbirine duyuran iki arkadaş otuz yıla yakın bir müddet sanat yolunda birbirini etkileyerek beraber yürürler.

Cahit Sıtkı ve Yaşar Nabi gibi iki değerli arkadaş edindiği Galatasaray ocağına ait her şeyi saklamak isteyen Ziya 1931 yılında liseden mezun olur. Liseden sonra Cahit Sıtkı Yıldız'daki Mülkiye Mektebi'ne yatılı olarak kayıt olur. Ziya Osman ise o tarihte Cumhuriyet Gazetesinin muhasebe kısmında, bir yandan da Hukuk Fakültesine devama çalışan, bir memurdur.²⁴ Bu arada diğer şair arkadaşlarıyla ilişkileri de devam eder. Ayrıca geçindirmek zorunda olduğu ailesi de vardır. Bu yoğun çalışmalar içinde bulunan Ziya Osman Hukuk Fakültesinden ancak 1936'da mezun olur. Yine 1931'den sonra şiirleri ilk sayısından itibaren Varlık, Ağaç(1936) ve Yücel(1938) adlı dergilerde yayınlanmaya devam eder.

c) Evlilikleri ve Aile Hayatı:

Beşiktaş'taki yalı yıkıldıktan sonra Ziya Osman anneannesi ve teyzesiyle Feneryolu'na taşınır. Daha sonra sırasıyla Bakırköy, Şişli ve Çiftehavuzlar'da oturur. Bu arada babası ve amcasıyla da ilgisi devam eder. Ailesine ve yaşadığı mekanlara aşırı düşkün olan Ziya Osman Beşiktaş'tan ayrılmış olmasına, İstanbul'un değişik semtlerinde oturmasına rağmen nüfus kaydı Beşiktaş'tadır. Bugün de Saba ailesi Beşiktaş nüfus idaresine kayıtlıdır (Köprübaşı Mah. Cilt 19, sayfa 13).

24. Saba, a.y. s.13.

Başında kavak yelleri esen Ziya baba tarafından akrabalarıyla da sık sık görüşür. Amcasının kendisinden yaşça büyük olan kızı Nermin'e ilgi duymaya başlar. Nermin sanatkâr ruhlu, musikî ve sanat meraklısıdır. Arnavutköy Koleji mezunudur ve Cemal Reşit Rey'in piyano talebesidir. Ancak psikolojik bazı rahatsızlıkları vardır. 26 Temmuz 1929'da Ziya Nermin'i babasının askerî ateşe olduğu Paris'e götürür. Bu yolculuk Ziya'nın yıllardır özlemine duyduğu Paris'i görmesine vesile olur. Aynı zamanda Nermin de Paris'te tedavi görür. Nermin'le Ziya Paris'te güzel günler geçirirler. Bu arada Ziya ikmale kaldığı derslerine de burada hazırlanır. Ziya Paris'in çok övülen yerlerini hiç beğenmez. Moulin Rouge'deki eğlenceleri seyreder ve oraları gözünde büyüttüğünü anlar.²⁵

Paris'te, bu gezileri sırasında daha önce ilgi duyduğu Nermin'e aşık olur. Liseden mezun olduğu yıl da anne tarafından ailesinin karşı çıkmasına rağmen Nermin'le nişanlanır ve kısa zamanda da evlenirler. Nikah için sokaktan yirmibeş kuruşa iki şahit bulurlar. Aslında bu evlilik biraz da psikolojik rahatsızlığı olan Nermin'in iyileşeceği ümidiyle yapılmış gibidir.²⁶

İyiliksever, mahcup Ziya böylece ilk evliliğini yapar ve daha 21 yaşında, erken bir aile sorumluluğu altına girer. Evliliğinin ilk yıllarında İstanbul Pangaltı'da cadde üzerindeki bir apartmanın en üst katında üç odalı küçük bir daireye yerleşirler. Evliliğin ilk yıllarını ince ruhlu karısıyla, para sıkıntısı bir yana, mesut bir şekilde geçirir, bir

25. 2 Temmuz 1929'da Paris'ten Yaşar Nabi'ye yazdığı mektubu. Türk Dili Mektup Özel Sayısı, nr.274, Temmuz 1974, s.333.

26. Orhan ve Rezzan Saba ile 16.7.1990'daki görüşme.

aile olmanın mutluluğunu yaşar.

Ne var ki Ziya, büyük bir sevgiye dayanan bu evlilikten umduğu mutluluğu bulamaz. Çünkü sevdiği eşi hastadır. Zaman zaman psikolojik krizler geçirir. Bu ilk evliliğinin mutlu günleri umulduğundan kısa sürer. On yılı aşan bu evlilik dönemi Ziya Osman için bir talihsizlik devresi olur. Bu yıllarda hem geçim derindedir, hem de hasta ve hassas eşine bakmanın sorumluluğunu taşır. Denilebilir ki bu ilk evlilik iyileşmez bir hastaya bağlılık ve borç duygusuyla geçirilir.

Ekonomik sıkıntılar ve karamsarlıklarla geçirilen bu süre içinde Ziya Osman 1936'da Hukuk Fakültesini bitirir ve ilk askerliğini de İstanbul'da tamamlar. Askerlikten sonra 1938 yılında Hariciye imtihanına girer, fakat kazanamaz. Aynı yıl müracaat ettiği Emlak Bankasından müsbet cevap alınca buraya memur olarak girer. Bu bankada beş yıl kadar çalışır. Eşinin hastalığı da artarak devam eder. Artık günlerini banka güdültüleri ve hastane koridorlarında geçirmeye başlar. Bu yıllar her yönden sıkıntılıdır. Mihiyet hastalığının uzaması halinde kanunun kocaya tanıdığı hakka dayanarak ilk hanımından, üzümlere ve istemeyerek de olsa, boşanır.(1941)²⁷

Bu evlilik mutsuz olarak ve Ziya Osman'ın ilk gençlik yıllarını karamsarlığa iterek sona erer. Ancak uzun zaman ilk eşine karşı sorumluluk duygusundan kurtulamaz. Bu evlilikten çocuğu da olmamıştır. Eşinden boşandığı bu yıl babası Osman Bey'i de kaybeder.

Baba binbaşı Osman Bey 1933'de Paris ateşeliğinden İstanbul'a dönüşünde emekli olur ve Çengelköy'deki Kuleli Askerî Lisesinde Fransızca öğretmenliği

27. Cevdet Kudret, "Ziya İle Geçen Zaman", Varlık, nr.450, 15 Mart 1957, s.5.

ne başlar. Lisenin Konya'ya nakli sırasında bir akşam geçirdiği bir kalp krizi sonucunda arkasında bir kız ve üvey ana bırakarak vefat eder.

Bu yıllarda Ziya Osman, moral bozukluğu içinde bir müddet yalnız ve dağınık halde yaşar. Yüksekaldırım'ın Beyoğlu yakasına yakın ucuna açılan sokaklardan birinde, Yahudi mahallesinde, daracık bir apartmanın orta katında bir oda bir aralıktan ibaret küçük bir dairede tek başına oturur. Derbeder bir bekâr hayatı yaşar ve bu günlerde kılık kıyafetine de aldırış etmez olur.

Bu derbeder hayattan, hayatının ikinci bölümü diyebileceğimiz dönemin başında, bankada tanıdığı Rezzan Hanım'a ilgi duymaya başladığı günlerde kurtulur. Cahit Sıtkı da bugünlerde Ilıca'dan yazdığı mektuplarla onu yeni bir hayata hazırlamaya çalışır. Ziya da, ilk hanımını unutamamakla beraber, yeni yeni duygulanmaların eşğine gelir. O sıralar Churchill Adana'ya gelmiş ve Türkiye'nin de harbe gireceği rivayetleri ortaya atılmıştır. İkinci defa askere çağrılmalar başlar. Ziya da bunlar arasındadır. Askerliğin ve savaşın neler getireceğinden bütün dünya ve Türkiye korku içindedir. Ziya Osman da "Yaşadığına dair" bir şeyler bırakmak düşüncesiyle, İhsan Devrim'in ortak olduğu ABC kitabevinde şiirlerini "Sebil ve Güvercinler" adıyla bastırır. 500 adet basılan bu kitap bir defa basılır ve kısa zamanda dağıtılır, tükenir.

Ziya Osman ikinci askerliğini Karadeniz Müstahkem Mevkii'nde yapar. İhtiyat askerliğinden sonra çalıştığı bankadan tanıdığı Rezzan Hanım'la ilişkileri devam eder. Birlikte çalışmalarını sırasında aralarında bir sevgi doğar ve Ziya Osman ikinci evliliği-

ne hazırlanır. Böylece Ziya hayatının yeni bir dönemine girmiş olur.²⁸ İkinci evliliği ihtiyat askerliğinin bitişinden sonra 1945 yılı başında Rezzan Öney Hanım'la yapar.

Evliliklerinin ikinci ayında Ziya Osman Ankara'ya tayin edilir. İstanbul'dan ve mutluluk hayalleriyle kurduğu yeni yuvasından ayrılmaya dayanamaz. Daha sonra hanımını da yanına alır. İstanbul'dan ilk defa ayrılan Ziya Ankara'da altı aydan fazla kalmaz. Çünkü İstanbul'da yeni ev tutmuş, dayayıp döşemiş ve altı aylık da peşin ödemiştir. Yıllardır yaşayıp alıştığı İstanbul'un hasreti, sıla özlemi Ziya'yı çok sarsar. Ankara'da çok varlıklı bir hayat yerine İstanbul'da yırtık pabuçlarla boğazı tokluğuna da olsa bir amele, bir temizlik amelesi olmaya razıdır.²⁹ Eşiyle istifa ederek İstanbul'a dönerler.

İstanbul'da Yaşar Nabi Ziya'ya, belki bir hademelik değil ama ondan da farklı olmayan geliri az, bir iş bulur. 13.9.1945'te İstanbul Milli Eğitim Basımevi Tashih Bürosu şefliği görevine başlar. Eşi ilk çocuğuna hamile olduğu için onun çalışmasını istemez. Ancak Ziya bu ikinci evliliğinde de ekonomik sıkıntıları içindedir.³⁰

Önceleri tashih işini ilgi çekici bulan Ziya Osman, zamanla, dört duvar arasında hep başkalarının yazdıklarını düzeltmekten sıkılır. Ancak ekme parası temin edilen bu ücretli -kadrosuz- işi de sürdürmeye devam eder.

28. S.Sami Uysal, "Eşlerine Göre Ediplerimiz, Rezzan Saba, Ziya Osman'ı Anlatıyor", Cumhuriyet, 13 Eylül 1954, s.7.

29. Saba, "Bıraktığım İstanbul", M.İ.F., s.29.

30. Rezzan Saba ile a.g.g.

1945 yılında büyük oğlu Osman dünyaya gelir. Babalık ve aile mutluluğunu tadar. Yaşamayı, hayatı daha çok sevmeye başlar, hayata - bütün ekonomik sıkıntılarına rağmen- daha çok bağlanır. 1948 yılında da ikinci oğlu Orhan dünyaya gelir. Artık hayata daha sıkı sarılır. Mutlu bir aile reisi ve iki çocuk babasıdır. Geleceğe dörük düşünceleri ve yapılacak işleri vardır. Bu arada yazdığı yeni şiirleri Sebil ve Güvercinler'deki şiirleriyle birlikte "Geçen Zaman" adıyla Varlık yayınları arasında neşreder.(1947) Bu arada 1944'ten itibaren "nesir ve hikâyemsi yazılar" dediği hikâyelerini de yazmaya başlamıştır.

ç) Hastalığı ve Ölümü:

Tashih bürosundaki işinden iyice sıkılan ve bunalan şair, başka bir iş ve çıkış yolu da bulamadığı için bu işi sürdürmeye devam eder. Dilediği gibi okuyamaz. Okumak artık onun için sadece dikkat etmek, hataları düzeltmek ve eklemek kazanmaktır.³¹

Bütün bu zor şartlara rağmen kafasında tasarladığı romanına başlangıç olmak üzere nesirlerini yazmaya devam eder. 1952 yılında içinde dokuz hikâyesi bulunan "Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi" adlı hikâye kitabını, yine Varlık yayınlarından olmak üzere, neşreder.

Büroda dört duvar arasında çalışmak, ekonomik sıkıntılar ve sorumluluk duygusuyla yaşamak Ziya Osman'ın sağlıklı vücudunu yıpratır. 1953 yılında şiddetli bir omuz ağrısıyla başlayan hastalığına romatizma teşhisi konur. Tedavi görürken birdenbire bastıran şiddetli bir kalp kriziyle ölümün eşğine

31. Saba, "Okumak", M.İ.F.,s.48.

gelir. Haftalarca kıvıldamadan yatmak zorunda kalır. Gureba kliniğinde iki hafta tedavi gören Ziya başkalarını kendine hizmet ettirmekten sıkılır, mahcub olur.³² Üç hafta aradan sonra iyileşen Ziya yeniden işinin başına döner. Ancak hastalık her an tekrarlanabilecek cinsten olduğu için artık eski şevki ve neşesi kalmaz. Bütün yakınları da kendisine bunu hissettirir gibi son derece itina gösterirler. Günleri Kadıköy'deki evi ile Sultanahmet'teki işi arasında gidip gelmekle geçer. Ancak bazı akşamüstleri Varlık idaresinde Yaşar Nabi'ye uğrar. İki yıl sonra 13 Aralık 1954'te tekrar kalp krizi geçiren Ziya Osman iyice perişan olur. Bu krizi de mucize kabilinden atlatan Ziya'ya doktorlar çalışma izni vermezler. İşinde ücretli olarak çalıştığı için malülen emekli olması da mümkün değildir. İki aylık bir devamsızlıktan sonra işiyle ilişkisi de kesilen Ziya'ya ne tazminat ödenir, ne de aylık bağlanır. Şiddetli geçim sıkıntısına düşen saire Yaşar Nabi, zorla Varlık müşavirliğini kabul ettirir. Ancak yaptığı işin karşılığı olarak ödenecek parayı da bir türlü kabul etmek istemez.

Ziya Osman artık, ölümden korkarak, her gün ölümü bekler olmuştur. İki kalp krizi sonrasında çok acı çekmiş, perişan olmuş, dayanıklılığını yitirmiştir. Bu arada yine evinde çalışmaya devam eder ve eşsiz dostu Cahit Sıtkı'nın kendisine eski harflerle yazdığı mektupları dizgiye verilmek üzere hazırlar. Yaşama isteği ve ölüm korkusunu duyduğu bugünlerde "Geçen Zaman(1947)"dan sonra yazdığı şiirlerini de "Öldüğüm gün Yaşar'a verilecek" kaydıyla bir karton dosya içinde dolabına koyar. Artık her yönüyle sevdiği hayattan ayrılmak hazırlığı içine girer.

32. Yaşar Nabi, "Bu Kaçınıcı Bahçe Gördüm Tarım", Varlık, nr.448, 15 Şubat 1957, s.3.

Ölümüne yakın bir gece kendisini Cahit Sitki'nin çalıştığı bankada işe başlamış olarak görür. Cahit, Ziya'yı görür görmez koşar gelir ve boynuna sarılır, Ziya'yı öper ve sarsıla sarsıla ağlar. Ertesi günü bu rüyayı eşi Rezzan Hanım'a anlatan Ziya "Galiba ben yakında öleceğim" der. Bu rüyasını son yazdığı "Düşümde" adlı şiiriyle ifade eder.³³

Her zamankinden daha sıhhatli görüldüğü bir günün akşamı ancak eşine seslenebilecek kadar vakit bulabilir. Sedire uzanır ve 29 Ocak 1957 Salı akşamı saat 9'da, Kadıköy Rıhtım Caddesi Resit Efendi Sokağı 12 numaralı evinde, üçüncü bir kalp kriziyle vefat eder. Cenazesi 31 Ocak günü Şişli Camiinden kaldırılarak karlı bir havada Eyüp sırtlarındaki aile mezarlığına, bir ömür boyu özlemiyle öksüz yaşadığı, annesinin yanına defnedilir.³⁴ Böylece 47 yıl 10 aylık hayat serüveni sona erer.

33. Rezzan Saba ile a.g.g.

34. Yaşar Nabi, a.g.y. s.3.

II - MİZACININ ANA ÇİZGİLERİ

Mizaç ve karakterin iki kaynağından biri yaşanılan dönem, dar ve geniş anlamda çevredir. Yaşanılan dönemin hadiseleri insan davranışlarını yönlendirmede etkilidir. Ayrıca irsî olarak tarihten, maziden gelen ferdî ve sosyal etkiler de mizacı şekillendirmede rol oynar. Çünkü bir insan hâl-i hâzırı, mazisi ve geleceği olan bir varlıktır.

Saba dışta savaşların, içte karışıklıkların yaşandığı bir dönemde dünyaya gelir. 47 yıllık ömrü Birinci Dünya Savaşı, mütareke yılları, işgâl yılları, Cumhuriyetin kuruluşu, inkılâplar, İkinci Dünya Savaşı, tek partili sistemden çok partili sisteme geçiş gibi önemli hadiselerin yaşandığı dönemlere rastlar. Siyasî ve sosyal hayatta meydana gelen bu hareketler, Saba'nın mizacına fon ve temel teşkil eden hadiselerdir.

Meşrutiyet mücadelelerinin toplumdaki izleri, Trablus felâketi, Balkan faciası, umumî harp ve mütareke yılları Saba'nın çocukluğunun ilk yıllarına rastlar. Bu savaşlar ve yıkılışlar doğduğu yalıda konuşulan konulardır. Ancak bu konular yalının iç hayatını doğrudan etkilemezler. Zaten Saba "yalı çocukluğu" döneminde annesinin, anneannesinin dizi dibinde, dedesinin ve yalıdakilerin büyük ilgileriyle büyüyor. Biraz büyüyüp çevrede olanlara dikkat etmeye başlayınca ilgisini daha çok yalıdaki fotoğraflar ve oyuncaklar çeker. Okumaya başladığı yıllarda yine

-kendisine kitaplardan ve dergilerden olusturduğu hayalî bir dünyada yaşadığı için- sosyal ve siyasî değişmelerden pek etkilenmez.¹

Saba'yı, hayatının "yalı çocukluğu" ve "İstanbul çocukluğu" diye adlandıracağımız liseye kadar olan döneminde sarsan en önemli hadise annesinin ölümüyle ailesinin dağılmasıdır. Yalıda iç güveyi olan babasının da yalıyı terk etmesiyle Ziya tam bir öksüzlük duygusuna kapılır. O, annesinin ölümüyle, bir anda kaybettiğı mutlu çocukluk dünyasının ardından bir ömür boyu ağlayacaktır.

Dışta siyasî ve sosyal felâketlerin yanı sıra annesinin ölümü, yalının yıkılması ve ailenin dağılması onu içine kapanık bir çocuk yapar. Babasının da evlenmesi bu içe kapanıklığı daha da derinleştirir. Saba'nın üzerinde hem ailesinin dağılışının, hem de siyasî ve sosyal değişmelerin ortak etkisi olur. O da kuşağının diğer gençleri gibi erken olgunlaşır. Dert ve sıkıntılarını içine gömer.

Cumhuriyet kuşağının ortak özelliklerini erken olgunlaşmak, savaşlar ortamında çocukluklarını tam olarak yaşayamamak, Cumhuriyet inkılâpları, önceki kuşaktan ilgi görememe şeklinde sıralayabiliriz. Gerçekten bu dönemin gençliği, bayram şenliği için değil, asker çağırılmak için çalınan davulların tıyeleri ürperten gümbürtüsünü duymuştur. Heyecanla pencereden uzanan başları, yaşlı ninelerin yüzündeki endişeleri, düşünen ağabeyleri ve küskün babaları görmüştür. Ölüm ve korku yağdıran bombalar, açlık, kolera ve sefaletin, tifüs, uyuz v.b. korkunç hastalıkların ortamında yaşamıştır.

1. Saba, "Okumak", M.İ.F., s.39-40.

Blinden tutacak kimsesi olmadığı için kendi kendine yürümesini öğrenen bu nesil materyalist ve realist dünyanın en çirkin ve korkunç yüzüyle karşılaşmıştır. Böyle bir ortamda sekiz yıl mutlu yaşayan Saba, çocukluğunun bahtiyar devrini vakitsiz kaybeder. Mektebe verilir. Yuva sıcaklığına, ana baba sevgisine büyük bir tutkuyla bağlı olan Saba, daha sekiz yaşında, tahta sıralar, demir karyolalar, rutubetli duvarlar arasında büyür. Bu zor şartlar arasında şiire ve sanata yönelir. İzdirap ve sıkıntısından, günden kaçır ve geçmişe yönelir. Bu kötü dünyayı, kitaplarla kendine kurduğu dünya ile değiştirmeye çalışır. Kendi gerçeğini kendisine bile itiraf etmeden, bölüşmeden yaşamayı tercih eder. İstanbul'u, babasıyla gezip gördüklerini her akşam annesine anlatan Ziya, annesini kaybedince, yalı yıkılıp aile dağılınca, artık her şeyi kendisine saklamayı daha oniki onüç yaşlarında öğrenir.²

Annesinin zamansız ölümüyle her şeyin bir anda olumsuzlaşması, onu, geleceğe karşı uzun zaman ilgisiz bırakır. Hızla değişen dış dünya, olumsuzlaşan zaman ve mekân onu, tek değişmeyen olarak gördüğü şiire ve sanata yöneltir. Bu açıdan bakıldığında Saba'nın hayatını öğrencilik yılları, ilk evliliğinin sona erdiği 1943 yılına kadar olan ve ikinci evliliğinden(1945) ölünceye kadar devam eden dönem olmak üzere ikiye ayırabiliriz. Temel anlayış ve davranışlarında kesin değişiklikler olmasa bile, bu iki dönem arasında kısmen de olsa bazı görüş ve davranış farklılıkları görülür. Bir aile kurup baba olduktan sonra kendi için olmasa bile, çocukları için, geleceği düşünmeye başlar. Onlar için hayaller kurar. Gelecekte

2. Saba, "Kış Gezintileri", D.İ.,s.58.

çocuklarının yaşayacağı İstanbul'u hayal eder. Kurduğu hayallerden biri Boğaz'ın en dar yerinde, iki yakayı bağlayacak "iki kıyı arasında bir çelik yay gibi gergin, sırtından otomobiller, otobüsler, motosikletler, bisikletler, tek atlı arabalar; altından beyaz yolcu vapurları, şilepler, yatlar, kotralar geçen bir köprü"dür. İkinci hayali de gidilmesi zor olan uzak Hayırsız Adalara küçük ve hızlı giden vapur(deniz otobüsü)lardır.³ Ne kadar ilgi çekicidir ki, onun çocukları için kurduğu hayaller bugün gerçekleşmiş, çocukları tahmin ettiği bu hayatı yaşamaktadırlar. O, hayatının ikinci döneminde yine çocukluğundan ve ölümden söz eder. Ancak ölüme bakışı kısmen de olsa değişmiş, artık ölüm yerine yaşamayı ister olmuştur.

Cumhuriyet kusağının patlayan milyonlarca mermiyle dış dünyası yıkılmış, maneviyat âlemi delik deşik olmuştur. Maneviyat âleminin kaosunda kaybettiği imanını, bu nesil, okuma yoluyla telafi etmeye çalışır.⁴ Fakat Ziya Osman bu konuda kendi kusağından ayrılır. O, çocukluğunda aldığı tenbih ve telkinlerle maneviyatını sağlam tutabilmiş, imanını korumuştur. Yaşadığı devrin gençlerinin aksine ölüm denilen "ebedî hakikat"le, daha çocuk yaşında tanışmış, bu âlemin güzelliklerinin asıl güzellik olmadığını kavramıştır. İnsan için mukadder olan gerçekleri çocukluğunda kavrayan Saba, bütün hayatı boyunca bir "kabuller" dünyasındadır.⁵ Galatasaray Lisesinde iyi bir öğrenci olarak görünümünü bitirdikten sonra ömrünü sıradan memuriyetlerde geçirmesi ve sürekli ekonomik sıkıntılar içinde yaşaması ancak kabullenme ile izah edilebilir.

3. Saba, "Bebek", M.İ.F., s.35-36.

4. Yaşar Nabi, "Devir ve Nesil", Varlık, nr.1, 15 Temmuz 1933, s.2-3.

5. Saba, "Kabul", N.A., İst.1962, s.62.

Denilebilir ki, Saba hayatında karşılaştığı her türlü zorluk karşısında hiç isyan etmeyen, bağırp çağırmayan bir kişidir. Onu kabuller içinde yaşamaya yönelten, her şeyden önce, kabullendiği ölümün gerçekliğidir. Ölüm gerçeği ile çok erken karşılaşması ölüm dünyasına karşı ilgi duymasına sebep olur. Bu gerçeğin mukadder ve kaçınılmaz oluşu dünyayı bir anda hiç seviyesine indirir. Bu açıdan bakıldığında, her insan kendisi için kararlaştırılan ömür müddetince yaşayarak sırasını bekleyecek ve sırası gelince gidecektir. O halde insanın bu dünyadaki durumu kurbanlık bir koyundan farksızdır. O kendisini bu dünyada kurbanlık bir koyun gibi gören bir şairdir.⁶ Böyle olduğuna göre, insanların çatışmaları, birbirlerine saldırmaları, değeri olmayan bu dünya için dünyayı felâketlerle doldurmaları nedendir? Dünya insanlara sunulmuş bir lütuftur. O halde herkes dünyada yaptığı işiyle mutlu olmalı ve işini insanların mutluluğu için yapmalıdır. Saba ömrü boyunca bu duygu ve düşüncelerle dolu olarak yaşamıştır. Ona göre dünyadaki her şey insanların mutluluğu için olmalıdır. Mobilyalar insanları rahat ettirmek için olmalı, fotoğraflar mutlulukları tesbit etmeli, manavdaki yemişler sofraya saadeti için olmalı, bütün mağazalar insanlara saadet satmalıdır.⁷ Kunduracılar çocuklar için patik yapmalı, gemiler mutlu yolculuklara vasıta olmalı, her şey insanların mutluluğuna hizmet etmelidir. İnsan olanın yapması gereken, insana yakışan da budur. Aksi takdirde, mutluluktan uzaklaştırmak ancak şeytanın görevi olabilir.

6. Saba, "Kurban", G.Z., s.25.

7. Saba, "Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi", M.İ.F. s.4.

Saba'nın mizacının en belirgin vasıflarından biri de insanlar ve eşya arasında hep ferdî olarak ilişki kurmuş olmasıdır. Ancak bu ilişkinin kuruluşu sosyal plânda olmuştur. Bütün eşyaya kendi duygularının penceresinden bakmış, onları görmek istediği şekilde tesbit etmiştir. Bu aynı zamanda onun tabii biçimde kalabilmesinin bir sonucudur. Ancak zaman zaman hissettiğinden fazlasını da söylemek durumunda kalmıştır denilebilir.

Uzun boylu, esmer, ince yapılı, yakışıklı bir fiziğe sahip olan Saba'nın mizacına ait unsurlar, onun bir çeşit itirafları denilebilecek, eserlerine sinmiştir. Eserlerinde daima yaşadığını yazan bir karakterdir. Eserleri yaşadığı gürültüsüz, sakin ve yalnız hayatıyla doludur.

Dünyaya hep iyimser bakmak isteyen bir gayret içinde görülen Saba, ses çıkarmadan, bağırmadan ızdırıp çeken bir insandır. Her şeye rağmen iyimser, hoşgörü sahibi ve mütevekkildir. Şu sözler bunu gösteriyor: "Dünyada her insan az çok bir felâkete uğramış olabilir. Bunun için büsbütün kötümser olunur mu? Felâketler yerine saadetleri, ölmüşler yerine doğacakları, geçmişler yerine gelecekleri düşünmeli."⁸

Onun bir özelliği de İstanbul'a ve görevine bağlı oluşudur. Hemen bütün hayatını yaşadığı İstanbul, onun nefes alıp yaşayabildiği tek mekândır. İstanbul'da çalıştığı işlerde gösterdiği titizlik, dikkat ve sorumluluk Saba'yı belirleyen önemli özelliklerdendir. Bu yönden Saba iki kişilikte görülür. İşini hiç aksatmadan bir ömür titizlikle çalışan Saba, bir de sanatına katıksız bağlı olan Ziya. O bunu bir üçlüğünde;

8. Saba, M.İ.F., s.8.

"İki Ziya var içimde en az,
Biri bankada gündüzleri,
Biri geceleri hiç uyumaz."⁹

şeklinde ifade eder. Onun hiç değişmeyen İstanbul tutkusu ömrü boyunca devam eder. İstanbul ile Saba arasında, denizle balık arasındakine benzeyen bir ilişki kurulabilir. Yalnız geçmisi, yaşadıklarını var sayan Saba'nın İstanbul hayatı ve hayatının İstanbul'u bir bütün teşkil eder. O ancak İstanbul'la vardır. Cahit Sıtkı bu ilişkiyi "Hakikaten talihi- nin lütfu sayesinde İstanbul'dan ayrılmamış sayılı bahtiyarlardansın. Hoş zaten İstanbul'un kadrini de bilirsin. Biliyorum seni oraya bağlayan kabristan- lar da var, hastahaneler de, bankalar da! Hatırala- rın gibi hayallerin de ancak o iklimde yetişir çi- çeklerdendir"^x diye belirtir.

Hayatı boyunca Saba'nın değişmeyen ve tutarlı en önemli yanı çevresine ve insanlara karşı davranı- sıdır. Tanıyanların ve hakkında yazanların hemen hep- si bu konuda birleşmişlerdir: İyi insan, iyiliksever insan, tam bir İstanbul efendisi, ince bir şair, çe- kingen, dostluğa önem veren iyilik meleği gibi sıfat- larla anlatılmaya çalışılır. Özellikle Cahit Sıtkı ile aralarındaki dostluk, Saba'nın Cahit'e göster- diği dostluk ve sevgi bağı edebiyatımızda ulaşılamaya- cak bir zirve olarak daima hatırlanacaktır.

Onun mizacını ve İstanbul'la olan ilişkisini daha iyi kavramak için yakından tanıyanların yazdık- larını özetlemek yerinde olacaktır:

9. Faik Baysal, "Z.O.Saba", Varlık, nr.687, 1 Şubat 1967, s.14.

x. Cahit Sıtkı, Ziya'ya Mektuplar, İst.1957, s.143.

"Ne iyi insandı. Ne efendiydi. Ne ince bir şair-di."¹⁰ "...ayakları yere basmadan yeryüzünde dolaşan bir melekti Ziya Osman! Tertemiz tatlı mı tatlı bir melek!"¹¹ "Gençti, kibardı, hisli idi, zarifti, bu onun insanlık cephesi idi... Toplantılara katılanların en güzeli, en yakışıklısı, en zarif endamlısı idi. İçten gelen nezaketi de hepimizi hayran ederdi. Tam bir İstanbul efendisi bir çocuktü."¹²

"Doğuşundan efendi, çelebi bir insandı. Halim selim, konuşması bile sakın ve tatlı, kalabalıklara fazla girmeyen bir oturaklı tip. Galatasaray'da yetişmiş, güleç ve sevimli yüzlü, ince vücutlu, yakışıklı ve çok kibar bir İstanbul çocuğu"¹³, "Müslümanlığı bu sefer çok gözüme çarptı. Ne tuhaf, tıpkı büyükannem gibi, yahut bizim köylü gibi müslüman; ahretli mahretli. Müslüman olunca da böyle olmalı bence, halkınki gibi yani. Ama dedim ya, ölüm işini büsbütün başka açılardan görmemize bakmaksızın, bu halkça Müslüman şiirleri de hoşuma gitti."¹⁴ "Elinin altındaki imkânlardan yararlanmayı, başka birinin üzüntüsüne, kırılmasına sebep olmamak için düşünmeyen, yaşama savaşında kendi kişisel isteklerini yerine getirmek için kimseyi rahatsız etmeyen, kimseye yaklaşmayan kişi"dir.¹⁵ "Saba'yı temiz yürekli, iyi terbiyeli, doğru sözlü, cömert, muhabbetli, hüsnüniyet sahibi, nezaketli ve tevazulu bir insan olarak bilirdik.

10.N.Ülvi Akgün,"Geçen Zaman",Varlık,nr.687, 1 Şubat 1967,s.6.

11. Ş.Rado,"Şair Arkadaşlarım",Türk Dili,Kasım 1986, s.823.

12. H.F.Ozansoy,"Z.O.Saba",Edebiyatçılarımız Çevremde,Ank.1970,s.118.

13. M.Körükçü,"Z.Osman ve İ.Tarus", Varlık,nr.687. 1 Şubat 1967,s.15.

14. N.Hikmet,"Z.O.Saba Ölüm ve Yaşam",Varlık,nr.998, Ocak 1990,s.18.

15. O.Akbal,"Aramızda Bir Ermiş Yaşadı", Varlık, nr.491,1 Şubat 1958,s.4.

Kendisinin bilinmiş hiç kusuru yoktu."¹⁶ "İlk görüşte sevmemek elde değildi Ziya Osman Saba'yı. Güler-
yüzlü, anlatılamayacak derecede nazik, açık yürekli,
kısacası, insanın şehir şehir adam tanıyıp bir ömür
yaşadıktan sonra karşılaşılabileceği pek az kişiden bi-
ri.... niye avukatlık yapmadığını sordum. "Ben kendi
hakkımı koruyamıyorum. Başkalarının hakkını nasıl
korurum" deyişini hiç unutmam."¹⁷ "Sen, insan Ziya,
vefalı Ziya, ne kadar da kendini unutmasını bilirdin!
Hasta döşeginde bile, en içli yazını dostun Cahit
Sıtkı için yazdın. Öleceğini bildiğin halde, bize
kendinden bir vasiyetnâme bile bırakmağa özenmedin."¹⁸
"Karşısındakileri şaşırtacak kadar iyilikle dolu bir
kalbi vardı. Dosttu, insan severdi."¹⁹ "Ziya Osman
Saba herkese malolmuş bahtiyar insanlardandır. Onu
herkes severdi. Tanıyan, tanımayan..."²⁰ "Ziya Os-
man deyince benim aklıma tertemiz, pırıl pırıl bir
şeyler gelirdi. Yunmuş arınmış, bir yağmur sonrası
gökyüzü örneğin. Pırıl pırıl dibi güneşli, çakıltaş-
ları güneşli çay gelirdi. Bir pınar... Ne varsa dün-
yada en temiz, o gelirdi."²¹ "Uzun boyu, ince vücudu,
güleç ve sevimli yüzüyle sıkılğan bir delikanlı. E-
linde bir kitap, koşuşup zıplamaktan, itişip boğuş-
maktan hoşlanmayanlardan biri... Bu, kendiliğinden
hiç bir yere gidemeyecek, hiç bir teşebbüse girişe-
meyecek içine kapalı çocuk... Aramızda gizli geçim-

16. A.Ş.Hisar, "Z.O.Saba'nın Ölümü", Türk Yurdu, nr. 265, şubat 1957, s.622.

17. N.Cumalı, "Varlıkta Ölüler", Varlık, nr.448, 15 şubat 1957, s.5.

18. S.E.Siyavuşgil, "Z.O.Saba İçin", Varlık, nr.448, s.6.

19. O.Hançerlioğlu, "Z.O.Saba İçin", Varlık, nr.448, s.6.

20. Z.Güvemli, "Z.O.Saba İçin", Varlık, nr.448, s.6.

21. Yaşar Kemal, "Z.O.Saba İçin", Varlık, nr.448, s.6.

sizlikler, çekememezlikler, gruplaşmalar olurdu. O, bütün bunların dışında ve üstünde, daha o zamandan bir iyilik meleği halinde, yalnız en küçüğümüz olduğu için değil, tabiatı icabı da biraz kenarda kalmaya, biraz küçümsenmeye mahkûm, ama hepimizin sevgisini kazanmış bir insandı.

Yedi Meşale kitabının tertibinde münakaşalarımıza hiç karışmamış, kendisine lütfen avrılacak yeri tevekkülle beklemiş, her verileni daima hakkından fazlası sayan kanaatkârlığıyla en küçük bir itirazda bulunmamış, hayattan nasibine karşı her zaman yaptığı gibi "Kabul, kabul, kabul" diye boyun eğmişti....Aşırı derecede Galatasaray'ı severdi. Sporla hiç bir zaman ilgilenmediği halde, Galatasaray'ın bütün maçlarını, staddan değilse bile, radyodan yürek çırpıntılılarıyla takibederdi.

En büyük zevki -sefahati de diyebilirim- sevgili şehrinin -İstanbul'un- sokaklarında başını alıp avare avare dolaşmaktı. İstanbul çocuğuydu. Topraklarına gömülmüş atalarının bulunduğu İstanbul'u tabiatıyla, insanlarıyla, her şeyiyle seviyordu. Ama asıl sevdiği eski İstanbul, çocukluğunun İstanbul'u idi. Çocukluğunun İstanbul'unu artık, kenar köşe semtlerde bile bulamıyordu. İstanbul, hızla değişen, obur bir dev gibi yedikçe büyüyüp gelişen arsız bir güzel oluvermişti. Eski tevazuu, çelebi ve kalender hali kalmamıştı. Sevdiği şehrin sokaklarında eskiden ki avare gezilerini yapamaz olmuştu. "Değişen İstanbul" fikrine onun için zihni takılmış, çocukluğunun kaybolmuş İstanbul'u peşinde hatıralarında bir yolculuğa çıkmak ihtiyacını daha çok bu yüzden duymuştu. Büyük bir eser olacağına inanıyordu bu kitabın.

Deniz ve denizcilik onu yakından ilgilendiren

bir konuydu. İstanbul'da işleyen kıyı vapurlarının hepsini, yalnız adlarıyla değil, adeta sicilleriyle bilir, bunların kazaları, ihtiyarlıkları ve ölümleriyle sanki eski dostları imiş gibi meşgul olur, hepsini ayrı ayrı severdi. Neveser adlı yazısı bu eski gemilere ne kadar düşkün olduğunu gösteren küçük şaheserdir. Ayrıca İstanbul'a gelen yabancı gemileri tanır, onları gördükçe heyecanlanırdı.

Tevazu, tevekkül, kanaat, yüzyıllarca tarikatlerin aşılamaya çalıştıkları halde insanlar arasında hemen hiç yerleştiremedikleri feragat ruhu onun bütün varlığına sinmişti. Yeryüzü nimetine hırsı yoktu. Ensesine vur, lokmasını ağzından al tarifleriyle anlatılan insanlardandı.

Başkaları için son derece cömert, kendine karşı Harpogon kadar cimriydi. Giydiği elbiseleri eskiciden aldığı çok olmuştur."²²

Saba'yı en iyi tanıyan, şüphesiz, Cahit Sıtkı'dır. Cahit Sıtkı'nın Ziya'ya yazdığı mektuplarda, onun özelliklerinden de söz ettiğini biliyoruz. Şiirine ait tenkitlerde bulunurken aziz dostuna bazı nasihatlerde de bulunur. Bu nasihatler çoğu zaman Ziya'nın mizacına ait bir özelliği ifadeyle başlar veya biter. Mektuplarından Ziya'nın özelliklerini belirten cümlelerini sıralamak bize onu tanımada yardımcı olacaktır:

"Sakin daha şimdiden muhterem ve sevgili yengeme hıyanete kalkışmayasın?...Şaka Ziyacığım şaka, senin ne temiz bir çocuk olduğunu ben herkesten iyi bilirim."²³

22. Yaşar Nabi, "Aramızda Bir Ermiş Yaşadı", Varlık, nr.451, 1 Nisan 1957, s.3-4.

23. C.Sıtkı, "Ziya'ya Mektuplar", Varlık, nr.492, Nisan 1957, s.44.

"Öyle hiç meydana çıkmaman, kendi kendine çalışman sahiden bir kuyuya düşmüşsün vehmini veriyordu bana!"²⁴

"Çünkü sen benim için yalnız vefakâr ve halden anlayan bir dost değil, aynı zamanda, açık havayı, güneşi, baharı, iyiliği de temsil eden, nasıl olup da insan kalıbına girdiğine daima hayret ettiğim bir meleksin... Emin ol ki, seni tanıyanlar için yeryüzünde senden daha büyük bir révélation (ifşa, keşif) yoktur... bir çok defalar ölüme teslim olmaya kadar gittiğimi yakından bilirsin. Her seferinde beni eteğimden tutup geri çeken mukaddes "el" in parmaklarından biri de sen olduğunu gene bugün itiraf edeceğim: Hayata her dönüşüm biraz da senin eserin olmuştur. Zaten ben, seni tanıdıktan ve sana hayran olduktan sonra, derbederliğim, içki ibtilâm ve vurdumduymazlığım hariç, şiir aşkımla, şiirlerimle, açık gönüllülüğümle ve çok veya az mevcut bütün meziyetlerimle mutlak surette senin eserin değil miyim?"²⁵ "İnsanları sevmeyi bana sen öğrettin... Dünyada riyasız iki insan tanıdım, biri annem, biri de sen."²⁶ "Ziyacığım, şiir de olsun bu mahcubiyetten, sıkılğandan kurtulmalısın."²⁷ "Şiire hürmet edilmesi konusunda gösterdiğin titizliğe hayran oldum doğrusu."²⁸ "Senin gibi, şiiri hayatının esaslı fonksiyonu haline getirmiş birisi...."²⁹ "Senin mahcubiyetin, insanlar arasındaki adeta fizik rahatsızlığın, konuşurken kızarışın, kadınlar nezdinde utanıvermen, kahveye tereddütle adeta korkarak girmen, ne yalan söyleyeyim, lehine sayamayacağım akisler bırakmıştır."³⁰

24. C.Sıtkı, a.g.e., s.45.

25. a.g.e. s.48-49.

26. a.g.e. s.53.

27. a.g.e. s.65.

28. a.g.e. s.85.

29. a.g.e. s.97.

30. a.g.e. s.113.

"İstanbul'dayken seni biraz bedbin ve hayat karşısında hem cesaretsiz, hem itimatsız gördüm; otuz üç yaşında bu gibi haletlere sahip çıkmak bize yakışmaz."³¹ "Bir boğaziçi çocuğu olduğunu ve denizi çok sevdiğini bildiğim.... sen ve senin mizaçta adamlar için sevilme, teneffüs etmek kadar hayati bir ihtiyacıdır."³²

Denilebilir ki Saba Cumhuriyet kuşağı içinde, dün ile bugünü birlikte yaşamış, yaşadığını, mizacını eserleriyle bütünleştirmiş, her şeye, özellikle geçmişe sadık, eski duyguları, eski yasadıkları hiç bir zaman hatıra olmayan bir orijinal mizaçtır.

Saba'nın mizacı konusunda değerlendirmelerde bulunan Rauf Mutluay onunla Halit Ziya'nın Mai ve Siyah romanının Ahmet Cemil'i arasında bazı yakınlıklar kurar. Saba'yı Ahmet Cemil'in çoğu yönleri ile ortak yapıda görür. Ayrıca o Mutluay'a bir çok şeyin son örneği gibi görünür: Son hececi, son Servet-i Fünunlu, son kalem efendisi, son çelebi, son İstanbullu... vatan Ziya Osman için İstanbul'da biter.³³

Saba'da hep bir darlık, ufaklık, kapalı ufukluluk, kendinden ötesini göremeyen bir gözü kapalılık gören Mutluay, onun rütbesini, memurluğunu, çapını küçük bulur. Ziya'nın düşleri, duyguları, düşünceleri dünyayı kucaklayışı küçüktür; zevkleri, özlemleri, toplum olaylarına katılma payı, okumaları küçüktür. Hatta bütün bunlar küçük olduğu için, ya da bunların yanı sıra bir uğraşı sürdürdüğü için, yaptığı, yarattığı edebiyat da küçüktür. Mutluay onu her yönüyle küçük bulmasının yanı sıra, yaşadığı toplumu tek

31. a.g.e. s.187.

32. a.g.e. s.193.

33. R.Mutluay, "Siyah ve Mavisî Z.O.Saba'nın", Varlık, nr.687, 1 Şubat 1967, s.12-13.

yanından ele alan, karmaşık ilişkilerle ilgilenmeyen birisi olarak belirtir. Ayrıca Saba'yı "temiz bir yüz, dost bir gülümseme, açık ve sevgi dolu bir yürek" olarak ifade eder.³⁴ Ona göre Saba hayatının asıl şiirini yapan acılarını saklamıştır.

Mutluay'ın Saba'yı her yönüyle küçük görmesi fikrine katılmak mümkün değildir. Mutluay, Saba'nın küçüklüğünün sebeplerini yaşadığı hayatı tek yanından görmek, toplumun karmaşık ilişkileriyle doğrudan ilgilenmemek olarak görür. Saba bütün sanat hayatı boyunca sanat anlayışında değişiklik yapmamıştır. Hep hasretini çektiği bir saadetin şiirini yazmak isteyen Saba'nın sanatta amacı güzelliğe ulaşmak olmuştur. Çünkü Saba, sanatı güzelliğe ulaşmanın aracı olarak görür. Zaten Cumhuriyet sonrası idealist sanat anlayışına sahip şairlerin görüşü de budur. Peşin hükümlerle, toplumun dertleriyle ilgilenmek için şiir yazılamayacağına inanan Saba, her şeyden uzak kalmak, yalnızlığın da zevkini duymak ve ferdiyetçi işine cemiyeti ve geniş insanlığı sığdırabilmek, bir şair için en büyük hazine olan ruhunu keşfetmek istemiştir. Hayatının acılarını saklamasına gelince; Saba'nın mizacının en önemli yanı bağıırıp çağırmadan ızdırap çekmesini bilmesidir. Bütün hayatının acılarını hep içinde duymuş, kimseyle paylaşmamış, bağıırıp çağırmadan ancak eserlerini insan acılarının bir mahfazası yapmaya çalışmakla yetinmiştir.

Saba'nın geniş çapta etkisinde kalan Behçet Necatigil de Saba'yı "Eskilerden geleni, yarınlara güven ve inançla aktaran tutarlı bir şair" olarak görür. Necatigil'e göre Saba "Değişken toplum koşulları

34. R.Mutluay, İnsanlar Unutmayınca-Z.O.Saba, Bende Yaşayanlar, İst.1977, s.255-257.

ve ortamları içinde kişioğlunun değişmeyecek tekil yalnızlığını, naçarlığını gösteren" bir şairdir.³⁵

Saba'nın yaşayışı ile yazdıkları arasında kopmaz bir bağ vardır. Kendi hayatının bir nevi tesbiti demek olan eserlerinde anlattığı hep kendisi vardır. Kendisini, bir insan olarak, sosyal endişe konusu olabilecek birisi olarak gören Saba, insanın insana benzeyebileceğini düşünür. Sanatta icatlığın bir erdem olduğunu onda gören Necatigil, ne zaman şiir yazmaya kalkışsa önünde hep Saba'yı bulmuştur. Necatigil'in tesbitine göre, Necatigil gibi Saba'ya benzeyenler olduğu gibi, gelecekte de benzeyecekler olacaktır.³⁶

Kendilerini Saba'da bulanlardan biri de Necatigil olmuştur. Saba sesi hiç çığlığa dönüşmeden, bir isyan ya da yergi olmadan teslimiyet, tevekkül, Tanrı'ya sığınış, Tanrı'dan merhamet ve rahmet bekleyiş içinde tutarlı bir kişilikle yaşamıştır.³⁷ Saba'yı en iyi tanıyan, benimseyen, en tutarlı bir şekilde tesbit eden Necatigil'dir. Onun Saba için dediği gibi "Ziya Osman sesi, âvâzeyi bu âleme bir İsrail sûru gibi salan Dâvûd sesi olmayacak, ezgisi gündelik hayatın şamatalarında ancak kulak verilirse duyulacak o zaman da tesellisini, iç aydınlığını beraberinde getiren bir sessizliğin sesi olacak hüznü ve sevinci iç içe evlerde, odalarda eski bir İstanbul yankısı olarak" devam edecektir.³⁸

35. B.Necatigil, "Z.O.Saba", Varlık, nr.687, 1 Şubat 1967, s.6.

36. B.Necatigil, "Z.Osman'a Devam", Varlık, nr.472, 15 Şubat 1958, s.6.

37. B.Necatigil, "Şairim Z.O.Saba", Milliyet Sanat, nr.217, 4 Şubat 1977, s.7.

38. a.y.

E S E R L E R I

III - E S E R L E R İ :

A - Şiir Kitapları:

1. Yedi Meşale, (Muallim Ahmet Halit Kütüphanesi, İst. Nisan 1928.)

Bu kitap Saba, Sabri Esat, Yaşar Nabi, Muammer Lütfi, Vasfi Mahir, Evdet Kudret, Kenan Hulusi'nin müşterek yayınladıkları bir eserdir. 22 Mart 1928'de Servet-i Fünun dergisinde "Yedi Meşale" adlı kitabın yayınlanacağı ilan edilir. Nisan 1928'de eski harflerle kitap halinde yayınlanır. Bu kitapta Saba'nın "Gece ve Köpekler, Boğulan Çocuklar, Her Günün Aksamında, Sebil ve Güvercinler, Yarasalar" olmak üzere beş şiiri vardır. Kitabın tamamı 127 sayfadır. 1500 adet basılan bu kitap umulanın üzerinde ilgi görür. Yedi iddialı genç, kitabın başyazısında grup olarak sanat anlayışlarını ortaya koyarlar. Bu kitapta bir araya gelen sanat ve edebiyat aşığı yedi genç edebiyatımızda "Yedi Meşaleciler" diye anılırlar. Altı şair bir de hikâyeciden meydana gelen Yedi Meşalecilerden şiir yolunda sadece Saba, ölünceye kadar, ısrarla yürür. Diğerleri zamanla başka dallara, başka konulara yönelirler.

Yedi Meşale basında da önemli yankılara sebep olur. Devrin belli başlı yazarları, bu körpe istidatları kırmamak için kusurlarına bile göz yumarlar. Yedi genci basının beşiğinde sallayıp büyütmeye çalışırlar. Basının genç kuşağa kapalı duran kapıları bu yedi gencin önünde açılır.

Yedi Meşale adlı kitap -aynı zamanda- genç topluluğun adıdır. 1928 yılının en beğenilen şairlerinden Faruk Nafiz "Gençlik, ateşin gençlik... Edebiyatımızı kül bağlamış bir ocak zannederken gözlerimiz ansızın yeni bir alev karşısında kaldı" diye yedi sanat âşığı gencin bir araya gelip eserlerini "Yedi Meşale" ünvanı altında yayınladıklarını duyurur. Gençlerin bu ilk eserlerini, böyle derli toplu ve ekserisi kuvvetli yazılardan mürekkep olarak güzel bir cilt halinde ortaya koymalarını takdir eden Faruk Nafiz, onları, memleket edebiyatı için bir ümit değil kıymetli bir hakikat olarak görür. Önce onların iddialı olduğunu söylediği halde, daha sonra, "ortada yedi genç var, fakat yedi mesale değil" diye yazar.¹

Yedi gencin bu eseriyle aruzun artık ne hazin bir akıbete doğru gittiğine işaret eden Faruk Nafiz, Arap ve İran yâdigârı veznin Divan Edebiyatı içinde bir koza gibi yaşayıp Tanzimattan sonra bir kelebek gibi kanatlandıktan sonra artık Türk edebiyatı tarihinde bir daha evlat yetiştirmemek üzere son dakikalarını yaşadığını ilan eder. Bunun oldukça mükemmel örneklerini Muammer Lütfi'nin nazmında bulur.

Faruk Nafiz bu altı şairde müşterek bir alaka olarak kukla ve soytarı merakından söz ederek yazısını bitirir.

Cumhuriyet sonrası Türk şairleri üzerinde büyük etkisi olan Ahmet Haşim, yedi gencin toplanarak neşrettikleri kitaplarını temiz yüzlü, dürüst kıyafetli yedi gencin hediyesi olarak alır. Kitabın mukaddimesini "O yaşta olanalara yakışır iddialı bir lisanla yazılmış" diye nitelerken "Yedi Meşale" ünvanını

1. F.Nafiz, "Matbuat Arasında Bir Hafta", Hayat, nr.74, 26 Nisan 1928, s.20.

biraz mübalağalı bulur. Gösterişli ve mağrur serlevhaların arkası gelmediği zaman sükut-ı hayâlînin cetin olacağına da işaret eden Hasim "Zeki çehreli bir adam iki defa zeki olmağa mecbur ve yoksa iki defa ahmak görünmek tehlikesine maruzdur" diye yazar. Ona göre Yedi Meşale şairleri nazımın mihanîği itibarıyla yeni hiç bir şey vücuda getirmemişlerdir. Fakat bu gençlerin nazım hünerlerinden daha güzel bir yenilikleri vardır: Neşe ve hayat muhabbeti. "Bu gençler sanki bir bahar kıyısında oturmuş, güneş altında şarkı söylüyorlar."²

Son otuz senenin edebî cereyanlarını kalemlerini bıçak gibi keskinleştirmiş yeni zümreler olarak gören Halit Fahri, Yedi Meşale namındaki şiir kitabının mukaddimesinde de aynı keskin kalem uçlarının yeniden belirdiğini görür. Halit Fahri çoğunu Servet-i Fünun'dan tanıdığı bu gençlerin sadece kendinden öncekileri iğnelemesine itiraz eder. Gençlerin şiirleri ona göre son senelerin usandıran şiirlerinden farklıdır. Bu şiirlerde simbolizmin içeriden sezilen özlü belirtileri vardır. Bunlardan memnun olan Halit Fahri gençleri Beaudelaire'i, Verhaeren'i daha iyi anlayacak kabiliyette bulur. Çünkü gençler okudukları garp şairlerinin eserlerini mahalli renklerle süslemeden ilk tesirlerle yazabilmektedirler.

Yedi Meşaleci şairlerin şiirleri hakkında görüşlerini ayrı ayrı belirten Halit Fahri, Saba'nın şiirlerinden zarif bir sone olan "Sebil ve Güvercinler" in bilhassa ikinci kıtasını çok beğenir. Son sözün "bilhassa tevazu!.." tavsiiye eder.³

2. A.Haşim, "Yedi Gencin Eseri", İkdam, 13.4.1928.

3. H.Fahri, "Yedi Meşale", S.Fünun, nr.1654-180, 26 Nisan 1928, s.378-379.

Nurettin Artam ise "Yedi Meşale'nin yedi sairî" olan "cemiyet-i belediye intihabında rey verecek yaşta bile olmayan" gençlere Toplu İğne'sinin ucuyla dokunur. Bu gençleri "beşikte konuşan 'İsa' ve kendisine suhuf nâzil olan 'Şit' aleyhisselâmlar nev'inden birer edebiyat peygamberi oldular" diye tanıtır. Artam gençlerin, mukaddimedeki "edebiyatımız öldü ölüyor! diye kıyametler koparan bazı sanat kâhinlerine yanıldıklarını ispat etmek istiyoruz" demelerini Hazret-i Musa'nın Firavun'un önünde sihirbazları mat etmesine benzetir.⁴

Hakkı Süha da "Son günlerde edebiyatımızın delikanlıları yeni bir eser neşrettiler. Adını da "Yedi Meşale" koymuşlar" dedikten sonra Yedi Meşale için "___ Acaba niçin yedi güneş değil?" diye sorar. Sonra da "Bu galiba müesses sanat gururlarını bile çekemeyen ruhumun bir isyanı idi" diye devam eder. İsyânını beğen Hakkı Süha "çok dumanlı" bulduğu meşalelerin ışığı altında kitabı okumağa çalışır. Kitapta aradığını bulamaz. Ona göre "Yedi Meşale" gibi hayli mağrur bir kapı, arkasında cennetin renkli bahçelerini göstermeli ve lezzetli meyvelerini sermelidir. Ancak bu yedi genci "derece derece sağlam bir istidat merdiveni" olarak tesbit etmekten de geri kalmaz. Ayrıca onları bir gün lâıyk oldukları şöretleriyle mest görürse şaşmayacağını da sözlerine ekler.⁵

Yedi Meşale hakkında basında çıkan yazıların çoğu övücü ve destekleyici mahiyettedir. Ancak "Tok Sözlü" imzasıyla Hayat Mecmuasında biraz sertçe bir

4. Nurettin Artam (Toplu İğne), "Yeni Bir Esere Dair", Vakit, 20.4.1928.

5. Hakkı Süha (Seyyah), "Yedi Meşale", Vakit, 14.5.1928.

yazı yayınlanır. Tok Sözlü Vedat Nedim Tör'dür. "Yedi Meşale- yedi gencin eseri. Yedi Meşale olmak isteyen yedi gencin şiirleri" diye başladığı yazısında gençleri bir hayli hırpalılar. Ona göre "İddia etmek kolaydır. Fakat gülünç olmamak güçtür."⁶

Fakat daha sonra o da gençlere yumuşak davranır. Onlar için "İtiraf edelim ki "Yedi Meşale"de kuvvetli mısralar, güzel görüşler, keskin ve kıvrak çizgiler yok değil. Fakat bunlar genç sairlerinin istidadını ispat eden kıvılcımlardır. Yedi genç mukaddimedeki programlarını tatbik etmiş olmaktan daha çok uzak bulunuyorlar. İstidat sadece bir malzemedir. Program bir hedeftir. Malzemeyi kullanmayı öğrenmek ve hedefe götürecek yolları bilmek için çalışmak lâzımdır. Sanat uzun, yorucu bir cehd ve cidalin yemişidir. Onun için yedi gence son yedi kelimemiz: Gençler! İddiacı olmağa hak kazanmak için çalışın!" diye yazar.⁷

Genel olarak basında, Yedi Meşaleciler, isimleri işitilmemiş, şahısları meçhul liseli gençler olarak tanıtılır. 1928 yılının durgun edebiyatına hareket getiren gençleri çocuk denecek yaşta, mütevazı ve ürkek, mektep sırası üzerinde görenlerden biri de "Kâzım Nâmi"dir. Onları elektrik asrında kendilerini meşale gibi sönük bir kıvılcıma benzettikleri için mütevazı bulan Kazım Nami, isimleri iddialı düşmüş olsa bile, içinde iddiayı teyit edecek parçalar olursa çocukları mazur görebileceğini yazar. Gençlerin iddialarını teyit edecek parçalara örnek olarak, özellikle, Saba'nın "Sebil ve Güvercinler"i ile "Gece ve Köpekler" adlı şiirlerini gösterir.

6. Tok Sözlü(V.N.Tör), "Yedi Meşale-Yedi İddialı Genç", Hayat, nr.76, Mayıs 1928, s.447.

7. a.y.

Kazım Nami sözlerini "Bu çocuklar, dedikleri gibi, hiç kimseyi taklit etmiyorlar, hiç kimsenin arkasından gitmiyorlar; kendi duygularını, kendi sezishlerini duydukları, sezdikleri, nihayet bildikleri gibi yazıyorlar. İşte böyle, ortaya yeni Türk'ün yeni edebiyatı çıkmaya başlıyor... İyi eserlerikadar lisanları da güzel...Türkçe bu genç ellerde ne kadar inceliyor, güzelleşiyor: "şayr-ı mustalah" Türkçe, sade Türkçe, sevimli Türkçe, oh! güzel Türkçe!... Bekleyelim, parlak bir sabah doğuyor"⁸ diye bitirir.

2. Sebil ve Güvercinler, Şiirler, ABC Kitabevi, İstanbul 1943.

Saba, bir şiir kitabı çıkarma düşüncesinden 1932 yılının Nisan ayında ve 1937 yılının Nisan ayında Servet-i Fünun'da yayınlanan mülakatlarında söz eder. Çıkarmayı düşündüğü kitap, hacimli bir şiir kitabı olacaktır. Bu düşüncesini ilk eşinden ayrıldığı yıl, ikinci defa askere gitmeden önce, gerçekleştirir. Kitabı ABC Kitabevine kendi parasıyla 500 adet bastırır. Kitabı bir an evvel bastırmasında İkinci Dünya Savaşının da etkisi olur. Saba da, kuşağının diğer şairleri gibi "yaşadığına dair" bir eser bırakmak düşüncesindedir. Çünkü askerlik, savaş, alınan kötü haberler şairi karışık duygular içine sokar. 1928 yılından 1943 yılına kadar yazdığı şiirlerden seçtiklerini Sebil ve Güvercinler'de toplayan şair, kitaplarının dağıtımını da kendisi yapar. Ancak bu kitabın parasını kitapçılardan istemeye yüzü tutmaz. Kitaba yatırdığı parasını bile kurtaramaz.

8. K.Nami Duru, "Yedi Meşale", Hakimiyet-i Milliye, 8.5.1928.

Sebil ve Güvercinler 85 sayfadır, içinde 66 şiir vardır. ABC Kitabevinin "Modern Türk Edebiyatı Serisinin İkinci Kitabı" olarak yayınlanan kitapta şiirlerin altında yazılış yılları da yazılmıştır. Saba kitabı "Sebil ve Güvercinler, Her Akşamki Yolumda, Orda da Geçiyor Günler, Kışa Girerken ve Göklerde Öten Kuşlar" olmak üzere beş bölüme ayırmıştır. Ancak bu sıralamada herhangi bir esasa bağlı kalınmamıştır. Kitabın bu adla ikinci bir baskısı yapılmamıştır.

Kitap hakkında ilk yazıyı yazanlardan biri, Saba'yı şahsen tanımayan Muvaffak Sami Onat'tır. O yıllarda "şiire realiteyi sokuyoruz(!)" diyerek röportaj gibi şiir(!) yazan şairlerle bir türlü yıldızı barıştırmayan Muvaffak Sami, Sebil ve Güvercinleri okuyunca bir çocuk gibi sevinir. Saba'nın şekle o kadar önem vermediğini görür. O artık şekli şiirin iç bünyesinde görenlere benzemektedir. Ondaki mistik düşüncelerde de ufak bir değişme tesbit eden Muvaffak Sami, onu, daha çok mütevekkil bulur. Hatta Saba biraz da mütevehhim yahut verimli bir tevekkül içindedir. Ona göre Saba, bu kitabında, hislerine bağlıdır ve onların şairidir.

Kitap için söylenecek çok şey olabilir diye düşünen Muvaffak Sami "onu ancak okumak lâzımdır" diye yazar. "Onun buğulu havasına, hülya ve hatıra dolu âlemine girmek için" ikinci bir kalemin kudreti yetmez. Ancak Sebil ve Güvercinler'de "karışıklığın verdiği bir lezzet vardır."⁹

Bu kitabı oldukça ayrıntılı tanıtan yazarlardan

9. Muvaffak Sami, "Sebil ve Güvercinler", Varlık, nr.260-261, 15 Mayıs 1944, s.347-348.

biri de, Saba'nın dostu ve arkadaşı Yaşar Nabi'dir. Meşale'nin en küçüğü ve en az isim yapmış olanı olan Saba içli bir şairdir. Onda şöhret hırsı yoktur. On beş seneden beri şiir yazmasına rağmen, şiirlerini bir kitapta toplamakta gecikmiş olması sanata karşı duyduğu titiz saygı ile kenarda kalmaktan adeta hoşlanmasının bir sonucudur.

Yaşar Nabi bu halûk, sevimli, içine kapanmış, sade duygudan, sade iyi huylardan örülmüş arkadaşını şiirlerini neşre ikna için çok çalışır.

Kitap "Yedi Meşale"deki şiirlerinden birinin adı ile yayınlanır. Sebil ve Güvercinler adı, gerçekten, bu eserin ruhuna uygun düşmüştür. Teselli, merhamet ve şefkat timsali bir sebille iyilik, uysallık ve sükûn timsali güvercinlerin bir araya gelmesi, Yaşar Nabi'ye göre, Saba'nın eserine olduğu gibi akseden ruhunu ifade edecek pek yerinde bir remiz olmuştur.¹⁰

66 şiiri içine alan kitabı Yaşar Nabi okuyucularına tanıtır. "Eser beş bölüme ayrılmıştır. Bölümleri sıralamada ne tarih, ne de şekil sırası gözetilmmiştir. Klasik sonelerle serbest nazmın, 1928'le 1943 tarihlerinin ayrı bölümlerde yanyana düştüğü görülür. Şair bu sınıflamayı yaparken daha ziyade ihtimal şiirleri arasında kendine göre bulduğu bir yakınlığı esas tutmuş olacak. Aradaki farklar ancak sezilebiliyor ve bazı şiirlerin niçin şu veya bu bölüme girmiş olduğunda teredüte düşüyor."

Yaşar Nabi bu tanıtmayı yaptıktan sonra kitabın şiirlerini ve Saba'nın şiirde takip ettiği yolu ve gelişmeyi değerlendirir. Bütün değerlendirmelerinden sonra şiiri doğrudan doğruya kalbe hitap eden, insani ta içinden kavrayarak sarsan, bölünmez bir bütün sa-

10. Yaşar Nabi, "Sebil ve Güvercinler", Varlık, nr. 252-253, ss.220-222.

yanlar için eseri hayran olunacak, hârikulâde şiirlerle dolu bir kitap olarak takdim eder.

Kitap hakkında bir tanıtma yazısı da Saba'nın şair dostu Ceyhun Atuf Kansu tarafından yazılır. Ceyhun Atuf son çağların Türk şiirlerini bir "şafak çizgisi" olarak adlandırır. Ona göre bu şiirler bir doğuş haberi, bir müjde, bir yeniden uyanıştır. Ceyhun Atuf bu çizgi ardından gül kokulu bir sabahın gülümseyeceğine, Anadolu'nun, bu güzel ana toprağının üzerine uyandırıcı bir sabahın inmek üzere olduğuna inanır. Saba'yı da Sebil ve Güvercinler'deki şiirleriyle böyle bir şafak çizgisi içinde görür.¹¹

Eser "iç içe düşen bir dal parçası"dır. "Şiirler yazmak için öğrendiğim güzel Türkçe" mısraını bir altın mısra olarak değerlendiren Kansu "Geçen Zaman" şiiri üzerinde durur. "Beyaz Ev" adlı şiire hayranlığını ifade eder. İzlenimlerini övgüyle zenginleştirerek eserin eksiklikleri olabileceğini de ifade eden Kansu "Gelecek bir sabahın parlaklığı ve güzelliği için bütün bu eksiklikleri hoş görüp bağışlamak gerektiğine işaret eder. "Saba'nın şiirleri başına; son çağların temizlik, iyilik ve sevgi çağlayan bir kaynağına gider gibi sevinçle ve ruh hafifliğiyle" bütün okuyucuların gidebileceğini söyleyerek yazısına son verir.

Son yirmi yılın Cumhuriyet şiirinin girift manzarasını inceleyecek olanlara Saba'yı her yeri kolayca gösterebilecek bir tepe olarak takdim eden Sebahattin Teoman da eseri her şeyden önce bir şiir kitabı, hem de gerçek bir şiir kitabı olarak takdim eder. Bu göz kamaştıran şiirlerin varlıklarından habermiz olmayan derinliklerimize doğru şaşırtarak

11. C. Atuf Kansu, "Sebil ve Güvercinler", Ülkü, nr. 56, 16 İncikakanun 1944, s.VII.

yayılan bir "aydınlık" vardır. Saba'nın şiirindeki öz siire ait hususiyetler üzerinde duran Teoman, bu şiirlerin işlediği temalar, şairin duyuş ve deyişi gibi konularda takdirlerini ifade eder. Ayrıca o eserde halden doğma ve geleceğin keşmekeşinden ürkmüş, zaman ve mekânın ötesinde, bütün tehlikelere karşı örtülü bir "çocukluk"ta durulmak isteyen tatlı bir iç tedirginliği sezer. Teoman bu yazısını "Ne mutlu o kitaba ki Ziya Osman gibi bir şairindir, ne mutlu Ziya Osman'a ki Sebil ve Güvercinler gibi bir kitabı var" cümlesiyle hem Saba'yı, hem de eserini överek bitirir.¹²

Bu eser hakkında hissî, izlenimci olmayan en ayrıntılı inceleme ve tanıtma yazısı Dr.Mehmet Kaplan tarafından yazılır. Kaplan eserdeki şiirlerin yazılış tarihlerinin belirtilmesini uygun bulur. Ancak bölümlemenin hangi ölçüye göre yapıldığının kavranamadığını belirtir. Kitaptaki şiirleri kronolojik sıraya göre inceleyip değerlendiren Kaplan 16 senedir cemiyetimizde fazla müşterisi olmayan manevî bir meslekte ısrar eden Saba'yı takdir eder. Kendinden önceki nesillere göre Cumhuriyet neslinin estetik gayeler yolunda daha çok çalışıp kalp ve kafa kudreti harcamış olmasını takdir eden Kaplan, bu müşterek hazırlıktan sonra orijinal eserler devri geleceğine inancını belirtir. Cumhuriyet neslinin kendine has bir hassasiyet tarzı yarattığının ve şiir tarlasını bütün gayreti ile sürmekte olduğunun önemli belirtilerinden biri de Saba'nın 'Sebil ve Güvercinler'idir.

Kaplan bu yazısında eseri tematik yönden inceler. Şairin yıllara göre içine düştüğü duyguları, şiirlerini kronolojik olarak incelemesiyle tesbit eder. Hayatının olaylarını da dikkate alarak yapılan

12. S.Teoman, "Sebil ve Güvercinler", Ülkü, nr.90, 16 Haziran 1945, s.16.

bu değerlendirmeler sonucunda onun hemen bütün duyguları; 1943'e kadar yıllarla geçirdiği ruhî merhaleler tesbit edilmiş olur. Bütün bunların eserden okunması gerektiğini ifade eden Kaplan Saba'nın üslûbuna hiç dokunmaz. "Mısralarında bağıran, yırtan hiç bir şey yok. Bütün kitap şairin çok sevdiği bulutların akışı gibi yumuşak bir ifadeye sahip Saba'yı edebiyatımızı kıymetli şiirlerle zenginleştirdiği için candan kutlarım."¹³der.

3. Geçen Zaman, şiirler, Varlık Yay. 1947.

II.Baskı, şubat 1957.

III.Baskı, Kasım 1961.

IV.Baskı, Geçen Zaman,Nefes Almak-Bütün şiirleri, 1974.

Geçen Zaman'ın bütün baskıları Varlık Yayınevi tarafından yapılmıştır. Son baskısı Nefes Almak'la birleştirilmiştir. 1947'deki ilk baskısında "Sebil ve Güvercinler"deki şiirler de yer almıştır. Son baskı hariç genel olarak kitabın bölümleri aynı kalmıştır. Eser yedi bölümdür. 1. Geçen Zaman, 2. Her Akşamki Yolumda, 3.Orda da Geçiyor Günler, 4. Sebil ve Güvercinler, 5. Göklerde Öten Kuşlar, 6. Nişanlılık, 7. İnsanlar.

Geçen Zaman-Nefes Almak birlikte, 1928-57 yılları arasında yazılmış şiirleri; bütün şiirleri bir arada yapılan dördüncü baskısında sadece iki bölüm vardır. Geçen Zaman ve Nefes Almak üzere iki bölümlü olan bu baskıda toplam 129 şiir vardır. 82'si Geçen Zaman, 47'si Nefes Almak bölümündedir.

13. M.Kaplan,"Sebil ve Güvercinler",İstanbul Kültür Dergisi,nr.5, 1 şubat 1945, s.2-3-16.

Bu kitap aslında baskısı biraz aceleyle getirilmiş gibi görülen "Sebil ve Güvercinler" in yerine, hem Saba'nın şiirini gösterir, hem de Cumhuriyet sonrası şiirimizin temel taşlarından biridir. Saba kitabın adının "Geçen Zaman" olmasını şöyle açıklar: "Geçen Zaman bir şiirin adı idi. Bu şiiri başa alarak kitaba aynı adı verdim. Bunu yaparken de kitaplardaki şiirlerde zaman temasının doğrudan doğruya veya dolayısıyla epey işlenmiş olduğuna bakarak a-dında aykırı olmayacağını düşündüm."¹⁴

Geçen Zaman hakkında tanıtıcı değerlendirme yazısını Muzaffer Aydın yazmıştır. Aydın yazısına "bir bahar günü, gençliklerinin taze heyecanlarıyla coşkun, elele yola çıkan meşalecilerin altı şairinden, şiir yolundan geri dönmeyen, zamanla birlikte gençleşmenin yolunu bularak eskimeyen ve yaşlanmayan bir Ziya Osman" ın kaldığını belirtmekle başlar. Şiir, gerçekten sanatın öyle bir şubesidir ki, orada ilk heveslerin mahsulü bir muvaffakiyeti devam ettirmek, daima değişen şairler kafilesinin hep ön safında kalmak isteyen, zamanın nabzını elinden bırakmadan boyuna tazelenmek zorundadır. Aydın'a göre Saba da "yeni şiir" cereyanı içinde yer almış olmakla beraber, bu cereyanın hiç bir aşırılığına kendini kaptırmamış, yeni şiirin umumî vasfı olan şairaneden kaçmak ve söyleyişte sadeliğe ermek esaslarına uymakla beraber ilk gençliğinin edebiyatımıza getirmiş olduğu şahsiyetine oldukça sadık kalmasını bilmiştir. Aşırı görüşleri temsil eden bazı gençler tarafından beğenilmemesi, zaman zaman haksız hücumlara uğraması bu yüz-dendir.

14. Mustafa Baydar, "Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar", s.169.

Aydın, Saba'nın Türk şiirine, genç şairlere yeni konular ve motifler kazandırdığını tesbit eder. Ona göre Saba Türk şiirinde "çocukluk hasretini" ilk defa duymuş ve duyurmuş olan çığırını açmıştır. Ayrıca şiirimize "mütevazi saadetler hasreti"ni de getirmiş bir şairdir. Gökleri kucaklayan ihtiraslar yerine genç şairler arasına şefkat, merhamet, tevazu, kanaat, iyilik duyguları serpmiş ve onlar üzerinde etkili olmuştur. İnsanları anlamış, bütün zaaflarıyla birlikte sevmiş olan Saba'nın eseri Aydın'ın tesbitine göre, "Varlık"ın "Yeni Türk Şiiri" serisi içinde "Otuz Beş Yaş"tan sonra yadırganmayan bir eser olmuştur.¹⁵

Muvaffak Sami Onat "Sebil ve Güvercinler"den sonra "Geçen Zaman" hakkında da bir tanıtma yazısı yazar. Saba'yı kibar, nazik kişiliği ile alelâde bir adam değil; tam bir şair olarak değerlendiren Onat onun iyi adam, temiz kalpli adam oluşunu şairliğinin ilk karânesi sayar. Yirmi yıldır her türlü edebiyat fantezilerinden uzak kalarak sanat uğruna fasıla vermeden çalışan Ziya Osman'ı Türk şiirinin içi en zengin şairlerinden biri diye niteler ve onun şiirlerini şahsiyeti ile ele almak gerektiği üzerinde durur. Ayrıca eserdeki temalar üzerinde de duran Onat şiirlerinden hareketle şairinin dramını tesbite çalışır. Şiirlerinden şairin hayatının iniş çıkışlarını göstermeye çalıştığı yazısını "Saba'nın şiirlerini onun şahsiyeti ile birlikte düşünmek lâzım"dır diyerek noktalar.¹⁶

15. Muzaffer Aydın, "İki Şair-İki Kitap, Geçen Zaman", Varlık, nr.323, 1 Haziran 1947, s.16.

16. M.S.Onat, "Z.Osman ve Şiirleri", Varlık, nr.326, Eylül 1947, s.14.

4. Nefes Almak:

Nefes Almak, şiirler, 1947-57, Varlık Yayınları, Şubat 1957 ; II.Bs. Haziran 1962.

Geçen Zaman ile birlikte "Bütün Şiirleri 1928-1957" başlığı altında 1974 yılında basılmıştır.

Nefes Almak, Saba'nın ölümünden sonra basılmak üzere hazırladığı kitabıdır. Titizlikle hazırladığı şiirlerini bir dosyaya koyan şair ilk sayfaya "Nefes Almak" diye yazar.¹⁸ Bu onun ikinci şiir kitabı olacaktır. "Ölümünden sonra çıkacak" diye hazırladığı bu kitabı, Cevdet Kudret, dağılmasın diye bir dosyaya koymuştur. Kitap şairin ölümünden sonra, Şubat 1957'de yayınlanmıştır.¹⁹ "Nefes Almak" şairin kalb krizi geçirdikten sonra şiirlerine koyduğu addır. Kriz sonrasında alınan bir nefesin kutsallığını duyan Saba şiirleriyle bu pratik'i insanlara, öldükten sonra bile duyurmak istemiştir.

Saba'nın ölümünden on yıl sonra eserle ilgili bir yazı yayınlayan Ceyhun Atıf Kansu, on yıl sonra onun bu kitapta nefes aldığını tesbit eder. Saba küçük mutlulukların yaz bahçesine saklanmıştır. Onun bu kitabındaki şiirleri küçük mutlulukların, küçük sevinçlerin ve büyük acılardan çekilmiş, bile bile küçültülmüş ölüm acısının şiiridir. Onun şiirlerini okurken Maeterlinck'in Mavi Kuş'unu anan Kansu, bütün diğer mutluluklara "Nefes Almak mutluluğunu" ekleyen Saba'yı "yaşantının kutsallığı ortasında sevdikleriyle, anılarıyla ve dalga dalga genişleyen bir

17. O.Akbal, "Aramızda Bir Ermiş Yaşadı", Varlık, nr. 471, 1 Şubat 1958, s.4.

18. C.Kudret Solok, "Ziya İli Geçen Zaman", Varlık, nr.450, 15 Mart 1975, s.7.

sevgi havasıyla nefes alıp veren bir şair" olarak anar.²⁰

Kansu aynı yazısında, Saba'yı tanımayanları, arayıp anlamayanları kınadıktan sonra "Belki bizler, sizin adınıza soluk alıp verenler, yasamanın garip soyu, ozanlar onu gidip arayacağız ve üstü unutulmanın gazelleriyle örtülmüş küçük mutluluklar ağacının altındaki toprağı eseleyip eselevip Ziya Osman'ın o soluk alıp veren menekşe yaprağını ortaya çıkaracağız...On yılda bir...Bir ozan soluk alıp veriyor diyeceğiz burada. Ama, gerçekten soluk alıp veriyor: Cığerleri, Türkçe'nin insanın akciğeridir de ondan" sözleriyle yazısına son verir.

Yaşar Nabi Saba'nın şiirlerini değerlendirip hayatı ve şahsiyeti hakkında bilgi verdiği yazısında, Saba'nın en güzel şiirlerinin "Nefes Almak"taki şiirler olduğu görüşünü savunur. Nefes Almak'taki şiirlerden Cahit Sıtkı'nın haberi yoktur. "Bu şiirlere bakılırsa Ziya Osman'ın sanatta Cahit'e borçlu olduğu şeyin, kendi itiraf ettiği kadar ağır çekmediğini daha iyi anlarız" diyen Yaşar Nabi kitabın "Nefes Almak ve Ekmek" adlı iki ana bölümü üzerinde durur. "Nefes Almak" bölümündeki şiirler yaşamak, ölmek teması; "Ekmek" bölümündekiler ise geçim-nasip teması etrafında dönüp dururlar" diye devam eden Yaşar Nabi'ye göre Saba sanatındaki olgunluk çağında insan kaderinin iki ana teması üzerinde karar kılmış hakikî bir şairdir.²¹

19. C.A.Kansu, "Nefes Almak", Varlık, nr.687, 1 Şubat 1967, s.8.

20. Y.N.Nayır, "Sağ Yanımdaki Boşluk", Varlık, nr.458, 1 Mayıs 1957, s.3.

a) Şiirlerinin İlk Yayınlandığı Yerler ve
Yazılış Tarihlerinin Kronolojik Listesi

1927

- Sönen Gözler: Servet-i Fünun, nr.1586-112, K.sani, s.123.
 Bahar Sabahında: Servet-i Fünun, nr.1605-131, 19 Mayıs
 1927, s.10.
 Kan: Servet-i Fünun, nr.1630-156, 10 T.sani 1927, s.411.
 Mezarıcı: Servet-i Fünun, nr.1633-159, 1 K.evvel 1927,
 s.34.
 Şair ve Aczi: Servet-i Fünun, nr.1633-159, 1 K.Evvel
 1927, s.34.
 Gece ve Köpekler: Servet-i Fünun, nr.1635-161, 15 K.ev-
 vel 1927, s.109.^x (Yedi Meşale 86.sayfada da yayın-
 lanmıştır.)
 Adak: Servet-i Fünun, nr.1637-163, 29 K.evvel 1927, s.109.

1928

- Ninni: Servet-i Fünun, nr.1639-165, 1 K.sani 1928, s.142.
 Boğulan Çocuklar: Servet-i Fünun, nr.1645-171, 23 Şubat
 1928, s.227.^x
 Sebül ve Güvercinler: Yedi Meşale, 1 Mart 1928, s.70.
 Günün Ölümü: Servet-i Fünun, nr.1646-172, 1 Mart 1928,
 s.251.
 Eski Odalarda: Servet-i Fünun, nr.1647-173, 8 Mart 1928,
 s.262.
 Her Günün Akşamında: Servet-i Fünun, nr.1650-176, 29
 Mart 1928, s.306.^x
 Yarasalar: Servet-i Fünun, nr.1651-177, 5 Nisan 1928,
 s.336.
 Bahardan Nefret: Servet-i Fünun, 1655-181, 3 Mayıs 1928,
 s.327.

x: Bu şiirler aynı zamanda "Yedi Meşale"de de yayın-
 lanmıştır.

- Yükselen Ay: Meşale Dergisi,nr.1, 1 Temmuz 1928,s.3.^x
 Benim Akşamlarım: Meşale Dergisi,nr.2, 15 Temmuz 1928,
 s.14.
 Kurbağalar: Meşale Dergisi,nr.3, 1 Ağustos 1928,s.6.
 Dağ Üstündeki Manastır: Meşale,nr.4, 15 Ağustos 1928,
 s.2.
 Promete: Meşale,nr.5, 1 Eylül 1928,s.16.
 Kargam: Meşale,nr.6, 15 Eylül 1928,s.7.
 Terin Dibi: Meşale,nr.7, 1 Kasım 1928,s.5.
 Kışa Girerken: Mişale,nr.8, 15 Kasım 1928, s.3.

1929

- Minareler: Milliyet Gzt.,nr.1382, 16 K.evvel 1929,s.6.²¹
 Sone: Milliyet,nr.1395, 30 K.evvel 1929,s.6.

1930

- Bir Kapı: Milliyet,nr.1402, 6 K.sani 1930,s.6.

1931

- Akşam: Milliyet,nr.1431, 4 Şubat 1931,s.6.

1933

- Sessizlik: Varlık,nr.1, 15 Temmuz 1933,s.4.
 Kuyular: Varlık,nr.4, 1 Eylül 1933,s.60.
 Kurban: Varlık,nr.5, 15 Eylül 1933, s.91.
 Gitmek: Varlık,nr.9, 15 İkinciteşrin 1933,s.131.
 Yağmurlu Bir Günde: Varlık,nr.11, 15 B.Kanun 1933,
 s.165.

x. Bu şiirin adı "Geçen Zaman"da "Şehir Üstünde Yükselen Ay" olmuş.

21. Aynı şiir Ağaç Dergisi,nr.5,11 Nisan 1936, s. 11'de yayınlanmıştır.

1934

Akşamın Soneleri: Varlık,nr.13, 15. İkincikanun 1934,
s.197.

Sabah: Varlık,nr.18, 1 Nisan 1934,s.278.

Beklemek: Varlık,nr.24, 1 Temmuz 1934, s.376.

Her Akşamki Yolumda: Varlık,nr.35, 15 Birincikanun
1934,s.2.

1935

Sessiz Sokak: Varlık,nr.41, 15 Mart 1935, s.298.

Orda da Geçiyor Günler: Varlık,nr.53, 15 Eylül 1935,
s.67.

1936

Gözümde Tüten Renk: Varlık,nr.65, 15 Mart 1936,s.258.

Yıkanmak: Ağaç,nr.14, 4 Temmuz 1936,s.9.

Açmak İstersen Eğer: Varlık,nr.75,15 Ağustos 1936,s.34.

Oda: Varlık,nr.81, 15 İkinciteşrin 1936,s.133.

Çocukluğum: 1936.

Kanat: 1936.

1937

Merhume: Varlık,nr.86, 1 Şubat 1937,s.211.

Bu Vakitsiz Giden Yaz: Varlık,nr.107,15 Birinciteşrin
1937,s.547.

Göklerde Öten Kuşlar: Varlık,nr.105, 15 Sontişrin
1937,s.315.

İyilik: 1937.

1938

İyi Sabah: Varlık,nr.114, 1 Nisan 1938,s.5.

Davetler: Varlık,nr.121, 15 Temmuz 1938, s.3.

Artık Yaşamak İçin: Yücel,nr.44, İlkteşrin 1938,s.50.
"O"nsuz: Varlık,nr.131, 15 Birinciteşrin 1938,s.161.

1939

Ahret: Varlık,nr.132, 1 İkincikanun 1939,s.177.
Ne Dertler Çektin Başım: Varlık,nr.140, 1 Mayıs 1939,
s.274.
Geçmiş Günleri Arayan Mısralar: Varlık; nr.140, 1 Ma-
yıs 1939, s.274.²²
Toprağım: Varlık,nr.145, 15 Temmuz 1939,s.13.
Etek: Varlık,nr.145, 15 Temmuz 1939,s.13.
Bir Sokakta Yürürken: Varlık,nr.150, 1 Ekim 1939,s.179.
Hayat Ömrüm Boyunca: Varlık,nr.150, 1 Ekim 1939,s.179.
Yaşarken: Varlık,nr.155, 15 Aralık 1939, s.297.
Yalnız: Varlık,nr.155, 15 Aralık 1939, s.297.
Geç Kaldık: Varlık,nr.155, 15 Aralık 1939,s.297.

1940

Yaşamak Artık Rabbim: Servet-i Fünun,nr.2269-584,
15 Şubat 1940, s.203.²³
Bahar Beklerken Yazılmış Şiir: Varlık,nr.160, 1 Mart
1940,s.406.
Her Sabah Uyanınca: Varlık,nr.165, 15 Mayıs 1940,s.529.
İyi İnsanlar: Servet-i Fünun,nr.2274-589, 23 Mayıs 1940.
Gün: Yücel,nr.67, Eylül 1940, s.13.
Yaşadım Artık Bitti: Varlık,nr.178, 1 Aralık 1940,s.221.

1941

İnsan: Yücel,nr.72, Şubat 1941,s.107.²⁴

22. Bu şiir "Geçen Zaman"da "Sizleri Görüyorum" a-
dıyla yayınlanmıştır.

23. Şiir "Geçmiş Zaman"da "Yaşamak Bundan Sonra"
şeklindedir.

24. Şiirin "Geçmiş Zaman"daki adı "Bilemiyorum"dur.

- Höpük, Ada ve Çiçek: Varlık,nr.184, 1 Mart 1941,s.373.
 Sevgi: Yücel,nr.73, Mart 1941, s.3.
 Geçmiş Zaman: Yücel,nr.74,Nisan 1941, s.53.²⁵
 Bir Dünün Arkasından,Varlık,nr.199, 15 Ekim 1941,s.153.
 Konuşmalar: Varlık,nr.201,15 Kasım 1941,s.196.
 Rabbim Nihayet Sana: Varlık,nr.203. 15 Aralık 1941,s.240.

1942

- İmkânsız Tesadüf: Yücel,nr.79, Ocak 1942,s.27.²⁶
 Evim Karım Çocuğum: Varlık,nr.205, 15 Ocak 1942,s.291.
 Toprağım: Varlık,nr.206,1 Şubat 1942,s.324.
 Üfler: Varlık,nr.207,15 Şubat 1942,s.357.
 Sevgiler: Varlık,nr.208, 1 Mart 1942,s.366.
 Beyaz Ev: Yücel,nr.88-89-90,Haz.Tem.Ağus.1942,s.47.
 Bir Oda Bir Saat Sesi: Varlık,nr.219,15 Ağustos 1942,
 s.47.
 Hatıra: Varlık,nr.221,15 Eylül 1942,s.104.
 Nasıl Anmazsın: 1942(G.Zaman)

1943

- Bir Yer Bilirim: Varlık,nr.232,1 Mart 1943,s.325.
 Yaz Öğlesi: Varlık,nr.240,1 Temmuz 1943, s.80.
 Bütün Saadetler Mümkündür: Büyük Doğu,nr.2,24 Eylül
 1943, s.2.
 Ben de: Varlık,nr.246, 1 İlkteşrin 1943, s.104.
 Cümlemiz: Büyük Doğu,nr.7, 29 İlkteşrin 1943, s.2.
 Doğacak Çocuklardan: 1943.

1944

- Ne Oldu: Servet-i Fünun,nr.2457, 7 Nisan 1944, s.8.

25. Şiirin "Geçen Zaman"daki adı "Geçen Zaman"dır.

26. Şiirin "Geçen Zaman"daki adı "İmkânsız Tesadüf-
 ler"dır.

Bir Günü'nün Dilekleri: Servet-i Münun, nr.2462, 11 Mayıs 1944, s.11.

Sabahın Dördü: Varlık, nr.260-261, 1-15 Mayıs 1944, s.327.

Bu Sakin Öğle Vakti: Ülkü, nr.64, 16 Mayıs 1944, s.12.

Nasıl: Yücel, nr.99, Temmuz 1944, s.96.

İhtiyar, Çocuk, Hizmetçi Vesaire: Varlık, nr.268-269, 1-15 Eylül 1944, s.440.

Yetişir: 1944.

1945

Günlerimiz Olacak: Varlık, nr.282-283, 1-15 Nisan 1945, s.642.

Nisanlılık: Ülkü, nr.88, 16 Mayıs 1945, s.14.

Biz İnsanlar: Yücel, nr.108, Ekim 1945, s.43.

Evlilik: 1945.

1946

Hayret: Yücel, nr.112, Şubat 1946, s.184.

Her Akşam Bu Odada: Yücel, nr.114, Nisan 1946, s.64.

Büyülü Resim: Varlık, nr.312, Temmuz 1946, s.7.

Hayat Cümbüşü: Varlık, nr.313, Ağustos 1946, s.5.

Ana, Baba, Evlat: Yücel, nr.118, Ağustos 1946, s.204.

Yeniden Başlayış: Varlık, nr.314, 1 Eylül 1946, s.6.

Güz: Varlık, nr.316, Kasım 1946, s.3.

Ayaklar: Varlık, nr.317, Aralık 1946, s.4.

Çocuk Gülüşleri: 1946.

1947

İnsanlar: Varlık, nr.320, Mart 1947, s.3.

Gökyüzü: Varlık, nr.324, Temmuz 1947, s.5.

Ekmek: Varlık, nr.329, Aralık 1947, s.3.

Şu Güzel Gün: 1947.

Artık Günlerimiz: 1947.

1948

Sabah Karanlığında: Varlık,nr.336, Temmuz 1948, s.3.
 Çocuklar Bakıyorlar: Varlık,nr.340, Kasım 1948, s.4.
 Bir Yer Düşünüyorum: 1948.
 Herkesin Evi İçin: 1948.

1949

Garip İstanbul'un Türküsü: Yeni Şiirler, 1949,s.6.
 Herkes Bir Türü, Varlık,nr.344, Mart 1949, s.5.
 Açık Pencere: Varlık,nr.347, Haziran 1949, s.3.
 Evden Çıkış Ölümler: Varlık;n.349, Ağustos 1949,s.3.
 Hiç Bir Şey: Varlık,nr.353, Aralık 1949, s.3.
 Eski Resimler: 1949.

1950

Eller: Yeni Şiirler, 1950, s.5.
 Geçmiş Günleri Düşünmek: Varlık,nr.360, Temmuz 1950,s.3.
 Patik Yap Kunduracı: Varlık,nr.363, Ekim 1950, s.4.
 Denizaşırı: 1950.

1951

Mesut Olmak Vardır: Varlık,nr.366, Ocak 1951, s.6.
 Bir Şey Var: Varlık,nr.368, Mart 1951, s.4.
 Kabul: Varlık,nr.370, 1 Mayıs 1951, s.4.
 Alışmak: Varlık, nr.373, 1 Ağustos 1951, s.4.
 Doymak: Varlık,nr.374, 1 Eylül 1951, s.4.
 Manzara: 1951.
 Misak-ı Millî Sokağı No:37 : 1951.

1952

Uyumak: Yeni Şiirler, 1952.
 Sizler İçin: Varlık,nr.380, 1 Mart 1952, s.3.

- İstanbul: Varlık, nr.383, 1 Haziran 1952, s.3.
 İnsanlar Bu Güzel Günde: Yedi Tepe, nr.21, 15 Eylül
 1952, s.3.
 Bu Rüzgâr: Hisar, nr.30, Ekim 1952, s.5.

1953

- Yeryüzünde: Yeni Şiirler, 1953.
 Omuz Omuz: Varlık, nr.392, 1 Mart 1953, s.3.
 Nefes Almak: Varlık, nr.395, 1 Haziran 1953, s.3.
 Sefer Hali: Varlık, nr.397, 1 Ağustos 1953, s.3.
 Pencereden Bakınca: Varlık, nr. 401, 1 Aralık 1953.

1954

- Yokuş: Yeni Şiirler, 1954, s.4.
 Hayal Ülke: Varlık, nr.404, 1 Mart 1954, s.3.
 Dilek: Varlık, nr. 409, 1 Ağustos 1954, s.5.

1955

- İnsan: Yeni Şiirler, 1955, s.3.
 Deniz Kıyısındaki Kulube: Varlık, nr.416, 1 Mart 1955,
 s.3.
 Ölümlere Ne?: Varlık, nr.417, 1 Nisan 1955, s.3.
 Emanet: Varlık, nr.418, 1 Mayıs 1955, s.3.

1956

- Ölenlerle Kalanlar: Varlık, nr.426, 1 Ocak 1956, s.3.
 Başka: Yeni Şiirler; 1956, s.3.
 Ölme Konusunda: Varlık, nr.432, 15 Haziran 1956, s.3.
 Gün Gelir: Varlık, nr.438, 15 Eylül 1956, s.5.

1957

- Kim Bilir?: Yeni Şiirler, 1957, s.3.
 Düşümde: Varlık,nr.448, 15 Şubat 1957,s.3.²⁷
 Sabah Oldu: Varlık,nr.458, 1 Mayıs 1957, s.3.²⁸
 Her Şeye Alışmışım: Varlık,nr.476, 15 Haziran 1958,
 s.3.²⁹

b) Kitaplarında Bulunmayan Şiirleri

1. Sönen Gözler: Servet-i Fünun,nr.1586-112,K.sani 1927, s.123.
2. Bahar Sabahında: Servet-i Fünun,nr.1605-131, 10 Mayıs 1927, s.10.
3. Kan:Servet-i Fünun,nr.1630-156, 10 Teşrinisani 1927,s.411.
4. Mezarıcı:Servet-i Fünun,nr.1633-159, 1 K.evvel 1927, s.34.
5. Şair ve Aczi: Servet-i Fünun,nr.1633-159, 1 K.Evvel 1927, s.34.
6. Gece ve Köpekler: Servet-i Fünun,nr.1635-161, 15 K.evvel 1927, s.109.
7. Adak: Servet-i Fünun,nr.1637-163, 29 K.evvel 1927 s.109.
8. Ninni: Servet-i Fünun,nr.1689-165, 1 K.sani 1928, s.142.
9. Boğulan Çocuklar: Servet-i Fünun,nr.1645-171, 23 şubat 1928, s.227.
10. Günün Ölümü: Servet-i Fünun,nr.1646-172, 1 Mart 1928, s.251.

27. 28.1.1957'de ölümünden birgün önce yazdığı son şiiridir.

28. Şiir 30.12.1954'te yazılmış, ölümünden sonra şairin evrakları arasında bulunmuştur.

29. Şairin ölümünden sonra evrakları arasında bulunmuştur.

11. Eski Odalarda: Servet-i Fünun,nr.1647-173, 8 Mart 1928, s.262.
12. Her Günün Akşamında.I : Servet-i Fünun,nr.1650-176, 29 Mart 1928, s.306.
13. Uyku: Servet-i Fünun,nr.1650-176, 29 Mart 1928,s.306.
14. Yarasalar: Servet-i Fünun,nr.1651-177, 5 Nisan 1928, s.336.
15. Bahardan Nefret: Servet-i Fünun,nr.1655-181, 3 Mayıs 1928, s.327.
16. Benim Akşamlarım: Meşale,nr.2, 15 Temmuz 1928,s.14.
17. Kurbağalar: Meşale,nr.3, 1 Ağustos 1928, s.6.
18. Dağ Üstündeki Manastır: Meşale,nr.4, 15 Ağustos 1928, s.2.
19. Promete, Meşale,nr.5, 1 Eylül 1928, s.16.
20. Kargam, Meşale,nr.6, 15 Eylül 1928, s.7.
21. Yerin Dibi, Meşale,nr.7, 1 T.evvel 1928, s.5.
22. Sone: Milliyet,nr.1395, 30 K.evvel 1929, s.6.
23. Akşamın Soneleri I-II: Varlık,nr.13, 15 İkincika-nun 1934, s.197.
24. Beklemek: Varlık,nr.24, 1 Nisan 1934, s.278.
25. Sessiz Sokak: Varlık,nr.41, 15 Mart 1935, s.208.
26. Gözümde Tüten Renk: Varlık,nr.65, 15 Mart 1936, s.258.
27. Sevgi: Yücel,nr.73, Mart 1941, s.3.
28. Yaşarken: Varlık,nr.155, 15 Aralık 1939, s.297.
29. Hatıra: Varlık,nr.221, 25 Eylül 1942, s.104.
30. Geçmiş Günleri Düşünmek: Varlık,nr.360, Temmuz 1950, s.3.
31. Sabah Oldu: Varlık,nr.458, 1 Mayıs 1957,s.3.
32. Her Şeye Alışmışım: Varlık,nr.476, 15 Haziran 1958, s.3.

B - Hikâye Kitapları:

1. Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi

1.Bs. Varlık Yayınları, Ocak 1952.

2.Bs. Varlık Yayınları, Mayıs 1952.

"Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi" Saba'nın yayınlanan ilk hikâyesinin adıdır.³⁰ 1944 yılından sonra yazdığı dokuz hikâyeyi bu ilk hikâyenin adıyla kitap haline getirir. Şiirle ise başlayan ve ölünceye kadar şiire devam eden Saba, giderek şiirden nesre geçer. Hikâyelerle başlayıp ardından romana geçmeyi düşünür. Böylece içini daha etkili ve farklı yollarla dökmek ister.

Hikâye kitabının adı Cahit Sıtkı'nın çok hoşuna gider, onu adeta bir şiir mısraı gibi güzel bulur. Bunun üzerine Saba da bu hikâyeyi kitabın baş kısmına koyar. Cahit'in bir mısra kadar güzel bulduğu adı Saba da beğenir ve onun bir kitabın kapağında, o kitabın adı olarak da bir şeyler anlatacağına inanır.³¹

Eserde "Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi, Babamın Albisesi, Bebek, Okumak, O Sokak, Neveser, Bir Kurban Bayramı Hikâyesi, O Mahalle, Bıraktığım İstanbul" adlarını taşıyan dokuz hikâye vardır. Kitap 94 sayfadır.

Eser üzerine, Sebil ve Güvercinler'in, Geçen Zaman'ın munis sairi, bir çocuk temizliği ve samimiliği taşıyan Saba'nın bu eseri üzerine yazılan yazılardan biri Sami Labi Üzerdim'e aittir. Saba'nın dokuz hikâyesinde de şiirlerindeki uysallığı bulan Üzerdim,

30. Saba, "Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi", Varlık, nr.260-261, 1-15 Mayıs 1944, s.338-340.

31. Mustafa Baydar, "Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar", s.168.

"Ziya Osman'ın ne telâsı, ne sinirliliği, ne öfkesi var! Her şeyi, en acı sefaleti bile sükunetle anlatıyor. Her hikâyeye okuyucuyu aynı düşünceli halin içinde bırakıyor. Bizi ayağa kaldırıp dolastıran, burgusuyla içimizi kemiren hikâyecilerden değil o... "O Sokak" gibi bir konuda bile temkinini kaybetmiyor. Sakat, ta derinlerden gelen merhameti içimizde yerini bulup kalıyor. O Sokak'ın yalnız biçare insanları değil, evleri, evlerin kapıları ve kapı şekilleri, merdivenleri, odaları ve eşyaları bile bu merhametten pay almaktadır"³² diyerek, hikâyelerin değerlendirilmesini yapar. Ayrıca kitaptaki "Babamın Albisesi, Beveser" gibi hikâyelerde de esyanın insandan ayırt edilemeyecek kadar canlı olduğunu gördüğün" de söyleyen Özerdim, Saba'yı şiirlerinde ve hikâyelerinde aile hayatını bütün canlılığı ve sıcaklığı ile anlatan biricik yazarımız olarak değerlendirir. "Bebek ve O Mahalle" hikâyelerini buna örnek olarak gösterdikten sonra hikâyelerin vakasız, ilk bakışta tekdüze gibi görünen, hatıralarla dolu olduğunu belirterek "Hâli, hatta istikbâli de hatıra gibi anlatan bu hikâyeleri" çok beğendiğini ifade eder.³³

Saba'yı yüksek sesle konuşmayan, sizi davet ettiği huzur havası içinde sizin bile sesinizi yükseltmenize meydan vermeden kulağınıza fısıldar gibi yavaşça söyleyen bir sair olarak niteleyen Kunis Faik, onun hikâyelerini de şiirleri gibi olumlu değerlendirir. "Bu tarz eserler bütün basit görünen şeyler gibi çok güçtür. Eserleri süsleyecek dışa ait hiç bir şey yoktur. Etrafımızdaki basit şeylere alelâde esyaya bakacak, sonra kendi kendinizi dinleyeceksiniz. İste sanatımızın gayesi" dedikten sonra Saba'yı, bu basit sanılan hayatı, ev içini, eserlerine

32. S.A. Özerdim, "İki Kitap, M.İ.F.", Varlık, nr. 381, 1 Temmuz 1952, s.9.

33. a.y.

aksettirmekle de kalmayarak o hayatın dilsiz seylerini konuşturmasını bilen bir sanatkâr" olarak tanıtır.

Munis Paik Saba hakkındaki görüşlerini şöyle bitirir: "Kendinden bahseden insan sevimsizdir; hatta siirde bile şairin daima kendinden konuşması pek hoş gitmez. Ziya Osman Saba bunun bizde tek istisnasıdır. Hususî hayatında, dostlarıyla münasebetlerinde son derece mütevazî, hatta çekingen olan Ziya Osman siirlerinde, hikâyelerinde yalnız kendinden bahsettiği halde o kadar samimi oluşu neden? İşte sanatın sırrı budur."³⁴

Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi ile Geçen Zaman'ı birlikte okuyan Dr. Şükran Yalçındağ Saba'nın nesrini siire yakın bulur. Yalçındağ'a göre "Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi" "nev'i yazılmamış ama, hikâyeye kitâbindan çok hatıra defteridir. Siirlerindeki hatıralarını, hikâyelerinde siirmişçesine tekrar okutan Ziya Osman'ın hikâyelerinde de "Geçen Zaman"a hasret teması vardır. Ümit ettiğini bulamadığı yalan dünyada, acı çekerek de olsa, avunulacak ve sığınılacak yer seçmişe, çocukluğa, eski resimlere, evlere, vapurlara ait hatıralardır."

Kitaba ismini veren parçada okuyucuyu hazırlamasına ve bütün sayretine rağmen yazarın bir türlü mesut olmadığını belirten Yalçındağ, "Babamın Albisesi", "Okumak, Neveser" isimli parçalarda da başlıkları hatıralara dönüş için birer vesile olarak görür. "Birazda yaşadığım İstanbul" adlı parçada yer yer çok kuvvetli tasarımlar olmasına rağmen, insanları bir sinema filmi kadar az gösteren bu parçayı, Yalçındağ'a göre, bir hikâyeye olarak kabul etmez.

34. İ.İ. Ozansoy, "Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi", Misar, nr.27, 1 Temmuz 1952, s.9.

Yalçındağ'a göre, Saba insanlara döndüğünde en-ları pekâlâ anlayan ve anlatan bir yazardır. "O So-kak ve O Mahalle" hikâyesini her yönüyle çok beğenen Yalçındağ, bu kitapta sadece adı geçen iki hikâyenin bulunmasının kafi geleceği görüşündedir. Ayrıca "O Mahalle" Ahmet Kutsi'nin "Köşe Başı" adlı tiyatro eserini hatırlatır ve onun kadar başarılıdır. Ancak Saba'nın, insanların reel hallerini başarılı bir şe-kilde anlatmasına tek engel, ondaki acıma duygusudur.

Saba'nın cümlelerinin uzun kuruluşlarını da ten-kit eden Yalçındağ, şiir kadar güzel cümlelerin ya-nında ne dediği kolayca anlaşılamayan uzun cümlelere, hikâye dilinde kullanılması yadırganacak bu tarz an-latıma dikkatimizi çeker.

Yalçındağ yazısının sonunda Saba'yı evvela has-sas bir sair olarak nitelendikten sonra "Mesut İnsan-lar Fotoğrafhanesi"ni de insanı hatıralarına götüren iyi bir kitap ve ikinci bir "Geçen Zaman" olarak takdim eder.³⁵

"Sebil ve Güvercinler ve Geçen Zaman"dan sonra "Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi"ndeki hikâyelerine rağmen Saba'yı hikâyeci saymayanlara katılmayan Ali Püsküllüoğlu ise yazısında Ziya'nın sairliği yanında nesrinin de unutulmaması gerektiğini savunur. Ona göre eserdeki o güzelim hatıra hikâyeler, Varlık'ta yayınlanan "O Sınıf" ve "Limanda" parçaları ve "Mi-safirlikler" adlı hikâyeler Saba'nın günümüz nesrinin usta kalemlerinden biri olduğunu ispata yeter.³⁶

Behçet Necatigil de eseri tanıtırken içindeki dokuz hikayenin sırasıyla özetlerini yapar. Ona gö-re bu hikâyeler Saba'nın hayatının dönemlerine göre sıralanırsa sairin bir otobiyografisini kronolojik

35. Ö.Yalçındağ, "Z.Osman ve Çocukluk Nasreti", Varlık, nr.382, 1 Mayıs 1952, s.17.

36. A.Püsküllüoğlu, "Saba'nın Bir Hikâyesi", Varlık, nr.409, Ağustos 1954, s.28.

bir gelişim içinde bütünleyen, hepsi de otobiyografik içtenlikle dolu, hatıra hikâyelerdir. Bu hikâyeler uzun cümleli kuruluşları ve ayrıntılar üzerindeki ısrarlarıyla, nesrimizde Abdulhak Sinasi Hisar yolunun ve üslubunun bir devamıdır.³⁷

Saba'nın "Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi ve Değişen İstanbul"daki on beş hikâyesini değerlendiren Mustafa Miyasoğlu bu hikâyelerin hepsinin yazarın anılarından yola çıkarak yazıldığını belirtir.³⁸ Saba'nın çeşitli anketlere verdiği cevaplarla yazısını sürdüreren Miyasoğlu "Tür endişesi taşımayan Saba'nın hikâyelerinin konularını çocukluğu, gençliği, evliliği, esiyle tanışması, çocukluğunu dolduran yalı hayatı ve İstanbul'un çeşitli yerlerinde yapılmış gezintiler" şeklinde sıralar. Saba'nın birbirini bütünleyen yazıları bir roman meydana getirmek için sıralanmış yazılardır. Esasen bu yazıların bir roman olamayacaklarını belirten Miyasoğlu, bu hikâyeleri, Saba gibi eşine az rastlanacak bir sair kimliğinin hayat ve hatıralarını bir araya getirdiği, değişen İstanbul'un bir çehresini ortaya çıkardığı için Saba'yı da tabii biçimde kendi kalebilen bir sanat-kâr diyerek tanıtır.

Vedat Günyol "İyi niyet havarisi" başlıklı yazısında Saba'nın hem şiirinden, hem de hikâyelerinden söz eder. "İnsan dünyadan kaçmak için sanattan daha iyi bir sığınak, dünyaya bağlanmak için sanattan daha kuvvetli bir bağ bulamaz" diyen Goethe'nin bir sözünü iki yönüyle de Saba'ya uygulayan Günyol, "Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi" adlı kitabı Türkçeye uzun cümlelerin rahatlığını, tatlılığını bir mucize

37. B.Mecatigil, Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü, İst.1971, s.222.

38. M.Miyasoğlu, "E.O.Saba'nın şiir ve hikâyeleri", Türk Edebiyatı, nr.169, Kasım 1987, s.46-47.

şairiye ile sokağı" bir kitap olarak kabul eder.³⁹ Günyol'un tesbitine göre Saba'nın gelecek kusaklara sunduğu en son ve en güzel mesaj "daha dürüst ve âdil bir dünya özlemi"dir.

Salah Birsel "Ziya Osman Fotoğrafçıda" başlıklı yazısında "insan tarihsel fotoğraflara baktıkça her defasında yeni bir takım gerçeklerle karşılaşır" dedikten sonra fotoğrafların insanların daha çok mutlu günlerini "saptadığını" belirtir. Sonra Saba'ya göre fotoğrafçı dükkanlarında ölümlere yer olmadığını belirten Birsel, "fotoğrafçıların da mutluluğa çok bağlı olduklarını, mutlu olmayan ya da mutluluk maskesi altına sığınmayan insanları resimlerle ölümsüzleştirmek istemediklerini" ifade eder.⁴⁰ Buna da misal olarak Saba'nın Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi'ni gösterir.

2. Değişen İstanbul

Varlık Yayınları 652, İst. Şubat 1959.

Bu eser şairin ölümünün hemen arkasından Varlık yayınevi tarafından yayınlanmıştır. Bu kitapta "Ev, Misafirlikler, Yaz Gezintileri, Kış Gezintileri, O Sınıf, O Banka" adlarını taşıyan altı hikâyeye yer alır. Bu hikâyeler 1954-57 yılları arasında yazılmıştır.

Kitabın sonunda Abdulhak Şinasi Hisar, Behçet Necatigil, Necati Cumalı, Sabri Esat Siyavuşgil, Orhan Hançerlioğlu, Zahir Güvemli, Yaşar Kemal, Muzaffer Hacıhasanoğlu, Ceyhan Atuf Kansu, Bekir Sıtkı Kunt, Tahsin Yücel, Haldun Taner, Sebahattin Kudret

39. V.Günyol, "İyi Niyet Havarisi", Yeni Ufuklar, nr.42(58) Mart 1957, s.849.

40. S.Birsel, "Z.Osman Fotoğrafçıda", Türk Dili, nr. 288, Eylül 1975, s.477.

Aksal, Oktay Akbal, Cevdet Kudret, Sabahattin Teoman, Ziya İlhan Zaimoğlu ve Yaşar Kabi'den meydana gelen onsekiz yazarın Saba'nın ölümü üzerine yazdıkları yazılar da yer alır. Kitap bu iki bölümüyle 144 sayfadır.

Saba, şiir yazmaya hemen her yerde fırsat bulabildiği halde, nesir yazıları için rahat bir zaman ve masabaşı bulamadığından şikayetçi olmuştur. Değişen İstanbul'daki hikâyeler, hastalığı sebebiyle de olsa fırsat bulup yapabildiği "masa başı mesai"sinin ürünüdür. Kitaptaki hikâyelerin ilki olan "Ev" yazarın en son yazdığı hikâyedir. "Aziz şairin bu hikâyesi m'svedde halinde kalmış" ne yazık ki ömrü vefa etmediğinden, sair bu yazısını düzeltmek ve işlemek imkânını da bulamamıştır.⁴¹

Eser daha çok Saba'nın hatıralarından teşekkül eden bir kitaptır. Burada hatıralar daha yoğundur. Yazar yaşadığı zaman ve mekanı noksansız tesbit etmek için, ayrıntıya inmiş, zaman zaman da tekrarlara düşmüştür. Gerçekte Saba "Değişen İstanbul" adıyla kendi hayatını ve yaşadığı dönemi romanlaştırmak istemiştir. Bu bakımdan esere bir roman alıştırması veya bir roman için alt çalışmalar gözüyle bakılabilir. Denilebilir ki, eser Saba'nın kendi çevresi, kendi mekânı, kendi zamanıyla ilgili tesbitlerini, hatıralarını taşıyan -olaysız gibi görülen- hikâyelerini topladığı bir kitaptır.

Saba, doğduğu şehri, İstanbul'u çok seven bir sairdir. Özellikle çocukluğunun İstanbul'unun hızla değişmesi, gelişmesi ondaki eski tevazuu, çelebi ve kalender hali yok etmiştir. Kocaman beton binalar

41. Varlık,nr.449, 1 Mart 1957,s.14'deki not.

mermer çeşmeleri, kursun kubbeli camileri boğmuş, caddeleri dolduran çeşitli vasıtalar ve aceleci bir kalabalık şehirde adım atmayı bile zorlaştırmıştır. Bu sonuçları gören Saba'da bir "Değişen İstanbul" düşüncesi tesekkül etmiştir. Çocukluğunun kaybolan İstanbuluna, hatıralarına yönelmiş olan Saba büyük bir eser olarak düşündüğü "Değişen İstanbul"u yazmaya başlamıştır. "Ama her büyük eser gibi bu eser de onu korkutur, gerçekleştirme isteğini de daima geri bırakır. Çocukluğundan bu yana kendi yaşayışını İstanbulun yaşayışı ve gelişmesiyle iç içe gösterecek olan bu eserden elimizde ancak hayatının daha sonraki çağlarıyla ilgili bir kaç bölüm" kalır. İşte "Değişen İstanbul" bu elde kalan bölümlerin toplandığı kitaptır.⁴²

Behçet Necatigil, kitaptaki altı hikâyeden söz edip onların konularını belirledikten sonra görüşlerini şöyle ifade eder: "Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi isimli eserindeki hikâyeleriyle birlikte bu altı hikâye; sairin, kendi hayatının ayrıntılarına inmedeki ince dikkatini, anılarına içten bağlılığını gösteren siirli belgelerdir. Kitabın sonuna ölümü üzerine, sairin kişiliği ve hatırası konusunda on sekiz sanatçımızın yazıları eklenmiştir."⁴³

3. Kitaplarına Alınmamış Yazıları

Değişen İstanbul, Varlık, nr.272-273, ikinci
teşrin 1944, s.505-515.

Limanda, Varlık, nr.387, 1 Ekim 1952, s.16-17.

42. Yasar Nabi, "Aramızda Ermiş Yasadı", Varlık, nr. 451, 1 Nisan 1957, s.3.

43. B.Necatigil, Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü, s.93.

"Değişen İstanbul" adlı yazı Varlık dergisinde yayınlanmıştır. Bu yazısının başlığı, yukarıda da belirttiğimiz gibi öldükten sonra yayınlanan kitabına ad olmuştur. Baba bu yazıda da İstanbul'un zamanına ait özellikleri, İstanbul'un değişen mekanlarından seçtiklerini, ayrıntılara inerek, anlatmıştır.

"Limanda" adlı yazısında çok ilgi duyduğu deniz ve gemiler hakkında bilgi verir. Bu yazısında sair gemileri, denizi anlatırken onlara karşı sevgilerini ve onların kendinde uyandırdığı duygu ve hayallerini anlatır. Limandaki gemilerle uzaklara gitmek, çocuklarıyla bir seyahata çıkma hayalini bir an için gerçekleştirmiş olarak görür. Sonra da kurduğu bu hayalin gerçekleşmesinin imkansızlığını gören sair her zaman olduğu gibi, kendisini böyle bir yaşayışa lâ-yık bulamaz.

"Sözünü" ettiğimiz bu iki yazı, belki, tekrar niteliğinde görüldüğü için "Değişen İstanbul" adlı kitabına alınmamıştır.

a) Hikâyelerin İlk Yayınlandığı Yerler ve Yazılış Tarihlerinin Kronolojik Listesi:

1. Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi, Varlık, nr.260-261, 1-15 Mayıs 1944, s.338-342.
2. Babamın Elbisesi, 1945.
3. Bıraktığım İstanbul I, Varlık,nr.294-295, 1-15 Ekim 1945, s.93-98.
4. Bıraktığım İstanbul II, Varlık, 296-297, 1-15 Kasım 1945, s.119,123.
5. Bebek, 1946.
6. Okumak I, Varlık,nr.331, 1 Şubat 1948, s.8-9.
7. Okumak II,Varlık,nr.332, 1 Mart 1948, s.7-9.

8. Bir Kurban Bayramı Hikâyesi, Yeni Hikâyeler 1948, s.94-103.
9. O Mahalle, Yeni Hikâyeler 1950, s.60-78.
10. O Sokak, 1950.
11. Neveser, 1950.
12. O Sınıf, Varlık, nr.393, 1 Nisan 1953, s.14-15.
13. Misafirlikler, Yeni Hikâyeler, 1954.
14. O Banka, Yeni Hikâyeler, 1955, s.10-26.
15. Yaz Gezintileri, Yeni Hikâyeler, 1956, s.6-24.
16. Kış Gezintileri, Yeni Hikâyeler, 1957, s.10-27.
17. Ev, Varlık, nr.449, 1 Mart 1957, s.14-16.

b) Makaleleri ve Tenkit Yazıları:

Bu yazılar Saba'nın çeşitli dergilerde yeni çıkan kitaplar üzerine yazdığı inceleme ve tanıtma yazıdır. 1928 yılından başlayarak 1954 yılına kadar devam eden bu yazıları için "Tenkit yazılarıma -bunlara yazı demekten utanırım- sebep, mecmua sahiplerinin ısrarı ve dostlarımin kitap çıkarmalarıdır. Bir tenkitçilik iddiam yoktur. Bu yazıları sanat faaliyetlerim olarak kabul etmiyorum" diyor.⁴⁴ Her konuda olduğu gibi bu konuda da alçak gönüllülük gösteren şairin bu yazıları bir şair gözüyle kitaplar hakkında yapılan değerlendirmelerdir. Ayrıca bu yazılar, 1928'den 1954'e kadar şiirimizin gelişimi konusunda bilgi vermeleri, şairin fikir ve görüşlerini de yansıtmaları bakımından önemlidir.

Saba bu tenkit yazılarında bir münekkitten çok bir tanıtıcı üslubunu benimsemiştir. Tanıtıldığı eserlerin daha çok beğendiği tarafını gösteren şair,

44. Mahir Onger, "Z.O.Saba Sanatını Açıklıyor", Varlık,nr.749, 1 Şubat 1970.

yeri geldikçe kitaplar ve şahıslar hakkında, kırıcı olmadan, objektif ve isabetli tesbitler de yapmıştır. Dost ve sevecen tavrını elden bırakmadan objektif bir yolla yapılan bu tenkit ve değerlendirme tarzı bütün münekkitlerce örnek alınabilecek niteliktedir. Saba'nın daha çok şiir, çok az da hikâye kitabı hakkında yazdığı bu tenkit ve makale diyebileceğimiz yazıları, Cumhuriyet sonrası edebiyat tarihimizin yazılmasına yardımcı olacak belgeler niteliğindedir denilebilir.

c) Makalelerinin ve Tenkit Yazılarının
Yayınlandığı Yerler ve Yazılış Tarih-
lerinin Kronolojik Listesi:

1. "Rembrand", Servet-i Fünun, nr.1666-192, 19 Temmuz 1928, s.157-158.
2. "Kaldırımlar", Uyanış, nr.1687-2, 13 K.evvel 1928, s.27-30.
3. "Akrep", Milliyet, nr.1430, 3 Şubat 1930, s.6.
4. "Şiltem", Akademi (Galatasaray), nr.8, 15 Mayıs 1931, s.10.
5. "Ömrümde Sükût", Cahit Sıtkı'nın Şiirleri, Varlık, nr.2, 1 Ağustos 1933, s.31.
6. "Odalar ve Sofalar", Sabri Esat'ın Şiirleri, Varlık, nr.7, 15 Birinciteşrin 1933, s.110.
7. "Ben ve Ötesi", Necip Fazıl'ın Şiirleri, Varlık, nr.10, 1 Birincikanun 1933, s.110.
8. "Eski Resimler", Nahit Sırrı'nın Hikâyeleri, Varlık, nr.15, 15 Şubat 1934, s.234.
9. "Ahmet Kutsi'nin Şiirleri ve Yalnızlığımız", Varlık, nr.34, 1 Birincikanun 1934, s.157.
10. "Bu da Bir Hikâyedir", Yaşar Nabi'nin Hikâyeleri, Varlık, nr.44, 1 Mayıs 1935, s.313.
11. "Tunç Sesleri", Vasfi Mahir'in Şiirleri, Varlık, nr.62, 1 Şubat 1936, s.222.
12. "Bir Genç Şair Hakkında", Varlık, nr.80, 1 İkinci-teşrin 1936, s.124.
13. "Hâmid: Türk Şiirinin Gururu", Servet-i Fünun, nr. 2122, 22 Nisan 1937, s.349.
14. "Edebiyatımızın Bugünkü Meseleleri", Varlık, nr. 105, 15 Sontesrin 1937, s.515-516.
15. "Sulara Dalan Gözler", Varlık, nr.125, 15 Eylül 1938, s.77-78.
16. "Genç Neslin En Güzel Hikâyeleri", Varlık, nr.126, Birinciteşrin 1938, s.86.

17. "Son Eseri Münasebetiyle Şair Salih Zeki Aktay ve Türk Şiirinde Elenizm Cereyanı", Varlık,nr. * 138, 1 Nisan 1939, s.212-213.
18. "Bir Çocuk Bahçesinde", Varlık,nr.195, 15 Ağustos 1941, s.60-61.
19. "İki Şiir Kitabı",Varlık,nr.211,15 Nisan 1942, s. 454-455.
20. "Hulûsi", Varlık,nr.240,1 Temmuz 1943,s.488-489.
21. "Sulh ve Diğer Şiirler",Yücel,nr.99,Temmuz 1944, s.104-106.
22. "Vazgeçemediğim" , Varlık,nr.282-283,1-15 Nisan 1945, s.650-652.
23. "Oktay Rifat'in Güzellemesi",Varlık,nr.292-293, 1-15 Eylül 1945, s.73-75.
24. "Beşinci Mevsim", Varlık,nr.300-301,1-15 Ocak 1946, s.187-189.
25. "Kapalı Çarşı", Yücel,nr.117,Temmuz 1946,s.172-173.
26. "Oktay Rifat'ın Yeni Eseri",Varlık.nr.314,Eylül 1946,s.14.
27. "Cahid'in Şiirleri", Varlık,nr.315,Ekim 1946,s.8-9.
28. "Üç Şiir Kitabı",Varlık,nr.318, 1 Ocak 1947,s.13.
29. "Gece Yağmuru", Varlık,nr.321, 1 Nisan 1947, s.9.
30. "İki Şair İki Kitap", Varlık,nr.322, 1 Mayıs 1947, s.9.
31. "Dört Şiir Kitabı", Varlık,nr.336, 1 Temmuz 1948, s.13.
32. "Aşksız İnsanlar",Varlık,nr.344,1 Mart 1949,s.15.
33. "Dört Şiir Kitabı", Varlık,nr.345,1 Nisan 1949,s.12.
34. "Ali Nizamî Beyin Alafrangalığı ve Şeyhliği", Varlık,nr.389, 1 Aralık 1952, s.20.
35. "Ne Çabuk", Varlık,nr.396, 1 Temmuz 1953, s.4.
36. "Sait Faik'i Düşünürken", Varlık,nr.407, 1 Haziran 1954, s.94.
37. "Germinie Lacerteux Önsözü", İst.1949.^x

x - Realizm ve natüralizm hakkında inceleme ve değerlendirmeler.

d) Saba'nın Katıldığı Anketler ve Onunla
Yapılan Konuşmalar:

Bu yazılar şairin 1932'den sonra cesitli dergi ve gazetelerin açtığı anketlerin sorularına ve kendisiyle yapılan mülakatlara verdiği cevaplardan meydana gelir. Mülakatlarda ve anketlerde sorulan sorulara tam bir samimiyet içinde cevap veren Saba, genel olarak bu tip anket ve soruşturmalara katılıp fikir beyan etmekten pek hoşlanmaz, çekinir. Önce kendisini böyle sanat ve edebiyatla ilgili konularda konuşmaya yetkili görmez, sonra konuşmalarından, değerlendirmelerinden bazı kişilerin alınacağından, kırılacağından korkar. Kendisiyle ilgili sorulara daha kolay cevaplar verirken devirle, sanatla ve başka şair ve yazarlarla ilgili sorulara, başkalarını üzmemekten çekindiği için, cevap vermek istemez. Bu yüzden kendisiyle yapılan konuşmaların çoğu kısadır.

Bu konuşmalarda Saba'nın devirler, kişiler ve sanat konusundaki görüşleri, kısa da olsa, dile gelmiştir. Ayrıca bu yazılarda devirlere göre sanat anlayışında ve dünya görüşünde değişiklik olmamış bir şairin, bir idealist sanatkârın objektif görüşlerinin bulunması da edebiyat tarihimiz açısından bir kazanç olarak düşünülebilir. Bu yazılar sırasıyla şunlardır:

1. Genç Nesil İle Başbaşa, Z.O.Saba'nın Fikirleri, Servet-i Fünun, nr.1862-177, 21 Nisan 1932, s.330-331.
2. Bugünküler Söylüyor, Şair Z.Osman'ın Fikirleri, Servet-i Fünun, nr.2123-438, 29 Nisan 1936, s.356.
3. Z.O.Saba'nın Bir Ankete Cevabı, "Yeni Sanatı Nasıl

- "Euluyorsunuz", Varlık,nr.315, Ekim 1946,s.16.
4. Z.O.Saba İle Bir Konusma, Varlık,nr.376, 1 Kasım 1951, s.7.
 5. Z.O.Saba, Kaynak Dergisi,nr.9, 1 Eylül 1948.
 6. Z.O.Saba Konuşuyor, Hisar,nr.46, 1 Ocak 1954.
 7. Eslerine Göre Edebiplerimiz, Rezzan Saba Z.Osman'ı Anlatıyor, Cumhuriyet Gzt., 13 Eylül 1954.^x
 8. Z.O.Saba, Vatan Gzt., Sanat ve Edebiyat Sayfası, 16 Ekim 1955,s.2.
 9. Z.O.Saba İle Mülakat, Dünya Gzt., 1 Ekim 1954.
 10. Z.O.Saba ve Bir Ankete Cevabı, Varlık, nr.449, 1 Mart 1957.
 11. Z.O.Saba'nın Bir Ankete Cevabı, Varlık,nr.451, 1 Nisan 1957.
 12. Sanatçılarla Konusmalar, Z.O.Saba'nın Bir Konuşması, Varlık,nr.615, 1 Şubat 1964, s.9.
 13. Z.O.Saba Kendini Anlatıyor, Varlık,nr.749, 1 Şubat 1970, s.10-11.

e.) Mektupları:

Saba sevgisinde ve dostluğunda vefakâr ve sadık olma bakımından nadir insanlardan biridir. 1930 ile 1946 yılları arasında Cahit Sıtkı'nın yazdığı mektupları saklamış olan Ziya, arkadaşının bir çok şiirini düzeltip dergilerde çıkmasını sağladığı gibi, bu mektupları da eski yazıdan yeni yazıya geçirmiş, ölümünden bir iki gün önce tamamlayarak baskıya hazır hale getirmiştir. Arkadaşının ölümü üzerine yazdığı "Cahitle Günlerimiz" adlı yazısıyla birlikte yayınla-

x: Sermed Sami Uysal Tarafından yapılan bu ropörtaja Saba da katılmış olduğu ve konuşmalar sırasında, kendisiyle ilgili konularda açıklamalarda bulunduğu için bu ropörtajı da listeye aldık.

nın kitap haline gelen Cahit'in Ziya'ya yazdığı mektuplar "Ziya'ya Mektuplar(Ekisan 1957)" adıyla Varlık yayınları tarafından yayınlanmıştır. Böylece bu kitap Türk edebiyatında önemli bir dostluğun bir anıtı olduğu gibi Cahit Sıtkı'yı tanıtmayı, şiirle ilgilenenlere bir şiir ve sanat dersi vermesi bakımından çok önemlidir.

Şaba'nın tesbit edebildiğimiz mektupları ancak yayınlanan mektuplarıdır:

1. Yaşar Nabi'ye yazdığı mektuplar(Tarih sırasıyla):

1. Paris'ten 9 Temmuz 1929^x
2. Paris'ten 23 Temmuz 1929^x
3. 1.10.1933.^{xx}
4. 2.7.1936.^{xx}
5. 13.3.1937.^{xx}
6. 10.10.1937.^{xx}
7. 20.11.1952.^{xx}
8. 1.7.1953.^{xx}

2. Cevdet Kudret'e yazdığı mektup:

13.10.1936^x

f) Diğer Yazıları:

1. Cahitle Günlerimiz I, Varlık, nr.441, 1 Kasım 1956, s.18-20.
II, Varlık, nr.442, 15 Kasım 1956, s.6-7.
III, Varlık, nr.443, 1 Aralık 1956, s.8-9.

x: Bunlar T.D.K. Mektup Özel Sayısı, nr.274, 1 Temmuz 1974, s.333-336'da yayınlanmıştır.

xx: Yaşar Nabi, Dost Mektuplar, İstanbul, 1972, s.161-166'da yayınlanmıştır.

IV, Varlık, nr.444, 15 Aralık 1956, s.6.

Baba çok sevdiği dostu, arkadaşı Cahit Sıtkı'nın ölümü üzerine yazdığı bu yazısında ilk tanıştığı yılları, öğrencilik yıllarını anlatır. Cahit'le geçen o mutlu ve güzel günleri, ayrıntılarıyla duygusal bir perspektifle ifade eder. Bu yazı da bize Cahit Sıtkı'yı tanıtır, onun son günlerinde düştüğü acılı durumu gözler önüne serer. Ayrıca bu yazılarda duygulu ve hasta Saba'nın ve bütün Cumhuriyet sonrası kuşağının trajik sonu ile de karşılaşmak mümkündür.

g) Baskıya Hazırladığı Eserler:

1. Cahit Sıtkı Tarancı, Ziya'ya Mektuplar 1930-46, Varlık Yayınları, nr.492, İst. Nisan 1957.

C.Sıtkı'nın Saba'ya 1930-46 yılları arasında yazdığı mektuplardan meydana gelen bu kitabı baskıya Saba hazırlamıştır. Kitap 208 sayfadır. Kitabın giriş kısmındaki ilk 39 sayfada Saba'nın daha önce Varlık'ta yayınlanan "Cahitle Günlerimiz" adlı yazısı yer alır.

Kitapta Cahit Sıtkı'nın yaşayışı, Saba'nın şiirleri üzerindeki tenkitleri vardır. Ayrıca Saba'nın Cahit'e maddi ve manevi yardımları ve etkileri, iki candan dostun yaşayışı, anlayışı ve davranışı hakkında bu kitap önemli bir kaynaktır.

Ayrıca bu kitap, Cumhuriyet sonrası idealist şairlerin şiire, sanata karşı tavırları ve bu konudaki fedakârlıkları konularında da bizi aydınlatır. Şairlerin karakterlerinin, anlayışlarının ve etkilendikleri kaynakların tanınması onların eserlerinin ip uçlarının yakalanmasında büyük bir kaynaktır.

h) Tercümeleri:

1. E. ve J. de Goncourt'tan, Germinie Lacerteux, M.E.
B. Ist.1949.

Saba çalıştığı Milli Eğitim Basımevi tashih bürosu şefliği sırasında bir çok kitabın düzenli ve kususuz basılmasını sağlamıştır. Ayrıca Servet-i Fünun, Mesale ve Varlık dergilerinde zaman zaman tercüme yazılar da yayınlamıştır. Ancak bu yazıların çoğuna imza atmayan Saba, bu çalışmalarını kayda değer bulmamıştır. Ancak onun tercüme çalışmaları içinde en önemli eseri Goncourt'lardan çevirdiği "Germinie Lacerteux" adlı eseridir.

Saba bu eserin önsözünde Goncourt'lar, gerçekçiler, tabii gerçekçiler hakkında bilgi verir, tesbitler yapar. Bu önsözde Saba, natüralizmin öncülerinden olan Goncourt kardeşlerin anlayışlarını belirler: "Tarih, yazma vesikalarla yapıldığı gibi, bugünkü roman da, romancının bizzat dinlediği veya tabiat-ten devşirdiği vesikalarla yapılır. Tarihçiler mazinin, romanlar halin hikâyecisidirler." Goncourt'ların amacı, aşağı tabaka insanlarını romana sokmak, halkın da sahip olabileceği kalp ve ruhtan söz etmektir.

Onlara göre roman vesikaya, hayattaki karşılaşmalar üzerine, hemen tutulmuş notlara, mahallinde yapılmış repörtajlara dayanacak, böylelikle gerçeği, hiç bir teferruatı kaçırmadan, olduğu gibi aksettirecek hakiki hayatın sadık bir fotoğrafı olacaktır.

Goncourt'lar daha sonra romanı ilmi esaslara dayandırdılar. Bunun için fizyolojiyle ilgilendiler. Kliniklere, hastanelere devam ettiler, doktorlarla düşüp kalktılar. Nadir patolojik vakaları ele aldılar. Böylece romancı kardeşler, Flaubert'in ancak hissettire-

bildiği, kendilerinden sonra Zola'da "Tecerübî roman" adı altında belirecek olan bu ilim endişesini ilk defa duyduklar, ilmin metod ve hükümlerini romana ilk defa tatbik ettiler. Denilebilir ki, Goncourt'lar natüralizmi ilk defa icat ettiler. "Germinie Lacerteux" ün önsözünde de onlar "Roman, ilmin araştırmalarını ve vazifelerini kendine vazife edinmiştir" derler, bu romanlarının da natüralizmin özelliklerini taşıdığını iddia ederler.

Saba'nın tesbitine göre, Goncourt kardeşlerde başka natüralist romancılarda bulunmayan bir özellik vardır: Üslup özelliği. Onlar intibain o bir anlık, o geçici ürpertisini, üslup yardımı ile devam ettirmek, ifadede yaşatmak istediler. Kendilerinin marazî derecede hassas yaradılışlı olduklarını kabul ediyorlar ve bu kadar kuvvetle duyabildiklerini, bu kadar canlı olarak edinebildikleri intibaları, okuyucuya da kayıplara uğratmadan aktarabilmek için lüzumlu sözlüğü, yeni üslûbu yaratmak istiyorlardı. Bu iş için sanatkâr olmak lâzımdır. İşte bu gayretle "sanatkârane üslûb"u icad ettiler. Böylelikle Goncourtlar natüralist oldukları kadar da "empresyonist" oldular. Bu uğurda alışılmış dilbilim kuralları dahi feda edilebilir, üslûp, yalnız intiba yaratacak kelimeleri yanyana getiren bir nevi işaretleme haline gelir. Bunun için onlar renksiz kelimeyi atıp, nadir kelimeyi, en yerinde, en güzel sıfatı araştırıp dururlar. Gayeleri 1895'e doğru sadece "tamamiyle şahsî, tamamiyle Goncourt olacak bir tek üslûp"a varmaktır. Onlar bu gayelerine, Fransızcanın bütün imkânlarından istifade ederek varırlar. Bugün aklımıza Goncourtlar deyince her şeyden evvel bu "sanatkârane üslûp" gelmektedir. Bu yüzden onların okunmaları -hele başka dillere çevrilmeleri büsbütün- güç olan eserleri Fransızcanın zenginliğine misal olarak gösterilmektedir. Bizde

Halit Ziya'nın üslûbu, bu kardeşlerin üslûbuna benzetilegelmiştir. Mûnekkitler umumiyetle bu üslûbun te-sirli, canlı olduğunu kabul etmekle beraber sunî, yeknesak ve dolayısıyla yorucu olduğuna da işaret ediyorlar. Saba'ya göre bu kardeşlerin memleketlerinde okunmamalarının, edebiyat tarihi mevzuu olarak kalmalarının sebebini, kahramanlarını halk arasından seçmek istemelerine rağmen, halkın hoşlanacağı bir dille konuşmak istememiş olmalarında aramak lâzımdır.

Goncourtlar Jules ve Edmond adlı iki kardeşler. 1870'te küçük kardeş Jules ölür. Edmond 1849'da annesinin, 1870'te küçük kardeşinin ölümünden sonra yalnız kalır. Korkunç yalnızlığını her pazar evinde zamanının sanatkârlarını toplayarak azaltmaya çalışır. Akademiye karşılık bir Goncourt Akademisi kurmaya çalışır. E. de Goncourt'un vasiyetnamesinde tahsis ettiği iratla 1896'da on üyeli bir akademi kurulur. Bu akademi her sene mensur bir esere, tercihan bir romana, ödül vermektedir.

Jules'in ölümünden sonra yalnız Edmond imzasıyla eserleri sıralanan Edmond da 1896'da Alphonse Daudet'in evinde misafirken ölür.

Saba, kardeşleri böylece tanıttikten sonra "Germinie Lacerteux" hakkında da bir tanıtma yazısı yazar. Saba'nın bu roman hakkında verdiği bilgileri de şöyle özetlemek mümkündür:

Bu roman Goncourt kardeşlerin dilimize çevrilen ilk romanıdır.

Germinie Lacerteux hayatının iç yüzünü, ölümünden sonra öğrendikleri, kardeşlerin bir hizmetçilerinin hikâyesidir. Romanın diğer kahramanı ihtiyar mat-mazel ise hakiki hayatta onların bir "kuzin"leriydi. Bu roman iki kardeşin natüralist sanat telâkkilerini

de çok güzel aydınlatmaktadır. Bu roman ne gibi iddialarla kaleme aldıklarını şöyle sıralarlar: "Bu roman gerçeğe dayanan bir romandır. Bu roman sokaktan geliyor. Bu tetkik eseri aşka teşhis koymaktadır." Görüldüğü gibi bu üç cümle, bütün natüralist roman anlayışını da üç çizgiyle gözlerimizin önünde canlandırır.

Gerçekcilik, sokaktan alınıp roman sahifelerine sokulmuş kahraman ve ilmî endişe; aşka teşhis koymak. Burada yalnız şunu söyleyelim ki, bu aşk, tabii bir aşk değil, marazî bir aşktır. Zaten Goncourtlar, patolojik vakaları ele almıyorlar mıydı? İşte Germinie Lacerteux, bu, köyden gelip Paris kaldırımlarına kadar düşen hizmetçi kadın da bir isteriktir.

Fakat ne olursa olsun isterik hizmetçinin hikâyesi natüralizmin daha sonraki gelişmesinde büyük etkisi olmuş bir temel eserdir.⁴⁵

45. Saba, "Germinie Lacerteux Önsözü", Milli Eğitim Basımevi, İst.1949,s.1-7.

İK İ N C İ B Ö L Ü M

SANAT HAYATI VE ESERLERİNİN İNCELENMESİ

İKİNCİ BÖLÜM

SANAT HAYATI VE ESERLERİNİN İNCELENMESİ

Bir sanatkârı tam olarak tanımak onun eserlerini incelemekle mümkündür. Kendini anlatan sanatkâr, elinde olmadan, bazı eksiklikler ve fazlalıklar yapabilir. İnsan zihninin, kendine göre, taraf tutmaları vardır. Halbuki sanat eserinde insan düşüncesini aşan veya düşünceden daha ileri eğilimler, eşere yerleşen bazı semboller, sanatkârın anlatabilmesi imkânsız iç dünyasının dışa kapısını açan ip uçlarıdır. Denilebilir ki, bir sanatkârın öz benliğini tanımak, onun eserlerinin titizlikle incelenmesi ve tahlil edilmesiyle olur. Çünkü, sanatkâr eserinin üzerinde bütün vücudu ve hayatı ile çalışır, eserini sadece düşünceyle yapmaz. Sanat eseri sanatkârın karakter özelliklerini, onun dünyasını bütünüyle yansıtan bir ayınadır. Eserlerinin incelenmesi de, hiç şüphesiz, sanatkârı her yönüyle aydınlatan başlıca yollardan biridir.

Biz de çalışmamızın bu bölümünde, Saba'nın itirafları sayabileceğimiz eserlerini dikkatle inceleyip değerlendirecek, şairin sanatını ana çizgileriyle tanıtmaya gayret edeceğiz.

Bilindiği gibi her yazarın, eseri ile hayatı ve devri arasında münasebetler vardır. Yazarın devrine ve hayatına ait bilinenler, şahsî hatıra veya intibalar, sanatkârı tanıtmada ve eserini izah etmede ancak bir yardımcı olabilir. Sanatkâr asıl şahsiyetini eser-

leriyle ortaya koyar. Bizim için de bir sanatkârı tanımada asıl olan yol onun eserini incelemektir. Bu volla devri ve eserleri içinde Saba'yı, ana çizgileriyle de olsa, tanıtmak fırsatının bulunabileceğine inanıyoruz.

Cumhuriyet sonrası kendini sanat askı ve idealine adanmış Cahit Sıtkı, Ahmet Muhip ve Ziya Osman gibi asıl şahsiyetlerinin iç dramlarını ancak eserlerinde bulabileceğimiz sanatkârların tanınması için eseri almak ve üzerinde titizlikle durmak en geçerli yoldur diyebiliriz. Hem zaten eserinde sanatkârı görmek, insanla eserini bütünleştirerek ortaya koymak oldukça geçerli ve doğru yollardan biridir.

I. ŞİİRLERİNDE GÖRÜLEN BAŞLICA TEMALAR

a) Melankolik ve Karamsar Ruh Hali:

Kırk yedi yıllık ömrünün otuz yılını şiir ve sanatla dopdolu olarak geçiren Saba'nın şiirleri tamamıyla duygu doludur. Onun şiirleri, yaşadığı hayat çizgisine paralel olarak, değişip gelişen duygu ve ruh hallerinin adeta itirafları gibidir. O itibarla, daha çok bir ferdî ve iç şiir (ben merkezli şiir) olarak kabul edebileceğimiz bu şiirlerde yer alan temaları kronolojik bir gelişme çizgisi doğrultusunda tesbit edip değerlendirmek mümkündür. Zira Saba şiirini hayatıyla yapan, şiirini içinde olgunlaştıran bir şairdir. O, bütün şiirlerinde ve nesirlerinde kendi kendisi kalmayı başarmış bir şair ve yazardır.

1927 yılında yayınlanan ilk şiiri "Sönen Gözler" den itibaren Saba'nın yazdığı bütün manzumelerinde melankolik ve karamsar bir ruh hali içinde olduğu görülür. Ümitsizdir, bedbindir, sürekli bir tedirginlik içindedir. Karanlık sokaklar, aç köpekler, feryatlar. kalbi yakan bir gazab, bedbin bir görüşün ifadesi ola-

rak onun şiirlerini süsleyip zenginleştirirler. Kimi zaman "bir zindan sükûtuyla gece zincirlenirken, içlerini sönmeyen bir işkencenin yaktığı sürülerle köpek boş sokaklarda ulur. Köpeklerin tüysüz derileri çirkin kemiklerine yapışmış sırtlarına kör bir sokak feneri akseder, korkarak baktıkları loş gölgeleri tekrar onların kalplerinde de bir gazabın ateşi, bizim gibi, doğmayacak güneşi beklerler."¹

Bu karamsar duygular "Günün Ölümü" şiirinde mitolojik, fantastik dekor ve atmosferde daha da yoğunluk kazanır. Şu mısralarda oldukça karamsar bir ruh hali ifade edilmektedir:

"Sardı yeri cenaze evindeki uğultu
Şimdi solgun ufuklar devşiriyor bir kefen
Akşamın tahtaları çatlamış, loş tabutu
Ölen günün üstüne ağır ağır inerken

.....

Ebedî isyaniyle çarpınan korkunç deniz
Kayalarda yoluyor köpükten saçlarını
Artık enginlerde de kararınca en son iz
Geceye haykırarak bekleyecek yarını!

.....

Sardı yeri cenaze evindeki uğultu
Son bir hıçkırık gibi yükseldi boğuk rüzgâr.
Gecenin kollarına indi günün tabutu
Derin karanlıklarda kapanıyor bir bir mezar."²

1.Saba, "Gece ve Köpekler", S.G., s.47.

2.Saba, "Günün Ölümü", Servet-i Fünun, nr.1646-172,
1 Mart 1928.

Şair zincirlenen geceler, boş sokaklar, içi yakan ızdıraplarla dolu bir ruh hali içinde dolaşır. "Karanlıklarda gölgeler saklanırken uyuklayan günlerin nefesleriyle titrer. Sisler de sükut örtüleriyle silinir, tavana asılı kafeslerde örümcekler asılıdır, duvarlardaki resimlerde ölgün bir tebessüm" vardır. Semanın gözleri kararır ve kapanırken şair, emeller dolmuş, taşmış, ümitler sönmüş, gönüle mabed kalan bir vîran odadadır.³

Bu derin keder ve ızdırap içinde olan ruhun muhayyilesinde "yarasalar" gezinir. Gece, fantastik ve karanlık ürkütücü tasviriyle Yarasalar manzumesinde "Bir yangın ufuklara son alevini döker, güneş artık eriyen altın bir Buda" olur. Akşam yanmış bir tavan gibi toprağa çökerken, dışarda karanlıktan korkarak haykıran yarasalar vardır. Bu yarasalar "sıcak gözyaşlarıyla ıslatılmış kalbi yemeğe davet edilirler; çözülmeyen ömrü damar damar koparıp da boğaza kadar tırnaklarını geçirecek olan bu yarasalar, yuvalarını da bu dertli, suçluluk duygusu ve derin keder içindeki insanın "koynunda yapacaklar"dır.⁴

Aynı melankolik ruh hali "Benim Akşamlarım" adlı manzumede daha yoğun olarak ifadesini bulur: "Sokaklarda bütün gün sürünen ızdırap, akşamları, kapı sürmelenince, diz dize oturulan yorgun bir anne olur. Odanın camları siyah bir mürekkeple boyanır, bir Japon sanatkârı camlara bir ay çizer. Yatakta vücudu bir ecel bekler, mehtabdan bir kelime aynalarda can verirken bir pisi pisinin cırlak" sesi duyulur.⁵

3. Saba, "Eski Odalarda", Servet-i Fünun, nr.1647-173, 8 Mart 1928, s.262.

4. Saba, "Yarasalar", S.Fünun, nr.1651-177, 5 Nisan 1928, s.306.

5. Saba, "Benim Akşamlarım", Meşale, nr.2, 15 Temmuz 1928, s.14.

Gece ile ilgili bu hayaller "Kurbağalar" manzumesinde de devam eder: "Ufukta görünmeyen bir yara çizilince, gecenin kollarından yavaşça sıyrılarak kanlı bir ayna gibi mehtâb sulara düşer, kurbağalar aşkını tam o sırada söyler, dallarda bülbüllerin nağmesi kısılır. Bu gece de sulara sevişen kurbağaların içinde hırçınlaşan bir ruh"u vardır.⁶

Bu yalnız, çaresiz, karanlık melankolik ruh hali "Promete" manzumesinde "Altında ve üstünde bir uçurum, ömrün işkencesinde diz bükmeden derdimi inliyorum. Sesim mi cılız yoksa âlem mi sağır; sesim bir yere varmıyor. Tekrar bir kartal pençesine göğüs gererim. Kartal tırnaklarını etime geçirir, kalbime kuvvetle bağır derim. Zincirler gerilince kanımı seven kartal bir gün son defa gelir ve katılaştığım vücudumu son defa parçalar. Kargalar sevincinden haykırır" gibi mısralarla ifade edilir.⁷

Gecedен, köpeklerden, kurbağalar ve kartallardan sonra bu karanlık ruh hali "Kargam" manzumesinde yine gece tasviri ile devam eder: "Çılgın yağmurun kalbi oluklarda dururken gece üstünden katran sızan siyah bir örtü gibi kollara sindiği "ben" bir gecelik sevincin zevkine doymadan tekrar aynı azabla yarını düşünür. Göğsü sanki başını döndüren bir uçurum olur, ta uzakta haykıran denizin gelip bu uçurumu doldurması istenir.⁸

Bu melankolik ve karamsar ruh hali içinde şair, insanlarla ilişki kuramama ve karanlık atmosfer altında ezilme ve gizlenme eğilimi gösterir:

6. Saba, "Kurbağalar", Meş'ale, nr.3, 1 Ağustos 1928, s.14.

7. Saba, "Promete", Meş'ale, nr.5, 1 Eylül 1928, s.16.

8. Saba, "Kargam", Meş'ale, nr.6, 15 Eylül 1928, s.7.

"Titreyen bir kandil, bembeyaz mum,
Sevilen bir ölüyü bekler gibi her gece
Kaskatı toprakları eğilip bekliyorum.
Şarkım yalnız toprağım hissettiği lisandır,
Şarkımı bile eğilip ona söylüyorum."⁹

Toprağın sesini de gizlice, yalnız kendisi an-
layan bu insana göre yerin dibi ışıkla parlayan bir
cihandır. Uykuların bile demir olduğu, semanın başla-
rımıza kapaklandığı bu simsiyah gecede "kalbim yılan-
lar gibi ezilmeden toprağın en dibine gir" ifadesiy-
le saklanma, gizlenme isteği belirtilir.

Saba'nın ilk şiirlerinde sezilen bu ruh hali
"Şehir Üstünden Yükselen Ay" adlı manzumede daha net
ve tam bir ifadeye ulaşmış görülür:

"Karanlık sokaklara bir yarasa karıştı,
Bir kedi sırtı gibiniçin kabardı dağlar?
Sırtlarında ışıktan bir el mi gezdi yoksa?
Şimdi yükselen ayı aç köpekler selâmlar
Kaldırım taşlarına uzanır bir derbeder,
Boğulan bir çan gibi bütün sadalar diner."¹⁰

"Şehrin isyanlarının yatışmasından sonra, şehir gece-
lerin sisinde kaybolurken, bütün çığlıkları göğe yük-
selen ayın kan dolu tepsisinde, Allah'a götürülür."

Karanlık, geceler, geceler içinde bunaltıcı, e-
zici hayallerle dolu atmosferi mevsimler de tamamlı-
yor. 1928 yılının son manzumesi "Kışa Girerken" son-
baharın bu atmosferi nasıl tamamladığını göstermesi
bakımından dikkat çekicidir:

9. Saba, "Yerin Dibi", Meşale, nr.7, 1 T. Evvel 1928,
s.5.

10. Saba, "Şehir Üstünde Yükselen Ay", G.Z., s.39.

"İndirin perdeleri, indirin perdeleri
 Sonbahar ağaçlarda ağlarken yaprak yaprak,
 Dinleyin içerimde serinleyen kederi..»

Sonbahar ölen günde basamaklarda durur, saniyeler kafe-
 fese bir el gibi vurur: "İzdirabım ferah veren bir
 rüzgâr olacak, ancak kapım şimdiden her fırtınaya
 belindeki gümüş bir anahtarla kilitlendi."¹¹

Bu ruh hali "Sone, Sessizlik, Akşamın Soneleri
 I-II ve Sessiz Sokak" gibi manzumelerde kısmen tek-
 rarlarla devam eder.

Bu manzumelerdeki melankolik ve karamsar ruh ha-
 lini dış etkilerle ve şairin içinde bulunduğu yaşla
 izah etmek mümkündür. Önce, Yedi Meşalecilerle orga-
 nize bir çalışmaya girmiş olması, onların şiire "ye-
 ni bir duyuş tarzı" getirme gayretleri şairi bu tarz
 şiirler yazmaya yöneltmiş olabilir. Ayrıca Yedi Meşa-
 lecilerin Servet-i Fünun şairlerinin şiirlerinden,
 ne kadar reddetseler bile, etkilendiklerini söylemek
 mümkündür. Edebî çalışmalara başladığı ilk yıllarda
 daha çok Fransız şairlerini, özellikle Régnier, Mal-
 larmé, Rimbaud, Baudelaire ve Supervielle gibi sembo-
 listleri okuduğunu itiraf eden Saba'nın onlardan et-
 kilendiği, bu şiirlerinde tamamiyle Baudelaire vâri
 bir tarzı benimsediği açıktır.¹²

Ayrıca şiirlerindeki bu karanlık, melankolik
 ruh hali 1923-1935 arası şiirimizin ortak özelliği
 gibidir. Saba'nın şiirlerindeki bu ruh halini devrin
 durumuyla da izah etmek mümkün olabilir. Bu devrede

11. Saba, "Kışa Girerken", G.Z., s.3.

12. Fahir Onger, "Geçen Zaman", Fikirler, Temmuz
 1949.

şiiirimizde pek açık ve hemen umumî bir melâl ve meçhûl bir nostalji vardır. Şiirlerde hemen hep aynı hayaller vardır. Hatta şiirlerin (Yarasa/Saba, Yarasa/Ahmet Kutsi, Kargalar/Sabri Esat, Kargam/Saba, Kargalar/Ali Mümtaz, Kargalar/Ahmet Muhip) duyuş ve deyiş tarzları bir yana adları bile aynıdır.

Yine bu melankolik ve hafakanlı ruh halini 1928 yıllarının en popüler şairi Necip Fazıl tarzının bir etkisi olarak da düşünebiliriz.

Bu ilk şiirlerinde görülen karamsar ve melankolik ruh hali, çeşitli etkilerle izah edilse bile, derin keder, insanlardan çekinme, kaçma, kendi isteklerini savsaklama, içine atma ve geleceğe güvenle bakma yerine bir felâket duygusu Saba'nın genel karakterinin ana özelliklerinden biridir. Bütün eserlerinde ele alınan temalarda ve bu temaların işlenişinde bu içe kapanan, örtünen ve kaçan gizli ruh halinin izlerini bulmak mümkündür.

b) Aşk

Saba; Ahmet Muhip, Cahit Sıtkı, Fazıl Hüsnü kuşağının en içe dönük şairidir denilebilir. İlk şiirlerinden itibaren aşk teması da, onun, pek yoğun olmasa da, işlediği temalardan biridir. Çünkü insan benliğinin temel temalarından biri olan aşk teması, hemen her şairi ilgilendirmiştir. Saba gibi içe dönük bir şair de bu temaya ilgisiz kalamazdı.

Saba'nın ilk şiirlerinden itibaren aşk bir tabiat atmosferinde fantastik ve müphem bir şekildedir. Daha ilk şiiri "Sönen Gözler"de aşk tabiata ait unsurlarla dile getirilir:

"Geceydi...enginlerde...derin, siyahdı gökler..
 Gülen yıldızlar ve uzaklaşan gözler,
 sessizce kalblere gömüldüler...
 Göz göze ufuklarda geçen saatler
 Rüzgarda yalvarışa benzeyen sesler
 Uzaklarda sönen titreyen bakışlar
 Müphem iniltiiler, ilerde koyulaşan bir çizgi kan
 Ufkun sisinde bir besteden dökülen sabah."¹³

Şiirde fantastik, müphem bir aşk Servet-i Fünun, özellikle Hüseyin Siyret duygululuğu ile dile getirilir. Bu anlatımda daha çok tabiata ait yıldızlar, rüzgâr, gökler, sisli ufuklar, enginler; bir gece manzarası altında aşkın arkaplanını teşkil ederler. Aşka ait davranışlar da "uzaklaşan gözler, sessizce kalblere gömülmek, göz göze geçen saatler, yalvarışa benzeyen sesler, titreyen bakışlar, dudaklarda müphem iniltiiler, ebediyyen sönen gözler, bükülen kirpikler, bir besteden sabahın dökülmesi" şeklinde belirtilir.

Aşk duygusuna daima tabiata ait elemanlar, tabii bir mekân ve zaman, zemin teşkil eder. "Yıldızlı sabahlar, dalgın titreşen gözler, kuytu yamaçlarda şen bir besteye eş sesler, koku getiren rüzgâr, bahçede gezinen çıldırtıcı bir baharı tamamlayan elemanlardır. Su kıvrıntılarında dağılan saçlar, gözlerdeki gölgeli hareler, çalılıarın içinde öten küçük serçeler, ufuktaki çizgiyi örten bir dal yasemen" bu bahar sabahındaki hayalî aşkı tamamlayan unsurlardır.¹⁴

Saba bu ilk şiirlerinde hırsı, kini, ızdırabı ile aşkı bir birine karıştırır. Bu onyed-onsekiz yaşının karışık duyguları içinde kin, nefret ve vahşî

13. Saba, "Sönen Gözler", S.Fünun, nr.1586-112, K. sani 1927, s.123.

14. Saba, "Bahar Sabahında", S.Fünun, nr.1605-131, 19 Mayıs 1927, s.10.

kin duygusunu duyuran ilk defa tanıdığı ızdıraba "aşk" adını takar. "Kan" adlı manzumede de bu duygularını, vahşî kin ve ilk ızdırabın sebebini araştırır:

"Ruhta bitmeyen hırs: azab, ölüm, kan!
Sonsuz hicranlarıyla örülmüş bütün heyat,
Ben neş'e istiyorum; baharlar ve mehtâb...
Ey kanlı et parçası ben neş'e istiyorum.
En kızgın demirlerle ellerimi dağlasam
Hiç acı duymam seni çıkarıp parçalasam
Neden bu vahşî kinim neden bu ilk ızdırab?¹⁵

Tadılan bu "ilk ızdırab" her gencin kendi yapısına göre tanıdığı ilk "aşk"tır. Bu gençlik yıllarında göğüsteki kalb ızdırap ile dolar, gerektiğinde bir his, duygu dünyasını alt-üst eder. Küçük yaşlardan itibaren şiire düşkün olan ve şair olma idealini taşıyan Saba, bir şairin ızdırabını "Şair ve Aczi" adlı manzumesinde gençlik ve aşk duygularıyla ifade eder. Genç şair göğsündeki kalbi gerektiğinde bir his için en uğursuz yerinden parçalar, sonra âciz kıvranıp, kanlı tükürmüştüğü gibi şiirlerinden iğrenir. Duyduklarını "deyiş halinde" ifade edemeyen şair "Garbın çölünde susuz ve aç koşarken, çılgın heyecanına şen semalar görünür, göğe uçmak için tâ içinden coşarken, kesilmiş kanadiyle topraklara sürünür." Karışık duygular ve gençliğin arzuları altında bir aşk, bu ilk şiirlerin değişmez temasıdır.

Bu karışık ve fantastik, hatta trajik atmosferde ifade edilen aşk, zaman zaman şark atmosferi içinde fantastik, romantik bir aşk hikayesine dönüşür. Bu, şairin ilk yıllarda, yerli ve yabancı ortak ve genel

15. Saba, "Kan", S.Fünun, nr.1630-156, 10 Aralık 1927.

etkiler altında kaldığını gösteren ip uçları olarak değerlendirilebilir. Bu tarza en iyi misal "Adak" adlı manzumedir. "Sabah, karanlıklardan perde perde sıyrılırken mukaddes bir el elleri tutar, "Bu yolda bekleme gel!" diye bir fısıltı duyulur. Sevgiliyle yürünen yerde güller kanar, servilerde bembeyaz güvercinler uçuşur, sevgilinin omuzlarında saçları, tel tel uçuşan bir şal gibidir, gözlerinde dalgın bir hande olan sevgiliyle yürünen yerdeki ağaçları beyaz bir buhar sarar. Gidilen bu yerde "aşk" adlı bir evliyanın yatırını vardır. Ümidin kâbesine buradan gidilir. Âşıklar mezarın dört başını tavaf ederler, yosunlanmış kırık taşını beraber öperler ve aşk adlı evliyanın türbesine ömürlerini adarlar.¹⁶ Bu söyleyiş ve duyuşlarda, tâ Dante'den Servet-i Fünun duyarlığına romantizm, sembolizmden halk hikayelerine uzanan bir etkiler zincirinden söz edilebilir.

Giderek sevgilinin belirginleştiği bir aşk, netleşen ve özlemi duyulan bir davranış şeklini alır. "Ninni" adlı şiir bu tavrın ilk örneğidir:

"Bir an gözlerime bak ve uzat ellerini
Şimdi semalardan nur yağıyor deste deste
Kuytu karanlıklarda kaybolurken bir beste
İçimde fısıldayan bir ses ninni söylüyor..»

Bütün "her nefes" hep sevgiliyi yad eder, sevgilinin ruhu âşığın ruhuna yayılır, susuz dudaklarında âşığın ismi ilk ve son feryat olan sevgili de âzizeler gibi başında solgun bir hâle" taşır. Bu manzumedede belirginleşen sevgili de, görüldüğü gibi, bir "azize" imajındadır. Yine "Dağ Üstündeki Manastır"

16. Saba, "Adak", S.Fünun, nr.1637-163, 24 K.evvel, 1927, s.109.

adlı manzumede aynı atmosfer içinde, daha çok tasvire önem veren deyişle aynı dertli, melankolik bir "aşk" ifade edilir.¹⁷

Bu ilk yıllarda aşk, hep aynı mekan ve aynı imajlarla ortaya konur. Denilebilir ki, ilk yılların şiirlerinde tekrarlanan duyuşlar ve deyişler söz konusudur. Sevgi, aşk neredeyse anneye, kardeşe, hatta biraz da yavruya yönelir. "Açmak İstersen Eğer" adlı manzumede "Açmak istersen eğer bir mezar mermerini, unutulmuş adım-duyayım- yalnız inle, ömrüm kadar uzun ve beyaz eteğinle bir an gözlerime bak ve uzat ellerini, sen "azîzeler" gibi saçlarında bir hâle. Ömrüm, sen alnımdaki ellerin en serini, Ah, benden her saniye ayrılan için için, bir sabah ellerini son defa öpmek için, zayıf parmaklarında günleri sayıyorum" diye belirtir.¹⁸ Sevgili yine "azîze" imajında görülür.

Giderek karanlık atmosferde ezilme duygusu altında duyulabilen aşk, her şeye rağmen ısrarla ve diğer duygulara kapalı kalınırken sadece "sevmek" şeklinde kesinlik kazanır. Sevgiliyle beraber ağlamak, avuçların gözyaşlarıyla dolması, sessizlik içinde, bir içimlik su gibi elleri avucunda serinletmesi sonucu, sevgilinin vücudunun gölgesiyle âşıkın gölgesi bir olurken, yeni bir nefes gibi sessizlik göğse yerleşir. Bu aşkta âşık "hiç bir şey duymadan, yalnız sever."¹⁹ Aşk "hiç bir şey duymadan yalnız sevmek" şeklinde tarif edilir.

Aşkta sadakatin ve şikayetsiz sevmenin olgunluğuna doğru, giderek, aşk teması da günlük duygulara

17. Saba, "Dağ Üstündeki Manastır", Meşale, nr.4, 15 Ağustos 1928, s.2.

18. Saba, "Açmak İstersen", S.G., s.65.

19. Saba, "Sessizlik", G.Z., s.51.

ve realiteye yönelir. "Bu Vakitsiz Giden Yaz" şiiriyle geçen güzelliklerin arkasından içine düşünülen hüznün ortaya konulur. Sevgili, geceden, karanlıktan ve ölümden korkan gönlün tek arkadaşıdır:

"Ürperen vücudunu yavaşça kolumu ver
Gözlerinde okunan bütün hüznü Eylülün,
Karanlıktan, geceden, ölümden korkan gönlüm."20

Âşık olunan sevgili giderek görünmez bir melek olur ve dünyadaki her mutluluk ancak onunla mümkündür. Kâbusu bembeyaz, yasemin zambak olan sevgilinin sesinde, sakin saatlerde duyulan uzak şarkıların mahmurluğu vardır:

"Dünyadaki her şey, ümit, teselli,
Tadılmamış uyku, senin dizinde
Ah, bir çocuk gibi inanmak sana
Her şeyi, her şeyi senden beklemek."21

Her şeyin, her mutluluğun kaynağı, merkezi olan, "melek" sevgili giderek karısının kişiliğinde cisimlenir. Artık aşk karısına duyduğu ilgi, sevgi, aşkla ilgili davranışlar, pratik hayatın, birbirini seven karı-kocanın ilişkileri şeklinde belirtilir. Evlenmeden önce bir nişanlılık devresi yaşanılır. Aşk nişanlılık devresindeki ilişkiler, nişanlılık öncesi ilişkiler, ahlâk çizgileri dahilinde ifade edilir:

20. Saba, "Bu Vakitsiz Giden Yaz", S.G., s.71.

21. Saba, "Etek", G.Z., s.52.

Beni hatırladıkça,
 Arasına gönlümü al.
 Sokakta görünce, gülümse
 Yanıma yaklaş,
 Az elin elimde kal.

Evine misafir geleyim,
 Kahvemi sen pişir.
 Taze doldurulmuş sürahidem
 Bir bardak su ver
 Yetişir....²²

Duyuş tarzıyla pratik, deyiş tarzıyla serbest bu şiirde 1944 yıllarının şiirde aşk anlayışına yaklaşılmışsa da, o yılların moda olan alabildiğine, her şeyiyle ortaya konulan ilişkilerine varılmamıştır. Şair duyuş ve deyişinde kendi görüş ve anlayış çizgisinin hiç dışına çıkmamıştır. Ancak o da, görüldüğü gibi, pratiğin şiirini, şairane söyleyişten uzak ifade etmenin yolunu, böylece, bulmuştur. Ancak, zaman zaman ten hazzı ilişkisini de ifade etmekten kaçınmamıştır:

".....

Hep beraber seninle
 En güzel bir baharda,
 Bir uzun yazda.
 Günlerimiz, kâh Anadolu, kâh Boğaz'da
 Kuytu bir yolda -bütün böğürtlen, koca yemiş-
 Dudaklarımız birleşivermiş...
 Akşam köprü kalabalık
 Başın omuzumda artık.*

22. Saba, "Yetişir", G.Z., s.34.

*. "Günlerimiz Olacak", G.Z., s.95.

Sevgiliyle geçirilen güzel bir gün, ancak romantizmiyle anlatılmış, yine bu sevgiliyle gelecekte mutlu günler yaşanılacağına işaret edilerek bu sevgilinin ileride evlenilecek bir sevgili olduğu sezdirilmiştir. İlişki ve davranışlarda da "Vesikalı Sevgili" ilişkisindeki erotizme düşülmemiştir.

"Nişanlılık" şiiri bu gezmeler sonunda varılan nişanlanma ve yapılan evliliği bütün realitesiyle ortaya koyar. İlişkiler daha sade ve samimidir. "Buluşulan kumluk, uzak iskele, ilk defa el ele gelişler, beraber çıkılan Beyoğlu, alış-veriş için girilen dükânlar, beraber oturulup çektirilen fotoğraf, akşamları sokaklarda dolaşmalar, tanıdık çehreler ve olumlu karşılanmalar içinde, iki vücudun birbirine dayanması, parmaklarda birbirinin adları yazılı yüzüklerle dolaşmalar hep olumlu ve ahlâkî çizgide, işin romantizmiyle, sade bir şekilde ifade edilen davranışlardır.²³

Böyle bir aşkın sonu "Allah'ın buyruğuna uyularak yapılan" evlilikle sonuçlanır. Sevgili, bir sabah Allah'ın insanın karşısına çıkardığı nasiptir. Ayrılık ancak ondan ayrı düşünce anlaşılır. Sevgili beraber göz yaşı dökülen, beraber ekmek bölüşülen, dünyada teselli; bahar günü sevişilen kadındır. Her gece beraber yatılan bu kadın artık anne adayıdır. Bayram gününde bayramlığını giymiş, yanbaşıda bulundurulan nikahlı kadındır.²⁴ Onunla bir ömür boyu mutlu ve huzur içinde yaşamak ve mutlu olmak mümkündür. Aşk, mutluluğu temin edecek, bir ömür boyu beraberliği sağlayacak, milletin temeli olan aileyi sağlamlaştıracak ve birleştirecek en kuvvetli harçtır. Bütün di-

23. Saba, "Nişanlılık", G.Z., s.85-86.

24. Saba, "Evlilik", G.Z., s.87.

ger temalarda olduğu gibi aşk teması da insanı ve bütün insanlığı mutlu edecek, saadete eristirecek bir vasıta olarak görülür. Bu yüzden Saba'nın iki defa derinden hissettiği bu duygu onu nikah masasına, evliliğe götürür. İki evliliğini de cemiyetin temeli olacak ve gökyüzünün altında mutlu olunacak bir aile kurmak amacıyla yapan Saba, duygularını ölçülü, samimî ve ince bir zevkle anlatmayı da ihmal etmez. Denilebilir ki, Saba için, insanları mutluluğa, saadete götürecektel temel vasıtalarından biri aşk duygusudur.

c) Zaman

Saba'nın şiirlerinde tesbit etmeye çalıştığımız temaların, genel olarak, bütün sanat hayatı boyunca -belli ufak değişikliklerle beraber- devamlılık gösterdiği görülür. Şairin bütün şiirlerinde, yoğun olarak işlediği bu temel temalardan biri de zamandır.

İnsanın, dünyaya geldiği andan itibaren, tanımaya başladığı en kesin gerçek zamandır. Geçmiş, hâl-i hazır ve gelecek diye dilimlere ayrılan zaman, başlangıcı belli olmayan, sonunun ne olacağı bilinmeyen bir akıştır. İnsanların saatler, günler, aylar v.b. gibi adlara bölümleyip tanımaya çalıştığı zaman, karşısında çaresiz kaldığımız bir kavramdır. İnsan ömrü de gelip geçmeye mahkûm olan sınırsız zaman içinde, sınırları belli bir dilimdir. Dünyadaki her şey gibi ömür de sınırlıdır, ancak zaman ise sonsuzdur. Denilebilir ki insanın akışı ve geçişi karşısında aciz kaldığı zaman, insanlığın en büyük trajedisidir.

Akıcı, geçici, sınırsız zaman karşısında insan-öğlunun sığındığı, kalıcı olarak kabul ettiği tavır

ise sanattır. Ömür sınırlı, kısa, geçicidir, ama, sanat ömüre göre daha uzun ve kalıcıdır. Bu yüzden özellikle zamanın hızla geçiciliği karşısında Cumhuriyet sonrası şairleri hep zaman çatışması ve tedirginliği karşısında sanata sarılmışlardır. Çünkü zamana karşı bir tavır olan sanatı ve sanat eserini yapan, ona sinen de zamandır.

Saba'nın şiirlerinde zaman iki bölümde incelenebilir. Birincisi ömrün bütününü kuşatan sınırsız ve sahilless okyanus olan zaman içinde sınırlı, yaşanmış bir bölüm olan geçmiş zaman, diğeri ise günün çeşitli bölümleri, aylar ve mevsimlerdir. Özellikle yaşanılmış, geçmiş kendi zamanlarının peşinde olan Saba, günün çeşitli saatlerini de şiirlerinde estetik bir unsur olarak değerlendirir.

ca) Geçmiş Zaman ve Çocukluk Özlemi

Saba, ikinci şiir kitabına "Geçen Zaman" adını verir. "Geçen Zaman" daha önce yazdığı bir şiirinin adıdır. Bu kitabında şair, doğrudan doğruya veya dolayısıyla, zaman temasının epey işlenmiş olduğuna işaret eder.²⁵ Saba bilerek ve kararlılıkla, geçen zamanı bütün eserlerinin ana malzemesi yapar. Çünkü Saba, geçmiş zamanlarının peşinde olan, onları eserlerine sindirerek ebedîleştirmek isteyen bir şairdir. Zaten şair Saba için bilinen ve sahip olunan zaman "yaşanılmış geçen zaman"dır. Geçen Zaman'da topladığı bütün şiirleri "denilebilir ki ruh duygularının ta-bahhurundan, yani tütsülenmesinden ibaret gibidir."²⁶

25. M.Baydar, "Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar", İst. 1960, s.168.

26. A.Şinasi Hisar, "Z.O.Saba'nın Ölümü", Türk Yurdu, nr.265, Şubat 1957, s.623.

Ziya Osman'ı mâzîye, hatıralarına götüren sebeplerden biri çocukluğuna duyduğu özlemdir. Şair annesiyle babasıyla, ilgi odağı olarak yaşadığı, dedesinin yalısında geçen mutlu çocukluk yıllarını devamlı özler. O, mutlu çocukluk dünyasının kayboluşunu bir türlü unutamaz. "Bir Kapı" adlı şiirde geçmişî özler. Geçmişte kalan hatıralarının sandık sandık dizili olduğunu görür gibi olur. Orada her şey tanıdaktır, böyle bir ortamda içine yavaş yavaş bir serinlik yayılır ve;

"Sedef düğmelerini bir bir ilikleyerek,
Bir annenin elleri tenine giydirecek,
Naftalin kokan beyaz ve serin bir gecelik,

mısralarıyla annesini hatırlar. Canı her sıkıldığında çocukluğuna sığınır, çocuk olmak ister. Doğduğu evin penceresinden dadısıyla, gene bahçeye sicim gibi yağan yağmuru seyretmeyi, adının kulağına fısıldanmasını hayâl eder:

"-Artık dönebilseydim geriye adım adım,
Benim işte kalmamış önümde bir sevincim.))

diyerek geleceğe ümitle yürüyeceğine adım adım evvelki günler, geçen aylar ve yıllarla doğduğu eve kadar gidip o evin taşlığında sevinçle ağlayıp gülmek dileğinde bulunur. En büyük isteğini ise;

"Son günümde olsaydım ufak, o kadar ufak
Ki yavaşça en tatlı bir masala dalarak
Ve bir anne dizinde büsbütün uyusaydım.))

şeklinde ifade eder.*

*. "Yağmurlu Bir Günde", G.Z., s.63.

Saba'nın şiirlerinde en yoğun temalardan biri çocukluğa özlemdir. Elinden zamansız alınan çocukluk mutluluğunu düşündükçe, şair, hayatına ait her şeyi kaybetmiş bir insan psikolojisine girer. Çocukluğunu "uzakta kalan bahçeler, sabahları ve geceleriyle gelmez günler" olarak belirten şaire göre, çocukluğu "gözünde tüten bir memleket"tir. Şair bu memleketin sonsuz hasretini duyar ve ona kavuşamayacağını bilmenin sonsuz kederi içine düşer. Çünkü çocukluğu onun "her bir şeyi"dir. Ama ne yazık ki "o çocukluk bir çekmeceye unutulmuş, senelerce rengi solmuş bir tek resim"den başka bir şey değildir.²⁷

Çocukluk, özellikle anneye duyulan özlem, akılla ölümü kabul etme sonucunda, daha da şiddetlenir: "Hatıra, o günler, ağlayarak aranan o çocukluk günleri, aradan mevsimler geçtiği halde unutulmayan anne, özellikle geceleri aranan, özlenen anne dizi." Mezarı boşaldığı, toprak dolduğu halde bir türlü kabullenilemeyen annenin ölümü en büyük ızdırap kaynağıdır. Çünkü her yerde hakim olan yokluktur, ama istekler yine devam eder:

"Ne oldun bilinmez, geçmez seneler..
Onu, bana verin onu geceler!
Açılсан ey kapı, yıkılсан duvar!"²⁸

Sınırlı bir şekilde isyana giden bu tavır, zamanla acıma ve ağlamayla da olsa, yumuşar. Çocukluk hatıraları tatlı tatlı hatırlanır. "Bahçedeki çamlar, bütün gün gölgesinde oynanan dost badem, dallardan iniveren ılık akşam atmosferinde, işinden dönen baba ve babayı camda bekleyen anne" gözler önüne gelir. Ama zamanla geçmişte kalmış zannedilen mutlulukların yaşanıp yaşanmadığından bile şüpheye düşülür gibi olur:

27. Saba, "Çocukluğum", G.Z., s.15.
28. Saba, "Merhume", S.G., s.69.

Ah, bütün sevdiklerim, bütün kaybettiklerim!
Neyi arayım, yerde kurt, göklerde yıldız mı?
Babam, annem, evimiz, bahçem, çitlenbiklerim,
Sizler rüya mıydınız, sizler yaşadınız mı?²⁹

Saba'daki çocukluğa özlem duygusu birer duygu ve hatıra itirafları sayılabilir. O, her saniyesinde bir çocukluk mazisini duyar. Bu derin tarzda duyduğu çocukluk özlemi şairin tatlı zamanlarının muhiti ve iklimidir. Hergün çocukluğunun ışık dolu günlerini özleyen Saba neredeyse çocukluğunu geçmişte tekrar tekrar yaşar. "Onu büyük babası hep kucağına alır, karyolasının başında dadısı masal söyler." Yıllar geçse de onun hisleri çocuksudur ve o çocukluktan hiç ayrılmak istemez:

"Az yanımda kal çocukluğum...
Temiz yüzlü uysal çocukluğum.
.....
Güneş getir bir bayram sabahım!
Açılın açılın tekrar
Çocuk dizlerimdeki yaralar."³⁰

Abdülhak Şinasi Hisar'ın dediği gibi, Saba için "Çocukluk bir arz-ı mev'ûddur."³¹ Günün sıkıntı veren bir anından geçmiş çocukluk günlerine kaçar. "Hayatın sırtındaki pençesinden maziye götüren bir el sayesinde" kurtulur. Çocukluğunda, anneannesiyile seyrettiği camlardan görünen bahçıvan Şerif Ağa'nın diktiği ortancaları seyreder ve dışardaki yaz akşamının sükûnunu duyar gibi olur. Baba, anne ve ilk mutlu çocukluk

29. Saba, "Sizleri Görüyorum", G.Z., s.72.

30. Saba, "Geçen Zaman", G.Z., s.5.

31. A.Ş.Hisar, "Z.O.Saba'nın Ölümü", Türk Yurdu, nr.265, s.623.

günlerinin kayboluşunu kabul edip hayata ısınamayan, hayatta yerini yadırgayan Saba'nın şiirlerinde devamlı dönülen tavır bu çocukluk ve geçmişe özlem temasıdır. Ölümünden az önce yazdığı, düzeltmeye bile ömrü yetmediği "Ev" adlı hikâyesinde de aynı duygu yoğunluk kazanır.

Saba'nın şiirlerinin merkezi mutlu ve huzurlu geçen çocukluk hatıralarıdır. Onun için Saba ısrarla ve hatta isyanla çocukluğunu ister. Çocukluğu, içinin en büyük çatışması ve huzursuzluğu olan şair "çocukluk günlerini anmadan" edemez. "Dalda bülbülü, gökte beyaz bulutu olan, bahçesinde ılık, uzayan yaz günleri olan o evin bembeyaz âlemlî kışları, annesi ve babası ile" bambaşkadır. O çocukluk günlerinin güneşi ve ayı da başkadır. Bu yüzden artık yaşamayı istemeyen şair döner ve Tanrısından "Ta çocukluğundan kalmış bir gün" ister.³²

Saba'nın şiirlerinin çoğu, çocukluk çağının şiirleri ve çocukluk mazisi olmasının yanında, bu şiirlerin çoğu çocuksu hislerle kalmıştır. Şiirlerinde çocukluk hatıralarını bu kadar derinden duyan ve onların peşinde olan Saba'yı eskiden kalan her iz, eski resimler, o yaşanmış, mutlu kutsal hatıralara götürür. Zaten ısrarla bu çocukluk zaman ve hatıraları üzerinde duran Saba, bu bakışlarında hep bir acıma ve acınma tavrı içindedir. "Eski Resimler" şiiri bu acınma ve yakınmanın açık bir ifadesidir.

Cumhuriyet sonrası şairlerinin çoğu gerek siyasî, gerek sosyal ve gerekse ferdî sebeplerden çocukluklarını yaşayamamış kimselerdir. Hayatlarının çocukluk dönemlerini yaşayamadan olgunlaşmak zorunda kalan bu neslin gerek ferdî sebeplerden, gerekse çağın etkisi

32. Saba, "Nasıl Anmazsın", G.Z., s.23.

ve sert titizliği karşısında çocuksu tavrı seşmeleri söz konusudur. Cahit Sıtkı'nın çocukluğa özlemi dile getiren şiirleri, Orhan Veli'nin dünyayı çocuksu bir saflıkla seyretmesi ve şiirlerindeki çocukça tavr, hep geçmişte çocukluk yıllarına ait bir sapma ile izah edilebilir.

Saba'nın, hakkı iken elinden alınmiş çocukluğunun bütün kainatını düşünmekten güne yetişememesi ve yerleşememesi söz konusudur. Hep geçmişin peşinde olmak, kendine acıyarak geçen zamanı düşünerek geleceği kuramama ve her an "yerini yadırgama" onun temel çatışmasını oluşturur. Zaman zaman çocukluğunun peşinde, o mutlu çocukluk hatıralarının kâinatına öyle derinlemesine dalar ki, geleceğe doğru kuracağı hayallerini hep geçmişe bina eder. Bu zorlamayla geçmişe hareket, elbette Saba'yı bir çocukluk zamanı şairi yapacaktır.

Türk şiirinde çocukluk özlemi gibi tesiri geniş olan bir temayı en yoğun bir şekilde Saba işlemiştir. Bütünlük içinde işlediği çocukluk hatıraları, zamanının diğer şairleri tarafından da ilgi görmüş, parça parça da olsa ele alınmiştir. Zamanın akışını ve olumsuzluklarını gören Saba, bir çeşit huzuru ve çıkar-sızlığı ancak çocukluk günlerinde bulur. Denilebilir ki Saba, bütün ömrünce çocukluğunun rıyasını görmüş ve çocukluk özlemi gibi çok önemli ve geniş kapsamlı bir konuyu ilk defa şiirimize getiren şair olmuştur.³³

Geçmiş zaman Saba için bir yeniden yaşama kaynağıdır. Günlük hayatın sıkıntıları ve beşarisizlikları şairi hep geçmiş zamana kaçmaya götürür. Geçmişte yaşananlar onun için ancak şiire konu olabilir. Çünkü mazi ancak tamamlanmiş, gerçekleşmiş, vücut bulmuş

33. Ayhan Doğan, "Z.O.Saba", Türk Sanatı Der., nr. 54-55, şubat-Mart 1957, s.4.

bizim olmuş zamanların bütünüdür. Yaşadığımız bütün zamanlar çocukluğumuz, gençliğimiz, günümüz ömrümüzün zamanlarıdır. Geleceğin neler getireceğini bilemeyen, gelecekte daha iyi şeylerin gelmediğini gören Saba, kendisinin olmuş zamanlarını, ancak şiirlerine ve hikâyelerine konu yapar. Saba, kendi devrinin, yaşama tarzının, kendi mazisinin şairidir. Aslında bu mazide günde gerçekleşenler de vardır. Denilebilir ki Saba'nın eseri, mazisiyle giderek değişerek teşekkül eden hayatıdır.

Geçmiş zamanda Saba'nın özlediği çocukluk günlerinin, Beşiktaş yalısındaki aile hayatının yanısıra, gençlik yılları ve okul yıllarıdır. Cahit Sıtkı, Yaşar Nabi ve diğer arkadaşlarıyla okuduğu Galatasaray Lisesi onun özlediği en önemli geçmiş mekanlardan biridir. Geçmiş, okul arkadaşlarını, geçmişte yaşanan günleri şair;

«Şimdi çıkıverecek karşıma arkadaşım,
Mektebe gitmek için geçtiğimiz şu yoldan.
Babama tok sesiyle birden çağırarak: "Ziya"
Kalbimde eski sevinç, dallarda eski bahar.»³⁴

mısralarıyla dile getirir.

Şair, severek yaptığı ilk evlilikte mutlu olduğu anları da daha sonra anar. Zamanın geçmesi o günleri de maziye katmıştır. "Bir zamanlar oturduğu sokak, saadet yuvası evler, evine geldiği mübarek akşamlar, başbaşa aynı yastıkta, yarı aydınlıkta akıp giden geceler" hayâl edilir:

34. Saba, "İmkânsız Tesadüf", G.Z., s.19.

«Kolkola gezdiğimiz yollar,
 Kahkahalarla yıkandığımız denizler.
 Baharlar! Baharlar! Kirlara uzandığımız..
 Gençliğimiz aşkımız.»³⁵

İlk eşinin iyileşmeyen hastalığı, şairde gelecek günlerin daha iyi olamayacağı duygusunu doğurur. Bu sebeple kesin bildiği yaşadığı geçmiş zaman, mutlu çocukluk yılları onun tek sığınağı olur. Geçmiş zamana, çocukluk, gençlik günlerine ve çocuklukta yaşadığı aile mutluluğuna bu yönelme, yoğun bir şekilde ikinci evliliğine kadar sürer. 1942 yılından itibaren mazi ve geçmiş güzel günlere ilginin yanı sıra yeni bir duygu yoğunluğuna, saadet duygusuna yönelir. Yavaş yavaş mavi gök kubbenin altında "bütün saadetlerin mümkün" olduğuna inanmaya başlar. 1942-43 yıllarından sonra Saba'da ben'inden sıyrılıp bütün cemiyyete, insanlara yönelme eğilimi de başlar. 1944'ten itibaren nesir yoluyla da "geçen zamanı" hatıra-hikâyeleriyle anlatmaya devam eder.

Geçmiş zamanda Saba'nın özlediği, sevdiği kişiler de vardır. Bunlardan birisi ve en önemlisi Cahit Sıtkı'dır. Şair "Düşümde" adlı son şiirinde rüyasında gördüğü, ölmüş arkadaşı, Cahit Sıtkı'dan söz eder. Bu şiir Cahit Sıtkı'ya duyduğu dostluk ve sevginin bir ifadesidir. Ayrıca bir rüyayı anlatan bu şiir, artık son günlerini yaşadığını sezen şairin, ölüm karşısında güvendiği ve dayandığı kişinin Cahit Sıtkı olduğunu da göstermesi yönünden dikkate değerdir.

Ayrıca sınıf arkadaşlarını her fırsatta özleyen Saba, şiirlerinde onlardan da sık sık bahseder. En çok özlediği kimseler ise önce annesi, sonra babası-

35. Saba, "Hatıra", Varlık, nr.221, 15 Eylül 1942.s.104.

dır. Bütün bu özlemlerini ve geçmiş zaman kâinatını, bu kâinata ait hatıralarını bir bütün halinde "Geçen Zaman" adlı şiirinde buluruz. Oldukça uzun olan bu şiirde sırasıyla; "unutulmak istenmeyen eski geceler, sevilenlerle dolu odalar, hatıralar, temiz yürekli, uysal çocukluk ve ümit dolu gençlik, ilk şiir, ilk arkadaş, ilk sevgi, doğduğu ev, bu evin kapısının sesleri, çocukluktan kulakta kalmış ninni bestesi, geçmişe uzanan günler, güneşin getirdiği bayram sabahları, çocuk dizlerindeki yaralar, "mektebim, sınıflarım, oturduğum sıralar" dan söz edilir. Ve bu şiir;

"Yalnız hatırlamak, hatırlamak istiyorum.
 Nerde kaldı sevgilim, seni ilk öptüğüm gün,
 Rengine doyamadığım sema,
 Ahengine kanmadığım ırmak,
 Bırakıp her şeyi nereye gidiyorum?
 Neler geçmişti aklımdan, nedendi ağladığın
 neydi güldüğün?
 Ah nasıldı yaşamak?»

mısralarıyla sona erer.³⁶

Bırakıp her şeyi gitmek insanoglunun katlanmak zorunda kaldığı trajedisidir. Geriye dönmek, geriye bakmak mümkün değildir. Geriye dönüş yoktur. Zamanla olunur, zamanla ölünür.

cb) Günün Çeşitli Saatleri

Saba'nın şiirlerinde yaşanan günler ve günlerin çeşitli anlarından söz edilir. Sabah vakti şairde,

36. Saba, "Geçen Zaman", G.Z., s.5.

inde bulunduğu psikolojik duruma göre duygular u-
yandırır. Sabah bazen karanlık geçeden kurtuluşa ve-
sile olur. Yeniden hayâta kavuşmanın sevinciyle ve
şükürle karşılanır. "Ayak basılan kıyı, sabah, henüz
uyuyan dallar, havalanan kuş", idrak edilen bütün ha-
yata ait nesnelere bir "yeniden doğuş"tur. Her yeni-
den doğuş, yeni ve ümitli bir yolun başlangıcıdır.
İnsanın sıkıntıları "çamlardan çimenlere dökülen sü-
kûn" içinde kaybolur. Gecenin bunalımlarından, sıkın-
tılarından kurtulan "göğüs bilinmez sevgilerle yıka-
nır, vücutta ruh ürperir, insanın içine bir iyimser-
lik" dolar. Tabiata ait elemanlar insana hayatın sır-
rını, hakikate ait ip uçlarını kavratırlar. "Akan de-
re insana ömrünün geçtiğini söyler, çayırdaki otlayan
beyaz koyun insana sessizce yaşamayı öğretir." Bu
sabah atmosferi içinde "mavi gökler, yemyeşil sükûn"
içinde insana düşen "yere kapanarak Allah'a şükretmek"-
tir.³⁷

Özellikle ilkbahar sabahları insanda yeni ve
ümitli bir duygu dünyası oluşturur. Yeni başlayan gün-
le bütün hasretler biter. İlkbahar sabahı "gönlün ses-
sizce hasretine kavuştuğu" zamandır. Her sabah yeni
bir doğuştur. "Gün henüz kirlenmemiştir, mevsim ümit-
lerle doludur." Böyle bir sabahta insan çok mutlu o-
lur, sevinir. Böyle güzel bir sabahta sevinç sonsuz-
luğa ulaşır, "ve insan sevincini tanıdık kuşlarla
paylaşmak ister."³⁸

Bazı sabahlar da insanı daha dinlenmeden, uykuya
doymadan, yeni, kaygılı, sıkıntılı bir günün içine
atar. "Sabahın olmasıyla rüyalar yarım kalır." Kaygı-
larla, üzüntülerle yeni baştan aynı kaldırımları

37. Saba, "İyilik", G.Z., s.8.

38. Saba, "İyi Sabah", G.Z., s.50.

çiğnemek zorunda kalınır. İlk tramvayın uzaktan çın-
gırakları duyulurken insanın dertleri de birer birer
ayılır. Böyle durumlarda sabah, ufkun karanlığında
beliren çatlaktan, sarı bir duman gibi, şehre yayılır.
Böyle sabahla başlayan günle insan "her günden daha
bezgin bir hayatı, kaçma, uzaklara gitme duyguları
içinde" yaşamak mecburiyetinde kalır.³⁹

Sabahın dördü geldi mi, kedi miyavlaması, rüzgâr
çığlığı, çocuk ağlamasıyla, insanların öksürükleriyle
sıradan bir gün başlar. Aydınlığa kavuşmak üzere ilk
kapılar açılır. Et kamyonu, çöp arabası gelir geçer
ve sıradan bir gün daha başlar.⁴⁰ Yılların geçişiyle
uyanılan ve yeni bir güne başlanan sabahlarda da böy-
le alelâde olur. Sabahlar istenen mavilikte olmaz,
ömrün geçişini hatırlatır. Her sabah uyanınca "kıpır-
danmamış ufukta, eski bir ihtiyar başağrısı ile, gü-
nün içine düşülür." Yavaş yavaş ömrün sonu beklenir,
zamanın akışı trajedisi karşısında insanın tek sığı-
nağı Rabbi'dir. Saba'ya göre, geçici ve bitici günler
karşısında insan ancak "Rabbinden o bitmeyen yarını"
dileyerek rahata kavuşabilir.⁴¹

Saba'nın şiirlerinde "ögle" vaktinin de ayrı bir
yeri vardır. O mutlu olduğu zamanlar, ögle vaktinin
sükûnetini içine sindirir. Taze mevsimde, ılık bir
günde, ögle vaktinin sükuneti içinde, bir dersten
çıkmış gibi içi ferahlıkla dolar. Yeniden yapraklanan
çınarın gölgesinde beyaz minareden dökülen ezan sesi-
ni dinler. Yosun tutmuş çeşme, selvilikten bir taş
en sonsuz iyilikten söz eder, günün henüz yarısında
geçmişle günü, cedlerinin mermerde seyrettiği alın
yazısıyla, yaşanılan saat birleşir yek-pâre bir an olur.

39. Saba, "Sabah", G.Z., s.41.

40. Saba, "Sabahın Dördü", G.Z., s.40.

41. Saba, "Her Sabah Uyanınca", G.Z., s.79.

Çocukların koşuşu, kuşların dem çekişi, yaşanan öğle vaktiyle geçmiş bir bütün teşkil ederek vatanın güneşi altında mesut olunur. Geçmiş ve gün bir bütünlük içinde sakin bir öğle vaktinde birleşir. Saba böyle sakin öğle vaktinde Tanpınarvârî bir duyarlılıkla zamanları birleştirir.

Bazen yaz mevsimlerinin öğleleri "ağır, kuşun sustuğu, yaprakların düştüğü, uzakta bir çayırda 'pan'ın çaldığı kavalla mitolojiye gidilir." Şarka ait dekorlardan vazgeçilmez. Öğle sıcağında "havuz ve havuzdaki fıskiye'nin oyunu" bu bütünlüğü tamamlar.⁴²

Saba, akşamları, yorgun argın evine dönen insanların, ağıla giren koyunların, kalbe dolan gizlenen haykırışların zamanı olarak tesbit eder. "Sanki dünya büyük bir gam altında susmuş" gibidir. Akşam, insanın içine düşen korku, hile gibi duygularla bir bi-tiş gösterir. İnsan, varamadığı yer, yıkanıp temizlenemediği suların özlemiyle akşama girer. Akşamlar, Saba için, deri içindekini yıkamak, teneşirdeki gibi yıkanmak; arzuları, hırsı, kini, şehveti yıkayarak tertemiz bir sabaha uyanmak için hazırlanmak demektir.⁴³

Günün çeşitli saatleri Saba'nın şiirlerinde içinde bulunduğu duygu hali ile ilgili olarak ifade edilir. Zamanın en küçük üniteleri olan günlerle zaman teşekkül eder. Ancak günler, geleceği geçmişe bağlayıp bütünleyen zaman parçalarıdır.

Günlerin geçişinin yanısıra Saba'nın şiirini yapan zaman dilimlerinin önemli bir bölümü de mevsimlerdir. Bahar mevsimi daha çok ümitlerle beklenen bir

42. Saba, "Yaz Öğlesi", G.Z., s.41.

43. Saba, "Akşam I-II", G.Z., s.80-81.

mevsimdir. "Celen bahar mesut günler taşır." Bütün tabiat baharla mutlu olur. Bahar mevsiminde ümitlerin en güzeli vardır.⁴⁴ Bu mevsim yaza hazırlıktır, yazın habercisidir. Baharla çiçeklenen badem ağaçları, çiçeklenmiş dallar ve bütünüyle insanın içine dışına hakim olan tek renk "beyaz" gerçekleşir. Saba bir beyazlar şairidir. Bahar uzaklarda "ilk ümitler gibi beliren yazın" müjdecisidir. Kışın bitmesiyle yaz, insanın içinindört duvarı bembeyaz olur. Yaz mevsimi sade nefes almakla göğse haz doldurur.

Yaz günleri havadaki durgunluk, mermeriyle açık kalmış bir musluğun konuşması, beyaz çiçeklerini tek tük düşüren kiraz, bahar pınarlarından içe damlayan su, beyaz çiçeklerin ıslak temiz kokusuyla kıştan sonra uzaklarda ilk ümitler gibi yaz başlar. Yaz, bütün ümitlerin gerçekleştirilmesi için her şeye sahip olan, beyazın hakim olduğu bir mevsimdir. Bu mevsim daima doyulmadan zamansız giden bir mevsimdir. Bahçeler solar, kalbe hüznün dolar, kuşların benzi sararır, artık güneş ve renk dünyayı terk eder. Çardak altları biter, üzümün tadı kaybolur, artık yavaş yavaş bir ölüm düşüncesi -selviler ve çamlar- saltanatı başlar ve bahçeler bir kere daha harabolur. Karanlıktan, geceden ve özellikle ölümden korku başlar.⁴⁵

cc) Zamandan Şikâyet ve Kaçış

Saba'nın şiirleri yaşanılan ve geçen zamanın çizgisi doğrultusunda değişen duyguların ifadesidir. Zamanla değişen hayat olayları, olaylar karşısında değişen ruh durumunun yansıyan duyguları bu şiirlerin

44. Saba, "Baharı Beklerken Yazılmış Şiir", G.Z., s.10.

45. Saba, "Beyaz, Bu Vakitsiz Giden Yaz", G.Z., s.66-67.

özünü ve biçimini tayin eder. Bu duyguların odak noktası geçen zamandır. Saba şiirlerini hayatı ile kurar. Zamanla değişen hayat karşısında şairin değişen iç dünyası bu şiirleri doldurur. Bütün şiirlerine duygu diyebileceğimiz Saba'nın ömür çizgisi ve iç dünyası bu şiirlerdir. Bu şiirlerin önemli duygularından biri de zamandan şikâyet ve kaçış duygusudur.

Saba'nın ilk gençlik heyecanlarıyla dolu olarak sevdiği kızla yaptığı çok erken evlilik umduğu mutluluğu getirmez. Hayatın ve mutluluğun temeli olmak üzere kabul ettiği ve kurduğu ilk aile düzenli olmaz. Ne zaman hasta olacağı bilinmeyen, iyi olması mümkün olmayan psikolojik bir hastaya bakmak sorumluluğu; sessiz, hassas, kibar şairi zamandan şikayete ve kaçma duygusuna götürür.

Hâl-i hazırda şikâyet insanı çeşitli sığınaklara kaçmaya yöneltir. Saba, "1932'den sonra halihazırın tazyikından kurtulmak için çocukluğa, geleceğe veya meçhul uzaklara kaçmak" ihtiyacını duyar.⁴⁶ Esasen şair bu dünyada, insanlar arasında kendini bir kurban olarak kabul eder. Allahın sonsuz dünyasında insanlar aciz ve ufaktır. Allahın kulları arasında ise Ziya kendini, iki tuğla halinde kenetlenmiş dudakıyla, geçtiği yollar kum olan bir kurbanlık koyun olarak görür. Bir yudum su içmek için ebedî rahatlığa ereceği pınarı arar. "Allahın kulları arasında sessizce, hiç ağzını açmadan, bütün yünüünü vererek yaşayan bu koyun, en geniş bir sabahı düşünerek her gece sabreder, gününü bekler."⁴⁷ Koyun imajı ve kendini bir kurbanlık koyun gibi görme Saba'nın

46. Mehmet Kaplan, "Sebil ve Güvercinler", İstanbul Kültür Dergisi, nr.5, 1 Şubat 1945, s.2.

47. Saba, "Kurban", G.Z., s.25.

karakterinin ana çizgilerindedir. Dünyada insanlar arasına giremeyen, daima yerini yadırgayan Saba herkese, her şeye sevgiyle bakar. Ancak bu sevginin kaynağı yine kendisidir. Bu bir "yaratılanı hoş görme" davranışıdır. Onun bir ömür boyu sabırla yaptığı budur. Ancak olanlar karşısındaki kaçıp gitme isteğini de itiraf etmekten çekinmez.

Halihazırdan kaçmak için uzaklar bir kurtuluş kapısıdır. "Gitmek" bir yere, uzaklara, deniz kıyılarından sonsuz ufuklardan gelen şarkılarına kulak vererek "uzak bir sis içinde görünür gibi olan mercan adalarının yeşil kıyılarına" ulaşmak gerekir. Denizlerin köpükten şiltesine uzanarak bir daha geriye dönmek üzere uzaklara gitmek, bir hayâl beldesine kaçmak en güzel kurtuluştur.⁴⁸ Yahut her günkü yaşanan hayatın sıkıntılarından kurtulmak için sığınılan en büyük kapı "Allah'ın kapısı"dır. Yorgun ve bıkkın vücudun sükûna kavuşacağı yer "bir cami eşğine yatıvermek"tir. Tam bir iman sahibi olan Saba, Allah'ı kendisine yakın bulur. Artık Allah'ı anmayan koca İstanbul'da kendisini Allah'ın tek kulu olarak görür, İstanbul'un bomboş kalan camiinde uyumak ister.⁴⁹ Asıl kurtuluş yolu Allah'a yakınlaşmak, her şeye katlanarak sonsuz sessizliği dinlemektir.

Ancak özlenen yere, sonsuzluğa gitmek için beklemek gerekir:

«Bir sabahı, bir akşamı beklemek,
Lâkin kapılar bana daima kapalıdır.
Kapılar, ardlarında: ışık ve renk!⁵⁰»

48. Saba, "Gitmek", G.Z., s.73.

49. Saba, "Her Akşamki Yolumda", G.Z., s.31.

50. Saba, "Beklemek", Varlık, nr.24, I Temmuz 1934, s.376 (Bu şiir kitaplarda yok).

İstenilen yere gitmek için bir çok kapalı kapıları açıp geçmek gerekir. Asıl, aranılan "içe denk" yere ulaşmak için geçilecek kapılar sımsıkı kapalıdır. O halde kalbe yapılacak tek telkin sabırdır:

"— Sabır ey kalbim sabır, bir gün gelecek elbet, elbet bir gün gelecek. Belki bir gün gelir de sahibi açar diye kapalı bir kapının eşiğinde durarak mermer arslanlar gibi beklemek" gerekir. Geçici dinlenmeyi ve rahatı insana ancak "uyku" sağlar. "Göz yaşlarımızın bir su birikintisi olduğu bu şehirde uyku bizi bir döşek içine çeker" ve bizi biraz olsun çatışmalarımızdan kurtarır.⁵¹

İçinde bulunulan yer ve zaman rahatsız edici olunca insanın başka bir yer ve zamana özlem duyması ve kaçmak istemesi kadar normal bir şey olamaz. Saba'nın bu davranışı zaman zaman bir "o belde" özlemine dönüşür. Aslında şair çocukluğunun en mutlu günlerini yaşarken birden bire karşılaştığı ölümle irkilir. Bu dünyanın asıl gerçek olmadığını, değişken olduğunu görür. Geçici olan bu dünyanın hiç bir güzelliğine bel bağlamamak gerektiğini anlar. Sonsuzluk ve öte özlemi daha küçük yaşlarda, annesinin ölümüyle tanıdığı ilk duygulardandır. Saba bu öte ve sonsuzluk özlemiyle biraz mutasavvıfları hatırlatır. Yunus'tan beri gelen bu sonsuza yönelme geleneğinin Cumhuriyet sonrası şiirimizde bir temsilcisi gibidir. Ayrıca onun bu öte özlemini Haşim'de gördüğümüz "O Belde" özlemine de benzetmek mümkündür.

"Orda da Geçiyor Günler" adlı şiirinde şair, "her an ömrü tükenirken orda, belki bir adada özlenen günlerin"geçtiğine inanır. Ta uzaktan "o kendi-

51. Saba, "Sessiz Sokak", Varlık, nr.41, 15 Mart 1935, s. 258.

sinin olan diyardan kulağına kadar gelen sesler" duyar. O diyardan gelen ses sanki bir gülüştür:

«Ah, şu ufkun arkasında,
Sonsuz bahar havasında,
İşitiyorum kuşların
Kuşların ötüşüğünü,
İşitiyorum bir narın
Çatlayarak düştüğünü.»⁵²

Beklenen ve gelmeyen günler hep o hayâl edilen ülkede geçer. İçinde bulunulan zaman ve mekanda o günleri yaşamak imkânsızdır. O halde burada gelmeyecek günleri beklemek neye yarar? "Kokusunu içinde hissettiği bahara" gitmek için bütün hızlı vasıtalarla kaçmak gerekir:

«Rüzgâr mesafeleri içime dök!
Gideyim bırak beni hayat,
Gideyim... Tren, gemi, kanat...»⁵³

"Hayatın çiçekleri ürperten ulumasından çakal sesli açlığından, kurt hırsından, develerle kininden, gündüzün işkencesinden, gecelerin sıtmasından" nasıl kurtulmalı? "Bulutlar firarda, yol uzun, o görünmez bahçeye" nasıl gidilir? Buradan göklere uçan, hiç yere inmeyen kuşların ancak sesi duyulur.⁵⁴

"Zamanın dar çemberi Eylül, Kanun, Haziran ayları ile döner durur." İnsan bu çemberden kurtulamaz. "Doğup batan günlerle hep ayrılık uzar. Göğüste tutulan çığlıkla esir düşülen kıyıların ötesinden, sonsuz denizlerin ısrarla ufuklarından "gel" diyen sesine gidememe, her şeyin ötesine alınan davet, ölü-

52. Saba, "Orada da Geçiyor Günler", G.Z., s.45.

53. Saba, "Kanat", G.Z., s.48.

54. Saba, "Göklerde Öten Kuşlar", G.Z., s.71.

lerin yaşadığı memlekete gidememe", sınırlının ötesine geçememe, zaman çemberi içinde sıkıntıyı daha da artırır. Davetler aldığı halde icabet edememek en büyük zorluk ve üzüntü kaynağıdır.⁵⁵ Şairi bu üzüntüden ancak ölüm kurtaracaktır. "Bu dünyada yerini yadırgayan adam" olan Saba, bu dünya işkencesinden ancak Allah'ın emri ile kurtulacağına inanır.⁵⁶

Saba'nın "büyük dertler çektiği bu dünyadan" kaçıp sığındığı yerlerden biri de ölüm diyarıdır. O, ölümle "yemyeşil bir rüyaya dalacağına ve sonra da yeniyeni bir vücutla dirileceğine" inanır. Bu duyguyla her şeye veda eder. Yaşamak istemez, para ve zevk istemez. Önce avunmak için "şiire", hafızasına yönelir, sonra hiç bir şeyin tesellisine bel bağlamaz:

"Hareket edeceğiz, kalbim, dünyayı unut
Dağlar, taşlar elveda; gün, hakkını helal et!⁵⁷

diyerek hayattan kesin olarak ayrılmak, ölüme kaçmak ister.

Bu herşeye veda duygusuyla beklemek Saba'nın bütün şiirlerine yayılmış bir duygu gibidir. Geçen zaman karşısında çaresiz ömrünün sonunu bekler ve Allah'tan bitmeyen yarını vermesini diler. Ancak dünyayı, gördüklerini ve yaşadıklarını da düşünmeden edemez. "Yaşadığı günler, istekleri, yaşamak kaygısı, gök hasreti, ölüm korkusu ve Allah'ın adı, yüceliği" gibi konuları düşünen şair yarınını bilemez ve şaşırır. Ancak bu şaşırma tedirginliği ile kararsız ve tavırsız olur.⁵⁸ Yarın için bilinen tek kesin olan kurtuluş yolu ve ümidi ölümü düşünmektir. Bütün ça-

55. Saba, "Davetler", G.Z., s.55.

56. Saba, "Ahret", G.Z., s.24.

57. Saba, "Yaşamak Bundan Sonra", G.Z., s.82.

58. Saba, "Bilemiyorum", G.Z., s.7.

tışmalardan ölümi düşünerek kurtulur ve şükreder:

"En güzel, en bahıtiyar, en aydınlık, en temiz
Ümitler içindeyim, çok şükür öleceğiz."⁵⁹

Saba'nın 1944'ten sonraki hayatının ikinci döneminde bu zamandan şikâyet ve uzaklar özlemi eğilimi dünya üzerinde bir başka coğrafyaya yönelir. Çocukluğundan beri vapurlara, denize karşı aşırı ilgi duyan şair, çoluk çocuğu ile uzaklara gitmeyi düşünür. Bu duygusunu nesirlerinde de ifade eder. Gidilmek istenen sonsuz ötenin yerini "Liverpool, Oslo, New York, Philadelphia, Cenova" alır. Uzaklara gitme, oralarda gezme ve dünyayı dolaşma arzusu Avrupa, Amerika, Asya, Avustralya'yı, bütün dünyayı gezme ve yaşama isteğı geç de olsa Saba'nın duyguları arasında yerini alır.

ç) Ölüm

Saba bütün şiirlerinde ölüm temasına yer vermiştir. İnsan hayatının değişmez kesin gerçeğı olan ölümle şair çok küçük yaşında tanışır. Önce kendisine alınan kuzunun kurban edilişı, arkasından mutlu aile yuvasının temel direğı annesinin ölümü, onu ölüm gerçeğı ile yüzyüze getirir. İnsanlığın mukadder gerçeğı olan ölüm şairin şiirlerinde değişik tavırlarını ifade ederek, farklı yoğunluklarla devam eder.

Ölüm acı verse de hayat yine devam eder. Acılar da hayatın bir parçasıdır. Hayattaki acıların en şiddetlisi olan ölüm en büyük ayrılığın da sebebidir.

59. Saba, "Rabbim Nihayet Sana", G.Z., s.27.

Ancak bu acı ve ayrılıklar hayatın gerçeğini hiç de-
ğiştirmez. Her ölenin yolu "bir çukurun başında hic-
ranın heykeli gibi dikilen mezarcıya" çıkar. Her in-
san gibi mezarıcı da ölümden korkar. Ancak devamlı ö-
lümü hatırlatan mezarlıkta çalışmak, ekmeğini kazan-
mak zorundadır: "İhtiyarların, şen delikanlıların,
bakmaya kıyılmayan solgun nişanlıların kabrine, ter-
lerini silerek tükürür."⁶⁰ Her insan zamanı gelince
ölür, gömülür; baş tarafına dikilen taş insanın yaşa-
dığına şahitlik eder. Bitmiş yılların ardından yükse-
len bu taş bina, "dağ üstündeki manastıra" benzeyen
mezardır.⁶¹ Ölüm "Promete'nin kanını seven bir kar-
tal gibi" son defa gelecektir. Her insan için mukad-
der, kaçınılmaz gerçek son, ölümdür.⁶²

İlk şiirlerinde ölümün herkes için mukadder ol-
duğuna işaret eden Saba, ölümü fantastik elemanlar
yoluyla belirtir.

Herkes için olan ölüm bir gün sevdiklerimizi de
bulur. Şairin çok sevdiği annesi de ölür. Çok sevi-
len annenin beklenmedik ölümü çocuk dünyasının ilgi-
sini çeker. Duygu ve düşüncelerin ilgi alanı olan
ölüme karşı şairde aşırı düşkünlük başlar. Çok sevi-
len annenin orada bulunması onun da ölüme sevgiyle
bakmasını sağlar. Karısının ölümü üzerine "sen öldün,
ölüm güzel demektir" diyen Hâmid gibi Saba
da, ölümü güzel bulur. Ölüm çok sevilen annenin git-
tiği bir yerdir, elbet bir gün "bir anne gibi şaire
de kucak açacaktır." O gün şair de ebediliğe ulaş-
acağını düşünür.⁶³ Zaten ömrünün birinci devresi de-
diğimiz 1943'e kadar şair ölüme ve ölümlere kendini

60. Saba, "Mezarıcı", S.Fünun, nr.1633-159, 1 K.evvel
1927, s.34.

61. Saba, "Dağ Üstündeki Manastır", Meşale, nr.4, 15
Ağustos 1928, s.2.

62. Saba, "Promete", Meşale, nr.5, 1 Eylül 1928, s.16.

63. Saba, "Sone", İçtihat, nr.278+2, 11 Temmuz 1929,
s.11.

yakın bulur. Onlara kavuşmak için günleri sayar. Her gece bir geniş mezarlığı bekler. Bütün insanları kendine yabancı ve ıradık, ölüleri yakın görür. O, ölülerin de kendini aradığına inanır. Toprak ölüleri koynuna almıştır. Şair de mehtaplı kuyularda şarkı söyleyen ölüme, ölülerine kavuşmak için sulara eğilir.⁶⁴ Bu ilk şiirlerde ölüm, anneye kavuşulacak mekana açılan kapıdır.

Evden eve gezen ve her düzeni bozan ölüm, Saba'nın alıştığı, mutlu olduğu aile düzenini de bozar. Daha sekiz yaşında bu acıyla sarsılan şair hayata, insanlara alışamaz, dünyadaki yerini yadırgar:

"Bu garip dünyada ben yadırgadım yerimi..
Yıllardan sonra bir gün, görüp çektiklerimi,
Tanrım, bir meleğine emredecek — Yetişir!)"

diyerek ölümü bekler. Gözünü yumduktan sonra "teneşir bütün yorgunluğunu alacak, sırtından dünyanın yükünü atmış gibi hafifleyecektir." Ölüm insana hafiflik duyuracak bir mekandır. Oraya geçmek için bir el uzanır ve bir eşik geçilir. Orada anneye kavuşulur. Anne büyümüş oğlunu görünce şaşıracaktır.⁶⁵

Bu yalancı dünyada dert ve sıkıntı vardır. "Ne dertler çektin başım şu yalancı dünyada, kulağım neler duydun, gözlerim neler gördün!" diyen Saba'ya göre ölüm "bir yemyeşil rüyada" geçecektir. Sonunda insanın "belki bir gün uyanacağına" inanan şair, o yeni hayata yepyeni bir vücutla dirileceğini düşünür.⁶⁶

64. Saba, "Kuyular", G.Z., s.65.

65. Saba, "Ahret", G.Z., s.24.

66. Saba, "Ne Dertler Çektin Başım", G.Z., s.77.

Saba ölümü sevgili ölülerine kavuşturacağı için sıcak karşılar. Ölmüş ve Eyüp Sultan Mezarlığına gömülmüş olan annesine yakın olmak için ölmeden önce de Eyüp'te oturmak ister. Eyüp'te eski bir evde bir yanda ölenleri, bir yanda kalanlarıyla bir arada yaşamak ister. İçine kumruların "hu"sundan ahretin dolmasını bekler. Caminin avlusundan geçerken musalla taşını gören şair, orada bir namaz yatacağını hayâl eder. Eyüp Mezarlığına bir tabutun içinde sır vermeden gidip gömülenlerin kendisini beklediğini düşünen şair, orada, ölünce yatacağı toprağına yakın olmak ister.

Saba'nın ölüme sevgi derecesinde ilgisi sağlıklı olduğu, dünyada sıkıntılı ve yalnız kaldığı gençlik yıllarında yoğunlaşır. Şair ömrünün ilk devresinde ölümü rahatlatıcı bir sığınak gibi görür. Çünkü şaire hayat "ömrü boyunca keder sunmuştur." Yatılı okuduğu mektepte yetim, sessiz ağlayan çocuğun günleri hep ağlamakla ve yağmurlu geçmiştir. Akşamları için hüznle dolduran şairin zamanını rutubetli avlular, koğuşların kasveti, sabahlara bir sevinç getirmeyen güneşle doldurmuştur. Yalnız uzak ümitler ve her şeye hasret duyularak geçirilen zaman ancak keder getirmiştir.⁶⁷ Hayatın hiç bir tadı ve rahatı yoktur. O halde insan, bu dünyada ebedî hayat olan ölüme geç kalmadan hazırlanmalıdır. Dünyanın geçici ve aldatıcı güzelliğine kapılmadan, gecikmeden hazırlık yapmalıdır. Allah'ın sunacağı ebedî saadete ancak hazırlanmakla ulaşılır. Oysa dünyaya kapılan insan daima geç kalır:

67. Saba, "Hayat Ömrüm Boyunca", G.Z., s.76.

«Geç kaldık, Yarab, geç kaldık
 Şu hayat işte gök, dallar, gün,
 Bizi sardı, Yarab, geç kaldık...
 Bırakıp fazlasını ömrün,
 Koşup sükununa ermeğe,
 Koşup sana hesap vermeğe
 Geç kaldık, Yarab, geç kaldık...»⁶⁸

1939'da yazılan bu şiirde Saba, ömrünün geri kalanını bırakıp bir an evvel sükûna ermek ve hesap vermek aceleciliği içindedir. Bu yıllar hayatının en zor yıllarıdır. Hanımının hastalığı, ekonomik sıkıntılar, dünyanın giderek "bir zebaniler" dünyası olması şairi hayatından bezdirir. "Yaşamak artık katlanılmaz bir eziyet" olur. Hayattan ne zevk ne para istemeyen şair tamamen şiirinden ve hatıralardan yardım ister. Hatıralar da yetmez, her şeye "dağlara taşlara elveda" diyen şair kalbinden dünyayı atar, günle helâllaşır, ölüme yönelir. Ona göre "insanın sonsuzluğu, hürriyeti" ancak ölümle mümkündür. Ölüm, sonsuzluğa ve ebedî hürriyete bir doğuştur.⁶⁹

1940 yılına doğru bu ölüm isteği yoğunlaşır ve şair her gün ölümü bekler. Her gün "içine düşülen gün" artık dayanılmaz olmuştur. Şair her zaman olduğu gibi Allahına yönelir ve ona "— Beklemekteyiz, Rabbim, sonunu ömrümüzün", "Rabbim verecek misin o bitmeyen yarını?" diyerek inancını ve güvenini tekrarlar.⁷⁰ Sevdiklerinin de bulunduğu ölüm diyarına gitmek, onlarla tekrar birlikte olarak sonsuz bir mutluluğu yaşamaya devam etmek Saba'nın tek düşüncesidir. Bu düşüncesine önce annesini, daha sonra da babasını kaybetmesi etkili olmuştur. Bu düşüncenin yoğunlaşmasını

68. Saba, "Geç Kaldık", G.Z., s.53.

69. Saba, "Yaşamak Bundan Sonra", G.Z., s.79.

70. Saba, "Her Sabah Uyanınca", G.Z., s.79.

ayrıca, şairin ilk eşinden ayrılmasının, ikinci dünya savaşının sıkıntılarının ve şairin ikinci defa askere çağrılmasının sebep olabileceği de düşünülebilir. Ayrıca ölümü bu kadar gönül ferahlığı ile kabul etmesi çok sağlıklı olmasıyla da izah edilebilir. Ölüm isteğinin zirveye çıktığı bu noktada Saba'da ölüm düşüncesi "yavaş yavaş yakınlarıyla ilgili olmaktan çıkarak genelleşmeye başlar."⁷¹ Artık şair, ölümü fizik bir gerçeklik olarak görme eğilimine girer. İlk defa 1941 yılında çok istediği, beklediği ölümün nasıl gerçekleştiğini düşünmeye başlar. "Avuçlarımızda ılık el sıkışını, bakışını" unutamadığımız kişi birden nasıl ölür? Nasıl ölünür? gibi sorular soran şair, ölenlerle tekrar bir araya gelip gelemeyeceğimizi düşünür. Ancak asıl dikkatini çeken husus nasıl öleneceği konusudur.⁷²

Yine aynı yıllarda şairde yavaş yavaş dünyaya yönelme eğilimi de başlar. Ölümü sevinçle benimser. Nihayet Allah'a itaat etmek gerekliliğinde dünyaya ait kin, haset, yaşamak hırsından kurtulur. Akılla belki bir sabah vakti, belki gece yarısı nefes almayı bırakarak gitmeyi kabul eden Saba korkmaz. Rahatlık içinde "her şeyde bir hikmet" olduğuna daha çok inanır. "Gecenin sonu seher, kışın sonu bahar" olduğuna göre her şey mutlaka daha iyiye gidiyor demektir. Ölüm de "gece değmemiş sema, dalga bilmeyen deniz" in var olduğu bir âlemde çok normal ve olağan bir hadisedir. Bu dünya ve öteki dünya iç içe olduğuna göre, bu gök kubbenin altında her şeye şükretmek ve mutlu olmak gerekir. Saba tam bir müslüman olarak sevinir, mutlu olur ve "en aydınlık, en temiz, en bahtiyar ümitler içinde öleceğine şükreder."⁷³

71. M.Uyguner, "Z.O.Saba'nın Şiirlerindeki Temalar", Hisar, nr.53, Mayıs 1968, s.14.

72. Saba, "Bir Ölünün Arkasından", G.Z., s.16.

73. Saba, "Rabbim Nihayet Sana", G.Z., s.27.

İmanı giderek güçlenen Saba ölüme ve hayata karşı daha farklı tavırlar gösterir. Ağlama, üzülme ve dünyada sıkılma ve yerini yadırgama duygusundan yavaş yavaş kurtulur. Dünyadaki her şeyde bir hikmet görüp teslimiyete ulaşan şair, ölüleri de dünyada bıraktıklarıyla yaşıyor gibi görmeye başlar. Dünya artık, ölümün de var olduğu "Allah'ın merhamet diyarı" olur. Allah'ın merhamet diyarı olan dünyada, inanan bir insan için, mutluluk ve huzur da vardır.⁷⁴ Saba'da 1943'ten itibaren ölümle sevdiklerine kavuşma mutluluğunun yanısıra ölümlü dünyada da mutlu olunabileceği düşüncesi başlar. Bu yönelmeyi ikinci askerliği sırasında yeni yeni tanıştığı ikinci eşinin etkisi olarak da düşünebiliriz.

Artık hayata giderek daha çok yerleşen Saba ölümü ve ölüleri de unutmaz. Yaşadığı hayatta mutluluğu ve huzuru yaşamaya başlayan şair ölmüşlerini de kendisiyle beraber görür. Ölülerıyla bağlantılarını koparmaz. Kendisi çok mutludur, ölenleri nerelerdedir? Onların nasihatlerini tutarak yaşamaya devam eden Saba, evinin her tarafında ölmüşlerinin hatıralarını görür, onlarla içiçe yaşar:

Ne zaman aynaya baksam
Görünüveriyor babam.
.....
Her yerde sizden bir eser
Bıraktığınız sesler
Yakın güneşe aya
Dokunabilsem oraya
Kiminiz konuşacak
Kiminiz gülecek
Eski günler gelecek.》⁷⁵

74. Saba, "Konuşmalar", G.Z., s.56.

75. Saba, "Ölüler", G.Z., s.17-18.

Giderek şair, ölümlerin yanına bir an evvel gitmek, onlara kavuşmak yerine, onları da beraberinde kabul ederek mutlu yaşamak yolunu seçer. Günler geçiyor diye artık içi sızlarken " Hayat! Hayat! Seviyorum seni" diye haykırır.⁷⁶ Artık hayatının mutlu ikinci dönemini "hayat beraber ölüm beraber" mutlu ve saadet dolu olarak ailesiyle yaşamak ister. Dikkatlerini dünyaya, eşyalara çeviren şair, ölenleri bıraktıkları hatıralar ve eşyalarıyla yaşıyor kabul eder. Artık imanlı bir insanın huzuruna erişen şair "yaşamayı, ölmeyi bahtiyar" bir şekilde kabul eder.⁷⁷ Daha önce de belirttiğimiz gibi, 1943 yılı eşliğinden sonra ölenleri öbür dünyada kabul ederek onlardan bu dünyadaki için Allah'a yalvarmalarını beklerken, onlarla ebedî bir sabahta buluşmanın mümkün olacağı düşüncesine ulaşan Saba'ya göre "artık bütün saadetler" mümkün görünür.⁷⁸

Saba'nın mutlu ve huzurlu dünyasının varlığı mukaddes sonuç yine ölümdür. Ölümü hiç bir zaman unutmayan şair, ölüm realitesini düşünmeden edemez. Ölenlerin dünyaya bakışı, ölmüş bir insanın geride bıraktıkları hakkındaki düşüncesi ne olabilir? 1941 yılında anneannesinin ölümü üzerine bu düşünceleri yoğunlaşır, öleni çıplak gözlerle görür: "Gözleri kapatılmış, çenesi bağlanmış, saatlerdir susup gitmiş" bu insan acaba neler düşünür? Sonra şair kendine göre ölen insanın hayat ve hayatla arasında kopan bağı "her şeyin bitişi olarak görür. Artık, elleri öpülen zamanlar, bayram sabahları, ramazanlar bitmiş, nihayet insan bu hale gelmiştir. Ancak kendisi için son yolculuk hazırlıklarını, bekçinin gelişini, ölüyü yıkayan, hazırla-

76. Saba, "Sevgiler", G.Z., s.105.

77. Saba, "Bir Yer Bilirim", G.Z., s.74.

78. Saba, "Bütün Saadetler Mümkündür", G.Z., s.35.

yan kadının neler yaptığını, cenaze arabasının gelişini gören ölü "son defa görebilsem, azıcık dönse dilim! Bakmayın durumuma dargın değilim, Allah'a ısmarladık..." der gibidir.⁷⁹

Hayatta giderek daha mutlu olan Saba, huzurlu hayatında ölümü daha çok düşünmeye başlar. Geçmiş-gelecek temel çatışmasının yanında artık yaşanan saadet dolu hayatla ölüm çatışması da kendini daha sert ve gerçek boyutlarda hissettirir. Ölüm artık hayalinde tasarladığı değil, hakikatte görülen, şahit olunan bir olaydır. Kendi teninde ölümü hisseder gibi olan şair, sonunda geçmişle hesaplaşmaya başlar. Zamanın geçmesiyle kaybolmasının bir hesabını yapar. Yine geçmişle hâl-i hazır ve gelecek dengesizliğine düşer. Denilebilir ki Saba'nın hayatının temel çatışmaları geçmişle gelecek, hayatla ölümdür. Geçmiş "ne oldu? Yaşanan o mutlu günler nereye gitti? Ne ettik ömrümüzü?" gibi sorular sormaya başlayan şair giderek hayâl ettiklerini düşünür, pratik hayata ait tespitler yapar, ayağını yere basma dönemine de başlamış olur.⁸⁰

1944 yıllarından itibaren Saba hayata ve insanlara daha dikkatli ve inceleyici bir tavırla bakar. İnsanların yaşadıkları hayatın görüntülerini gözleyen şair bu tezatlar dünyasını anlamaya gayret eder. Dünyaya çıplak gözlerle bakarken ondaki dengeyi bir takım sorularla çözmeye çalışır:

ƒ Nasıl koşuyor bu insanlar?
Sağa, sola...
Nasıl geçiyor sevişenler?
Kol kola...
Herkesin üstünde aynı gün

79. Saba, "Bir Ölünün Dilekleri", G.Z., s.107.

80. Saba, "Ne Oldu?", G.Z., s.21.

Çocuğunun elinden tutan anne
Burada bir düğün,
Ötede cenaze.

.....

Kimbilir neden yaşanır, kimbilir?
Neden sevilir
Niçin gülünür?
Nasıl ölünür?⁸¹»

İkinci evliliğini yaptıktan sonra şair dünyaya, hayata, her şeye yeniden başlar. Bu başlangıç hayalden gerçeğe yönelişin, günlük hayata, hayatın gerçeklerine girişinde de başlangıcı olur. 1945'ten itibaren saadet duygusu ile değişmesine kendisi de hayret eder. Sonunda bu saadetin "Allah'ın bir lütfü" olduğunu anlamakta gecikmez. Yeni baştan sevmeyi, her şeye yeniden başlamayı öğrenirken "Anlıyorum her bir işte meramını, sevmeyi, ölmeyi, ömrün devamını... Anlıyorum Allahım kalbim niçin çarpıyor" diyerek ölümlü hayatın ahengine kapılır.⁸² Saba'nın ölüm ve hayat karşısındaki tavrının değiştiği bu devreye bir "yeniden başlayış" devresi denilebilir. Zaten şair bu devrenin adını bizzat kendisi koyar:

«Kendiliğinden açan gül, doğan gün, biten kış,
Ölmüşlerin içinde bu yeniden başlayış.⁸³»

Zamanın geçmesiyle baba olan, mutlu bir aile hayatına kavuşan Saba, dünyayı pratik çehresiyle görmeye başlar. Ancak hemen bu pratik gerçeğin arkasında ebedî hakikati sezmekten doğan bir ölüm duygusuna kapılır. Hayata ait her şey geçicidir. Çünkü, ölümle, bütün bu varmış gibi görünen her şey bir anda

81. Saba, "Nasıl", G.Z., s.106.

82. Saba, "Hayret", G.Z., s.90.

83. Saba, "Yeniden Başlayış", G.Z., s.91.

yok olacaktır. O halde sahip olduğumuzu sandığımız şeylerin, hiç biri bizim değildir. Saba, dünyadaki bütün her şeye imanı tam bir insan gözüyle bakar. Tasavvufî bir anlayışı hatırlatan bu görüşünü şöyle ifade eder:

«Hiç bir şey benim değil, Tanrım hiç bir şey!
 Şu denizde ışılan güneş, şu rüzgâr.
 Tek çakıl taşın, bir yosun parçası
 Ne gündüz, ne gece, yıldız yıldız semalar.
 Benim ne karım, ne de çocuklarım var,
 Mademki bu dünyada her şey
 Bir kere göz kapanıncaya kadar...»⁸⁴

Bu yıllarda şair için hayat ve ölüm yanyana at-başlı beraber yürür. Hayatı sever, ölümü akıyla kabul eder. İkisini de duyarak, anlayarak yaşama tav-rını devam ettirir:

«Allahım, bakıyorum, dal yeşil, gök mavi.
 Herkesin işi gücü, yeri yurdu, evi.
 Az başımı çevirsem, ötede mezarlık,
 Taş taş, selvi selvi.»⁸⁵

Hayatın değişmeyen kesin gerçeğini hiç unutmayan şair, mutlu ve sağlıklı iken hayatın kıymetini bilir. Ama ne yazık ki güzel günler geçen zamanla so-na erecek, günden güne kesin gerçek olan ölüme doğru gidilecektir:

«Bir gün, bir gün var ki, günden güne gerçek,
 Çatır çatır servi, çıtır çıtır böcek.

84. Saba, "Hiç Bir Şey", N.A., s.29.

85. Saba, "Manzara", N.A., s.32.

—Çek ciğerlerine, bir nefes daha çek,
Bir rüzgâr her vakit böyle esmeyecek.»⁸⁶

Saba ölüme doğru ilk adımı 1953'te geçirdiği ilk kalp krizi ile atar. Yaşamaya, hayata yerleşmiş olan şair bu krizle ölümlle burun buruna gelir, yaşamının, "nefes almanın" ne kadar büyük bir nimet olduğunu daha iyi anlar. Artık bundan sonra tamamıyla kendi ölümünü düşünmeye başlar. Zaten hiç unutmadığı ölümü artık tüm mutluluk duygusuyla birlikte yaşamak durumundadır:

«Ah, bütün sevdiklerim, herşey, herkes...
Anlıyorum, birbirinden mukaddes,
Alıp verdiğim her nefes.»⁸⁷

Hem dünyada yapacağı çok şey olduğunun farkında olmak hem de ölümün her an kapıda "kişneyen bir at" olduğunu iyice görmek şairi bir "sefer hali" psikolojisine sokar. Bütün dikkatlerini ölüme, ölenlere, geçen cenazelere yönelten Saba'ya göre artık ölüm, günü dolmuş insanoglunun dört kollu bir tabutla sefere çıkmasıdır. Kısmet kiminse, zengininden fukarasından, bir garip kişi veya ünlü, kim olursa olsun yaşayanlar arasından üzgün bir gönülle son defa geçer. Ölenin cenazesindeki mızıkabando havasının hepsi boş ve nafiyledir. Asıl insan için zor olan ölüm değil, "yurdundan yuvasından ayrılmaktır."⁸⁸

İkinci defa krizin gelmesiyle şair, ölümlle tekrar burun buruna gelince yaşamadan doğan sevincini daha yoğun bir şekilde hisseder. Kriz geçirdiği gecenin sabahında hayata yeniden dönmekten mutlu olur.

86. Saba, "Bu Rüzgâr", N.A., s.33.

87. Saba, "Nefes Almak", N.A., s.5.

88. Saba, "Sefer Hali", N.A., s.35.

Yeniden "her şeyine kavuşur, toprağa ayak basar, denize koşar." Ancak ikinci krizden sonra öleceğini kesin olarak kabul eder. Ölenler, dünyaya ait "gökyüzünün mavisinden, açık havadan, öten kuştan, yemyeşil kırdan" el etek çekerler. Onları, günün doğması veya doğmaması artık ilgilendirmez. Ölümü bu dünyanın her türlü güzelliğinden el etek çekiş olarak kabul eden şair, artık hayata ait her şeyi geri verilecek bir emanet olarak ifade eder. Evet, tam iman sahibi olan Saba "bunca yıllık vücudunu, elini ayağını, kolunu, öpüştüğü dudaklarını, gözlerinin yeşilini, mavisini; tepeden tırnağa kemiğini, derisini -er geç- bir tabut içinde geri vereceğini kabul ve itiraf eder. Kim olursa olsun; yaşlı, genç, kadın, erkek herkes Allahın emanetini teslim edecek, geri verecektir."⁸⁹

Saba ölümüne yakın -1955-56 yıllarında- yazdığı şiirlerinde ölüm temasına daha fazla yer verir. Artık şiirlerde ölenlerle kalanlar, yaşanan dünya, ölüm düşüncesi vardır. Bütün bunların dışında şair, artık tamamıyla herkesi ve her şeyi bırakmak, başka yerde olduklarını bildiği birilerinin, bir şeylerin yanına gitmek şuuruna erer. Ölmek konusunda tam imanla gerçekleri kabul eden Saba'ya göre insan "ha üç gün önce, ha beş gün sonra geldiği gibi, annesi babası nereye gittiyse" oraya gider. Ölüm bir yaprak dökümüdür. Seninle ağlamış, gülmüş bir dostunun bir sabah gazetede ölüm haberini okumak mümkündür. İnsan, hayatının geçmiş günlerini daha dün gibi hatırlar. Ölümüne yaklaştıkça bütün geçmişi gözlerinin önüne gelir.

Gençlik gider, ağrılar, sızılar başlar ve ölüm ya yatakta yavaş yavaş veya sokakta ansızın gelir.

89. Saba, "Emanet", N.A., s.34.

Ömür ne kadarsa o kadar yaşayacak olan insan, kısmeti ne kadarsa, hangi yılın hangi ayında ölecekse, zamanı gelince ölür. Gitme sırası ve saati gelince, habersiz yaşayan bunca insan nasıl öldüyse her insan da aynı şekilde ölecektir. Bu sonuçtan kurtuluş yoktur. Artık öyle günler olur ki, geçmişi hatırlamak bile acı olur. Gençlik günlerini, sevinci, daha dünkü ümidi hatırlayıp göğsü yumruklamak nafilidir.

En gür çeşmeler zamanla nasıl kurursa insanın ömrü de öyle sona erer. Sonbaharda ağaçlarda nasıl bir kaç yaprak çarpınır durursa, ölüme yaklaşan insanın hali de böyledir. "Ölmek Konusunda" ve "Gün Gelir" adlı şiirlerinde Saba, ölümü hüznle kabullenir. Ölüm insanlar için kaçınılmaz bir sondur. Çünkü her insanın bir alın yazısı ve kısmeti vardır. Kadere inanan ve boyun eğen Saba, çok sevdiği hayat karşısında da kesin gerçek olan ölümü hüznle kabul eder ve öleceği zamanı bu kabullenişle bekler:

Alın yazısı hepsi...Kısmet...
 Ha yazı ha kışı geceyle gündüzün,
 Kimbilir kaç günü kaldı
 Ömrümüzün?⁹⁰

Ömrünün son günlerinde ölüme karşı tavrı kadere hüznle boyun eğiş olan Saba, ölümünden bir hafta önce rüyasında, ölmüş arkadaşı Cahit Sıtkı'yı görür. Rüyasında Cahit'le kucaklaşır, öpüşür. Cahit Ziya'nın koynuna sarılır ve ağlar. Rüyasını daha sonra eşine anlatan Saba "galiba ben de yakında öleceğim" der ve o ay içinde ölür. Onun gördüğü bu rüya, şiirlerinin so-nuncusu olan "Düşümde" şiiriyle ebedileştirilir. Ölümü ta çocukluğundan beri unutmadan yaşayan Saba,

90. Saba, "Kimbilir?", N.A., s.41.

onu hayatının ve şiirinin vazgeçilmez temel ögesi yapma kemaline vermiş Cumhuriyet sonrası şairlerimizden biridir.

d) Aile Hayatı ve Ev

Saba kendisini daima ölüm ve Allah huzurunda hisseden bir şairdir. Onun için gurur ve gösterişe kapılmaz. Karakterinin en belirgin yanı tevazüdür. İyi bir öğrenim görmüş olmasına rağmen daima küçük memurluklarla yetinmiş olan şairin ruhu yüce ve engin bir sevgi kaynağıdır. Allahın karşısında yaşadığı gösterişsiz hayatı müddetince yine küçük, gösterişsiz şeyleri sevgisiyle yüceltir, "ben"inin dışındaki her şeye, bütün dünyaya ve âleme sevgi merkezi olan ruhunun penceresinden bakar. Gördüğü her şeyi sevgiyle görür ve yüceltir. Şiirlerindeki diğer bütün temalar bu sevgi parantezi içine dahil edilebilir. Dünyadan, insanlardan hiç bir menfaat beklemeyen, onlarla çıkar ilişkilerine girmeyen şairin dışı karşı yoğunlaşan en derin duygularından biri de sevgidir. İç dünyasını olduğu gibi şiirleriyle ortaya döken Saba, denilebilir ki bir sevgiler, "iyilikler ve güzellikler" şairidir.⁹¹

"İnsan gerçek sevgiyi çocukluğunda tadar ve her sevgide çocukça, çocukluğa has bir taraf vardır."⁹² Saba'da da sevgi temelleri daha çocukluğunda teşekkül eder ve bir ömür boyu sürer. Şiirlerindeki bütün duyguların yetişip, gelişip boy attığı ortam sevgidir.

91. Mustafa Özbalcı, "İyilikler ve Güzellikler Şairi Ziya Osman Saba", Yılların İçinden, Samsun 1991, s.72.
92. M.Kaplan, "Düşümde", Cumhuriyet Devri Türk Şiiri, s.408.

Her şeye, herkese sevgiyle bakması ve yüceltmeye çalışması yönünden Saba'yı "Âşık Paşalar'dan, Yunuslar'dan gelen soyut tasavvuf şiirini hayattan parçalar da ekleyerek biraz dünyalaştıran" bir şair olarak görenler de vardır.⁹³

İlk sevgiyi dedesinin konağında tadan Saba, aileye çok önem verir. Aileye karşı duyduğu sevgi onun bütün eserlerinde önemli bir yer tutar. Dedesi, annesi, babası, annesiyle yaşadığı mutlu ve sevgi dolu aile ocağının bir ömür boyu hasretini çeker ve sevgisini taşır. Aile hayatının bütün canlılık ve sıcaklığını eserlerinde dile getiren şairin, toplumda çok önem verdiği kurum ailedir. Çünkü toplumun temel taşı ailedir. İlk şiirlerinde daha çok kaybettiği annesine, daha sonraları da babasına, çoğunlukla aile ortamına duyduğu hasret ve sevgi dile gelir. Bu şiirlerde şairin mutluluğu ölüme görmesinin sebebi, annesi gibi, ölmüş sevdiklerine kavuşabilme ve eski aile ortamına kavuşma isteğinin bir sonucudur. Çünkü ev, ailenin sığınacağı bir kaledir, aile ve ev sevgisi de, şaire göre, dünya mihnetlerine karşı bir koruma zırhıdır. İnsanın muhtaç olduğu sevgi ve huzur ancak evin ve ailenin sıcaklığında bulunabilir. Ev ve aile sevgisini işlediği şiirlerde, Saba, insan toplum ilişkisi ve çatışmalarında aileyi bir kurtuluş sığınağı olarak görür. Şiirlerinin tamamı tema olan Saba, aile ve ev sevgisini işlediği şiirlerinde, insanın toplum içindeki ve kendi içindeki çatışmalarından ancak aile sayesinde kurtulabileceğini telkin eder. Onun için, Cumhuriyet sonrası şiirimizde, ailenin önemini ve kurtarıcılığını telkin etmede öncü bir şairdir denilebilir.

93. B.Necatigil, "Ziya Osman'ın Mezarı Beyaz", Bile/Yazdı, Yazılar, İst.1983, s.213.

Saba'nın yazdıklarıyla yaşadıkları arasında kopmaz bir bağ vardır. Yazdıkları, bütün iyimserliği ve sevgisiyle içinin itiraflarıdır. Hayatının çeşitli dönemlerini samimi olarak yazdığı şiirlerinde, sırasıyla, ilk sevdiği ve devamlı özlediği çocukluğundaki evi ve ailesidir. Onun çocukluğunun geçtiği ev ve aile ortamı, ileride kurmak istediği ve özlediği ailenin ilk modelidir. İlk şiirlerinde bu modelin sevgisi ve özlemi sezilir. Hep "ilk noktaya yönelir. "Çocukluğunun geçtiği evde olmak, dadısıyla camdan yağmurun yağdığını seyretmek, kulağına annesinin, öperek adını fısıldaması ve annesinin dizinde uyumak" isteği, ilk şiirlerinde, sık sık tekrarlanır. Hayattan sıkılan, zaman zaman insanlarla ve kendisiyle çatışan Saba kendini "dünya kıyılarında esir olarak" görür. "Esir düştüğü kıyıların ötesini" özlediğinde sığındığı tek kale geçmişte yaşadığı ailesidir.⁹⁴ Hep sevdiği eski evini ve ailesini arayan şair, "bahçedeki çamları, bütün gün gölgesinde oynadığı dost bademi, evine dönen babasını, camda bekleyen annesini, bütün sevdiklerini" gözlerinin önüne getirir.⁹⁵ Böylece, biraz olsun, kendini esir gibi gördüğü hayatın çatışmalarından kurtarır. Saba'nın 1944'e kadar hayatının birinci döneminde sıkıntılarından kurtulmak için sığındığı ve çok tekrar ettiği eski ailesi ve çocukluğunun geçtiği evidir:

«— Doğduğum ev! Rahatlayacak içim, duysam
Bir tek kapısının sesini.»⁹⁶

1944'ten sonra hayatının ikinci döneminde, mutlu bir aile kuran Saba, ikinci evliliğinden sonra,

94. Saba, "Davetler", G.Z., s.55.

95. Saba, "Sizleri Görüyorum", G.Z., s.72.

96. Saba, "Geçen Zaman", G.Z., s.5.

kendi ailesine ve kurduğu evine karşı duyduğu sevgiyi dile getirir. 1941 yılına doğru, ikinci evliliğe gidecek ikinci bir aşkı tatdığı yıllarda, küçük mutluluklarla dolup taşacak bir evin ve ailenin sevgisini;

Şu fakir mahallede bir göz evim olsaydı,
Nasıl sevinç içinde çıkardım şu yokuğu.

.....

Kapıyı ben çalmadan açiverirdi karım
Her akşam tekrarlardım onun güzel adını
Boynuma atılarak "Baba!" derdi çocuğum
Onu göğsüme basıp cevap verirdim: "Yavrum!"⁹⁷

mısralarıyla ifade eder.

Saba için ev, kaygılardan, sıkıntılardan arınılacak bir yerdir. Fakir mahallede bir göz ev, komşular, yolunu gözleyen bir kadın, "Baba!" diye boynuna atılan bir çocuk büyük bir saadettir. Aile hayatı ve evle ilgili şiirlerinde şairin kaybolmuş bir dünyayı, bir aile muhabbetini yakalama özlemi vardır. İlk evliliğinde, kavuştuğu aile saadeti, eşinin hastalığı yüzünden, kısa sürer. İkinci evliliğinin eşiğinde ise kaybettiği aile saadetini ve sevgisini yakalamak ister ve bahçe içinde beyaz badanalı bir evin hayalini kurar. "Beyaz Ev" şiiri hayâl edilen evi adeta resimler gibidir. Bu "Beyaz Ev" sıcacık, sevgi dolu ve özlenen bir yuvadır:

Gözlerimin önünde hep aynı beyaz ev.
Her dağ yamacına kurduğum,
Beliren her su kenarında,
Pembe damlı, yeşil pancurlu, balkonlu,

97. Saba, "Evim, Karım, Çocuğum", G.Z., s.33.

Balkonuna tırmanan sarmaşık
Gece, pencerelerinden sızacak ışık
Kışın tütecek bacası.»

Bu yuvanın temel direklerinden biri evin hanımı, an-
nedir:

“Her halin, gülüşün, kokun, bütün ruhunla sen!
Ah, bütün bir ömür bırakmayacağım el,
Okşayacağım saç, dinleyeceğim ses,
Bakmakla doyamayacağım yüz...»

Özlediği sevgi yuvası evin perdelerini elleriy-
le asmak isteyen şair yatak odası, yemek odası ve ki-
lerden oluşan bu evin sevgiyle kurulmasıyla "hayat
beraber, ölüm beraber" istediği mutlu ve huzurlu eve
ve aileye kavuşacağını düşünür. İnsan için, bu dün-
yada, gerçek mutluluğun mekanı aile yuvasıdır, evdir.
Ancak bu ev ve aile sadece anne, baba ve çocuklardan
teşekkül etmez. Bu aileye büyükanne ve büyükbaba da
dahildir. Gök kubbesinin altında sevgi ve saadet an-
cak büyükanne ve büyükbaba ile birlikte bir aile o-
larak yaşamakla mümkündür:

“Şu göklerin altında
Olacağız o kadar bahtiyar
Ki çıkıp mezarlarından annemiz, babamız da
Beyaz evimize yerleşecekler
Uzun kış geceleri onlarla aramızda
Göz göze bakışacaklar mangalı eşecekler.»⁹⁸

Şairin en uzun şiirlerinden biri olan bu şiirde
ev ve aile, sevgi ile kurulmuş -evin bütün alelade
eşyaları da sevgi ile hazırlandığı için- tam bir

98. Saba, "Beyaz Ev", G.Z., s.12-13.

saadet yuvasıdır. Saba'ya göre sevginin teşekkül etmiş somut göstergesi ailedir.

Saba, severek evlendiği ilk eşi ile aradığı aile mutluluğuna kavuşamaz. Uzun süre hasta olan eşinden ailesinin ve yakınlarının ısrarıyla boşanır. Eşinden boşandıktan sonra bile onu sık sık hastaneye ziyarete giden Saba, geçmişten hiç bir şey hatırlamayan eşiyle geçirdiği mutlu günleri hatırlar. Bir zamanlar oturduğu sokakları, o sokaktaki saadet yuvası evleri, taze gazetesini aldığı, evinin kapısını çaldığı mukaddes akşamları; eşiyle başları aynı yastıkta akıp giden yarı aydınlık geceleri hatırlar:

☞ Kahkahalarla yıkandığımız denizler.

Baharlar! Baharlar! Kirlere uzandığımız..

Gençliğimiz aşkımız.⁹⁹

Birinci evliliğinde bulamadığı aile sevgisini, huzur ve mutluluğu bankada tanıştığı ikinci eşiyle bulacağına inanır. Duyguları değişir, hayata daha sıkı sarılır. Sevgi temeli üzerine kuracağı aileyi dünya saadetine temel olarak kabul eder. Gök kubbesi altında bütün saadetlerin mümkün olmasını aile sağlayabilir. Şehrin gürültüsünün arttığı saatlerde eve gelmek, her zamanki minderine oturmak, yeşil abajurlu lambanın yanına, sobanın başına oturmak, kış yaz başbaşa bir aile ortamında mutlu yaşamak şairin özlediği aile saadettir. İkinci evliliğinden gelecekte güzel günler bekleyen şair "Nişanlılık, Günlerimiz Olacak" adlı şiirlerle gelecekte kuracağı mutlu ailenin temellerinin atılışından söz eder. "Evlilik" adlı şiirinde de sevgi, huzur ve saadet dolu evliliğini anlatır. "Her gece nefesleri karışmış karı-koca, beraber

99. Saba, "Hatıra", Varlık, nr.221, 15 Eylül 1942, s. 104. (Bu şiir kitaplara alınmamıştır.)

dökülen gözyaşı, birlikte bölüşülen ekmek" bu evlilik hayatının davranışlarıdır. Ailede kadın bazen bir eş, bazen de anne gibidir.

Evlilik, aile, insanı bu dünyada mutlu eden tek müessesedir. Bu kurumun önemini ve mutluluğunu anlamak ve tatmak ancak iyi bir aile olmakla mümkündür. Bütün gün çalışıp akşamları bütün fertlerin bir odada toplanması, farkında olmadan mutlu bir şekilde dereden tepeden konuşmalar, eşlerin birbirine kavuşmaları, beşiğinde uyuyan yavruyu seyretmeleri ailenin en büyük mutluluğudur. Şairin Allahtan tek dileği "aile yuvasını dağıtmaması, sürüyü dağıtmaması, ana-dan kuzusunu ayırmamasıdır."¹⁰⁰

Gökyüzünün altındaki "hayat cümbüşü"nde mutluluk, aile kurmak amacıyla kurulan ilişkilerde, nişanlılıkta, anne çocuk ilişkisinde görülebilir. Aile Allah'ın lütfuyla kurulur. Evlenen çiftlerin, Allah'ın lutfu ile bir de çocukları olur. "Ana, baba, evlet üçü; bebeğin etrafında nur, ağzında ak bir koku, annesinin sütü", bütün bunları var eden, besbelli, Allah'ın bir bağışdır.¹⁰¹ İnsanlığın devamını sağlayan ailedir. Allah her mahlûku yavrusuyla devam ettirir. Ölmüşler içinde yeniden başlayış aile ile mümkündür. Allah'ın emri ile kurulan aile, insanlığın bekasını sağlayan kutsal bir kurumdur. Bir milletin temel taşı, Allah'ın emri ile kurulan sağlam ailedir. Dünyada, gökkubbesinin altındaki mutluluk ve sevgi, gülmek aile ile mümkündür:

100. Saba, "Her Akşam Bu Odada", G.Z., s.92.

101. Saba, "Ana, Baba, Evlat", G.Z., s.88-89.

"Gülmek...Sabah güneşe; akşam, damdaki aya,
 Kış, daha bir sevinçken, kar tanesi: Kelebek.
 Gülmek, gülen anneye, eve dönen babaya;
 Yaşamak, daha tatlı, daha güzelken dünya.»¹⁰²

Aile saadetinin mekânı, ortamı evdir. Saba şiir-
 lerinde, mutlu aile yuvasının kafesi olacak evi de
 tasvir eder. Tasvir ettiği ev hep, ev konusunda ilk
 modeli olan Beşiktaş'ta çocukluğunun geçtiği dedesi-
 nin yalısıdır. Hayalinde kurduğu evin mutlaka bir yö-
 nü Beşiktaş'taki evi hatırlatır. "Beyaz Ev"deki pan-
 curlar, bahçedeki çimenler, "Bir Yer Düşünüyorum" ad-
 lı şiirde tasvir edilen evin "bahçesindeki ıhlamur
 ağaçları, ağaçların altında oturulacak sıra hep Beşik-
 taş'taki evi hatırlatır. Ayrıca onun düşündüğü aile
 dede ile torunun bir arada oturduğu geniş bir ailedir.
 Böyle bir aile, konak ailesi de, Beşiktaş'taki evden
 ilham alınarak düşünülmüştür:

"Rüzgâr esmez, konuşur:
 — Uçurtmalar uçun, çamaşırlar kuruyun.
 Mesut olun yaşayın,
 Ana baba evlat torun...»¹⁰³

Saba, evler hayal etmiş, ancak ömrü, kendisinin
 olmayan kira evlerinde, kayınpederinin evinde geçmiş-
 tir. Zaten şair öyle büyük ve lüks evleri kendisi i-
 çin hiç düşünmemiştir. Ona göre asıl olan evin bina-
 sı değil içindekilerin huzuru ve saadetidir. Ev haya-
 tının bu huzur ve saadetini "herkesin evi için" diler.

102. Saba, "Çocuk Gülüşleri", G.Z., s.93.

103. Saba, "Bir Yer Düşünüyorum", N.A., s.20-21.

Onun için evin içindeki huzur, evin içinde yaşayanların mutlu olması, evin fakir binasına bir zarar gelmemesi her şeyden önemlidir. Her akşam köşeyi döner dönmez, yeşil boyası dökülmüş, pırıl pırıl camları su gibi duru evinin yerinde durduğunu görmek, kapısında eşinin karşılaması, oğlunun "baba" diye bağırduğunu duymak şair için en büyük mutluluktur. Bir baba için önemli olan da evin içine rüzgâr, soğuk, karanlık girmesine mani olmaktır; evini ılık tutmaktır. İnsanın mutlu olması için "bir çift küçük odası, avuç içi sofası" olan küçük bir ev yeter. Yeter ki o evde "Dirlik, düzenlik, sağlık ve gönül huzuru olsun". Bütün evleri "bir garip kuşun yuvası" olarak düşünen Saba'ya göre bu yuvayı yapan da, koruyacak olan da Allah'tır.¹⁰⁴

Bir cemiyetin birliğinin temeli ailede atılır. Aile birliğinde teşekkür eden bir olma fikri giderek genişler, memleket planında millî birliğe dönüşür. Saba'ya göre ailenin parçalanmaması "hayal edilen mesut bir ülkenin" kurulmasını sağlar. Devlet büyükleri ailenin reisi gibidir. Devlet büyükleri, birlik beraberlik içinde halk, eksiksiz mutlu aileler, herkesin eşi dostu, arkadaşı ve evladıyla mutlu ve hayal edilen bir ülke gerçekleşebilir. Çünkü milleti ayakta tutan temel aile olduğu gibi, bir milletin çöküşü ve yıkılışı da ailenin bozulmasıyla başlar.¹⁰⁵

Saba'nın "bütün bir ömür içinde mesut olduğu ev" Misak-ı Millî Sokağı No:37'deki evdir. Elleriyle döşedikleri bu evi şair "bir gönül sarayı, aşk yuvası" olarak tasvir eder. Bu mahallede komşularla mutlu, huzurlu geçen akşamlar, doğan günler, geceler şairin aile hayatına kaderlerin en güzelini örer. Şairin ilk

104. Saba, "Herkesin Evi İçin", N.A., s.71-72.

105. Saba, "Açık Pencere", N.A., s.23.

çocuğu da o evde doğar. Misak-ı Millî sokağının esen rüzgârı, yağan karı, Arnavut kaldırımları, mutlu bir aile hayatı olan şair tarafından çok sevilir. Çünkü orada mutlu ve huzurlu bir aile hayatı olmuştur.

Saba'ya göre gökkubbesinin altında mutlu olmak, gülmek; Allah'ın emri doğrultusunda kurulan aile yuvasıyla mümkündür. Daha önce de belirttiğimiz gibi Saba, Cumhuriyet sonrası şiirimizde ferdin ve cemiyetin sağlamlığını ve mutluluğunu aile düzeninin sağlamlığına bağlayan ve aileyi bütün hayatın temeli olarak telkin eden bir şairdir.

e) Mutluluk ve Yaşama Sevinci

Saba'nın 1943 yılına kadar yazdığı şiirlerinde yaşamaktan memnun olma ve mutluluk duygusu fazla yer almaz. Ancak zaman zaman sevme ve sevilme duygusu "zamanın görünmez akışı" içinde dile getirilir. Kâinatı geniş bir sükût olarak hisseden şair, hayatının ikinci devresinde, 1943'ten sonra, yaşamaktan duyulan sevinç ve mutluluk duygusuna daha çok yer verir. Bu davranış, şairin hayatının ikinci devresinde mutluluğa ermesinin ve hayata yerleşme isteğinin bir sonucu, hem de dönemin şiirine hakim olan "yaşamaktan doğan sevinç" temasının etkisiyle izah edilebilir.

Özellikle tam bir aile mutluluğuna kavuşup "her şeye yeniden başlayan" Saba, 1946 yılından itibaren yaşamaktan duyduğu sevinci ifade etmeye başlar. 1943'ten itibaren yavaş yavaş bir iyimserlik duygusuna

kapılan şair, dünyada bütün saadetlerin mümkün olacağına inanır. Daha önce bedîi mutluluğun ancak ölümle mümkün olabileceğine olan inancı değişir, dünyada hergün olan alelâde şeyleri birer sevinç sebebi olarak görür. "Bir kapının açılması, bahar, kuşlar, gündüz, bütün dünya, bir an içinde gürültüsüz" her şey bir mucizenin eşiğinde gibidir:

«Bütün saadetler mümkündür...
Bahtsızların biraz gülümsemesi..
Körlerin görmesi
Mümkündür bütün mucizeler...»¹⁰⁶

"Mevsimler taze, günler ılık" her şey şairin içinde bir ferahlık uyandırır. "Yosun tutmuş çeşme, minareden dökülen ezan sesi, servilikten her bir taş" sonsuz iyilikten söz ederken, çocukların koşuşu, kuşların dem çekişi arasında yaşayan Saba "vatanının güneşi" altında mesut olur. Bu mutluluğu doğuran olayın "Nişanlılık" ve arkasından gelen evlilik olduğu açıktır. Bu evlilik şairin dünyasını ve dünyaya bakışını değiştirir:

«İlk defa bakıyorum Rabbim, her şeye.
Yeryüzünü yeniden görür gibiyim.
Bakıyorum renkler var: mavi, yeşil, mor,
Gökyüzünde bulutlar uçup gidiyor.
Yollarda insanlar, kuşu, köpeği,
Öğreniyorum yeni baştan sevmeyi.»¹⁰⁷

106. Saba, "Bütün Saadetler Mümkündür", G.Z., s.35.
107. Saba, "Hayret", G.Z., s.90.

Saba'nın hayata yerleşme, yaşamaktan duyduğu sevinç ve hayret tavrı ve bakışlarının sonucu hep dünyayı yaratan ve her işi düzenleyen Allah'a ulaşır. Çünkü dünyanın ve insanların hayatını düzenleyen O'dur ve her şey onun eseridir. Şair, yaşamaktan duyduğu sevinci ve mutluluğu anlatırken, yeni baştan sevmeyi ona öğretmenin Allah olduğunu, sevme, ölme, ömrün devamı gibi her işte Allah'ın bir meramı olduğunu daha iyi anlar. 1940 sonrası şiirimizde dünyadaki her şeye hayretle bakan, onların varlıklarında mucize bulan, yaşama sevinci temasını işleyen şairlerimizle Saba arasındaki fark da budur. Saba, "düşünmeden arzu ederek" yaşamaz. Gördükleri ve yaşadıkları karşısında duyduğu mutluluğun, sevincin ve hayretin düzenleyicisini düşünür ve bütün bunları Allah'ın bir lütfu olarak görür.

Özellikle ilk oğlunun doğması, babalık duygusu, yaşadığı aile saadeti sayesinde şair dünyayı bir bayram yeri, yaşamayı da "hayat cümbüşü" olarak belirtir. "Yolları dolduran çocuk arabaları, deniz kıyısında gezinenler, nişanlılar, yeşil çayırlar ve mavi deniz, bir annenin yavrusunu öpüşü" tam bir mutluluk tablosu, tam bir bayramdır:

«Şu bayram şuracıkta, şu hayat cümbüşü;
Ne varsa göreceğimiz, baharı, güzü,
Her saadet senin altında gökyüzü.»¹⁰⁸

Saba için hayat artık mutlu aile yuvasında, doğan bebekle hayata yeniden bir başlayıştır. Ölmüşlerinin hasretiyle hep ebedî mutluluğu ölümden gören şair, tam bir aile babası olunca hayata, yaşamaya yeniden

108. Saba, "Hayat Cümbüşü", G.Z., s.68.

başlar. Şair, bu yeniden başlayışı, her şeyi düzene koyan Allah'a borçlu olduğunu kabul eder. "Şu Güzel Gün" adlı şiirinde yaşamaktan duyduğu memnuniyeti ve saadeti, Allah'ın düzenlediği dünyada, yaşayarak mutlu olur. Dünya ve ev içinde "artık mutlu ve güzel günlerinin geçeceğine tamamen inanmıştır:

«Sonra düşüneceğim: Ne kadarsa günümüz,
Ağaçta filiz, yuvada kuş, dallarda çiçek.
Bizim de aramızda bu çocuk büyüyecek.»¹⁰⁹

Hayatının bu ikinci mutlu ve huzurlu döneminde onun için artık dünyaya yerleşmek, yaşamak ve mutlu olmak önem kazanır. Bütün gayreti artık mesut olmak ve mesut etmek olan şairin "Allah'ın her gününde, gün günden daha mesut olarak yeryüzünde yaşamak" en önemli hedefi olur. Bahtına küsmeden mesut olmak, muradına ermek her insanın hakkıdır. Doğan gün insanlar içindir. Boşuna uğraşıp didinmek yerine, insan için çiçek açmış bir ağacın altına oturmak en büyük mutluluktur. "Gök, rüzgâr, dünyalar" hep insanlar içindir. "Kuş civıltısı, yaprak hışırtısı, yemyeşil mevsimler" hep insanları mesut etmek içindir.¹¹⁰

Dünyanın bütün güzelliklerinin farkına varan şair, bunları tatmak, hatta bunlara doymak isteğine bile kapılır. Dünyada doymak istedikleri ise "Allah'ın denizi, deniz rüzgârı, pırlıl pırlıl engin, köpükler içinde pupa yelken motor sürmek, gökyüzündeki sürü sürü bulutlar"dır. Tamamen dünya güzelliklerine dalar Saba, özetle, dünyada yaşamaya doymak ister:

«Doymak istiyorum denizlerde yol almaya,

109. Saba, "Artık Günlerimiz", N.A., s.25.

110. Saba, "Mesut Olmak Vardır", N.A., s.10-11.

Bir çınar gölgesinde rüyaya dalmaya,
Denize, karaya.
Ey, üzerinde nefes aldığım dünya,
Doymak istiyorum yaşamaya.»¹¹¹

Yaşamaktan duyulan mutluluk, şairde, "hayata doymak" duygusunu yoğunlaştırır. Ancak hayatın sürekli olmadığını da aklıyla bilen ve kabullenen Saba'da bu duygunun tam zıddı olan hüznün de giderek artar. Ömrün her geçen gün azaldığını bilerek yaşamak, mutluluğun sürekli olmayacağını bilmek bu üzüntüyü artıran en önemli sebeptir:

"Bu rüzgâr her vakit böyle esmeyecek.
Gökte bulut, suda yelken, dalda çiçek,
.....
— Çek ciğerlerine, bir nefes daha çek,
Bu rüzgâr her vakit böyle esmeyecek.»¹¹²

Şaire hakim olan bu hüznün duygusu, hayata doymakla, hayatın kesin olarak biteceğini bilmek çatışması şairin, öldükten sonra yayınlanan "Nefes Almak" adlı şiir kitabının aynı adlı şiirinde detaylı bir şekilde ifade edilmiştir. "Nefes Almak" adlı şiir Saba'nın yaşamaya doymak ve yaşamaktan duyulan mutluluk ve sevinç duygusu karşısındaki davranışını, gerçekten, en iyi belirten şiiridir diyebiliriz.

Bu şiirde Saba, bir nefesin dünyanın en büyük devletine bedel olduğunu ispat eder gibidir. Ona göre "nefes alma mutluluğu" dünyanın en büyük mutluluğudur. Nefes almak dünya nimetlerinin en kutsalıdır. Bu dünyada her şey nefes alıp verişin bitişine kadar-

¹¹¹. Saba, "Doymak", G.Z., s.61.

¹¹². Saba, "Bu Rüzgâr", N.A., s.33.

dır. O halde hayatın devamını müjdeleyen her nefesten daha kutsal ne olabilir? "İçten içe, derin derin nefes alarak havayı bağrında duymak, sabah vakti pencereyi açıp derin derin nefes almak" insanın farkına varması gereken en büyük saadettir:

"Sürahide ışıl ışıl, içilecek su,
Deniz kokusu, toprak kokusu, çiçek kokusu,
Yüzüme vuran ışık, kulağıma gelen ses.
Ah, bütün sevdiklerim, her şey, herkes...
Anlıyorum, birbirinden mukaddes,
Alıp verdiğim her nefes."¹¹³

Şairin geçirdiği bir krizden sonra yazdığı "Sabah Oldu" adlı şiirde, yaşamaktan doğan mutluluk ve sevinç açık ve net bir şekilde ifade edilir. Sabah olunca şair "yeniden her şeyine kavuşur." Toprağa ayak basar, denize koşar; yeri göğü işitir, görür; sabah olur ortalık aydınlanır:

"Sabah oldu, ortalık aydınlandı.
Okul vakti çocuklarım uyandı.
Ekmeğin kokusu, yemişin tadı,
Her şeye yeniden kanım kaynadı."¹¹⁴

Dünyaya ne kadar bağlı olsak, yaşamaktan mutlu olsak da her şey bu dünyada sona erecektir. Saba yaşama sevincini, her şeyin bu dünyada bir gün sona ereceğini bilerek, duyarak yaşayan bir şairdir. Sonu bilerek, sahip olduklarının farkına vararak yaşamak, hüznü de olsa, akılla değerlendiren insan için ürküntü vesilesi olmaz:

113. Saba, "Nefes Almak", N.A., s.5.

114. Saba, "Sabah Oldu", Varlık, nr.463, 1 Mayıs 1957, s.3.

«Cün gelir, en gür çeşmeler damla damla kurur.
Bakarsın, bir yazın ağaçlarında şimdi,
Üç beş kuru yaprak çırpınır durur.»

Ömrünün sonuna doğru şairin yaşama sevinci ve mutluluk duygusu üzerine ölümün gölgesi düşer. Ölüm ve yaşama sevinci çatışmasının işlendiği son şiirleri, yaşamanın mutluluğunu ve sevincini bir hüznle de olsa yakından duyuran şiirlerdir. Zaten alinyazısına, kısmetine inanan Saba'nın yaşamaktan duyduğu mutluluk ve sevinç yine kendine has bir duyuş ve deyişle tespit edilmiştir denilebilir:

«İlk yağmur damlası düştü
Kuru yapraklarına güzün.
Ardında kış kıyamet,
Dert, hüzn.»

Alinyazısı hepsi...kısmet...
Ha yazı ha kış geceyle gündüzün,
Kimbilir kaç günü kaldı
Ömrümüzün?¹¹⁵»

f) Deniz ve İstanbul

Saba'nın şiirlerinde deniz ve İstanbul, ikisi birlikte bir bütün teşkil eder. Denizi tabiata ait bir unsur olarak değerlendirmek yerine İstanbulla bir bütün teşkil eden, İstanbul'un bir unsuru gibi değerlendirmek daha doğru olur. Beşiktaş'taki yalının önünden akan Boğazın, değişik günlerde seyrettiği hali

115. Saba, "Kimbilir?", N.A., s.41.

şairin ilk şiirlerinde, insanın iç dünyasını yansıta-
cak bir vasıta olarak kullanılır. Fırtınalı havalar-
da "ebedî isyaniyle çarpınan korkunç deniz, kayalar-
da köpükten saçlarını yolar."¹¹⁶ Yine bu ilk şiirler-
de deniz, uzakları, bilinmeyen yerleri temsil eder.
Evin önünden geçen yabancı bandıralı, uzak yerlerden
gelen, çok uzaklara giden gemileri gören şair, ansik-
lopedilerde ve dergilerde gördüğü uzak ülkeleri hep
denize bağlı, denizle ulaşılabilecek yerler olarak
bilir, uzaklar özlemine hep denize ait imajlarla i-
fade eder. Denizdeki gemilerin sallanan direkleri,
sonsuz ufuklardan gelen deniz kızlarının şarkıları
şairi uzak bir sis içindeki mercan adalarının yeşil
kıyılarına davet eder.¹¹⁷

Önceleri babasıyla sık sık yaz gezintilerine çı-
kan çocuk Ziya, gittikleri deniz hamamlarında çok gü-
zel saatler geçirir. Babasının yanında denize giren
Ziya, babasının çok istemesine rağmen bir türlü yüz-
me öğrenemez. Ama denize aşırı derecede düşkündür.
Daha sonra da sık sık plajlara gitmeyi, yüzmeyi çok
seven Saba'yı arkadaşları plajdan bir türlü ayıramaz.
Saba'nın "bütün gezintilerinin sonu hep denize ulaşır."
Çünkü "Galatasarayla İstanbul'dan sonra üçüncü sevgi-
lisi denizdir." "İstanbul'u denizi bu kadar çok çeşit
ve güzellikte kucakladığı için öylesine" sevmiştir.¹¹⁸
Saba'nın bütün eserleri onun İstanbul hayatı veya ha-
yatının İstanbuludur. Bu bakımdan İstanbul'un mütem-
mim cüzü olan deniz, Saba'nın ancak hastalandığında
yasaklanınca ayrı kaldığı bir sevgili gibidir.

116. Saba, "Günün Ölümü", S.Fünun, nr.1646-172, 1 Mart
1928.

117. Saba, "Gitmek", S.G., s.377.

118. Y.Nabi, "Aramızda Bir Ermiş Yaşadı", Varlık,
nr.451, 1 Nisan 1957, s.3.

Memurluk yıllarında denize gitmeye pek fırsat bulamayan Saba için dünyanın en büyük nimetlerinden birisi denizdir. Dünyaya doymak "denize doymak" demektir. "Allahım denizine doymak istiyorum" diyen şair "deniz rüzgârına, pırıl pırıl engine, vapurlara, sandallara, tam yolla, çala kürek, pupa yelken" giden bütün deniz vasıtalarına hayrandır. O, köpükler içinde motor sürmek, deniz üstünde sürü sürü bulutları, deniz altında balıkları seyretmek ve kumsalda uzun uzun yürümek, yürümek ister:

"Doymak istiyorum denizlerde yol almaya,

.....

Ey üzerinde nefes aldığım dünya,

Doymak istiyorum yaşamaya."¹¹⁹

Şair denize olan bağlılığını, sevgisini "Deniz Kıyısındaki Kulübe" adlı şiirinde belirtir. "Kulübesini bir deniz kıyısında kurmak ister. Çakıl taşları, şeytan minareleri, yosun, denizin sesi, deniz ufku, deniz meltemi" bu mekanın diğer unsurları olacaktır. Bu deniz kıyısında "pırıl pırıl enginlerden geçecek bir gemiyi seyretmek, yelkenler, kürekler, bir ömür, kayıklarla suları kulaçlamak, balıklarla konuşmak, kumlarda yalınayak koşarak yaşamak" en büyük mutluluktur. "Yaş, kış çoluk çocuk deniz kıyısında bir kovukta yaşamaya" razı olan şairin hayalindeki huzur yeri de bir deniz kıyısıdır:

"Ah, bir deniz kıyısında, buralardan uzak,

Başımızı sokacak bir kovuk;

Çoluk çocuk,

Yaz kış."¹²⁰

119. Saba, "Doymak", G.Z., s.61.

120. Saba, "Deniz Kıyısındaki Kulube", G.Z., s.18-19.

Saba'nın şiirlerinde İstanbul, daha çok insanların yaşayış ve dış yapısına ait bazı özellikleriyle söz konusu edilir. Çocukluğundan itibaren çevrenin, eşyanın kendisinde uyandırdığı izlenimleri duygularıyla yoğurarak titiz gözlemciliğiyle ifade eder.

Saba'nın İstanbul'dan söz eden ilk şiiri "Sebil ve Güvercinler"dir. Bu manzumede İstanbul'un alışılmış bir görünüşünün şiiri vardır. Bu şiir, diğer şiirler gibi mazinin, yaşanmışın değil; içinde yaşanan anın şiiridir. Şairin ilk şiir kitabına ad olarak seçilen bu şiir, İstanbul'un bir sebiline inen güvercinlerin tasviriyle başlar. Sebile, çözülen bir demetten birer birer, bembeyaz güvercinler iner. Güvercinler ruhları tutuşmuş, yorgun başlı kuşlardır. Bembeyaz güvercinler nihayetsiz çöllerin üstünden hep beraber, ne bir ot ne bir yosun bulmadan gelmiş, sebile su içmeye inmişlerdir. Sebiller ve güvercinler İstanbul'u tanıtan en önemli görüntülerdir. Güvercin ve sebillerin yaşanan şiirini, daha on sekiz yaşındaki Ziya Osman, geçip giden, mazi olanların uhrevî duygularıyla ifadeye çalışır. Giderek bir mazi şairi olacak olan Ziya Osman'ın bu şiiri, İstanbul'a ve hayata bakışını gösteren ilk açıdır denilebilir. Cenap Şahabettin'in şiirlerini, özellikle "Elhan-ı Şitâ"yı hatırlatan bu şiir şu mısralarla sona erer:

"En son şarkılarını dağıtarak rüzgâra,
Beyaz boyunlarını uzattılar taslara...
Bir damla suya hasret gideceklermiş meğer.
Şimdi bomboş sebilden selviler bir şey sorar,
Hatırlatır uzayan dem çekişleri rüzgâr.

Mermer basamaklarda uçuşur beyaz tüyler.¹²¹

İstanbul Saba'nın geçmişlerinin bulunduğu bir yer olması yönünden bağlandığı bir şehirdir. şair "Toprağım" şiirinde  lenlerine olan bağlılık duygusunu "Eyüp Sultan"la birleştirir. "Akşamlayın ezan vakti Eyüp Sultan'da, eski bir evde; bir yanda  lm şleri, bir yanda kalanlarıyla birlikte olmak ister!" Ancak Eyüp Sultan, şairin hayatı-ölümü i içe duyabileceği bir yerdir. Dışarda dallara konan karga, camlara vuran serçe; icerde eli dizinde karısıyla beraberken, toprakta yatan annesiyle birlikte yaşamak, ancak, şairi mutlu eder."Kumruların 'hu'sundan içine ahret dolacak, camiinin avlusundaki musalla taşı üzerinde bir namaz yatıldıktan sonra, bir tabutun içinde sır vermeden gidenlere kavuşulacak, İstanbul şairin, sonucunda yatacağı toprağıdır."¹²²

şair "İstanbul" adlı şiirinde, şehrin en önemli özelliği olan minarelerden söz eder. Uzaktan gözleriyle kucaklar gibi baktığı İstanbul'da ilk görülen minarelerdir. Sonra evler, meydanlarla bu şiir "İstanbul tasviri ve güzellemesi" olur.¹²³ Boğaziçi'nde bir iskeleden kalkan vapurun sesi gelir. Mavi suların üzerinde bembeyaz Kızkulesi vardır. Özellikle şairin doğduğu yer Beşiktaş, Beşiktaş'tan başlayan hayat büyüdükçe, semt semt, yer yer bütün İstanbul'a yayılır. şair bütün bu semtlerde yer yer beş yaşını, on beş yaşını, yirmi yaşını görür gibi olur. Bütün İstanbul bir hayat, bütün hayat bir İstanbul'dur. Bir tepede okuduğu mektebi, ötede askerlik yaptığı kışla, birgün bir kızını şaire veren evlendirme da-

121. Saba, "Sebil Ve Güvercinler", S.G., s.7.

122. Saba, "Toprağım", G.Z., s.32.

123. M.Uyguner, "Z.O.Saba'nın şiirleri", Varlık, nr. 687, 1 şubat 1967, s.16.

iresi artık bütünüyle şairin olmuştur. İki yanında küçükken ellerini tutan annesinin yattığı Eyüp Sultan, öbür tarafta ise babasının bulunduğu Küçüküksu vardır. İstanbul önünde kollarını açmış boğazıyla Çengelköy'ü, Rumelihisarı, Kadıköy'ü ve Üsküdar'ıyla hep şairindir. İstanbul şairi seven, bağrına basan, onu gözetip koruyan bir insan şehirdir. Bu İstanbul insanı, köprü ortasında durur, Adalar'da çamların uykusunu anar, bazen Beyoğlu'nu özler ve en çok da Tünel'in kokusunu koklamak ister. Üstünden bulut geçer, iskelelere gemiler gelir yanaşır, kulağına İstanbul'un eski türküsü fısıldanır: "Gemi gelir yanaşır, içi dolu çamaşır." İstanbullu Saba bütün hayatı ve vücuduyla İstanbul'dur. Şairde her şey İstanbul yâdigârıdır, bu şehir onun için kutsaldır:

"Bir daha görüyorum seni dünya gözüyle,
Göğün üstümde, havan ciğerlerimdedir,
Ey doğup yaşadığım, yerde her taşını
Öpüp başıma koymak istediğim şehir!"¹²⁴

Saba'nın İstanbul'u, onun yaşadığı hayatın mekanı ve zamanıdır. Bu yüzden şairin bütün eserleri onun doğup büyüdüğü İstanbul çocukluğu, İstanbul gençliği, İstanbul hüznü, İstanbul sevinci ve İstanbul mutluluğudur. "Misakı Millî Sokağı No:37" adlı şiir İstanbul'da yaşanan bu mutlu ve iyilik dolu günlerin şiiridir. Bu şiir şairin Kadıköy'de yaşadığı, ikinci evliliğinde oturduğu gerçek bir sokağın adıdır. Bu sokak tipik bir İstanbul sokağı olmanın yanı sıra şair için çok değerli hatıralarla doludur.¹²⁵

124. Saba, "İstanbul", N.A., s.12-14.

125. Saba, "Misakı Millî Sokağı, No:37", N.A., s.26-28.

Bu şiirde de olduğu gibi Saba'nın İstanbul şiirleri onun duygularının penceresinden tespit edilmiş izlenimlerdir. Bu izlenimler, çok titiz bir gözlemcinin, daha çok, duygu hafızasına kaydettiği ve oradan ifade ettiği izlenimlerdir. Genellikle İstanbul'un dış görünüşleri üzerinde durulan bu şiirlerden başka, şairin, İstanbul'un insanlarını realist görüntüler halinde sergilediği şiirleri de vardır.

g) İnsan

İnsanların zevkleri, sanatkârların edebiyat anlayışları farklı ve değişken olabilir. Ancak bunların değişmesine karşılık ortada değişmeyen ve değişmeyecek bir gerçek vardır: İnsanın insan oluşu. "Bu oluşun hikmetini çok iyi bilen Saba, insanın temellerine kadar inmiş, eserlerinde insanı kendi benliği içinde saracak, sarsacak sözler örmüştür."¹²⁶ Saba'nın yaşayışı ile yazdıkları arasında kopmaz bir bağ vardır. Bu özellik şairin Meşale dergisindeki manzara ve benzetme düşkünlüğü yüzünden soyuta kayan şiirleri bir yana, bütün şiir ve hikâyelerinde görülür. O bu eserlerini kurarken, şiir dolu yaşamalarını ifade kelimelerin aracılığından ve imkânlarından faydalanmıştır. "Kelimelerle ince yapılar kurmamış olan, sanatı sadece bir oyun ve hüner diye anlamayan Saba, bir çok usta şairden daha çok beşerî olabilmiş bir şairdir."¹²⁷ "Yazılarınızda sosyal endişelere rastlanmıyor. Sizce sanatkârın cemiyette sosyal bir fonk-

126. Z.Güvemli, "Z.O.Saba İçin", Varlık, nr.448, 15 Şubat 1957, s.7.

127. B.Necatigil, "Z.Osman'a Devam", Varlık, nr.472, 15 Şubat 1958, s.6.

siyonu yok mudur?" diye soran gazeteciye şair "bir insan olarak kendisinin de sosyal endişe konusu olabileceğini savunur. Her sanatçıyı olduğu gibi kabul etmek zorunluluğuna inanan Saba "Bana benzeyen, daha dünyaya gelip bir gün benzeyecekler, kendilerini ben de bulacaklar çıkabilir" der.¹²⁸ Gerçekten eserlerinde kendini anlatmış, dilin imkânlarıyla içini dökmüş olan şair kendisini anlatırken bütün insanların ortak dünyasını ortaya koymuştur. Hemen herkes Saba'nın eserlerinde kendi "ben"inin bir yanını bulabilir. Gerçekten Saba bütün eserlerinde insanlığın ortak taraflarını tespit etmiş, beşerî olanlara bir kanal açmıştır.

Bütün insanlara tam bir iyimserlikle bakan şair, insanları kendi gerçekleriyle yapmacıksız bir şekilde ifade eder. Şair önce yakınlarından, yakından tanıdıklarından "iyi insanlar" diye söz eder. Bunlar çocukluğunda kitap ve dergilerden tanıdığı "hür gemiciler, deniz...yollar, şen şarkıcılar...masal şehzadeleri, tarihte kahramanlar...Özellikle kendisini büyüten toprak altındakilerdir." Nur yüzlü büyük babası, genç zabıt olan babası, annesi, ihtiyar hocası şairin çocuk kalbiyle tanıdığı ve sevdiği insanlardır. Bu insanlar çok iyi insanlar, temiz insanlardır. Bunların yanısıra Saba, sınıf arkadaşlarını da çok iyi duygularla hatırlar ve onları özler. İlk defa sözünü ettiği bu insanlar şairin çocukluğunda tanıdığı, sevdiği ve özlediği insanlardır.¹²⁹

Yaşı ilerledikçe insanları daha yakından tanıyan Saba, hep çocukken sevdiği insanların zamanını ve onları özler. Bir an evvel özlediklerine kavuşmak

128. M.Baydar, Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar, İst. 1960, s.168.

129. Saba, "İyi İnsanlar", S.G., s.25.

için insanların arasından ayrılma isteğini belirtirken insanlardan yine sevgiyle söz eder. "Fenaları tanıdım ve sevdim iyileri" diyerek insanların arasındaki sırasından ayrılır. Şair insanlardan söz ettiği bu ilk şiirlerinde günden çok geçmişte yaşar gibidir.¹³⁰

Hayatı, dünyayı insanlarıyla bir bütün olarak kabul ettiği şiirlerde şair, bütün insanları sevdiğini söyler. Çünkü insanlar arasında dostları, kardeşleri vardır. Sevgi, şairin ben'inden bütün tanıdıklarına, oradan şehire bütün hemşehrilerine yayılır. Onların bayramlarını, sevinçlerini benimser, üzüntülerine, kederlerine katılır. Yoksullara, hastalara, zavallılara acır ve onların durumlarına ağlar. Yaşayan ve ölenleriyle şehir ve insanlarla bütünleşir.¹³¹

Onları daima mutlu ve huzurlu görmek ister. Kendi yaşadığı hayatı, mutlu zamanları, kurduğu hayalleri, ümitleri bütün insanlarda da görmekten mutlu olur. Onlarla arasında bu yönden ilişki kuran şair, daha da mutlu olur. "Nişanlılar, Küçük Mektepli" şairin geçmişte yaşadığı aynı hayatı yaşamaktadır. Aslında bütün şehrin insanları arasında bir hayat müşterekliği vardır. İnsanlar arasındaki bu müştereklik mutluluğun da temeli olacaktır.¹³²

Saba'da sanat, sanattan çok insan saadeti emrinde kullanılmıştır. "Şiiri bu yüzden görüş değil temadır."¹³³ Bütün insanların da yaptığı işlerde amacının insanları mutlu etmek olması gerektiğini savunur. "Şu garip yeryüzünde" mutsuz ve perişan olanlara çok acır. "Gelip yanbaşında boynunu büken öksüz, evladını kaybetmiş ana, siyah yeldirmeli dul, son kalan

130. Saba, "Yaşadım Artık Bitti", G.Z., s.109.

131. Saba, "Sevgiler", G.Z., s.105.

132. Saba, "Ben de", G.Z., s.22.

133. A.Doğan, "Z.O.Saba", Türk Sanatı, nr.54-55, Şubat-Mart 1957, s.4.

eşyasını mezada veren yoksul; iç çeken fakir, usanmış zenginler, gurbete düşen yolcu, yolcu bekleyen hancı; yer altına günahıyla gömülen ölü, ölü yıkayıcı, hasta, hasta bakıcı" hepsi Allah'ın inayetine muhtaçtır. Şair onlar için Allah'a dua eder. Dünya anlaşılmasız garip bir yerdir, bu yerde, ne yazık ki, rahat yoktur. Toplumdaki bütün insanların eksiklikleri ve sıkıntılarını sezen şair için, bütün insanların kurtuluşu Allah'ın lütfuyla mümkündür.¹³⁴

Dünyadaki bütün insanların telaşları, "sağa sola koşuşmaları, sevişenlerin kolkola gezmeleri, çocuğun elinden tutan anne, bir tarafta yapılan düğün, öbür tarafta cenaze, sıra sıra evin yanında dükkân, karşıda mezarlık, kâh kavuşma kâh ayrılık; bütün bu tezatlar nedendir? Niçin yaşanır, neden ölünür? Bütün bu çatışmalı hayat insanların düşünmeden ve bilmeden yaşadıkları bir hayattır."¹³⁵ İnsanlar bu hayatı yaşar, eli deynekli, beli bükülmüş toprağa bakan bir ihtiyar olur. Bir yanda yalınayak benzi uçuk bir çocuk; baharı, sevinci bilmeyen kızların en genci olan hizmetçi, uykusuz gözleriyle caddeye bakan düşmüş kadın, esmer güzeli verem olmuş hemşire, her şeyden mahrum büyüyen yavru hep bu hayatın, her günkü yaşayan insanlarıdır. Bütün bu insanlar, şaire göre, hayatın insan realitesidir.¹³⁶

Ancak, Allah'ın dünyasını dolduran insanlar arasında kötüler de vardır. Gülen, ağlayan, türkü türlü konuşan bu insanlar birbirini yemek için boğuşurlar... Damarlarında kan, etlerinde şehvet, kin, garaz, hırs, hiddet, dudaklarında yalanlarıyla Allah'ın dünyasına yakışmayan bu insanlardan şüphe eden şair,

134. Saba, "Cümlemiz", G.Z., s.104.

135. Saba, "Nasıl", G.Z., s.106.

136. Saba "İhtiyar, Çocuk, Hizmetçi Vesaire", G.Z. s.49.

onları "Allah'ın yaratmayacağı kadar" kötü görür.

İnsanlar, belli bir zaman için dünyada ömürlerini doldurup ebedî âleme göçerler. Bu kaçınılmaz kesin bir sondur. Bunun için, bu dünyada, insanlar aralarındaki müşterekliği çoğaltarak mutlu olmasını bilmelidir. Ne kadar farklı olursa olsunlar, yaşarken "çeşit çeşit kunduralar içinde, çırılçıplak paçavra- lar içinde, odalarda terlikler içinde bir çift yavru güvercin, yahut tombul, yumak pespembe" ayaklarla dolaşsalar da, hayat yolculuğunun sonunda bütün bu ayaklar teneşirde mosmor, taş gibi soğuk olacaktır. Bütün insanların sonunda varacakları sonuç aynı olduğuna göre, dünyada insanların birbirine sert davranışları anlaşılacak ve kabul edilecek şey değildir.¹³⁷ Ama insanlar, ilk insandan sonuncuya kadar, çoluğu çocuğu, erkeği dişisiyle, sokaklarda, taşıtlarda, penceredekilerle hepsi bir olmak gerekirken, onlar birbirlerinden farklıdır. Onların kimisi azametli, kimisi dalkavuk, kimisi hiddetli, kimisi sinsidir. Ev bark yıkan, geçtiği yerde ot bitmeyen, pusu kuran, hak yiyen ordular da onlardan kurulur. İnsanlıklarını unutan insanlar kurt, fil, tilki davranışına girmişler, sevgiyi, mutluluğu yok etmişler; dünyaya kötülük hakim olmuştur.¹³⁸

İnsanların bu davranışlarını gören Saba, onlara bulaşmakla kendi iç dünyasının dengelerinin sarsılacağı korkusuna kapılır. Onların arasına girmez, insanlarla çatışmaya girmekten uzak durur. Devamlı kendine ait bir kapalı dünyanın orijinalitesini yaşayan şair, kendisine ait çoğu yönlerini, özel hayatının sıkıntılarını hiç bir insana açmak ihtiyacını duymaz.

137. Saba, "Biz İnsanlar", G.Z.s.100; "Ayaklar", G.Z., s.108.

138. Saba, "İnsanlar", G.Z., s.99.

Denilebilir ki Saba, insanlarla tam bir uyum ve pratik ilişkiye girmemiş ve daima bir çekinme, örtünme ve arınma duygusu içinde yaşamıştır. Bu yüzden öğrenimine uygun işlerde çalışmak yerine hep küçük memurluklarla yetinmiş, küçük şeylerle mutlu olmaya gayret etmiştir. İnsanlarla çok basit denecek iş ilişkilerine girmesi de geçimini sağlayacak bir dilim ekmek içindir.

Geçici olarak yaşanan bu dünyada insan için en önemli olan "bir dilim ekmek"tir. Şair de bütün hayatında, diğer insanlar gibi, bir dilim ekmek uğrunda mücadele eder. Ekmek onun için mübarektir. Ekmek için "mektepe mektepe okumak sıkıntısına" katlanır. Ekmek için önünü ilikleyip eğilir. Çünkü ekmek her insanın evinin nafakası, çocuğunun rızkıdır. Bu yüzden Saba ekmeği, ta çocukluğundan beri, günden güne daha aziz olarak kabul eder. Bütün insanlar da aynı şeyi yapmak zorundadır. İnsanların kimisi ekmek için taş taşır, kimisi dikiş diker, kimisi iki büküm kara toprağı sürer. Ekmek yüzünden insanlar verem olur, öksürür ve ne yazık ki bütün el açıp dilenmeler bir lokma ekmek içindir.¹³⁹

Saba en çok bir dilim ekmek için çalışan, çeşitli zorluklara ve yokluklara katlanan insanlarla çocuklara ilgi duyar. Özellikle ikinci evliliğinden sonra sosyal hayata karşı dikkatleri yoğunlaşan şair İstanbullu hemşehrilerinin hepsinin yaşadığı hayatı dile getirir. Sözü edilmeye değer olan bu insanlar daha çok zavallı, garip, fakir, yoksul İstanbullulardır. Şair bunları "garip İstanbullular" diye adlandırır. Topkapılısı, Eyüplüsü, Karagümrüklüsü ile bu insanlar "fakir, fukara, yetim, yoksul ve dul" insanlardır. Yeni Camii merdivenine oturup "Yeni Hayat" satan

139. Saba, "Ekmek", N.A., s.51.

ak saçlı nine, bir duvar dibine oturup el açan, çocuğunu kucağına almış, yalvarışı çocuğuna ninni olmuş anne, rahat yüzü görmeden, bükük boyunlu, mahzun yüz-lü bu insanlar acınacak durumda olan gariplerdir. Bu zavallı, devamlı çalışan araba sürücüsü, sokak süpürücüsü, insanların hayatları çok zor geçer. On-ların evlerinde yeni doğmuş, emekleyen, akşamları kulubelerinde, izbelerinde ekmek bekleyenleri vardır. Saba bu zavallı ve garip İstanbullulara acır. Onlar şaire göre "gün görmemiş, sesleri hüznü" konuşan insanlardır. Bunların içinde, bu insanlardan daha çok dikkat edilmesi, ilgilenilmesi gerekenler de var-dır. Bunlar da hiç konuşmadan devamlı "susanlar"dır.¹⁴⁰

İstanbul'un insanları birbirinden farklıdır, ama, onların tek ortak özellikleri fakirlikleridir. İstan-bul'un bu fakir insanları -genç, ihtiyar, on beşinde basma entarili cılız genç kız-nın hayatları çok zor-dur. "Fakir vardır çocuğuna ilaç alamaz, fakir vardır el açan dilenen, fakir vardır el açmaya bile cesaret edemez. Anneler vardır gündeliğe, çamaşıra gider. Babalar vardır, akşamları evlerine eli boş döner. So-ğamemeğine katık eden bu insanların her biri bir türlü fakir ve bir türlü gariptir."¹⁴¹

İstanbul'un bu insanlarına acıyan şair, onların durumlarını, ideolojik bir istismar aracı yapmadan ifade eder. İnsanların sosyal, ekonomik farklılıklarını ifade ederken, onların durumlarını göstermekle yetinir. Şairin şiirlerindeki bu yönelmeyi, onun ha-yatının seyriyle ve 1940 sonrası şiirimizde etkili olmaya başlayan pratik realizm anlayışıyla izah et-mek mümkündür. Ancak şair bu eğiliminde de kendine

140. Saba, "Garip İstanbul'un Türküsü", N.A., s.57-58.

141. Saba, "Herkes Bir Türlü", N.A., s.54.

göre bir yol tutturmuş, başka bir kişi veya grubun yolundan yürümeye heves etmemiştir.

Saba, insanları bir birlik içinde çeşitli olan yapılarıyla tespit etmiştir. Gerçekten insanlar dünya üzerinde kendilerine has sosyal yapılarıyla, işleriyle farklıdırlar. Ancak bu farklılık onların özde ortak olduklarını unutturmaz. İnsanların hepsi de beş parmaklı ele sahiptir. Ancak eller arasındaki farklar yaşamaktan doğar. "Eller vardır boynu bükük, dizler üstünde, eller vardır hiç bir şey umurunda olmadan göbek üstünde, eller vardır ekmek uğrunda ellikten çıkmış, çamaşır yıkamaktan derileri soyulmuş, eller vardır avuç içleri nasırlı, eller vardır dilenen, eller vardır eteklerde baygın, eller vardır demir parmaklıklara sarılmış, eller vardır iki elinde kazma toprağı kazar, eller vardır titrer durur yumuk yumuk, eller vardır pençe olmuş, eller vardır yumruk olmuş. Ancak bunların hepsi de etten, deriden, tırnaktadır. Bunların birbirinden farkı yoktur. Yine eller vardır Allah'a açılmış dua eder; bu eller sonsuz mutluluğu Allah'a açılmakta bulur."¹⁴² Yeryüzünde birlik içinde çeşitli olan bu insanlar için mutluluk, ellerindeki atarak, ellerini Allah'a açmaktır.

Saba'ya göre insanların gökkubbesi altında mesut olmaları da mümkündür. Kadın, erkek, çocuk, genç kız herkes birbirleriyle tanışıp, bölüşecekleri ortak şeyleri olursa mutluluk başlar. Kışın üşüyünce birbirine sokulan, yazın plajları, kumsalları dolduran insanların "birbirinden ayrısı gayrısı kalmadan" yaşamaları, mutlu olmaları mümkündür. Hasta olunca birbirine yardımcı olan bu insanlar komşu, hemşehri, yurttaş ve din kardeşidirler. "Şaire göre insanların

¹⁴² Saba, "Eller", N.A., s.53.

mutlu olmaları için tek şart, göğüslerinde çarpan kalplerle ikiz" olmalarıdır.¹⁴³ İnsan olmanın temel şartı da bu dayanışma ve müşterekliktedir.

Dünyada birbirine yardım ederek mutlu olmuş insanlar arasında yaşayan şairin de onlara karşı görevi vardır. O da kelimeleri yanyana dizer ve insanlar için şiir yazar. İnsanlar için didinir, duyduklarını onlara duyurur. Onları güldürür, ağlatır, onların duygularına kanal açar. Şair, insanlar için her şeye sırt çevirir, fakir ve yoksul hayata, şairlik için, katlanır. Para kazanmak için kolunda altın bileziği yoktur. Yalnız parmaklarında bir kalemi olan şair insanlar için umutlu, umutsuz, bazen kara haber, bazen müjde verir. Bazen iniltir, bazen çığlıklarla yavaş yavaş, gücünün yettiği, dilinin döndüğü kadar insanlar için çalışır. Yazdıklarını hep insanlar için yazar. Şair Saba da toplumda insanlar arasında bu ideal görevini yerine getirmekle mutlu olur.¹⁴⁴

Saba insanlara karşı şairlik görevini hiç ihmal etmeden yapmış, onları hep sevgi ve iyi duygularla görmek istemiştir. Özellikle küçük imkanlarla yaşamak zorunda kalanların hiç olmazsa bahar mevsiminde mevsimin güzelliğine uygun olarak mesut olmasını ister:

"Mesut olmuş görmek isterdim hepinizi...
Bu bahar gününde dertliyi, ümitsizi
Terfi etmiş memur, sınıf geçmiş öğrenci,
Kadını, erkeği, yaşlısı, genci,
Bir bayramı sevinciyle kolkola sokaklarda."¹⁴⁵

143. Saba, "İnsan", N.A., s.65-66.

144. Saba, "Sizler İçin", N.A., s.74-75.

145. Saba, "Dilek", N.A., s.67.

Baharın güzel gününde insanların dudağında şarkıdan başka ses bulunmasını istemez:

Her dilde bir şarkı, her dudakta bir ıslık,
Ne yoksul ahı, ne dul hıçkırığı, ne hasta iniltisi.

Mesut olmuş görmek isterdim hepinizi.»

Küçük bir memur, sorumlu bir aile babası olarak Saba, kendini "İstanbul'un garip insanları"na yakın bulur. Dönemin küçük insanının hayatını, fakir ve zavallıların yaşayışını şiirlerinde dile getirmesi; biraz da bu yakınlığın bir sonucudur. Her gün çevresinde gördüğü alınteriyle çalışan, ayaklarından çarlığı, sırtından elbisesi dökülen bu Allah'ın gariplerini düşünür, kendisini de onlara dahil eder:

Geçer karşıma, alın yazısından okurum:
Benim gibi memur.¹⁴⁶»

Saba, vapurda yanında oturan, kendisi gibi dalgın ve suskun, yaz kış beraber gelip gittiği bu insanlar -yakası numaralı biletçi, üniformalı polis- içinin bir olduğuna inanır:

İçimi dökmek istiyorum birinize,
Kelime kelime.
Beylere paşalara değil
Değil hatta Rabbime.¹⁴⁷»

Şiirleriyle bu garip insanlardan söz etmek, onlarla ilişki kurmak şairin en büyük dileğidir. Çünkü

146. Saba, "Omuz Omuza", N.A., s.63-64.

147. Saba, "Yokuş", N.A., s.72-73.

bu dost, candan insanların kendisini anlayacaklarına inanır:

«Herkesten iyi anlarsınız dilimden.
Ağız açmasam da
Halimden...»¹⁴⁸

Özellikle son yıllarında etrafını bu insanların sarmasını çok isteyen şair, geçirdiği krizden sonra insanlardan gördüğü ilgiden çok memnun olur. İnsanlara, ömrünün son yıllarında daha çok ısınır, onlara olan sevgisi giderek daha çok artar:

«Sabah sabah, elim bir dost avucunda
Hasta düşsem, yatağımın başucunda,
Nabzımı tutmuş doktorsunuz
Ne güzel acıyorsunuz!
Komşu, hemşeri, yurttaş, din kardeşi,
Bir büyük taburda el ele vermiş: eşi
Göğüslerimizde çarpan kalplerle ikiz
İnsan değil misiniz!»¹⁴⁹

148. Saba, "Yokuş", N.A., s.72-73.
149. Saba, "Yokuş", N.A., s.72-73.

h) Çocuk

Dünyada insanların bütün saadetleri yaşamasının mümkün olabileceğine inanan Saba, aileyi, saadetlerin kaynağı olarak görür. Çocuk ise, aileye mutluluk getiren, insan hayatının devamını sağlayan varlıktır. Aileyi ana-baba, evlat, torundan müteşekkil, sarsılmaz bir kurum olarak gören şair, anne-babanın görevini de çocuklarını yaşatmak, hem de en iyi şartlarda yaşatmak olarak belirtir. Çünkü çocuk, aile ağacının geleceğe doğru uzanan, devamını sağlayan dalıdır.

Saba'ya göre çocuk "hayat yolculuğuna yeni başlamış bir yolcudur." Bu yolculukta ona rehberlik edecek olan anne ve babadır. Aile çocuk için kurulur. Birinci evliliğinden çocuğu olmayan şair, ikinci defa evlenip baba olunca çocuklara karşı aşırı bir ilgi duyar. İlk çocuğu Osman dünyaya geldikten sonra hayata karşı bakışı da tamamen değişir. Dünyaya, her şeye yeniden bakar, her şeyi yeniden görür gibi olur. Yaşamının manası değişir, "kuşların neden yuva yaptığını anlar:"

«Şu âlem, ayân ettiğin bize,
Ağaç, yol, yaprak, meğer her şey mucize!
Anlıyorum her bir işte meramını.
Sevmeyi, ölmeyi, ömrün devamını.»¹⁵⁰

İnsanlığın en küçük sürüsü ailedir. Çocuk aile sürüsünün kuzusudur. Bir ailede anne-baba için beşiğinde uyuyan yavrusunu seyretmek büyük bir mutluluktur. Çocuğunu arabasında gezdiren anne, bir annenin yavrusunu öpüşü, görenleri bile hayata bağlayan görüntülerdir.

150. Saba, "Hayret", G.Z., s.90.

Çocuk bir aileye mutluluk getiren Allah'ın bir bağışdır. Bebeğin etrafında deste deste nur vardır. Bebek, bir ailenin dünyada aldığı en büyük ve en kutsal hediyedir. Çocuk, Saba için "yeniden başlayış"tır. Dünyada her mahlûkun yavrusu vardır. Yeşil çayırlarda otlayan kuzular, toprakta koşuşan karıncalar, kuru dallarda çatlayan tomurcuk, anne kucağında gülümseyen bir çocuk, kendiliğinden açan gül, doğan gün, biten kış bütün bunlar ve özellikle çocuk "ölmüşlerin içinde bir yeniden başlayıştır."¹⁵¹

Hele çocuk gülüşleri, tatlı gevrek ilk gülüşler, etrafındaki bütün eşyayı dile getirir. Bütün çevre, kuşlar, çiçekler, güneş bir ailedeki çocuk sayesinde güler gibidir. Çocuk bir ailede her şeyi güzelleştirir:

"Gülmek...Sabah güneşe; akşam damdaki aya,
Kış, daha bir sevinçken, kar tanesi kelebek.
Gülmek, gülen anneye, eve dönen babaya;
Yaşamak daha tatlı, daha güzelken dünya."¹⁵²

Dünyanın sıkıntıları, savaşlar, ilgisizlik en çok çocukları etkiler. Çocukların ilgisizlik yüzünden mutsuz olmaları, gelecekte kurulacak cemiyet için zararlı olacaktır. Büyüklerin görevi hemen her şeyi çocuklara göre, onların iyi yetişmeleri ve mutlu olmaları için düzenlemektir. Oysa zaman zaman şairin gördüğü "gözlerinde mavilikle bakar, bir deri bir kemik kalmış, ellerinde oyuncakları olmayan, bacakları koşamaz olmuş" çocuklar da vardır. Çocuklara karşı çok hassas olan Saba, onları çok sever. Çocuklar her akşam eve gelenlerin ellerine bakıp bir şey sormak ister gibi-

151. Saba, "Yeniden Başlayış", G.Z., s.91.

152. Saba, "Çocuk Gülüşleri", G.Z., s.93.

dirler. Çocukları düştükleri durumlardan büyükleri kurtaracaktır:

« Benizleri sapsarı, hasta.
 Çocuklar bedbaht bu yaşta.
 Kim getirip koymuş onları yanımıza:
 Bakıyorlar çizgi çizgi alınımıza. »¹⁵³

Dünyada herkesten çok çocukların mutlu olmasını isteyen Saba, çocuklar için gelecekle ilgili hayaller kurar. Düşündüğü mutluluk tablosunun temel figürü çocuklardır:

« Haydi çocuklar, haydi,
 Salıncakları kurun!

 Rüzgâr esmez konuşur:
 - Uçurtmalar uçun, çamaşırlar kuruyun.
 Mesut olun yaşayın,
 Ana baba evlat torun... »¹⁵⁴

Gıdasızlık, hastalık ve ölüm gibi felaketlerin çocuklara gelmesini istemeyen Saba, onların özel olarak korunmasını ister. Kunduracıdan bebekleri için bol bol patik yapmasını ister. Terzi abla çocuklar için yazlık, kışlık, mevsimlik, mini mini elbiseler dikmelidir. Çocukların saçlarına da kurdela lâzımdır. Bileklerinde de bilezikle çocuklar dünyada bin türlü kaza ve belâdan azâde olarak yaşamalı diye düşünen şair, çocukların öldüğünü hiç görmek istemez. Çocukların bütün yokluklarla ölmesinden korkan şair teselli tabutçuya seslenmekte bulur:

153. Saba, "Çocuklar Bakıyorlar", N.A., s.55.

154. Saba, "Bir Yer Düşünüyorum", N.A., s.20-21.

⚡ Ama bunca hastalık, gıdasızlık, verem;
 Tabutçu, ölçünü büyük tut, büyük!
 Çocukların öldüğünü istemem...¹⁵⁵»

Çocuklar bir cemiyetin en küçük birimi olan ailenin devamını sağlayan elemanlardır. Onlar dünyada insana mutluluk getiren varlıklar ve hayatın devamıdır. Her şeyden önemlisi de Allah'ın insanlara gönderdiği kutsal bir hediye olan çocukların insanlık için "bir yeniden başlayış" oluşlarıdır. Ne yazık ki anneler ve babalar çocuklarını, kendileri beraber gelemeyecekleri, hayat yolculuğuna yalnız çakarmak zorundadır.

1) İman

Saba ilk dinî telkinlerini anneannesinden alır. Zaten çocuklukta yaşadığı çevre tam bir müslüman çevresidir. Anneannesiyile gezmeye gittiği aileler hep inanmış ve inandığını yaşayan kimselerin aileleridir. Şairin doğup çocukluğunu geçirdiği yalıda da hemen herkes sevap gayreti ve düşüncesindedir. Böyle bir ortamda yetişen şair bütün ömrü boyunca -amelde eksikliği olsa bile- imandan, Allah'a olan inancından hiç sapmamıştır. İman çizgisinden bu ayrılmayış şairin bütün ömrü boyunca sürmüş, eserlerinde bile bu çizginin dışına taşmamıştır. Bu yönü ile Saba "Tanrı ile, ölümle, dinle beslenmiş" tam bir müslüman Türk kalbi ile şiirlerini doldurmuştur. Bu yönüyle Saba, Cumhuriyet sonrası Türk şiirinin imanlı şairlerinden biridir. Cumhuriyet sonrası şiirimize "Müslüman Türk

155. Saba, "Patik Yap Kunduracı", N.A., s.56.

yüreği en şeffaf görünüşü ile Ziya Osman Saba'nın gönlünden geçerek dolmuştur." "Varlık ötesi ile Tanrı konuları" Cumhuriyet sonrası şairler kuşağı tarafından Saba'nın şiirlerinde görüldükten sonra benimsenmiştir denilebilir.¹⁵⁶

Gerçekten Saba, sade bir dille Allah'a, meleklerle, ebedî âlem olan öbür dünyaya ait düşünce, duygu ve inancını ifade eder. Bütün samimiyetiyle inandıklarını bir derviş saflığıyla söyleyen şairin şiirlerinde, duymadığı ve ruhunun inanmadığı mübalağalara rastlanmaz. Onun bazı şiirlerini okuyan, ancak kendisini tanımayan Nazım Hikmet bile "Şiirlerini az bilirim. Ama okuduklarımdan hepsi iyi şiirlerdi. Dergi-
deki şiirlerin mısralarını okudum. Çoğunu beğendim. Müslümanlığı bu sefer çok gözüme çarptı. Ne tuhaf, tıpkı büyükannem gibi, yahut bizim köylü gibi müslüman; ahretli mahretli. Müslüman olunca da böyle olmalı bence, halkınki gibi yani. Ama dedim ya, ölüm işini büsbütün başka açılardan görmemize bakmaksızın bu halkça müslüman şiirleri de hoşuma gitti" diyerek şairin iman ve din konusundaki şiirlerini takdir eder ve başarılı bulur.¹⁵⁷

Saba, bütün ömrü boyunca ilk şiirinden son şiirine kadar Allah karşısında daima isyansız ve şikâyet-sizdir. Sıkıldığı zamanlarda daima Allah'a sığınır. Melankolik ve sıkıntılı zamanlarında "yarın başka bir güne erişeceği düşüncesiyle" rahatlar ve huzura kavuşur.¹⁵⁸ Bu dünyada şair kendisini insanlar arasında tam bir kurban olarak kabullenir. Allah'ın sonsuz dünyasında âciz ve ufak bir koyundur. "Koyun huyu ve

156. S.Teoman, "Z.O.Saba", Varlık, nr.448, 5 Şubat 1957, s.9.

157. N.Hikmet, "Z.O.Saba, Ölüm ve Yaşamı", Varlık,

nr.988, Ocak 1990, s.18.(Sonradan bulunan mektubu)

158. Saba, "Minareler", S.G., s.45.

davranışıyla" ömür süren Saba, "En geniş bir sabahı düşünerek ölümü bekler."¹⁵⁹ Kendisi ve yaşayışı için tesbit ettiği "koyun" imajı şairin şahsiyetinin ana çizgilerinden biridir. Gerçekten Saba, ömrünü hep bir koyun yumuşaklığı ile uyum içinde yaşamıştır denilebilir.

Hayattan şikayet ettikçe Saba, ölüme kaçar. Sükûna ermek için cami eşiğine yatıvermek ister ve gözlerini yumarak özlediği öbür dünyaya gitmek ister. Koca İstanbul'da kendini en son kalan kul olarak, Allah'ı hiç anmayan İstanbulluların bomboş bir camisinde uyumak, sonsuz sessizliği dinlemek ister. Allah'a çok yakın olmak için dervişler gibi dünya nimetlerinden uzaklaşmayı düşünür:

"Sana az daha yakın yaşamak için artık,
Rabbim, ben yalnız zeytin ve ekmeğim istiyorum."¹⁶⁰

Yaşamak, hayat ve hayata ait bütün her şey Allah'ın bir lütfudur. İnsana bu kadar bağış ve ihsanda bulunan Allah'a insanın şükretmesi gerekir. Sabah'a ulaştığı için, geceden kurtulduğu, yeniden doğduğu için Allah'a şükreden Saba, dünyadaki her şeyin bir görevi olduğuna inanır. Dere, ona, geçen ömrünü söyler; koyundan sessizce yaşamayı öğrenir. Sabah'a ulaşmak, yeniden hayata kavuşmak, iyilik, teselliler, merhamet, şefkat hepsi Allah'ın insanlara bir lütfudur. Kul için yapılacak olan ise Allah'a iman ve şükürdür.¹⁶¹

Meleklerle de inanan Saba, onların Allah'a iman eden kulları sıkıntılardan kurtaracağına güvenir. Bu dünyadaki rahatsızlığından kurtulup "aradığı diyara çıkacak yolu" meleklerin göstereceğine inanan Saba

159. Saba, "Kurban", S.G., s.30.

160. Saba, "Her Akşamki Yolumda", S.G., s.35.

161. Saba, "İyilik", G.Z., s.8-9.

bütün günahlarını Allah'ın affetmesiyle ancak kalbinde tadılmamış sevgiyi duyup huzura kavuşur. Zaman zaman da dünyaya çok fazla daldığını, hayatın, göğün, dalların kendisini sardığını düşünerek hazırlıksız olduğundan, geç kaldığından şikayet eder:

«Şu hayat işte, gök, dallar, gün
Bizi sardı, Yarab, geç kaldık...
Bırakıp fazlasını ömrün,
Koşup sükûna ermeğe.
Koşup sana hesap vermeğe
Geç kaldık, Yarab, geç kaldık...»¹⁶²

Ancak , dünyaya gelmiş insan, zaman zaman isteklerinin, kaygılarının etkisinde kalır. "Yaşamak kaygısı, gök hasreti, ölüm korkusu ve Allah'ın adı" insanın hayatının içinde en çok düşündüğü kavramlardır. İnsanoğlu yarını bilememekten dolayı huzursuz olur. Bazı mukadder oluşları izah edemez. Allah'ın maksudını, kararını bilemez, ancak düşünür. Saba da zaman zaman bocalamalara ve çatışmalara düşse de isyana gitmez, ancak düşünmekle yetinir:

«Rabbim! Beni yaratmışsın
İnsan şeklinde görünürüm
Terlerim yazın, üşürüm kışın,
Düşünürüm, düşünürüm.»¹⁶³

Saba fizik dünyayı ve metafizik dünyayı çok düşünen bir şairimizdir. Bütün düşüncelerinin sonunda şair, dünyanın geçiciliğini tesbit ettikten sonra, her insanın sonunda Allah'ın emrine itaat edeceğine inanır. Dünya geçicidir. Her insan, her

162. Saba, "Geç Kaldık", G.Z., s.53.

163. Saba, "İnsan", G.Z., s.7.

şeyinde bir hikmet olan dünyayı iyi tetkik etmeli ve sonunda kini, haseti, yaşamak hırsını bırakıp "öleceğini bilerek yaşamalıdır." Özellikle de şair sonunda Allah'ın emrine itaat ederek bahtiyar, aydınlık ve temiz duygular içine girer.¹⁶⁴

Bu dünyada her şeyde bir hikmet vardır. Bütün dünyaya dikkatle bakan insan bunu görür. Dünyadaki her şeyi var eden Allah, bütün canlıların, bu dünyada, devamını da sağlar. Her canlının yavrusunu var eden Allah'tır. Dünya, Allah'ı kabul etmede yarımcı olacak ayetlerle doludur. Doğanları öldüren, ölmüşlerin arasında hayatı yeniden başlatan ve devam ettiren de O'dur. "Günü gösteren, geceyi bitiren, hasretliyi kavuşturan, gözyaşını dindiren, gariplerin gönlünü alan, insanları sevindiren hep Allah'tır. Şu âleme nur yağdıran Allah'tır." Dünyanın düzeni ve ahengi Allah'ın lütfudur. Bu lütfu bilerek yaşayan Saba, Allah'a tam bir teslimiyetle inanır ve O'nu her yönüyle kabul eder.¹⁶⁵

Dünyada her şey geçicidir. Ölümle insan bütün sahip olduklarını bırakıp gidecektir. Şair bunu bilerek yaşar. Her an sahip olduklarını, ailesini, çocuklarını, her şeyi bırakıp gitme zamanla şairi hüznülendirirse de, hiç itiraz etmeden apaçık kabul eder:

"Hiç bir şey benim değil, Tanrım hiç bir şey!
Şu denizde ışılan güneş, şu rüzgâr.

.....

Benim ne karım, ne de çocuklarım var,

Mademi bu dünyada her şey,

Bir kere göz kapayınca kadar.¹⁶⁶

164. Saba, "Rabbim Nihayet Sana", G.Z., s.27.

165. Saba, "Şu Güzel Gün", N.A., s.24.

166. Saba, "Hiç Bir Şey", N.A., s.29.

Saba'nın bütün hayatı, dünyanın geçiciliğini bilerek, Allah'ın her türlü emrine baş eğmekle geçer ve şair her şeyi iman ile kabul eder. Şairin kabul edip iman edişini en iyi ifade eden şiiri "Kabul" adını taşır:

"Yaşamak için dünyaya gelmişim, kabul.
Kabul, ellerimin beyazı, gözlerimin rengi,
Kadın, erkek, evli, bekar, dül,
Toprak üstünde yürümek: kabul,
Toprak altında çürümek: kabul.
Yaşamak her çeşidinden...Kem yüz, acı dil,
Aç, sefil.
İnsanlara köle,
Allah'a kul.
Ey, kıtalar, denizler, gökkubbe dolusu:
- Kabul, kabul, kabul!...¹⁶⁷»

Bu şiir, okumuş aydın bir insanın iman-kabul konusundaki iç mücadelelerini, biraz da mecburî ol-
sa bile, kabullenme psikolojisini göstermesi bakımından çok önemlidir.

"Alışmak" adlı şiir ise kabullenmenin tam alışkanlık haline geldiğini gösterir. Yaşamaktan yana her şeye katlanan şair, "Sefaya cefaya, ölene doğana, kuş civıltısına, insan hıçkırığına" giderek tamamen alışır. Zaten bütün insanların da "yalınayak yürümeye, kuru ekmeğe, göğüs germeye, sabretmeye" alışmaktan başka çaresi yoktur.¹⁶⁸

Bu yüzden Saba'da "bir insan endişeliliğinden, kuşkuculuğundan çok bir inançlı korkusuzluğu" vardır. "Bütün saadetler mümkündür" ona göre, çünkü

167. Saba, "Kabul", N.A., s.62.

168. Saba, "Alışmak", N.A., s.59

"mümkündür bütün mucizeler..."¹⁶⁹

Bu dünyada ve inandığı öbür dünyada Saba için, ebedî saadet ve mutluluk Allah'ın emirlerine uyup yaşamak ve tam olarak iman etmektir. Şiirlerinin bütününde hassasiyetle imanlı bir müslüman modelinden şaşmayan ve sapmayan Saba güzel şiirler yazmasına, değişmeyen ve gelecekte de değişmeyecek tem'aları işlemesine rağmen kenarda ve ilgisiz kalmıştır. Kendi çağdaşları gibi ilgi odağı oluşturamamış olmasının sebeplerinden biri de imanlı ve modern bir müslüman Türk şairi olmasıdır denilebilir. Saba'nın en yakın arkadaşlarından biri olan Yaşar Nabi onun dinle ilgili tavrını şöyle dile getirir: "Ziya'nın şiirlerini okumuş olanlar onu dini bütün bir insan olarak tanımışlardır. Oysa ki değildi. Öyle olmak isterdi. Olduğunu değil, olmak istediğini anlatmıştı şiirlerinde. Gerçi bir Yaratan Tanrıya inanıyordu. Ama bu Tanrı din kitaplarının anlattığından başka bir şeydi. Her türlü taassuba, hurafelere, hatta din kitaplarında geçenlerine bile düşmandı. Yarattığı kişileri gece gündüz kendine şükrettiren, iradelerini zayıf yarattığı halde gösterdikleri en küçük zaafî ve en ağır cezalara çarptıran bir Tanrı anlayışı onun yalnız sevgiler ve iyiliklerle dolu kalbinin anlayacağı şey değildi. O yüzden ancak içinde yaşattığı şefkati sonsuz Tanrıya kul oluyor, nefes almak denilen büyük mutluluğu kendisine tattırdığı için onu seviyordu. Büsbütün inançsız olması zaten nasıl mümkün olabilirdi? Kendini o kadar küçük hissediyor, dayanacak, umacak bir vasinin ihtiyacını bütün benliğiyle duyuyordu."¹⁷⁰

169. Afşar Timuçin, "Z.Osman'ın Mutluluğu", Yeni Edebiyat, Şubat 1971, C.11/4, s.12.

170. Y.Nabi, "Aramızda Bir Ermiş Yaşadı", Varlık, nr.451, 1 Nisan 1957, s.4.

Yaşar Nabi'nin sözlerinin mübalağalı olduğu açıktır. Saba, şiirlerinde son derece samimi olan ve daima duyduğunu duyuran, içini döken bir şairdir. O şiirlerinde hep olanı, kendisini anlatmıştır. Taassuba, hurafeye karşı olabilir. Ancak bu davranışı onun dininin bütün olmayışına, inançlarının zayıf olduğuna delalet etmez. O Allah'a her yönden sonsuz bir şekilde bağlıdır:

↑ Rabbim, seni son defa ben selamlayacağım,
On iki şerefeli uzun minarelerden. »

mısralarını söyleyen şair, bilakis, yarattığı kişileri gece gündüz kendine şükrettiren Tanrıya inanıyor ve onu seviyordu.

Yaşar Nabi'nin dediği gibi eğer Saba, din kitaplarının anlattığından başka olan, bir Yaratan Tanrıya inansaydı, o zaman insanların kesin bir sonu ve yok oluşu olan ölümü kolayca kabul edebilirdi. Halbuki Saba ölümle kesin bir yok oluş fikrini hiç bir zaman aklına sığdıramamıştır. Onun için ölüm "Allah'ın merhametinin sonsuz diyarına" ulaşmak, ebedî bir âleme doğmaktır. İnsan için en büyük tesellinin ölüm ve Allah'ın lütfu olduğuna inanan Saba, şiirlerinde altmış defa dua eder gibi, "Tanrım, Rabbim, Ya Rab!" diye Allah'ın adını tekrarlar.

Hem zaten bir şairi değerlendirmek ve tanımak, onun hakkında yapılan dedi-koduları tekrarlamak değil, eserlerini incelemekle olur. Onun şiirlerini dikkatlice ve objektif olarak okuyup değerlendirecekler, Saba'nın tam inanmış bir Türk aydın ve şairi olduğunu görebileceklerdir.

II. ŞİİRLERİNİN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

a) Nazım Şekli

Genel olarak değerlendirildiğinde Saba'nın şiirleri şekilce klasiktir. İlk şiirinden son şiirine kadar onda bir şekil anarşisine rastlanmaz. Ancak son yıllarında yazdığı şiirlerinde önemsiz değişmelerle serbest söyleyişin örneklerine rastlanır.

Şairin yayınlanan ilk şiiri sonnet nazım şeklidir. 1940 yılında yazılan "Bilemiyorum" adlı şiire kadar Saba daha çok sonnet yazar. Sonnet'in yanı sıra, onun şiirlerinde görülen diğer nazım şekilleri dörtlükler, üçlükler ve ikiliklerden oluşan nazım şekilleridir. Saba'nın ilk şiirlerinin yayınlandığı 1927 yılında yazdığı şiirlerin ikisi (Sönen Gözler, Adak) sonnet, üçü (Şair ve Aczi, Kan, Bahar Sabahında) dörtlük, ikisi (Gece ve Köpekler, Mezarıcı) üçlüklerle yazılmıştır. İlk şiirinden son şiirine kadar şiirleri hep, sonnetlerden sonra, dörtlükler, üçlükler ve ikiliklerden veya onların 1940'tan sonra serbestçe dizilişlerinden oluşur. Daha ilk şiirinden itibaren şekilde görülen bu istikrarlı ve düzenli tutumunun değişmemesini şairin içinin de fazla istikrarlı oluşuyla izah edebiliriz.

Saba'nın ilk şiirlerinde daha çok Servet-i Fünuncuların ve ilk defa okuduğu Fransız şairlerinin etkisiyle sonnetler önemli yer tutar. Özellikle şiire Baudelaire ile başlayan Saba, giderek Régnier, Mallarmé ve Rimbaud'nun şiirlerindeki nazım şekillerinin etkisinde kalır. Bu yıllarda şair Servet-i Fünundan beri yakından tanıdığımız sonnet nazım

şekline ilgi gösterir ve ilk denemelerini de bu şekilde yapar. "Sebil ve Güvercinler(1943)" adlı kitabın "Kışa Girerken"¹⁷¹ başlıklı bölümündeki on şiirin onu da sonnet nazım şekliyledir. Bu şiirlerin hemen hepsi abba, abba, ccd, eed veya abba, abba, ccd, dee gibi kafiye dizilişleri ve mısra öbekleşmeleriyle klasik sonnet özelliği gösterir. 1928 yılında yazılan "Kışa Girerken" adlı şiirde bu denemelerin ortak özelliğini görmek mümkündür:

KIŞA GİREKEN

İndirin perdeleri, indirin perdeleri..
 Sonbahar ağaçlarda ağlarken yaprak yaprak,
 Hışıldayan bu altın yağmuruna dalarak,
 Dinleyin içerimde serinleyen kederi.

Çekin, önüme çekin şu yerdeki minderi
 Sükûn, beyaz bir gömlek gibi ürpersin bırak.
 Çın çın çınlarken uzak, çok uzak bir çingirak,
 Ah, indirin camlara bembeyaz perdeleri.

Sonbahar, ölen günle basamakta duruyor,
 Saniyeler kafese bir el gibi vuruyor,
 İsterse hemen yarın evim örtülsün karla.

Ferah veren bir rüzgâr olacak ızdırabım,
 Şimdiden kilitlendi her fırtınaya kapım,
 Senin belinde sarkan bir gümüş anahtarla.¹⁷²

Sonnetten sonra Saba'nın kullandığı şekiller dörtlüklerden oluşan yapılardır. Sebil ve Güvercinler'in "Göklerde Öten Kuşlar" adlı bölümündeki on bir şiirin tamamı da iki dörtlükten meydana gelmiştir. Örnek olarak "Gitmek" ve "Toprak" şiirlerini verebiliriz:

171. Saba, "Kışa Girerken", S.G., s.62.

172. Saba, a.g.e., s.63.

GİTMEK

Gitmek, bir yere gitmek.. Kalbim, artık bu gece
 Artık burdan ayrılmak, burdan ayrılmak gerek.
 Kalbin, seni çağırıyor bir meltem ince ince,
 Sana gel diyor kalbim, sallanarak her direk.
 Ah, deniz kızlarının, kalbim, duyuyor musun,
 Bu sonsuz ufuklardan gelen şarkılarını?
 Bir uzak sis içinde görür gibiyim, yorgun
 Mercan adalarının yeşil kıyılarını.¹⁷³

TOPRAK

İçindeyim günlerin, rengârenk mevsimlerin;
 Fakat ey ölüm seni hatırladığım zaman,
 Bana tekrar ediyor topraktaki bir yılan:
 Mezarlar kışın ılık, mezarlar yazın serin.
 Dinleyeceğim ben de sükûtunu, korkarak,
 Gececek üzerimden bitmez zaman, asırlar.
 Her sene biraz daha güzelleşecek bahar,
 İçime çekeceğim yeşil kokunu, toprak!¹⁷⁴

Şiirlerinde dörtlüklerle kurulan yapılara çokça yer veren Saba, dörtlük sayısında ve kafiye dizilişlerinde farklılıklar yapar. Bazen dörtlüklerin sayısı "İyi Sabah" ve "Yaz Öğlesi" adlı şiirlerde olduğu gibi bir tanedir.¹⁷⁵ Bazen bu şeklin "Gün" şiirinde bir dörtlük ve bir ikilikle kurulduğu da olur.¹⁷⁶ Dörtlük sayısının bire inmesi Ahmet Haşim'in son şiirlerini hatırlatır.

173. Saba, S.G., s.77.

174. a.g.e., s.79.

175. a.g.e., s.54.

176. a.g.e., s.58.

Dörtlük sayısında muhtevanın hacminin yoğunlaşmasının da etkisi vardır. Daha çok üç ve dörtlükten oluşan şiirlerin yanında zaman zaman da "İyilik"¹⁷⁷ şiirinde olduğu gibi beş ve dörtlük, "Nişanlılık" şiirinde olduğu gibi de yedi dörtlüğe ulaşan şiirler vardır.¹⁷⁸

Saba'nın şiirlerinde kullandığı bazı şekiller de üçlüklerden oluşmuşlardır. Üçlüklerden kurulu bu yapıların üçlük sayıları da şiirin muhtevasına göre azalır veya çoğalır. 1928'de yazılan "Uyku" adlı şiir altı üçlükten oluşmuştur.¹⁷⁹ Bazen üçlükler halinde kullanılan şeklin sonuna eklenen bir mısra ile şekil Terzarimaya tamamlanır. Özellikle 1928'de yazıp yayınladığı "Yarasalar"¹⁸⁰, "Benim Akşamlarım"¹⁸¹, "Kurbagalar"¹⁸², "Dağ Üstündeki Manastır"¹⁸³, "Promete"¹⁸⁴, "Yerin Dibi"¹⁸⁵, "Kargam"¹⁸⁶, "Şehrin Üstünde Yükselen Ay"¹⁸⁷ manzumeleri şairin terzarima şekline ait yaptığı denemelerinin önemli örnekleridir. Bunlardan birini o yıllarda Meş'ale dergisi grubu içinde yazan şairin denemelerini göstermesi için buraya alıyoruz:

BENİM AKŞAMLARIM

Bütün gün sokaklarda sürünen ızdırabım,
Artık, yorgun bir anne olur da akşamları;
Diz dize otururuz sürmelenince kapım.

177. G.Z., s.8.

178. a.g.e., s.85-86.

179. Servet-i Fünun, nr.1650-176, Şubat 1928, s.306.

180. a.d., nr.1651-177, 5 Nisan 1928, s.306.

181. Meş'ale, nr.2, 15 Temmuz 1928, s.14.

182. a.d., nr.3, 1 Ağustos 1928, s.2.

183. a.d., nr.4, 15 Ağustos 1928, s.2.

184. a.d., nr.5, 10 Eylül 1928, s.16.

185. a.d., nr.7, 1 T.evvel 1928, s.5.

186. a.d., nr.6. 15 Eylül 1928, s.7.

187. S.G., s.46.

Odamin, dışarıyı gözetleyen camları,
 Şiyah bir mürekkeple boyanır yavaş yavaş,
 Üstüne bir ay çizer bir Japon sanatkârı.

Ellerim buzlu suda, alnımda serin bir taş
 Aynalarda can verir mehtabdan bir kelime
 Sanki loş kuyulara süzülür bir damla yaş.

Vücudumu yatakta bekeleyen ecelime,
 Takatsiz adımlarım yaklaşır sinsî sinsî
 Şimdi, uzak bir başı araştıran elime

Hırılıyarak sürünür siyah bir pisi pisi!..

Gerek sonnet, gerek terzârima, gerekse dört-
 lüklerle yeni bir duyuş ve deyişe uygun şekil ara-
 yışı içinde görülen Saba, klasik yapılarla şiirini
 olgunlaştırmaya çalışır. Bu çalışma vezin, kafiye
 ve şekil tedirginliği ile hep aynı şekil disiplini
 içinde kalarak 1940 yılına kadar devam eder. Biçim
 ve öz(form ve fond) konusundaki titizliği şairin
 bütün şiirlerinde bir temel özellik halinde vardır.

Saba'nın şekilde gösterdiği bu istikrarlı tu-
 tum onu zamanının diğer şairlerinden ayıran en önem-
 li yanlarından biridir denebilir. Ayrıca şekilde gös-
 terdiği titizliği onun düzenli ve planlı yaşayışının
 bir yansıması olarak da düşünebiliriz.

Saba'nın şiirlerinin daha çok deyiş ve şekil
 yönündeki bu kalıplaşmış tutumu yakın arkadaşı Ca-
 hit Sıtkı tarafından tenkit edilir. Onun düzenli,
 planlı hayatına gıpta eden Cahit Sıtkı, şiirlerinin
 şeklindeki bu değişmez, istikrarlı tutumuna itiraz
 eder. Özellikle 1944'e kadar Ziya'ya yazdığı mektup-
 larda Cahit Sıtkı, hem Ziya'dan aldığı etkileri di-
 le getirir, hem de Ziya'nın şiirlerindeki söyleyiş
 ve şekil özellikleri üzerinde düzeltmeler teklif

eder. Şiire Galatasaray'da bereberce Beaudelaire'le başlayan bu iki dost şairin başlangıçta şekil konusunda tutumları da farklı değildir. Ancak zamanla Cahit Sıtkı daha serbest bir şekil anlayışına yönelir. Saba ise şekilde daha klasik kalır. Şekli ve söyleyişi daima makul ölçüler içinde kabul eden Ziya'nın bu tutumuna Cahit Sıtkı daha 1933 yılında yazdığı mektubunda itiraz eder: "Yalnız daima söylediğim gibi, bazen teferruata kaçırıyorsun ve bazen de sonnet'yi doldurmak için lüzumsuz ve tekerrür kabinden mısralar yazıyorsun. Zaten hep aynı şekil tarzında ısrar etmene de itiraz ettiğimi hatırlarsın."¹⁸⁸ Saba'nın şekilde, vezinde ve kafiyede gösterdiği ısrarı sarsmağa çalışan Cahit Sıtkı bu konuda, samimiyetlerine güvenerek Ziya'ya "Ziyacığım, şiirlerin aklına hep sone olarak mı geliyor senin? Neden hep sone yazıyorsun? Otomobilin olsa bile evine bir akşam da tramvayla veya yayan dönmek istemez misin?"¹⁸⁹ diyerek şaka yollu da olsa, onu klasik şekillerden ve ısrarlı tutumundan vazgeçirmek ister. Saba da 1940 yılından itibaren, soneyi bırakarak, önce seyrek, sonra daha sık olarak serbest nazım şekillerini denemeğe başlar ve klasik tavrını bozmadan yaptığı bu denemelerinde de oldukça başarılı olur. Ancak serbest şekil denemelerinin yanında yine şiirlerinde dörtlükler, üçlükler ve giderek ikiliklerden oluşan, mesnevi tarzında "düz kafiye" diyebileceğimiz nazım şekilleri yine ağırlığını korumaya devam eder.

Saba'nın 1940 sonrası serbest şekil denemelerinin ilk örnekleri "Bilemiyorum"¹⁹⁰, "Geçen Zaman"¹⁹¹

188. Ziya'ya Mektuplar, s.35.

189. a.g.e., s.35.

190. G.Z., s.7.

191. a.e., s.5-6.

"Beyaz Ev"¹⁹² gibi şiirlerdir. Hem kısa olduğu için, hem de uzunlu kısısalı mısralarıyla serbest şekil ve serbest söyleyişe örnek olabileceği için "Nasıl Anmazsın" adlı şiirini buraya alıyoruz:

NASIL ANMAZSIN

Nasıl anmazsın o çocukluk günlerini!
 Dalda bülbülü vardı, gökte beyaz bulutu.
 Annem vardı, babam vardı.
 Bahçemizde, ılık, uzayan günlerdi yaz.
 Bir beyaz âlemdi kış.
 Başkaydı güneşi, böyle değildi ayı.
 Artık istemiyorum yaşamayı!
 Bir gün ver baha Tanrım,
 Ta çocukluğumdan kalmış...¹⁹³

Yine şairin ustalık dönemi kitapları olan Geçen Zaman ve Nefes Almak'ta yoğun olarak kullandığı iki-amlıkliklerden oluşan, mesnevi tarzının ilk örneklerinden biri olan "Davetler" adlı şiirini buraya alıyoruz:

DAVETLER

Dönüp duran aylar eylül, kanun, haziran,
 Dar cephesinden kurtulamadığım zaman.
 Doğup batan günler...Hep uzayan ayrılık,
 Göğsümde yıllardır tutageldiğim çığlık..
 Ah, esir düştüğüm kıyıların ötesi,
 Sonsuz denizlerin ruha "Gel!" diyen sesi.
 Başıma sürünüp giden, kaçan bulutlar
 Uçsuz bucaksızlık,ufuklar, hep o ısrar..

 Her şeyin, her şeyin ötesi... Bitmez davet.
 Ey, ölülerimin yaşadığı memleket!..¹⁹⁴

192. G.Z., s.12-13.

193. a.e., s.23.

194. S.G., s.59.

Yine şairin üçlüklerle yazdığı son şiirlerle örnek olarak "Gün Gelir" adlı şiiri de, şairin şekilde klasik, istikrarlı tutumuna örnek olarak almayı uygun gördük:

GÜN GELİR

Gün gelir, hatırlamak bile bir acı olur.
Gençlik aşkı, sevinci, daha dünkü ümidi...
Yumruklanmış göğsünü bir boş yankı duyulur.
Gün gelir, en gür çeşmeler damla damla kurur.
Bakarsın, bir yazın ağaçlarında şimdi
Üç beş kuru yaprak çırpınır durur.¹⁹⁵

Şairin 1955'te yazdığı "Alışmak" adlı şiiri de ilk şiirlerinde bol bol denediği terzarıma yapısından vazgeçmediğini gösteren uygun bir örnek olduğu için onu da buraya alıyoruz:

ALIŞMAK

Her şeye alışmışım yaşamaktan yana,
Safaya, cefaya, ölene, doğana,
Kuş civıltısına, insan hıçkırığına.
Alışmış kimimiz yalınayak yürümeye,
Kimimiz kuru ekmeğe;
Göğüs germeye, sabretmeye,
Alışmışız yaşayıp gitmeye...¹⁹⁶

Uzunlu, kısalı, kırık mısralardan oluşan ve ustalık dönemi serbest şekilde söyleyişe de "Kabul" adlı şiiri örnek olarak gösterilebilir:

195. N.A., s.40.

196. a.e., s.59.

KABUL

Yaşamak için dünyaya gelmişim, kabul.
 Kabul, ellerimin beyazı, gözlerimin rengi,
 Kadın erkek, evli bekâr, dul,
 Toprak üstünde yürümek: kabul
 Toprak altında gürümek: kabul
 Yaşamak, her çeşidinden...Kem yüz, acı dil,
 Aç, sefil.
 İnsanlara köle,
 Allah'a kul.
 Ey, kıtalar, denizler, gökkubbe dolusu:
 -Kabul, kabul, kabul!..¹⁹⁷

Saba'nın ustalık döneminde en çok tercih ettiği nazım birimlerinden biri de ikiliklerdir. "Çocuklar Bakıyorlar", "Herkes Bir Türü", "Omuz Omuza", "Eller, İnsan" adlı şiirler ikiliklerle meydana getirilen şekillerin en belirgin örnekleridir. "Düz kafiye" diyebileceğimiz, mesneviyi andıran bu yapılar diğer şiirlere göre daha uzun sayılabilecek şiirlerdir. Şairin geleneksel mesnevi düzeninin kolaylığını tercih etmesinin sebebi de bu şiirlerin muhtevasının uzun oluşu olabilir.

Sonuç olarak Saba, klasik olma özelliğini bütün şiirlerinin şekil yapılarında göstermiştir, denebilir. Dörtlük, üçlük, ikilikler ve düz,sarma,çapraz kafiyelerle kurduğu şekillerin hepsinde bir şekil disiplini ve tedirginliği taşımıştır.

b) Vezin

Saba'nın ilk şiir denemelerini yaptığı yıllar hece vezninin şiirde vezin olarak tamamen hakim olmaya başladığı yıllardır. Aruz yavaş yavaş unutulurken, özellikle Türkçülük akımının da etkisiyle hece vezni de giderek yaygınlaşır. İlk denemelerinden sonra Yedi Meşale topluluğu içinde şiire başlayan Saba, bu organize çalışma içinde hece ile şiirler yazar.

Saba ilk şiirinden itibaren vezinde büyük titizlik gösterir. Şairin özellikle benimsediği hecenin 7 + 7 kalıbıdır. İlk şiiri "Sönen Gözler"de bu kalıbı kullanır:

Geceydi enginlerde...derin, siyahtı gökler..
Karanlıklar içinden yıldızlar, birer birer
Uzaklaşan gözlerin yerlerinde güldüler;
Onlar gibi sessizce kalblere gömüldüler.¹⁹⁸

Bu ilk şiirinde olduğu gibi hemen bütün sonnetler ve dörtlüklerde kullandığı hece kalıbı 7 + 7 'dir. Şairin dörtlüklerle yazdığı ilk şiirinde de aynı hece kalıbını görürüz:

BAHAR SABAHINDA

Yıldızlı sabahlarda gözler dalgın titreşti,
Kuytu yamaçta sesler şen bir besteye eşti.
Ufuklarda buğulu buzlardan taştı alı
Güneş ıslak yollara serdi nurdan bir hali.¹⁹⁹

İlk şiirlerinden itibaren ölçüye titizlik gös-

198. S.Fünun, nr.1586-112, Ocak 1927, s.123.

199. a.d., nr.1605-131, 19 Mayıs 1927, s.10.

teren şair, bu tutumuna uzun müddet devam eder. 1927'den 1940 yılına kadar yazdığı şiirlerde şairin değişmez ölçüsü 7 + 7 kalıbıdır. Sözgelisi 1927 ve 1928 yıllarında yazılan -Kan, Mezarıcı, Şair ve Aczi, Gece ve Köpekler, Adak, Ninni, Boğulan Çocuklar, Benim Akşamlarım, Kurbağalar, Dağ Üstündeki Manastır, Yerin Dibi, Şehir Üstünde Yükselen Ay, Kışa Girerken- manzumelerin hepsi aynı kalıpladır. Bu tutum şairde bir takti' düşkünlüğü şekline girer. Hatta arkadaşı Cahit Sıtkı, onun bu tutumunu bir "7+7 ve takti taassubu olarak" görür. Bu taassubunun Ziya'nın "şiirinin bütün lezzetini berbad ettiğine" inanır.²⁰⁰

Saba'nın vezinde ve şekilde gösterdiği bu istikrarlı tutumu Cahit Sıtkı şairin kendinden çıkamamasına, şiirde de, hayatta olduğu gibi kurallara ve disipline uygun titiz insan olmasına bağlar: "Ah Ziyacığım, çok şairliğin seni şekil aksaklıklarına düşürüyor. Ne olur biraz kendinden çıksan, vezin değiştirsen, takdim ve tehirilere başvurmasan, icabederse kafiye de kapı dışarı etsen."²⁰¹ Fakat Saba her şeyi silip süpürüp kapı dışarı etmek yerine, hassasiyetle saklayan biridir. Cahit Sıtkı'nın itirazlarına, başlangıçta pek aldırılmaz. Ancak hece sayısında kalıplarda ve duraklarda zaman zaman değişiklikler yapar. 1940'ta yazdığı "Bilemiyorum" adlı şiire kadar Saba, vezin konusunda hiç bir esneklik göstermez. 1940'a kadar yazdığı, 7+7 kalıbından farklı hece kalıplarına yer verdiği şiirlerine en iyi örnek "Çocukluğum" adlı şiiridir. 4+4 kalıbına örnek teşkil eden bu şiirin bir dördünlüğünü aşağıya alıyoruz:

200. Ziya'ya Mektuplar, s.50.

201. a.e., a.y.

Çocukluğum, çocukluğum...
 Uzakta kalan bahçeler
 O sabahlar, o geceler,
 Gelmez günler çocukluğum.²⁰²

Bu dördlükte görüldüğü gibi şair, şiirin ikinci mısraında, hece sayısı aynı olmasına rağmen 5+3'lük bir durak ölçüsüne yer vererek bir değişiklik yapmıştır. Yine aynı şekilde hece sayısında değişikliği 1940'ta yazdığı "Baharı Beklerken" Yazılmış Şiir" adlı manzumenin son dördlüğünde görebiliriz:

Bu bahar güleceğiz en içten bir sevinçle,
 Bir melek ordan bize uzatacak elini
 -Beni bırakma kalbim, kalbim, sen bana söyle
 Ümitlerin en güzelini!...²⁰³

Görüldüğü gibi şair son dördlükte hece sayısına dikkat etmemiş, diline geldiği gibi söylemiştir. Böylece de Cahit Sıtkı'nın yazdığı gibi "asıl söylemek istediği şeyi, kullandığı dilin imkanları dahilinde en mükemmel söyleme yolunu seçmiş" görünür. Cahit Sıtkı'nın da Saba'dan istediği budur. Çünkü mükemmeliyet "ne aruzun, ne hecenin ve ne de serbest veznin inhisarı altına aldığı nesnedir."²⁰⁴

Hece veznindeki ısrarlı tutumundan vazgeçmesi Saba'nın önce duraksız hece vezniyle denemeler yapmakla başlar. "İyi Sabah" ve "Kanat" adlı manzumeler duraksız hece vezni tecrübelerinin ürünleridir:

202. G.Z., s.15.

203. a.e., s.10.

204. Ziya'ya Mektuplar, s.50.

KANAT

Ey bulutları uçuşan gök,
 Kokusunu duyduğum bahar,
 Ey gözlerden saklı tabiat.
 Baklemek neye yarar? - Rüzgâr,
 Mesafeleri içime dök!
 Gideyim barak beni hayat,
 Gideyim...Tren, gemi, kanat...²⁰⁵

Cevdet Kudret'in "telgraf gibi şiir" dediği bu manzume görüldüğü gibi şairin şekil ve vezinde serbestliğe doğru gidişinin gösteren örneklerdendir.

Ancak Saba, zaman zaman böyle denemeler yapsa da, birdenbire hece denkliğinden vazgeçemez. Yine duraksız hece ile yazdığı şiirlerden biri olan "Geç Kaldık" adlı şiirinde hece denkliği yüzünden "Geç kaldık, Yarabbi geç kaldık" diye yazınca, bu şiiri çok poétique tad veren bir şiir olarak gören Cahit Sıtkı'nın itirazına uğrar. Bu şiiri çok beğenen Cahit, hece denkliği zarureti yüzünden "Yarabbi" şeklinde yazılan kelimenin "Yarab" şeklinde değiştirilmesinin uygun olacağını söyler:

Koşup sana hesap vermeye
 Geç kaldık, Yarabbi geç kaldık.

"Yalnız Yarabbi yerine Yarab deseydin daha iyi, daha tabii olurdu gibi geliyor bana. Dalgın bir anında, hece meselesini aklına getirmeden, bu beyti oku, göreceksin, farkında olmadan Yarab diyeceksin."²⁰⁶ Şiirlerin yayınlandıktan sonra da düzeltilebileceği telkinini yapan Cahit Sıtkı'ya inanan Saba da "Geçen

205. G.Z., s.48.

206. Ziya'ya Mektuplar, s.60.

Zaman"da bu kelimeyi "Yarab" olarak değiştirir. By-
lece şiirin veznindeki ısrarlı titizliğini, şekilde
ve kafiye de direnmesine rağmen, ihmal etmiştir.

Saba, bilhassa son şiirlerinde vezin konusunda
gereken gevşeme ve serbestliğe ulaşmıştır. Ona bu
konuda etki eden Cahit Sıtkı da şairin bu tutumuna
Çok sevinmiştir. "Bilemiyorum" adlı şiir üzerine
12.1.1941'de yazdığı mektubunda Cahit Sıtkı şunları
söyler: "Gelelim şiirine; evvela, cesaretini can u
gönülden alkışladığımı söyleyeyim. İçinde çok güzel
yerler var:

Her gün yediğim ekmek, susayıp içtiğim su,
Kolundan tutup gitmek istediğim kadın.

şiirin akışı da güzelce. Yalnız "Rabbim"ler çok...
Kendi kendini biraz daha engager etsen, harikulâde
bir şiir olacak...Serbest şiirler bahara ve yaza
mahsustur."²⁰⁷ Saba da baharda yazdığı adı geçen çi-
iriyle hece vezninde gereken serbestliğe ulaşmış g-
rnr:

Son şiir kitabı Nefes Almak'ta şeklin ve kafi-
yenin disiplinine sadık kalmasına karşılık Saba, ve-
zin konusunda aynı titizlikten vazgeçmiş görünür.
Ancak bir örnek olması bakımından şekil, yapı tedir-
ginliğine rağmen hece sayısı konusunda serbestliğe
uygun olmak üzere şairin son şiirlerinden "lenlerle
Kalanlar" adlı şiirini buraya alıyoruz:

ÖLENLERLE KALANLAR

Biliyorum, ller, biliyorum...

Daha gentiniz: Yaşamaya doymadan,

207. Ziya'ya Mektuplar, s.73.

Kiminiz pembe yüzlü, kiminiz şişman.
 Ömrünün baharında taze,
 İkinciye yetişen cenaze.
 Biliyorum, ölüler, biliyorum...
 Çürüyüp gitmiş kiminiz.
 Kiminizin, kalanlardan uzakta,
 İlk gecesi toprakta.²⁰⁸

Ne var ki Saba vezne ait titizliğinden vazgeçmeye karar vermiş olsa bile onu uygulamakta zorluk çeker. Vezinli ile vezinsiz arasında, şiirde görüldüğü gibi, kararsız ve başarısız olur. Ziya'nın bu şiirindeki kararsızlığına da kızan Cahit Sıtkı ona "şiiri daha kuvvetli söylemek lâzım. Vezinlilik, vezinsizlik, kafiyeleşiklik, kafiyesizlik arasında müteReddit görünüyorsun. Bu da şiirin ses birliğini ihlâl ediyor. Zaten her zaman tamamladığımızı zannettiğimiz şiir aslında tamamlanmamıştır."²⁰⁹ diye yazar. Saba vezinde ne kadar serbest davranmaya gayret etmişse de, bu konuda sürekli bir başarı sağlayamamış, görüldüğü gibi, Cahit Sıtkı'yı da memnün edememiştir.

c) Kafiye

Saba bütün şiirlerinde kafiyeleşikliği hiç ihmâl etmemiştir. Şekil ve vezinde zaman zaman olsa bile, farklılıklar olmasına rağmen, şiirlerinde tek değişmeyen özellik kafiyeleşikliktir. Onun kafiyeleşikliğine karşı ilgisi Galatasaray'ın ilk yıllarında, daha pek küçük yaşlarda başlar. Galatasaray'ın ilk sınıflarında

208. N.A., s.39.

209. Ziya'ya Mektuplar, s.94.

şiire cesaret edemez, mensur şiirler yazar. "Mektebin mor mürekkebiyle yazılmış ilk nesirleri yavaş yavaş farkında olmadan kafiyele olur, bol bol "seci" yapar. Nesirlerinde seciler, kafiyeler yapmak kendiliğinden olan bir şey gibidir. Ama, çok istediği halde şiir yazamaz." Daha şiir yazmaya başlamadan kafiyeyle özel ilgi duyan Saba, ilk şiirlerinden son şiirlerine kadar kafiyeyle, bu ilk göz ağrısını, bırakmaz.²¹⁰

Ziya Osman ve Cahit Sıtkı şiirde sese çok önem verirler. Hatta Cahit'e göre "şairin mükellefiyeti ve şerefi sesle başlar, sesle biter. Şair okuyucusuna duyurmak istediğini ses halinde duyurmakla mükelleftir."²¹¹ Ancak Cahit Sıtkı şiirde yalnız ses, deyiş taklidini kabul ederken, Saba işi daha geniş tutarak, pekâlâ, mana taklidi de olabileceğinde ısrar eder." Bu yüzden Saba, şiirinde bir ses benzerliği kurma, ses benzerliği yoluyla ahenk sağlamaya önem verir.²¹²

Saba ilk şiirlerinden itibaren kullandığı kafiye çeşitleriyle büyük ses iniş çıkışları elde etmek yeri- ne, söylemek istediğini hem daha kolay söylemek, hem de söylenen şeyin anlamının tam olarak anlaşılmasını sağlamak istemiştir. Hemen bütün şiirlerinde kafiye Ziya Osman için manayı kavratır bir elemandır.

Çözülen bir demetten indiler birer birer,
Bırak, yorgun başları bu taşlarda uyusun.
Tutuşmuş ruhlarına bir damla gözyaşı sun.
Bir sebile döküldü bembeyaz güvercinler.(1928)

SG

210. Saba, Edebiyatçılarımız Konuşuyor, İst.1976, s.67.

211. Ziya'ya Mektuplar, s.133.

212. a.g.e., s.38.

İndirin perdeleri, indirin perdeleri...
 Sonbahar ağaçlarda ağlarken yaprak, yaprak.
 Hışıldayan bu altın yağmuruna dalarak,
 Dinleyin içerimde serinleyen kederi.

"Kışa Girerken", (1928)

Hayat! Ömrüm boyunca bana sunduğun keder.
 Mektep karyolasında sessiz ağlayan çocuk,
 Biteviye yağmurlu geçip giden o günler,
 Akşamlarla içimi dolduran o mahzunluk.

"Hayat Ömrüm Boyunca" (1939).

Yemyeşil kırlarına dalıp gittiğim resim.
 Ağaçların gölgesi, yol boyu akan dere...
 Bilmiyorum bu kırlar, şu uzak dağlar nere,
 Hangi yıl, hangi diyarda hangi mevsim?

"Büyülü Resim" (1946)

Bakıyorlar her akşam elimize,
 Bir şey sormak ister gibi hepimize.

Benizleri sapsarı, hasta.
 Çocuklar bedbaht bu yaşta.

"Çocuklar Bakıyorlar" (1948)

Bakar bakar düşünürüm yüzlerinize,
 Kırış kırış alnınıza, alın terinize...
 Dökülür ayagından çarık, sırtından elbise,
 Bir Allah'ın garibi, fakir kimse.

"Omuz Omuza" (1953)

Saba'nın değişik tarihlerde yazdığı şiirlerden rasgele aldığımız parçalarda görülen tam ve zengin ka-fiye örnekleri şiirde ritim vücuda getirirken hem söy-

leyiş kolaylığı, hem de anlamın tam olarak kavranmasını sağlar.

Saba söylediği şeye çok önem verir. Şiirlerinde kafiye ses benzerliği yoluyla ahenk sağlamak, hem de söylediklerinin kolay akılda kalmasını ve anlaşılmasını kolaylaştırmak için bir denge unsurudur. denilebilir. Mısraların öbekleşmesi ve kafiyelerin dizilişi nasıl olursa olsun hiç ihmâl edilmeyen kafiye de çoğu zaman sesle, ahenkle mana birbirine kaynaşır:

Bu rüzgâr her vakit böyle esmeyecek.
Gökte bulut, suda yelken, dalda çiçek.
Birgün, birgün var ki, gündün güne gerçek,
Çatır çatır servi, çıtır çıtır böcek.
-Çek ciğerlerine, bir nefes daha çek,
Bu rüzgâr her vakit böyle esmeyecek.

"Bu Rüzgâr", (1952)

Sizler için her şeye sırt çevirmem,
Şu evim, işim, şu fakirliğim,
Yok bileklerimde altın bileziğim,
Ben para kazanmasını bilmem,
Yalnız parmaklarımda bir kalem,
Umutlu, umutsuz, kara haber, müjde,
İnilti, çığlık, ne dersin de,
Yavaş yavaş, azar azar
Gücümün yettiği, dilimin döndüğü kadar,
Sizler için, ettiğim bütün lâflar...

"Sizler İçin"

III. HİKÂYELERİ

Saba, ilk edebî denemelerine nesirler, mensur şiirler yazarak başlar. İçten içe ,gelecekte bir şair olmak isteyen Saba'nın bu nesirleri kendiliğinden kafiyeli olur. Annesinin ölümüyle ve annesinin mezarını ziyaretleriyle ilgili olan bu nesir örneklerini topladığı defteri daha sonra yakar. Ancak zamanla şiire yönelen Saba'nın nesre olan ilgisi uzaktan da olsa devam eder. Ona göre "Nesir ve şiir bir tercih meselesi, daha ziyade bir yaş meselesidir. Gençliklerinde şiiri sevenler yaşları ilerledikçe nesri tercih ederler, muhakkak ki şiirde muvaffak oldukları kadar nesirde de muvaffak olurlar."¹

Saba, sanat hayatının birinci dönemi dediğimiz 1944'e kadar nesir yazacak zaman bulamaz. Çünkü nesir yazmak bir vakit seçme ve masabaşı mesaisi gerektirir. Saba ise hayatının bu ilk döneminde masabaşı mesaisine zaman bulamaz. Hem zaten öyle çalışma odası ve başında mesai yapacak masası da yoktur.² İkinci evliliğinden sonra, hayatının ikinci devresinde Saba hem nesir yazmaya zaman bulur, hem de nesire yönelmek için yaşının olgunlaştığını düşünür ve nesri tercih eder.³ Yazar Saba, hayatının bu ikinci devresinde hem nesirler yazmak, hem bir roman meydana getirmek, hem de şiirlerinde söyleyip anlatamadıklarını daha ayrıntılı ve tatminkâr bir şekilde ifade etmek düşünce ve gayreti içindedir.

1. Sehap Nafiz, "Genç Nesil İle Başbaşa; Z. Osman'ın Fikirleri", S. Fünun, nr.1862-177, 22 Nisan 1957, s.331.
2. B.S.Kunt, "Z.O.Saba ve Bir Ankete Cevabı", Varlık, nr.449, 1 Mart 1957, s.5.
3. F.Onger, Varlık, nr.749, 1 Şubat 1970.

Ayrıca Saba'nın nesre yönelmesini sağlayan biraz da dostu ve "kardeşim" dediği Cahit Sıtkı'dır. Cahit Sıtkı 1942'de Ilıca'dan yazdığı 32.mektubunda "ilerde, belki de bir kaç sene sonra, Abdülhak Şinasi'nin "Boğaziçi Mektupları" ayarında nefis bir yazı silsilesine başlayabilecek yegâne şairimizsin.. Daha şimdiden Varlık sayfelerinde bu yazıları okur gibi oluyorum." diyerek Saba'yı cesaretlendirir.⁴ Gerçekten de Saba 1944 yılında önce "Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi" adlı hikayesini, arkasından da "Değişen İstanbul" adlı nesir denemesini yayınlar. Böylece nesir denemelerine de başlayan şair, hayatının bu ikinci devresinde şiirlerle nesirler ve hikâyeleri de birlikte yürütür. Bu şiir ve nesir denemeleri ölünceye kadar devam eder. Şair hayatta iken Sebül ve Güvercinler, Geçen Zaman adlı şiir kitaplarıyla "Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi(1952)" adlı hikaye kitabını da yayınlar. Yine nesir ve hikayelerini bir araya toplayarak "Değişen İstanbul" adıyla bir roman meydana getirmeyi düşünen Saba'nın bu arzusu öldükten sonra yerine getirilir ve şairin bütün nesirleri aynı adla yayınlanır(1959).

Çalışmamızın bu bölümünde yazarın adı geçen iki kitabında toplanmış onbeş hikayesi ve kitaplarına alınmamış "Limanda", "Değişen İstanbul" adlı nesirleri incelenecektir.

Hikayelerin incelenmesinde de şiirlerini incelemede takip ettiğimiz metodu esas alarak onları muhteva ve şekil yönünden inceleyeceğiz. Bu incelemeyi yaparken yazarın hikâyelerde "hemen hemen sadece kendi hayatından, evinden, mahallesinden bahsettiği, başka evlere girmediği, memleket gezememiş,

4. Ziya'ya Mektuplar,s.143.

başka hayatlar tanıyamamış olduğu" itirafını da göz önünde bulunduracağız. Yine yazarın hatıralarını tesbit ettiğini, kendini anlattığını, kendini anlatıp içini dökerek kendine benzeyen, gelecekte de benzeyecekler olacağını düşündüğünü, kendinden hareketle bütün insanlıkla ilgili gerçekliği tesbit etme amacıyla bulunduğunu daima dikkate alacağız.⁵ Böylece bir sanat eserinin, bir edebî metnin yapı ve muhteva olmak üzere bir bütünlük arzettiği gerçeğini hiç unutmadan yazarın hikayelerini, kendilerine has orijinal bütünlüklerini ortaya koyacak tarzda incelemiş olacağız.

1 - YAPI OLARAK HİKAYELER

Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi ve Değişen İstanbul'da onbeş, kitaplara alınmamış iki olmak üzere Saba'nın onyedisi nesir denemesi vardır. Bir konuşmasında bunlardan "nesir ve hikayemsi yazılar" diye söz eder. Ayrıca aynı konuşmasında bu denemelerine neden hikaye diyemediğini de şöyle izah eder: "Hikaye yazmanın zorluğunu, hele benim gibi memleket, insan tanıyamamışlar için imkansızlığını bildiğimden, yazdıklarına hikaye demeğe bir türlü dilim varmıyor; yalnız "Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi"ni okumak zahmetine katlanacaklardan ricam, yadırgayacakları parçaları da bir ömrün hikaye olmamış, ama yine de birer hikayesi saymalarıdır."⁶

5. M.Baydar, Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar, s.168.

6. Edebiyatçılarımız Konuşuyor, İst.1976, s.71-72.

Yazarının hikayemsi yazılar dediği bu kalem denemelerini inceleyenler, "hikaye ve romanda ayrıbir tür olan, çoğu kez bize anılarımızı ya da yazarın anılarını onunla birlikte yaşatan "anı hikayesi" örnekleri⁷, "hatıra hikayeler"⁸, "nev'i yazılmamış, ama hikaye kitabından çok hatıra defteri"⁹, "vak'asız, ilk bakışta bir düziye gibi görünen yazılar"¹⁰, "Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi ve Değişen İstanbul" adlı anı öyküleri"¹¹ gibi tarif ve tesbitlerle belirtirler.

Yazarın bu nesir denemelerine genel olarak verilen ad hikayedir. Ancak bu eserler bilinen klasik hikaye yapılarına tam olarak uymazlar. Bu yapılardan çeşitli yönleriyle farklıdırlar. Bu hikayelerin konusunu yazarın kendisi ve yaşadığı çevre oluşturmuştur. Hikayelerinde kendi adını kullanmaktan sakınmaz. Kendisini ve çevresini eksen almasından dolayı bu yazılara hikaye gözüyle bakılmamış ve onlar birer hatıra olarak değerlendirilmiştir.

"Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi"ne göre "Değişen İstanbul" daha çok hatıra seviyesindedir. Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi'ndeki "Bıraktığım İstanbul" dışındaki kalem tecrübeleri hikaye modeline daha yakındır. "Bıraktığım İstanbul" Değişen İstanbul'daki hatıralar kadrosuna daha uygundur.

Esasen "Değişen İstanbul"daki yazıların hepsi iyice ferdilemiş, yaşanılan zamanı ve mekanı eksik-

-
7. O.Önertoy, "Z.O.Saba'nın Küçük Hikayeleri", DTCF Türkoloji Der. C.8, Ank.1979, s.79-86.
 8. A.Hüsküllüoğlu, "Saba'nın Bir Hikayesi", Varlık, nr.409, Ağustos 1954, s.28.
 9. Ş.Yalçındağ, "Z.Osman ve Çocukluk Hasreti", Varlık, nr.382, 1 Mayıs 1952, s.17.
 10. S.N.Özerdim, "İki Kitap", Varlık, nr.381, 1 Nisan 1952, s.21.
 11. K.Özmen, "Bir Mutluluk Serüveni ve Z.O.Saba", FDE, Yazın ve Dil Araş.Der. Kış 1979, s.125;
"Z.O.Saba'da Geçmiş Zaman ve Nefes Almak", H.Ü. Sos.ve İd.Bil.Fak.Beşeri Bil.Der. Özel Sayı, Ank. 1980, s.29.

siz tesbit etme merakı ve gayretiyle, ayrıntılı ve tekrarlarla yazılmıştır. Bu kalem denemeleri Saba'nın yapmak istediği "Değişen İstanbul" adlı romanına ait alt çalışmalardır. Onun amacı yaşadığı dönemi ve hayatını "Değişen İstanbul" adlı bir romanla tesbit etmektir.

Bütün nesirler zaman sırasıyla çocukluktan itibaren Saba'nın hayatının, zamanını ve mekanını tesbit ederler. Yazılış tarihleri farklı olan bu yazılardan "Ev, Misafirlikler, Bir Kurban Bayramı Hikayesi, Yaz Gezintileri, Kış Gezintileri, Okumak" yazarın çocukluk yıllarını; "O Sınıf, O Sokak, Okumak" gençlik ve öğrencilik çağını; "O Banka, Bıraktığım İstanbul" çalışma hayatını; "Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi, Babamın Elbisesi" 1941 yıllarındaki babasının ölümünü; ikinci dünya savaşı yıllarındaki psikolojisini; "Ev, O Mahalle, Bebek" yaşadığı mutlu aile ortamını konu alan hikâyelerdir. Bütün bu yazılarda aslolan yazarın kendi hayatı, yaşadığı zamanlar ve mekanlardır.

Asıl konuları yazarının hayatı olmaları itibarıyla yazarı bu nesirlere "hikayemsi yazılar" demiştir. Gerçekten bu yazılardan hemen hepsinde hikayenin temel unsurlarıyla ilgili bazı yanlar mevcuttur. Fakat bunlardan bilinen hikaye yapısına en uygun olanlar "Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi, Babamın Elbisesi, Neveser, Bir Kurban Bayramı Hikayesi, O Sokak" adını taşıyanlardır. Diğerleri daha çok hatıra, hatta zaman zaman da biyografi özelliği gösteren yazılardır. Ancak yine de bu yazılar hikaye türünden tamamen uzak sayılamayacak bir durumdadır. Çünkü bu yazılarda hikaye türünün bazı özelliklerini görebiliriz. Ancak bu unsurların bazıları en aza indirilmiş, hatta yok denecek kadar az bir çizgi şeklindedir.

siz tesbit etme merakı ve gayretiyle, ayrıntılı ve tekrarlarla yazılmıştır. Bu kalem denemeleri Saba'nın yapmak istediği "Değişen İstanbul" adlı romanına ait alt çalışmalardır. Onun amacı yaşadığı dönemi ve hayatını "Değişen İstanbul" adlı bir romanla tesbit etmektir.

Bütün nesirler zaman sırasıyla çocukluktan itibaren Saba'nın hayatının, zamanını ve mekanını tesbit ederler. Yazılış tarihleri farklı olan bu yazılardan "Ev, Misafirlikler, Bir Kurban Bayramı Hikayesi, Yaz Gezintileri, Kış Gezintileri, Okumak" yazarın çocukluk yıllarını; "O Sınıf, O Sokak, Okumak" gençlik ve öğrencilik çağını; "O Banka, Bıraktığım İstanbul" çalışma hayatını; "Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi, Babamın Elbisesi" 1941 yıllarındaki babasının ölümünü; ikinci dünya savaşı yıllarındaki psikolojisini; "Ev, O Mahalle, Bebek" yaşadığı mutlu aile ortamını konu alan hikâyelerdir. Bütün bu yazılarda aslolan yazarın kendi hayatı, yaşadığı zamanlar ve mekanlardır.

Asıl konuları yazarının hayatı olmaları itibarıyla yazarı bu nesirlere "hikayemsi yazılar" demiştir. Gerçekten bu yazılardan hemen hepsinde hikayenin temel unsurlarıyla ilgili bazı yanlar mevcuttur. Fakat bunlardan bilinen hikaye yapısına en uygun olanlar "Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi, Babamın Elbisesi, Neveser, Bir Kurban Bayramı Hikayesi, O Sokak" adını taşıyanlardır. Diğerleri daha çok hatıra, hatta zaman zaman da biyografi özelliği gösteren yazılardır. Ancak yine de bu yazılar hikaye türünden tamamen uzak sayılamayacak bir durumdadır. Çünkü bu yazılarda hikaye türünün bazı özelliklerini görebiliriz. Ancak bu unsurların bazıları en aza indirilmiş, hatta yok denecek kadar az bir çizgi şeklindedir.

a) Anlatıcı ve Bakış Açısı

Yazarın çocukluktan itibaren yaşadığı hayatın mekan ve zamanını anlatan bu yazıların anlatıcısı yazarın bizzat kendisidir. Anlatıcıyla anlatılan aynı kişidir. Hikayelerde yer alan her şey okuyucuya bu kişinin bakış açısından sunulur. Bütün anlatılan zamanlar ve mekanlar o mekanlarda ve zamanlarda yaşamış, onları hiç unutmamış ayrıntılarıyla anlatan bir ergin anlatıcı tarafından sunulur. Ancak anlatıcı zaman zaman bir çocuk bakış açısıyla, zaman zaman da çocukluğunu, geçmiş zamanda bırakmış bir ergin anlatıcı bakış açısıyla çıkar karşımıza. Ayrıca anlatıcı ve onun bakış açısı hikayelerin anlattığı döneme göre de değişiklik gösterir. Sözgelimi yazar "Ev" adlı hikayesinde çocukluğunu hatırlayan ergin bir anlatıcıdır: "Ön bahçenin parmaklık kapısını itip çimento yolda ilk bir kaç adımı attıktan sonra, yaylı kapının arkamdan hep o "şırak"la kapanışını, çimentoya süs diye çizilmiş çizgileri tanır gibi olurken mi duyacağım" veya "Artık o kadar gerimdeki yıllardan hangi yıl, hangi mevsim, hangi gün geri dönebilecek de beni o deniz kıyısındaki evin kapısına böyle bırakacak?"

Geçmiş, hatıraları kapsayan yazılarda genel olarak anlatıcı hep ergin kişidir. Kendi çocukluk veya gençlik yıllarını anlatan bu anlatıcıda fark edilen daha çok duygusal bir anlatıcı tavrıdır: "Ah, yalnız, o hevesler, gayeler, ümitler beşiği sıralar üzerine kapanıp biz artık koca bebekler, hüngür hüngür ağlayacağımızı bilsek!"¹²

Hikaye yapısına uygun olan yazılardaki anlatı-

12. "0 Sınıf", D.İ., s.67.

cı da, anlatanı da "ben" olan birinci kişidir. Anlatılanlar da o kişinin bakışıyla sergilenir: "O akşam işimden erken çıkabilmişim. Şöyle Beyoğlu'na kadar uzanayım, dedim. Köprüden, saatlerdir pis hava ile dolmuş ciğerlerimin teneffüs hakkını vererek, Halici ve Boğaziçini selamlayarak geçtim."¹³ Yine "Babamın Elbisesi" adlı hikayede de aynı bakış açısı ve anlatıcı vardır: "Babamın son giydiği elbiseydi. Onu, her akşam soyduğu odada, son saatlerini yaşamakta olduğundan hareketsiz, belki de ertesi gün yapacağı işleri tasarlayarak üzerinden son defa çıkarmış, orada duran iskemlenin üzerine geçirmiş, bizlerle biraz dereden tepeden konuşup, her zamanki gibi yemeğini de yedikten sonra geliveren ani bir kalp kriziyle yirmi dakika içinde ölüp gitti."¹⁴

Bu yazma tecrübelerinde anlatıcı ve onun bakış açısı hep aynıdır. Anlatıcının anlattıkları da hep onun bildiği, yaşadığı zaman ve devirden aldığı unsurlardır: Yazar zamanla değişip, bozulup yok olan yaşadığı zaman ve devre ait unsurları gözler önünde tecessüm ettirmekten büyük bir haz duyar. Zaten yazarın temel amacı da yaşadığına, yaşadığı zamanlara ve mekanlara dair kalıcı izler bırakmaktır. Bu itibarla onun nesir denemelerini, yaratıcı faaliyeti, beşik-mezar trajedisini -en yoğun bir şekilde duyarak- yaşamaya mahkum insanın dış dünyayı kendine göre yeniden şekillendirmesi yerine, değişen, bozulan dış dünyaya karşı, değişmeden kalmasını istediği kendi zamanlarının dünyasını koruma ve tesbit etme tezahürü olarak düşünmek mümkündür.¹⁵ Kendi

13. "Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi", M.I.F., s.1.

14. "Babamın Elbisesi", M.I.F., s.9.

15. Ş.Aktaş, Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş, Ank.1984, s.33.

zamanlarının peşinde olan bir yazarın anlatıcısının birinci tekil kişi olması ve anlatılanların da bu kişinin bakış açısından yansması çok mantıklıdır.

Saba yalnızca "Bebek" adlı hikayesinde anlatıcı ve bakış açısı tavrını değiştirir. Bu hikayede anlatıcı müşahit bakış tavrı içindedir: "Bebegin annesi, daha bir kaç yıl evveline kadar bir lise öğrencisiydi...Nihayet o, ne olacağı bilinmeyen gün geldi. Doğumevinde anneyi ayrı bir yere aldılar, babaya bir bekleme odasında yer gösterdiler. Şimdiye kadar bildiği bütün beklemeler bu bekleme yanında ne kadar gülünç kalıyordu."¹⁶

b) Vak'a ve Olay

Bu hatıra hikayelerde klasik hikayeler gibi bir vak'adan söz edilemez. Alışılmış hikayelerde vak'a, aralarında sebep-sonuç ilişkileri olan bir olaylar zinciridir. Saba'nın bu hikayelerinde ise vak'a doğruluğuna mümkün merteye dikkat edilerek anlatılan hatıralardır. Yazarının da dediği gibi bu eserlerde vak'a bir ömür, yazarın kendi ömrüdür. Ancak bu ömür birbirini takip eden ve aralarında sebep-sonuç ilişkisi olan olaylarla anlatılmaz. Neredeyse bu hikayelerde olaysızlık sözkonusudur. Saba'nın alışılmış hikaye tarzına en uygun hikayesi Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi'nde bile durum böyledir. Bir adam Mesut insanlar fotoğrafhanesine giderek resmini çek-tirmek ister. Objektifin karşısına oturur. Fotoğrafçı "tabii durum, kendinizi sıkmayın, fotoğraf çek-

16. "Bebek", M.İ.F, s.32.

tirdiğini unutun, lütfen zorla gülümsemeyin" der. Sonunda fotoğrafçı "Beyim, mazur görün, sizin fotoğrafınızı çekemeyeceğim" diyerek hikaye biter. Hikayedeki bütün vak'a budur. Olaysız diyebileceğimiz bu hikayede gözlemler, ayrıntılar, hatıralar ve düşünceler vardır. Bu yönüyle bu hikayede vak'a yerine gerçeküstü diyebileceğimiz boyutlar sözkonusudur.

Yine "Bebek ve Babamın Elbisesi"nde de vak'a en aza indirilmiştir. Bebek adlı hikayede vak'a, bebek bekleyen bir ailede anne ve babanın heyecanlı ve korkulu bekleyişinden sonra bebeğin doğuşu şeklindedir. Babamın Elbisesi'nde ise olay, ölmüş babasından kalan elbiseye manevi bir değer veren memurun ihtiyaç derdiyle bu elbiseyi satmak mecburiyetinde kalmasıdır. Neveser'de ise Köprü ile Kalamış arasında sefer yapan bir vapurun zamanla insan gibi ihtiyarlayıp ölmesi anlatılır. Diğer bütün hikayelerinde de devir ve mekan unsuru geniş ve ayrıntılı olarak anlatılırken yine olaylar, kişiler arası karşılıklı münasebetlerden söz edilmez. Çünkü bu eserlerde "vakanın zuhuru için gerekli olan şahıs kadrosu" da yoktur.¹⁷

"Bir Kurban Bayramı Hikayesi"nde kendisine kurbanlık kuzu alınan çocuğun kuzusuyla kurban edilmeye kadar oynaması, bayram da da kuzusunun kurban edilmesi; "O Sokak"ta ise o sokağın insanların ayrıntılı olarak acınacak durumları, özellikle o kadınlardan birinin gözlemlerine yer verilerek, durumu sözkonusu edilir. "Ev"de şairin çocukluğunu geçirdiği evin; "Misafirlikler"de İstanbul'un çeşitli semtlerine gidiş gelişlerin; "Yaz ve Kış Gezintileri"nde ise İstanbul'un mevsime göre gidilen semt-

17. Şerif Aktaş, a.g.e., s.44.

lerinin ve mesire yerlerinin tanıtılması yapılır. "O Sınıf" Galatasaray öğrencilik yıllarını; "O Banka" ikinci eşiyle tanıştığı Bahçekapı Emlak ve Eytam Bankası memurluk yıllarının hikayesidir.

Bütün bu hikayeler ve hatıra yazılarında vakalar en aza indirilmiştir, ya da hiç yoktur. Ancak yazarının ömrüne ait tecrübeler, hatıralar, intibalar yine de bir hikaye modeline uygun bir biçimde tanzim edilmişlerdir denilebilir. Bunlara verilecek en uygun ortak ad da "hatıra hikaye" olabilir.

Hatıra hikaye tarzının edebiyatımızdaki önemli temsilcilerinden birisi Abdülhak Şinasi Hisar'dır. Hisar'ın bu tarz yazılarının hayranı olan Saba'nın kalem denemeleri de aynı tarzda yazılmış denemeler olarak değerlendirilebilir. Ele alınan her konuyu hatıralara dönüş için bir vesile sayma tarzının en büyük ustası da Proust'tur. Saba'nın bu denemeleri M.Proust ve Hisar'ın yazılarını andıran hatıra hikaye tarzında verilmiş örnekler olarak da düşünülebilir.

c) Zaman

Hatıra hikayelerde hakim olan zaman genel olarak geçmiş zamandır. Ancak yazarın hatırlamanın hazı ile dönülen geçen zaman dışında mevcudiyetiyle bağlı olduğu hâlin anlatıldığı hikayeleri de vardır. Hikayelerde yok denecek kadar az olan zaman dilimi ise gelecek zamandır. Gelecekte söz edilmemesinin sebebi de şairin geleceğe karşı aldığı tavırla ilgilidir.

Hatıra hikayelerdeki zaman ırmağının başlangıç noktası yazarın hatırlayabildiği çocukluk yıllarıdır. Çocuklarda ortalama hatırlama yaşını yedi olarak düşünürsek bu noktayı 1918 yılından başlatmak mümkündür. "Ev" adlı hikayede bu yıllardan söz edilir. Ana-baba ve evlat üçlüsünün çektiydikleri bir fotoğraf o yıllara ait ilk belgedir. Bu fotoğrafın çektiyildiği yıllarda yazar henüz öksüz değildir. Anne 1919 yılında öldüğüne göre ilk hatırlanan yılların 1917-18 olması düşünülebilir.

Bütün hikayeler geniş bir zaman zinciri halinde birbirine bağlanarak yazarın ömrünü tamamlar. Bu yapılarıyla hikayeler bir ömrü meydana getiren zaman zincirinin çok geniş kapsamlı halkaları olarak düşünülebilir.

Bütün hikayeleri bütün bir ömrü anlatan tek zaman ırmağı olarak düşünürsek bu ırmağın ilk ve en büyük zaman dilimini çocukluk yılları teşkil eder. Bu dilimin halkalarını da şöyle sıralamak mümkündür: "Ev" çocukluk yıllarının geçtiği sıcak yuvada yaşanan zamanı; "Misafirlikler, Yaz Gezintileri, Kış Gezintileri" İstanbul'un çeşitli semtlerine yapılan gezi zamanlarını kapsar, Bu misafirlikler ve gezilerini yapıldığı zamanlar hem okul öncesi, hem de okula kaydılduktan sonra, 1920, ilkokul yıllarıdır.

Çocukluk yılları zaman diliminin birer halkası olan bu hikayelerin anlatma zamanları otuz-kırk yıl sonra 1956-57 yıllarıdır. Aradan geçen uzun yıllar sonra yorulmayan hafızasıyla anlatıcı geçmişin geniş havuzuna avuçlarını daldırıp pırlantalarını ve parlak çakıl taşlarını çıkarır gibidir.

Bu hikayelerde anlatıcı hatıralarının zamanına

kapılıp kalmaz. Geçmiş bir zamanı anlattığının farkındadır. Bu yüzden zaman zaman "geçen zamandan" şimdiki zamana dönüşler yapar. Böylece geçmiş zamanı yeniden yaşıyormuş vehmine kapılıp hatırlamanın zevkine varırken, hâl-i hâzıra dönerek geçmişi tekrar yaşayamamanın imkansızlığı karşısındaki acıyı da aynı zamanda tatmış olur:

"Halbuki İstanbul'da her şey mazi, benim de iyi kötü yaşayabildiğim hayatım, benim ömrüm, ömrüme karışmış insanların hayatıydı. Biraz hüznle karışık bile olsa, orada rahat rahat hatırlayabiliyor; evet yaşadım diyebiliyordum. Orada okuduğum mektep, askerliğimi yaptığım kışla, nikahımın kıyıldığı belediye dairesi vardı...Orada içimi öyle hatırlamanın, hatırlayabilmenin tesellisiyle dolduran ne çok yerler vardı."¹⁸

Çocukluk zamanı diliminin diğer halkasını oluşturan iki hikaye de "Okumak ve Bir Kurban Bayramı Hikayesi"dir. Okumak'ta hatıra zaman çocuklukta ilk gençlik yıllarına kadar uzanır.

"Bir Kurban Bayramı Hikayesi"ndeki vak'a zamanı da yine altı yedi yaşlarının yıllarıdır. Bu yıllarda artık yazar annesinin babasının odasında değil, anneannesiyile yatar olmuştur. Bu hikayedeki vak'a zamanı diğer hikayelerdeki gibi geniş kapsamlı bir zaman değildir. Sadece çocukluk döneminden unutulmamış bir bayram hatırasıdır. Zaman unsuru bir hikaye ölçüsünde olan bu hikayenin anlatma zamanı ise 1947 yılıdır.

Hikayenin zaman armağının ikinci bölümünün halkalarını da "O Sınıf" ve "O Sokak" adlı hikayeler

18. "Biraktığım İstanbul", M.I.F., s.24-25.

oluşturur. Bu döneme öğrencilik ve ilk gençlik yılları denebilir. "O Sınıf" Galatasaray Lisesi son sınıf öğrenciliği zamanını anlatır.

O Sokak adlı hikayede vaka zamanı da ilk gençlik yıllarıdır. Hikayede anlatılan hatıranın zamanı Beyoğlu'nda Abanoz sokağına ilk giriş yıllarıdır.

"Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi, Babamın Elbisesi, Neveser" adlı hikayeler de bütün ömür zamanının üçüncü dilimini oluşturur. Bu dönem yazarın ömrünün ikinci dönemi, 1941'den sonrasıdır. Bu yıllar yazarın ilk eşinden ayrıldığı, babasının öldüğü yıllardır. Hikayelerdeki vak'a zamanı ile anlatma zamanı da aynı yıllara rastlar. Yazarın anlatma zamanı ile vak'a zamanı çok yakın olan hikayeleri "Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi, Babamın Elbisesi, Bıraktığım İstanbul, Bebek" adlı hikayeleridir. Bu yazılar yazarın nesirle içini dökme isteğiyle hikayeye yöneldiği yılların ürünleridir. Bu yazılar hikaye yapılarına daha uygundur.

Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi'nde yazar birinci eşinden ayrılmış, ikinci askerliğine gitmek üzeredir. Hikaye böyle bir kişinin yalnızlık psikolojisini aksettirir. "Babamın Elbisesi" ise babasının ölümünün hemen arkasından anlatılmış bir hikayedir. Bu yıllar -1941- yazarın bir ömrün hikayesini yazmaya yöneldiği zamanları kapsar.

Yazarın ömrünün son diliminin halkaları olan hikayeler "O Mahalle ve Bebek" adlı hikayelerdir. "Bebek"te oğlu Osman'ın doğum zamanı anlatılır. Osman'ın doğum tarihi 1945'tir. Yazar bu hikayedeki doğum olayını 1946 yılında anlatmıştır.

"O Mahalle" yazarın ikinci evliliğinde mutlu

olarak yaşadığı zamanları anlatır. O Mahalle'de yaşananlar bu mutlu hayatın bitiminde 1949 yılında anlatılmıştır.

Bütün hikayeler yazarın çocukluk, ilk gençlik ve öğrencilik, iş ve aile hayatı yılları olmak üzere üç bölüme ayrılabilir. Böylece bütün hikayeler kronolojik bir zaman zinciri ve akışıyla yazarın hayatının hikayesinin zaman zincirini teşekkül ettirir.

Hayatının, geçmiş zamanının hikayesini yazmak isteyen yazarın bu kalem denemeleri geçmiş zamanı hatırlamanın hazzını tatma ile kendine mutlu bir dünya kurma eğiliminin bir tedirginliği olarak değerlendirilebilir.

c.) Mekan ve Şahıs Kadrosu

Hatıraları nakleden hikayelerin çerçevesi hep İstanbul'dur. Yazar geçmişini hatırlamaktan duyduğu tadı okuyucularına da duyurmak ister. Bunun için İstanbul'un tanıdığı çevre ve mekanlarını ayrıntılarına inerek tasvir eder ve gözler önüne serer.

Genel olarak hikayelerde anlatılan mekanlar huzur ve mutluluk içinde yaşanan mekanlardır. Bu yazılarda çevrelerin, mekanların ve eşyaların hepsi mutluluğun ortam ve elemanları olarak canlandırılır. Saba aradığı mutluluğu ve huzuru bulmak için çağdaşı pek çok şair ve yazar gibi içkinin, uyuşturucu etkisine ve geçici avuntusuna kapılmamıştır. İyiye, güzele, mutluluğa, huzura giden yolda Saba kurtarıcı olarak sanatı benimsemiştir. Sanat yolu

ile yücelen ve iç çatışmalarından kurtulmaya çalışsan Saba'nın yaptığı da geçmiş zamanların ve mekanların canlandırılması olmuştur.

Hatıra hikayelerde mekan en önemli elemandır. Ev, okul, mahalle, sokak, çalışılan yer, vapur, bahçe, mezarlık, cami avlusu, tünel, tren, vapur v.b. yazarın hayatının hikayesine bütünlük kazandırır. Semt semt dış çevrede birleşerek, giderek değişmeye yüz tutan İstanbul'u değişmeden kalacak şekilde bütünlüştürür.

Hikayelerin genel olarak bütün mekanları reel ve estetik mekanlardır. Ayrıca bu mekanlar, zaten tarihi ve tabii güzelliklere sahip olan İstanbul'un hatıralara sahne olmuş güzelliklerinden seçilmiştir.

Saba'nın arzuladığı İstanbul eğlence yerleriyle, kalabalığı ile ruhu değişmiş Beyoğlu değildir. Bu hikayelerdeki İstanbul Saba'nın kaybolmuş mutlu yıllarının bir belgesi olan İstanbul'dur. Bütün mekanlar, uyandırdıkları duygularla anlatılır. Reel mekanlar tasvir edilirken ayrıntılara inilir. Mekanlara bütün ayrıntılarına kadar bir duygu hafızasının penceresinden bakılır.

"Taraçadan bütün marmara alabildiğine uzanıyor; sağ tarafta Çekmece düzlükleri, batan günün sisleri arasında nihayet fark edilmez oluyor, solda, Kınalı'nın burnu biraz daha kalkıkmiş gibi duruyor, berisinde Fenerbahçe denizin üstüne bir balkon gibi çıkıyordu. Daha yakınlarımızda dörtbir tarafımızda ise asıl şehir, çeşit çeşit yapılar, damlarla şekil alıyor, kubbe kubbe kabarıyor, minarelerle fişkıryordu."¹⁹

Sevilen güzel İstanbul'da akşamlar her zaman

19. "Bıraktığım İstanbul", M.İ.F., s.16.

bir başka güzeldir. "Güneş Fatih sırtlarının arkasından doğru batardı. Etrafa serin bir loşluk iner, faaliyet azalır, rıhtım caddesinde bir kırlangıç, ince kesik sesler çıkararak gidip gelmeğe başlar, yosun kokusuyla karışık bir rutubet etrafa yayılırdı."²⁰

İstanbul'un mekanlarının ve eşyalarının ayrıntılara inilerek tasvir edilmesi oralara duyulan sevginin bir göstergesidir. İstanbul'a duyulan yoğun sevgi yüzünden en objektif anlatılan mekanlarda bile yazarın duygularını bulmak mümkündür:

"O hepten fakir eşyalı, kış günleri sabahtan yakılmış ateşleri çoktan sönmüş mangalların ılık bile yapamadığı o odalar..."

"Duvarlar, bizden evvel orada oturanlardan kalmış bütün izleri örten açık filizî bir renkle kat kat badana edildi, yalnız tavanlar ve bir de kapı -hiç boyanmamış tahta zamanla kararmış tavanla kapı- hele kapı, pervazında kimbilir hangi kiracının, çocuğunun uzayan boyunu işaret ettiği çizgilerle oldukları gibi kaldı. Kapının arkasında bir çivi, kendisini söküp çıkarmadığımızı göre, bizim de asacaklarımızı merakla bekliyordu. Zaten bütün oda bekliyor, merak ediyor gibiydi. Pencere-ler komşularla birlik olmuş asacağımız perdeleri, bir köşe, koyacağımız kanapeyi, öbür köşe karyolamızı, daha öbürkü köşe sobamızı bekliyor, şimdi anlıyorum ki, hatta duvarlar bile, bir gün gelip doğacak, büyüyecek, kapının pervazında boyunun çizgileri duran çocuk gibi büyüyecek yeni yaramaz misafirinin üzerlerine çizeceği çizgileri, camlardan biri, bir gün, herhalde, kemşu arsada oynayan ço-

20. "Bıraktığım İstanbul", M.İ.F., s.21.

cuklardan biri olacak kabahatlinin atacağı topla kırılıp kağıtlarla yapıştırmamızı bekliyordu."²¹

Mekan ve eşyalardan giderek bir canlıymış gibi söz eden yazar onlara karşı duygu ve özlemlerini daha net bir şekilde ifade etmeye çalışır:

"...Hepsi birden kendi dillerince, kendi akıllarınca, gelişimize memnun olur, kerevet örtüsünün büzgülü etekleri kapı açılmasıyla hasıl olan cereyandan değil de sanki sevincinden uçar gibi dalgalanır, az eşyalı, adeta boş odada tiktaki iyice duyulan, kendi alaturka rakamlı olduğu gibi vakti de alaturka olarak bildiren ihtiyar konsol saati sanki bu çocuk misafir şerefine, daha canlı, bir nevi sevinçle işlerdi...Küçük bahçede hiç bir süs ağacı, saksılarından başka tek çiçek yoktu. İncir, erik, nar, şeftali, kayısı, kiraz, hep öyle yemiş ağaçları, bahçenin çiçek noksanını telafi etmek istercesine önce mevsim mevsim çiçeklerini açıp sonra türlü türlü yemişlerini vermek üzere, hepsi de kendilerine göre hizmete koşmuşlardı; bu dört duvar arasında ayaküstü sıkışmışlar, birbirlerine sokulmuşlardı."²²

Eşyalar da sanki insanlar gibi duygulanır. Onlar da özlem duyarlar, acı çekerler. Bütün anlatılan mekanlar ve eşyalar anlatıcının duygu tavrını belirleyen bir görünüme bürünürler. Böylece mekan ve eşyaların reel yapılarının üstü bir estetik örtüyle örtülerek hatıraların, kısmen reel kalan mekanını, estetik bir yapıya dönüştürülmüş olur. "Babamın Elbisesi ve Nevâser" adlı hikayelerden alacağımız parçalar bunu gösteren en güzel örneklerdir:

21. "O Mahalle", M.İ.F., s.81.

22. "Misafirlikler", D.İ., s.23.

"Bir zamanların genç, dinç, acar Neveser'i bir zamanlar dilimli tentesini öylesine bir sevinçle çırpındığına, burnuyla yarıp köpüklendirdiği suları ta adının hizalarına kadar çıkarttığına eski deniz salnamesindeki fotoğrafı, şahadet eden vapur, orada insanların yattığı büyük bir mezarlığa baka baka, insanların kaderine benzeyen bir kaderle gidecek."²³

"Yine, samanları fırlamış kanapeler, soluk yüz-
lü, kopuk püsküllü koltuklar kaldırımlara taşıyor;
eski sobalar, üşüyorlarmış gibi, dükkan köşelerinde
birbirlerine sokuluyorlar; başka bir köşede ayrı du-
ran kırık mermerli konsollarının üstündən indirilip
duvar diplerine dayanmış kötü aynalar, yaldızlı çer-
çeveleri içiné artık kaldırımlardaki at terslerini,
gelip geçenlerin çamurlu kunduralarını, ütüsüz panto-
lonlarını aksettiriyorlar; fakat bütün bunlara, her
şeye rağmen bütün bu eşyalar dünyaya gelmelerine se-
bep olan hizmetleri tekrar görmek, iki koltuğu ile
samanları deşilmiş kanape tekrar bir çifti kucagında
barındırmak; kendini göstermek ister gibi bütün arka-
daşlarının önüne çıkan sobaların muhakkak en hallice-
si tekrar bir an evvel ısıtmak, karpuz lambaların
hasretini çeken, yaldızları tazelenmiş aynalar tek-
rar insan yüzleri aksettirmek, tekrar odaların mah-
remiyetine girmek, tekrar beğenilmek, satılmak, daha
yaşamak istiyorlardı."²⁴

Hikayenin tamamı yazarının ömrü olmuş yaşaya-
bildiği hayatıdır. Bu sebeple bütün hikayeler ben
merkezli yapılardır. Hikayelerde derinlemesine ve

23. "Neveser", M.I.F., s.70.

24. "Babamın Elbisesi", M.I.F., s.11.

her cephesiyle tanıtılan kişi de birinci kişi, yazarın bizzat kendisidir. Diğer insanlar ise yazarın ömrüne karışmış insanlardır. O insanlar da eşyalar, araçlar ve mekanlar gibi yazarın duygu ve düşüncelerini anlatmak için birer unsurdur. Bu kişiler de birer mutluluk dünyası elemanlarıdır. Mekanlar ve yaşadıkları zamanlar içinde bu insanlar yazara en yakın olan kimseler anne, baba, annecanne, dayı, teyze ve büyük babadır. Bu insanlar yazarın çok sevdiği kişilerdir. Bunlara karısı, çocuğu ve arkadaşlarını da ilave etmek mümkündür.

Acıma duygusuyla da olsa anlattığı diğer insanlarsın son derece gerçekçi anlatmıştır. Ancak insanları anlatırken de onlara hep acıma duygusunun penceresinden bakmıştır. Aşağıdaki parçada bir değerlendirme yapabilecek özellikler vardır:

"O demir kapıların deliklerinden yine içeri bak-sam onları yine, Avrupanın, balmumundan heykel müze-lerindeki heykeller gibi, kimini oturur, kimini a-yakta, kimini bir işle meşgul, ama hepsini hepsini bekler durur bulacağım. İhtiyar, ak saçlı mama, man-galın başındadır. Yemek saati yakınsa o mangal üze-rinde bir tencere kaynar. Kimisi arkasını dönmüş, ay-ayak üstü, bir şeyler yer, kimi bir köşede bir şey yıkar, kimi hastadır, orada, meydanda, bir sedirin üstünde yatar. Kimi zayıf, mazlum, kimi güçlü kuvvet-li, dayanıklı, kimi güzel gözlü, kimi şaşı, kiminin yüzüne daha bakılabilir, kimi çiçek bozduğudur. Ama hepsi, hepsi yarı çıplaktır ya!..

O delikten pos bıyıklı balıkçı bakar, elleri meşin çeketinin yanlamasına ceplerinde, düzgün kı-yafetli gemici bakar, üstünde partal elbiseiler, ba-şında yağlı, çarpık kasket, İstanbul'da "irençber"-

lik etmeye köyünden yeni gelmiş gündelikçi bakar, dükkanını yeni kapamış, yüzünün çizgilerine kömür tozu dolmuş kara kömürcü bakar, beyaz sütçü bakar. Kasap, et kokar; rençber ter. Kasabın elleri yağlı, kaygan; kömürcünün tırnakları kapkaradır. Rençberdir, kasaptır, kömürcüdür, çöpçüdür ama hepsi insandır."²⁵

Yazarın kendisinin merkez kişi olduğu bütün hikayelerde anlatılan diğer bilgiler İstanbul'un mekanlarını ve zamanlarını tamamlayan unsurlardır. Mekan ve zaman daha iyi, daha ayrıntılı tanıtılabilmek için bütün anlatılan kişiler dekoratif unsur durumundadır. Bütün hikayelerde bu kişiler hatıraların sahibinin psikolojik dünyasını yansıtmak için anlatılan elemanlardır. Zaten bu çalışmanın tümünde anlatılmak istenen de hayatı, sanatı ve eserleriyle yazarın bizatihi kendisidir.

2 - HİKAYELERİN MUHTEVASI

a) Çocukluk Hatıraları

Saba her şeyden önce bir geçmiş zaman, mazi;, hasret, hatıra şairi ve yazarıdır. O çocukluğundan itibaren yaşadığı gerçekleri maziden sözederek anlatır. Geçmişten güne doğru yaşadıklarını anlattığı hikayelerindeki "ben"i sadece kendi olmaktan çıkıp

25. "O Sokak", M.İ.F., s.56-57.

bütün insanlarla ortak, bölüşülebilecek bir bütünlük taşır. Hikayelerinde üzerinde durduğu beşerileşmiş "ben" in en önemli dönemi çocukluktur. Özellikle yazarın "İstanbul'da yaşadığı çocukluğu, çocukluğunun İstanbul'u" bu hikayelerin odak noktasını teşkil eder. Hemen bütün hikayelerinde rastlanan çocukluk temasını yoğunlukla ve doğrudan işlediği hikayeleri "Bir Kurban Bayramı Hikayesi(1947), Misafirlikler(1954), Yaz Gezintileri(1956), Kış Gezintileri(1957), Ev(1957)" adlı hikayeleridir. Bu hikayeler yazarın çocukluğuna ait hatıralarından teşekkül eden hikayelerdir. Ancak bu hikayeleri muhtevaları itibariyle Saba'nın İstanbul çocukluğu ve çocukluğunun İstanbul'u gibi iki başlık altında incelemek de mümkündür:

aa) İstanbul Çocukluğu

Saba'nın hikayelerinde anlattığı yine geçmişte kalmış, hasretini çektiği çocukluğudur. Beşiktaş'ta doğduğu yalıda geçen mutlu çocukluk günlerini, yazar, ömür boyu unutamaz. İçinde bulunduğu zamandan kaçıp doğduğu eve sığınır: "Ön bahçenin parmaklıklı kapısını itip çimento yolda ilk birkaç adımı attıktan sonra yaylı kapının ardından hep o "şırak"la kapanışını, çimentoya süs diye çizilmiş çizgileri" hatırlar. "Kapının iki yanındaki ikiz ağaçların yeni açmış ley-lak kokularını koklamak ister...Bütün alt kat pencere önlerini, Şerif Ağa'nın diktiği gece sağalarını ve Şerif Ağa'nın bunların başında safa edişini" hatırlar.²⁶

Aradan geçen yıllardan sonra, geride bırakılan çocukluk günlerini mevsim mevsim, gün gün yeniden yaşamak, o deniz kıyısındaki evin kapısında olmak

26. "Ev", D.İ., s.3.

yazarın ömür boyu istediği şeydir. Ama ne yazık ki geriye dönmek, eskiyi yeniden yaşamak mümkün değildir. Hem zaman değişmiştir, hem de mutlu günlerin yaşandığı mekan yıkılmıştır: "Yıkılalı, yıkılmasıyla açılan yere, önünü, arkasını bir zaman kuşatmış bahçelerin yerlerine, büyük bir tütün deposu kat kat yüксеleli yıllar olmuş" olan doğduğu ev de artık yok olmuştur.²⁷ Ancak aradan geçen yıllara rağmen o evde yaşanan mutlu çocukluk yıllarını, o evin kapısından girip taşlığını geçtikten sonra birinci kata götüren merdivenlerini bir sabahın canlılığı ve sevinci içinde tekrar çıkma dileği yazarın ömür boyu süren dileğidir. Zaten Saba'nın ömür boyu süren çatışması da budur. Daha kucaktaki kendini bilmediği halinden yüzünün yıldan yıla gelişen hatırladığı hallerini tekrar görmek, ilk boyunbağı taktığı zamanlara gitmek, özene bezene tekrar saçlarını uzatmak, taramak; portmantonun aynasında yaşadığı yaşları tek tek yansımış bulmak; geçmişi yeniden yaşamak, yazarın dayanılmaz derecede arzuladığı şeylerdir.

İstanbul çocukluğunun başladığı Beşiktaş'taki evden hatırlananlardan biri de Şerif Ağa'nın kışın "nar gibi korla tepeleme doldurulmuş mangalıyla ısıtılmış sıcacık odasında dinlenen kahramanlık ve savaş hikayeleri"dir.²⁸

Dayı, teyze, dede ve anneanne ile birlikte yaşanan bu konağın unutulmayan bir yanı da konağın ikinci katındaki kütüphane odasıdır. Bu odada duvara gömülü kütüphanede Arap harfli kitaplar vardır. Çocuk bu kütüphanedeki kitapların; "Mecelle"nin,

27. "Ev", D.İ., s.5.

28. a.g.e., s.5.

"Kamusü'l-A'lam"ın ikide bir niye karıştırıldığını anlamaz. Çünkü bunlar resimsizdir. Çocuğun kitapları bu kitaplıkta alt sıradadır. Hepsi bir birinin aynı olan bu kitaplar kıpkırmızı ciltli, bol resimli, sahifelerinin kenarları ve ciltleri yaldızlıdır. Çoğuna ne kadar bakılsa o kadar meraklı, kah düşündürücü, kah korkutucudur. Bunların çoğu Fransızcadır. Onları bu küçük çocuk kütüphaneden küçük parmaklarıyla zorluklar çekip çıkarır, pencere önündeki koltuğa güçlkle taşır, oturup dizlerinin üstüne koyar. Kitaplar çocuğun ayak bileklerini acıtsalar, uyuştur-salar da çocuk onların sahifelerini çevirmekte devam eder.²⁹

Çocukluk hatıraları arasında yazar, selamlık odasının duvarlarındaki fotoğrafları da unutmamıştır. Duvarlara asılmış bu fotoğraflar, eşyalar, mekanlar, evler v.b. bütün nesnelere yazara göre geçmiş zamanı yansıtan elemanlardır. Eşya, hatıraların aynasıdır. Saba hikayelerinde eşyaları ve mekanları yaşanan hayatın bir boyutu ve tamamlayıcısı olarak görür. Bir yönüyle yaşanan hayata ait izleri eşyalarda gören şair, onları geçmişini hatırlatan, "yaşanıldığına dair" şeyler olarak kabul eder. Ancak bu tavır Tanpınar'daki gibi fikri ve felsefik bir izah tarzına dönüşmez. Fotoğraflar, eşyalar ancak geçmişte yaşanan hatıraların bir elemanı olarak kalır. Ayrıca yazarın bu tavrı bir yazar olarak içinden çıkageldiği bir hayatı ve bu hayata ait tecrübeleri eserlerinde yazmak davranışı şeklinde de düşünülebilir.

Selamlık odasının duvarlarına dizilmiş fotoğrafların yüzleri, fotoğraflardaki insanların yaşa-

29. "Ev", D.İ., s.6.

diği hayatlarını ve hayat karşısındaki canlı, mütebessim, mutlu anlarını yansıtır. Özellikle dedesi o çerçeveden, yokluktan kurtulmak, her akşam yaptığı gibi torununu kucağına almak ister gibidir. Artık cennette olan bu dede yalnız cebindeki torununa verebilecek kadar kısacık bir zamanı dilemektedir.³⁰

Ayrıca çocukluk yıllarına ait hatıralar arasında evdeki albümler ve çocuk dergileri de önemli bir yer tutar. Fotoğraf albümleri bu evdekilerin canlı tarih sayfaları gibidir: "Onlar, yazar dünyaya, bu eve gelmeden bu evde oturanlar; anne, teyze, dayı, büyük baba olmadan önceki halleriyle, minimini çocuk halleriyle, mektepli halleriyle, delikanlı ve mahçup genç kızlardır."³¹

Dergiler ise hem yerli hem de yabancı, özellikle Fransızcadır. Bu dergilerin sayfalarıyla dünyanın çeşitli bölgelerine; Avustralya'ya, Afrika sahillerine gider. Böylelikle bu fotoğraf ve dergilerle yazar, çocukluğunu birazcık daha olsun bulmak" ister.³²

Bu çocukluğun hatırlanan en önemli tarafı da yazarın şair olma isteğidir. Bu isteğin ne kadar imkansız gibi görüldüğünü şair "Dünyada olmak istediğim biricik şeyin zorluğu, çocuk gözlerimde, haritada yazılı olmayan, demek hiç bir seyyahın gidemeyeceği, hiç bir kaşifin de keşfedemeyeceği bir diyar; hele sahilleri hiç bir mimarın, üzerine değil kaşane, kulube bile kuramayacağı öylesine uçsuz bucaksız bir kumluk halinde belirmiş, bu imkansızlığın acısı benim de içime o kadar işlemiş ki..." diyerek belirtir.

30. D.İ., s.6.

31. a.g.e., s.8.

32. a.g.e., s.8.

İstanbul çocukluğunun hatıraları arasında "Bir Kurban Bayramı" da önemli bir yer tutar. Yazarın "Bir Kurban Bayramı Hikayesi" adını verdiği bu hikayede de geniş çapta çocukluk hatıraları, aralarında mutlu yaşadığı insanlar anlatılır. Ayrıca geçmişe mal olan geleneklerden birinin çevresinde âdet ve töreler; kurban kesme hazırlıkları ayrıntılı bir şekilde, bir çocuk duyarlığı ile anlatılır.

Çocukluğun mutlu geçtiği bu evden hatırlanmak istenenler, özellikle anne, anneanne ve dededir. Onlar çocuklarını "birlikte gelemeyeceklerini bildikleri korkulu bir diyar olan hayata yolcu etmiş" kişilerdir. Onların sesleri ömür boyu kulaklarında çınlar.

Bu evde yaşayan insanlar birbirlerini şimdiki-lerden daha çok severler. Anadolu'dan gelmiş, el kapisına sığınmış garip kızlar azarlanmaz. Kusuru cahilliğine verilir ve onların kalbini kırmak günah sayılır. O konakta yaşayan insanların ruhlarını bir günah işleme korkusu ile bir sevap yapma sevinci paylaşmıştır. Bu evde yazar ilk terbiye temellerinin atıldığı çocukluğunu çok mutlu ve huzurlu olarak yaşamıştır.³³

İslamî âdet ve geleneklerin tam olarak yaşandığı bu konakta büyükler kendilerine kurban kestirir, fitre ve zekatı verirler. Onlar çocuklarını da düşünürler, onlar için de kurban kestirirler. O bayram anneanesi Muharrem Ağa'ya Ziya için de bir kurbanlık kuzu ısmarlamıştır. Kurbanlıklar titiz bir ilgi ve sevgiyle beslenir. Bayram sabahı geçen sene- den saklanan bıçak ve tülbent kullanılır. Kurbanlar kesildikten sonra yine kurban kesme araçları gelecek kurbana kadar saklanır.

33. "Bir Kurban Bayramı Hikayesi", M.İ.F., s.71.

Ancak küçük Ziya kendi kuzusunun kesilmesine itiraz edecek olur: "Hem canlı koyun benim yüzümden kesilmeyecek miydi? Benim için alınacak koyuna itiraz edecek oldum ancak, fakat ellerimi, ayaklarımı bir şey bağladı. Boğazıma bir şey tıkanı. Bu kurban bayramlarının çocuk aklım için, daha öyle korkuyla karışık kudsî bir manası vardı ki, beni isyandan alıyordu. Sade, öylece donakaldım."³⁴

Kurban edilen koyunların bayram sabahında kesilip yok edilmesi küçük çocuğun aklına ölüm düşüncesini yerleştirir: "Yaşımın küçüklüğünden ölümün aklıma geldiği yoktu ki, ahireti, cenneti düşünüyüm. Cennet benim için, anneannemin odasının bir köşesinde katlı duran, her açışında içinden kokulu tesbihi çıkan seccadesine işlenmiş süslerin düşündürdüğü yer....namaz kıldıklarını gördüklerimin, yaşlıların düşüneceği bir mesele idi."³⁵

Bu kurban hadisesi çocuk Ziya'nın dünya hakkındaki fikirlerini değiştirir. Dünya, yaşamak hakkında edindiği fikirler, annesi, babası, büyük annesi, büyük babası hepsi sağ, nasıl yaşadığını bilmeden yaşayıp gitmekten ibarettir. Cennet ise Çocuk Ziya'ya göre üzerinde bulunduğu dünya, kuşları ötüşmeye başlamış bahçe, insan, hayvan, hep beraber sevişerek gülüşerek yaşamaktır.³⁶

Halbuki koyunların kurban edilişi çocuk Ziya'yı şaşırtır. Etrafına bakınmaktan başka bir şey yapamayan Ziya'nın gözünde her şey birden ona gerçek dünyayı anlatmaya başlamış veya o her şeye artık eski gözleriyle bakamaz olmuştur. Artık bütün oyunlar,

34. "Bir Kurban Bayramı Hikayesi", M.I.F., s.73.

35. a.g.e., s.74.

36. a.g.e., s.75.

mutluluklar, ebedî hakikat olan ölüm karşısında manasız ve küçük kalmışlardır.

Aradan seneler geçtikten sonra yazar Kurban Bayramının kendisinde bıraktığı duygu ve düşünceleri şöyle özetler: "Şimdi seneler geçtikten, bu geçen senelerin türlü harplerinde bunca insan birbirini boğazladıktan, ben, dünyayı insanları anladıktan sonra; artık ne kendim, ne de sevdiğim için kurban kestirmedim, artık, bu kurbansız kurban bayramlarında, çocukken kabul etmek istemediğim öteki dünyayı, cenneti, gayri ihtiyari hayal ediyor ve orada torununu düşünmüş bir anneanne ile beraber, bir küçük koyunun da, bir ebedî yeşil çayırda, bitmez bir sevinç içinde var olduğuna inanmak istiyorum."³⁷

Saba "geçmişini, özellikle mutlu çocukluğunu ağırbaşlı bir hüznle, gösterişsiz bir kederle anlatır. Geçmiş, Ziya için yalnızca uzun uzadıya, ayrıntılı bir şekilde tasvir edilen bir zaman parçasıdır."³⁸ Yazar çocukluğunun İstanbul'unu, İstanbul'da gezdiği, tanıdığı yerleri ve o dönemin insanlarını da anlatır. Bu anlatış sessiz, hüznü bir şekilde geçmişe duyduğu özlemi dile getirir. Ziya'daki bu durum doğrudan doğruya kendi geçmişini özlemedir. Daha genç, daha mutlu ve kaygısız olduğu bu dönemleri, bir kaybetme duygusuyla hatırlama tavrına, kısmî de olsa, bir bireysel nostalji denilebilir.³⁹

37. a.g.e., s.78.

38. Murathan Mungan, Türk Dili, nr.361, Ocak 1982, s.12.

39. Mahmut Tezcan, "Sosyal ve Kültürel Değişme", A.Ü.Eğt.Bil.Fak.Yay.No:129, Ank.1984, s.150-154.

ab) Çocukluğunun İstanbulu:

Saba'nın çocukluğunun İstanbulunu yoğun olarak anlatan hikayeleri Misafirlikler, Yaz Gezintileri ve Kış Gezintileri adlı hikayeleridir.

"Misafirlikler" adlı hikayede Saba, iyimser bir karamsarlıkla çocukluk hatıralarını anlatır. O, misafirliklere annesiyle, daha sonra anneannesiyle gitmiştir. Ya sık sık günübirliğine veya gece yatısına gidilen bu misafirlikler bazen zengin ve yüksek akrabalara yapılır. Bu evler genellikle konaklar, köşkler, yalılardır. Bazen de daha fakir tanıdıklara, tozlu bir sokak geçildikten sonra, yol üstü, eski kafesli, ahşap bir eve yapılır. Misafirliklere gidilen zaman ise ya kışın soğuk veya İstanbul'un tozlu sıcak günleridir.

Misafirliklere trenle, vapurla, arabayla veya yaya olarak gidilir.⁴⁰

Yazar o devirdeki misafirlikleri şöyle anlatır: "O misafirlikler, iki ev, iki dostluk, iki manevi yakınlık arasındaki mesafelere göre ya uzun bir "göreceği gelme"nin nihayet kana kana giderilmesi, ya bir sevginin, iki ev birbirine o kadar yakın olduktan sonra, hemen gün aşırı belirtilmesi, o misafirlikler hep birbirlerini sevenlerin, arayanların buluşmaları, gösterilmesine fırsat çıkmış sevgilerin coşarak kalplerden taşması idi."⁴¹

Bu misafirliklerde insanlar birbirine çok içten ve sevgiyle davranırlar. Aralarında "ah ne iyi ettiniz de geldiniz..." ablacığım, kardeşim, şekerim, güzêlim, hınımcığım... gibi hep muhabbetli

40. "Misafirlikler", D.İ., s.14.

41. a.y.

tatlı konuşmalar, el öpmeler, etek öpmeler, o misafirlikler büyükler için bir araya gelmelerdir. Çocuk Ziya içinse binilecek vapur, tren veya araba gezintileri ve çeşit çeşit eğlenceler demektir.⁴²

Misafirliklerde gidilen yerlerden biri Çiftelhavuzlar'dır. Oraya hep yazları ve baharları bir kaç geceliğine anneyle gidilir. Giderken binilen trenlerin çoğu zaman vagonları büyük ve تنها olur. Yolcular çok kibardır. Trenin lokomotifi küçüktür ve vagonun kırmızı kadifeli örtüsü vardır. Pencereden görülen evler hep bahçelidir ve bu bahçelerde çam ağaçları vardır.

Haydarpaşa Kızıltoprak arasında ışıklı, koyulu yeşilli nefti ağaçlar, çok değişken manzaralar, kırmızı damlı, yeşil pancurlu pembe tarihi köşkler vardır. O zamanlar o taraflarda o kadar çok bulunan, kuyulardan su çekmeye mahsus yeldeğirmenleri bütün manzara içine serpiştirilmiş gibidir. Trenin camındaki ay-yıldız ise yazar üzerinde "buralar da bizim" diyen bir etki uyandırır ve onda bir vatan sevgisinin doğmasına da vesile olmuştur.

Çiftelhavuzlar'a, Kadıköyü'ne geçilecekse atlı araba gezintisi yapılarak gidilir. Bu arabalar bayram salıncaklarına benzer. Bunlara talika denir. Genellikle yüksek basamaklı arabaların renk renk döşemeleri ve süslü perdeleri vardır. O talikada yolcular diz dize, yüz yüze tam bir samimiyet içinde otururlar. Araba, hafif sarsıntılarla, sık sık hoplayarak tekerlek seslerine karışan nal sesleriyle yoluna devam eder.⁴³

42. "Misafirlikler", D.İ., s.14.

43. a.g.e., s.15-16.

Çifttehavuzlar'da Ziya'yı halasının hizmetçisi havuzdaki kırmızı balıklara götürür. Küçük Ziya bu balıkların seyrine doyamaz.

Misafirliklerde gidilen yerlerden biri de Kuşdili, Yoğurtçu taraflarıdır. Bu tarafların arkası küçük bahçeli güzel evleri vardır. Bu evler yanyana sıralanmış orta halli evlerdir. Ziyalar bu evlere gittiklerinde orada oturanlar çok memnun olurlar. Çünkü o evde oturanlara göre Ziya'nın ailesi yüksek tabakadandır. Ziya bu evlerde "Karagöz" dergilerine bakar, Ahmet Rasim'in Resimli Osmanlı Tarihi gibi kitaplarıyla oyalanır. O dergilerde çocuk Ziya hürriyet senelerinin coşkun sevinçlerinin resimlerini seyrederek.⁴⁴

Misafirliklerin bir başka semti de Nişantaşı'dır. Bu semtte gidilen ev ağır ve kat perdeli, eşya fazlalığından sıkışık loş misafir odalı, Ziya'nın uslu uslu bir koltukta oturtulduğu evdir. Bu evde oturan Çerkez hemşireler Ziya'ya bir streskop verirler. Bu eve "Karagöz" halk gazetesi hiç girmemiştir. Anneanne bueveve hep "efendim"li konuşur. Ev sahipleri de bol bol "efem"li sözler söylerler. Ziya yüksek mevkiilli insanlara ait bu evde dürbünle Avrupaya, Paris'e ait fotoğraflar ve kart-postallara bakar. Kutulardaki fotoğraf ve resimler onu saatlerce oyalanır.⁴⁵

Bayazıt'ta Soğanağa mahallesine yapılan misafirlik gezisi bu gezilerin en önemlilerindedir. Soğanağa'daki konağın sahibi Adil Beyefendi yüksek dereceden bir devlet memurudur. Küçük Ziya bu evde

44. a.g.e., s.17.

45. a.g.e., s.18-19.

büyüklerden çok ilgi görür, o evde gece yatısına alıkonulur. O konakta kalmak onun için de çok eğlenceli olur. Orada biri erkek biri kız danseden oynacak bir çift bebek vardır. Bu bebekler musikî ile hareket ederler, sonra bir başka âlemde imişler gibi tebessüm ederek dururlar. Bayazıt'ta Soğanağa, Çocuk Ziya'nın gidebildiği en uzak İstanbul ucudur.

Bütün bu misafirliklere gidilirken araba penceresinden görülenler; büyüklü küçüklü camileri, kimlerin olduğu bilinmeyen yalnız yeşil örtüsü, sahici kavuklu iki insan boyu "sanduka"ları farkedilen türbeleri, sütunları, mermer kavuklu, kırmızıya boyanmış taştan fesli mezarlıklarıyla, bütün ömürleriyle, henüz yaşayanlarıyla, sokakta görülen, kafes arkasında görünmeyenleriyle İstanbul'dur.

"İstanbul böyle kâh en tarihi kıyafetine bürünüp korkutur, kâh beri yanındaki fakirliğiyle hüznü verir, o kadar da çok sevindirir, misafirlikler vesilesiyle gidilen semtleriyle bir bütün haline gelir" ve Ziya'nın olur.⁴⁶

Saba'nın İstanbul çocukluğuna ait unutamadığı misafirliklerden biri de her günkü kıyafetlerle, teklifsiz tekellüfsüz, dadısının halası "Ayşe Hanım"a yapılan ziyaretlerdir. Ayşe Kadın başı yemenili, belinden kuşaklı, bol entarili, yaşlı, buruşuk yüzlü bir kadındır. Ama bu buruşukluklar, bu çizgiler o yüze sanki daimi bir güleçlik vermek için çizilmiştir. O yüz, yaşlanmaktan değil de, bütün bir ömür hiçten bile mesut oluverip gülmekten, gülünmeyen zamanlarda da güler yüzlü görünmek, hep güler yüzlü kalmak için buruşmuştur. Her ziyarette Ziya bu kadının elini öpmek ister, ama, o elini vermez.

Ziya'ya göre bütün çocukluğunda, sahiplerinin içyüzlerini bilmeden yalnız dış yüzlerini görerek öpüp ve başlarına götürdüğü eller içinde, yalnız Ayşe hanımın damarları çıkmış, sertleşmiş, iş görmüş eli en ziyade öpülmeye layık olanıdır.⁴⁷

Ayşe Kadın'a yapılan bu ziyarette yemeğe kalınır. Bahçeden koparılmış domates, biber, taze yumurta yenir. Bu evde öğle uykusuna dalan Ziya lavanta çiçeği kokan küçük yastıkta uyur. O ev cennetten bir köşe, Ayşe Kadın da aneane de cennetlik-tirler.

Bu evin duvarları tek acı söz işitmemiş, içinde bütün bir ömür haset duyulmadan, kin güdülmeden, yalnız şükrederek yaşanmış bir evdir. Saba'nın şiirlerinde hayal ettiği, başını dinleyeceği biricik evin ilhamının modeli de bu evdir.

Onun çocukluğunun İstanbulunu yoğunlukla anlatan diğer iki hikayesi de "Yaz Gezintileri ve Kış Gezintileri" adlı hikayeleridir. Bu iki hikaye de yazarın "Değişen İstanbul" adlı roman projesinin bazı üniteleridir. Bu yüzden bu iki hikayedeki uzun ve hacimli tutulmuştur. Yazarın yazın ve kışın İstanbul'un gezdiği yerleri bu hikayelerde tanıtılır.

Ziya çocukluğunun İstanbulunun uzak, yakın türlü semtlerine ilk gezintilerini hep babasıyla hatırlar, hep öyle düşünür öyle görür: Yalnız bu gezintilerden hatırladığı birinde yanlarında annesi de vardır. Bu gezide ailecek Boğaz sırtlarından birinde, bir Rum bahçıvanın işlettiği, şimdi yerlerinde beton, köşklerde aileler yaşayan bir bostana gitmişlerdir. O zamanlar, karı-koca bile olsalar müslü-

man kadınıyla erkeği birlikte umumî bir yerde, bir gazinoda oturamazlar.

Annesi öldükten sonra Ziya yaz gezilerine babasıyla çıkar. İstanbul, birbirine benzemez semtleriyle, denizle koyun koyuna hemhâl olmuş yalılılarıyla, özellikle Bayazıt'a doğru eli yatağanlı bir yeri gibidir. Çocuklukta semt semt tanıdığı İstanbul'un bir romanını yazmayı düşünen yazar yaz gezintilerinde gidilen yerleri sırasıyla ve ana özellikleriyle özetleyerek bu ilk yazma denemelerini ortaya koyar.

Saba'nın İstanbullarının başlangıç noktası hep Beşiktaş'tır. Beşiktaş'tan yolculuk, üstü, vapurların güverteleri gibi tenteli, açık bir tramvay arabasıyla başlar. Çırağan Sarayı'nın köprüsü altından geçilir. Ortaköy'de durulur. Dar bir caddeye girilir ve eski büyük yalılarının bahçe duvarları arasından zorlukla ilerleyen tramvay, yol teklesince Kuruçeşme korusunun eteklerinde durur. Karşıdan gelen tramvayın beklendiği kısacık bir zaman, bir türlü bitmek bilmeyen uzun zamana dönüşür. Nihayet beklenen tramvay gelir geçer ve yeniden yola koyulurlar. Akıntı Burnu Boğazın müjdesini verir. Hidivin Yalısı'nı arka sırtlardaki koruya bağlayan köprülerin altından geçtikten sonra Bebek bahçesine gelinir. "O zamanki Bebek'e ya bahçesine oturmaya veya denizine girmeye" gidilir.⁴⁸

Gene o zamanların Ayastefanos'undan sonra, bir Kağıthane safasına çıkılır gibi uzun uzadıya arabayla varılan yer Florya'dır. Uzun kumsalı olan bu yer çocuk Ziya'nın gözünde bir çöl tesiri bırakmıştır. O zamanlar henüz plaj bilinmediği için bu semte

48. "Yaz Gezintileri", D.İ., s.27.

uzun ağaçlarının gölgesinde dinlenmeye, serinlemeye, kuş dinlemeye gidilir; bu semtin adı da o zamanlar, o kuşun diliyle "fülurya" diye bilinir. Saba'nın tespitine göre Florya ise daha beridedir. Kumluk ve açık bir arazi olan Florya'ya çocukların girmesi yasaktır. Çünkü orada hem çocukların iskarpinlerine kum dolar, hem de başlarına güneş geçme tehlikesi vardır.⁴⁹

O yılların İstanbulluları için plajlar yoktur, deniz hamamları vardır. İstanbullular yazları bu deniz hamamlarına yıkanmaya giderler. Ziya'nın babasıyla gittiği yerlerden biri de Bebek Deniz Hamamı'dır. "Bebek deniz hamamı, camiye, küçük çarşıyı geçtikten sonra şimdiki bodur apartmanların, yalıların beton perdesi ardında kalan küçük koydadır. Deniz hamamına varmak için kısa iskele ve tahta köprüden geçilir. Giriş parası verilir, içeri girilir. Denize bir kaç basamaklı merdivenden inilir. Deniz dörtköşe havuz şeklinde çevrilen bu kısmının altı yemyeşil yosun tutmuş tahtalarla örtülüdür. Babası Ziya'ya burada yüzme öğretmeye çalışır. Fakat bir türlü öğretemez. Hamamda "beyaz vücutlu, belle-ri peştemallı, ayakları takunyalı başka yüzücüler" de vardır.

Hamamdan sonra gidilen yer Bebek bahçesidir. Orada, bahçenin kendine has eğlence yeri, bir patinaj sahası vardır. O zamanlar şimdiki gibi dans etmeyi bilmeyen insanlar patinaj yaparlar. Bahçenin önündeki denizde sandalcılar, sandalları içinde hafif hafif sallanarak müşteri beklerler. Ziya ile babası da bahçede otururlar, mermer masalarda kaşar peyniri ile Bomonti birası içerler.

Bazen babasıyla Bebek'ten öteye, bir Boğaz gezintisine çıkarlar. Çırağan Sarayı, Ortaköy Camii, Rumeli ve Anadolu Hisarları, evde devrettiği albümlerdeki İstanbul önüne serilmiş gibi, Ziya Boğazi seyreder. Beykoz, Servi Burnu, Sütlüce'den sonra uzun bir vapur gezintisi Yenimahalle iskelesinde sona erer.⁵⁰

Yeni Mahalle'de gidilen yer Fırıldak Bahçesi'dir. Bu bahçe insanı fırıldak sesleriyle karşılar. Boğazın rüzgârıyla dönen fırıldakların sesleri babasının şarkısına karışır. Göğüsler yaşama sevinciyle dolarken baba ile oğul bir başka hayatın varlığına inanır gibi olurlar.

Ziya'nın babasıyla ve daha çok anneanesiyle gittiği semtlerden biri de annesinin toprağı Eyüp'tür. Babasıyla yapılan bu ziyaret Ziya'ya göre bir formalitedir. Çünkü annesi öldükten sonra babası bir başka kadınla evlenmiştir. Halbuki anneanneyle yapılan Eyüp ziyaretleri, ölümlere yapılmış bir misafirliktir.

Eyüp çarşısından, caminin avlusundan geçen çarşafli anneanne ile elini sıkı sıkı tuttuğu torunu Kırkmerdivenleri tırmanırlar. Orada yatan Eyüp Sultan'dan başlayıp Sultan Reşat'a kadar büyük, küçük, kadın erkek, zengin fakir gömülmüş binlerce insan ziyaret edilir. Orada renkleri solmuş veya büsbütün uçmuş olsa bile kalıpları hiç bozulmamış fesli, türlü kavuklu erkekler; süslü çiçek oymalı mezar taşlarıyla sanki yaşmaklı, feraceli hanımlar; minik fesli küçük taşlarla çocuklar varmış gibi bir duyguya kapılan küçük Ziya'nın boğazına bir şey tıkanır.

Anneanne ile torun aile mezarlığını ziyaret ederler. Burada Ziya doğmadan genç yaşta ölen, adını aldığı, sülün gibi olan amcanın, büyük babanın onun ayak ucunda da annenin mezarları vardır. "Anneanne kızının mezar taşının başına usulca elini koyar, onu daha küçük kızken, boyu ancak şimdiki mezarının taşı kadarken saçlarını okşadığı gibi okşamak ister, küçük Ziya da bir kögeye büzülür" kalır.⁵¹

Saba'nın İstanbul çocukluğunun bir başka türlü korkunç yeri de Askerî Müze'dir. Burada sanki büyüklerinin sözünü dinlemediği için taş kesilmiş gibi duran heykeller vardır. Bu eski eserlerden insanın burnuna rutubetle karışık bir pas kokusu yayılır. Askerlerin çoğu zirhlidir, kimisi sade elbise giymiştir. Bunların arasında güzel, adeta mahzun yüzlüler, ter bıyıklılar, sanki askerliğe o gün başlamış ucu süngülü tüfeği kucaklamış ilk nöbetini tutar gibi duranlar vardır. Bütün bu insanlar çocuk Ziya'da boğuşagelmiş, boğuşa gidecek kişilerin etkisini bırakırlar.⁵²

Saba'nın gençlik çağına ermesine yakın gördüğü, tanıdığı, İstanbul'un en uzak yerleri Adalar'dır. Orada dünyanın en güzel köşkleri vardır. Orada kaldığı otelde Ziya ilk defa kadını kolları arasında almış dans eden erkekleri görür. Ayrıca burada Boğazın sandalları yerine, eşekler vardır. Hanımlar bu eşeklere yan olarak binerler. "Hoples, hoples! diye bağırarak eşekçilerin sesleri, geçilen yolları kastan-yet şıkırtısı içinde bırakan nal seslerine karışır. Yorgoli'de, duyulan aşklar gibi yakılan ateşler; yerlere dökülüp kurumuş iğneleri ayaklara batan yük-

51. a.g.e., s.32.

52. a.g.e., s.33.

sek, kokulu çamlarla özellikle Büyükada" başka bir âlemdir.⁵³

Çocukluk gezilerinin tanıttığı İstanbul'un gidilen yerlerinden biri de Fenerbahçe mesireleridir. Bu, araba ve lokomotiflerin çektiği tramvaylarla gidilen yerlerin nihayetinde ulaşılan yer Çamlıca tepesidir. Orada arabacı atların terini kurularken çocuklar kır çiçekleri arasında koşuşup oynarlar. Buradan İstanbul manzarası seyredilir. "İstanbul altın tozundan sis içinde uzanıp giden bir altın şehir" gibi görünür.

Sevinçli, çığlıklılı tren yolculuğundan sonra varılan Fenerbahçe mesiresine inilir. Orada elleri kolları sepetli büyükler ve çocuklar trenden inerler, çocuklar dizboyu otların içine dağılırlar. Fenerbahçe yarımadasını istila eden çocuklar otların dikenlerin arasında kaybolurlar. Daha sonra buradaki Fener çocukların en çok seyrettiği şey olur.

Ziya'nın çocukluğunun İstanbulu'nun semtlerinden biri de bir köşkünde kaldığı Yeşil Çamlıca'dır. Kaldıkları tahta köşkte kuşların, böceklerin seslerini dinleyen Ziya'nın öz ağaç kokuları çok hoşuna gider.

O yılların en güzel yerlerinden biri de Çamlıca belediye bahçesidir. Bu bahçe "kuş diliyle" anlaşılabilir. Sevişen bülbüllerin yurdudur.⁵⁴

Oysa Taksim belediye bahçesi ücretle girilen bir yerdir. Orada çocuklar çember çevirir, dadıların, mürebbilerinin himayesinde boğuşurlar. Burada hemen hep Fransızca konuşulur. Buraya genellikle

53. a.g.e., s.35.

54. a.g.e., s.37.

Gümişsuyu yoluyla varılır. Yolda Ziya'nın dikkatini Gümişsuyu mezarlığı ve üstünde çift kartalların bulunduğu Alman sefaret binası çeker. Alman sefarettinden sonra ise bu yolun en görkemli binası Tefvik Paşa konağıdır. Daha sonra bu konak Park Otel olur ve kapılarını herkese açar.⁵⁵

Taksim bahçesinin bir eşi de o zamanki Tepebaşı bahçesidir. O zaman bu bahçe her yanı parmaklıklarla kaplı bir gazinodur. Burada koca dublelerle köpük köpük bira içilir, sık ve sıkışık masalarda oturulur; Viyana valsinin mağmeleri arasında herkes kendinden geçer. Cüzdanları dolu müşterilerin geldiği bu bahçe daha önce Halit Ziya'nın Mavi ve Siyah'ının başladığı bahçedir.

Baba ile yapılan bu geziler Boğazın Anadolu yakasına geçmez. Anadolu yakasında Beykoz'da oturan baba oğlunu oraya hiç götürmez. Gezilerin sonunda baba Beşiktaş iskele gazinosunda karşıya geçmek saatini beklerken çocuk Ziya da sıkıntı içinde babasının ikinci evliliğini, biraz sonra kendisini terkedecek babasının gideceği evi düşünür. İçindeki öksüzlük duygusu da giderek kökleşir.⁵⁶

Saba'nın çocukluğunun İstanbul'u kış mevsimlerinde babasıyla yaptığı gezintilerle tamamlanır. Bu gezintilerde teşekkül eden, tanıtılan daha çok semtlerin kapalı mekanlarıdır. Kışın gidilen kapalı yerler sinemalar, pasajlar, fotoğrafçı ve ayakkabıcı dükkânları, tiyatrolardır. Yazar buraları yine duygu hafızasının derinliklerinden çıkararak, çocukluğunun titiz dikkatiyle gözler önüne serer.

55. a.g.e., s.38.

56. a.g.e., s.41.

Kış gezintileriyle tanıtılan İstanbul'un merkezi "Beyoğlu"dur. Zaten Ziya'ya göre kış gezintisi demek Beyoğlu demektir. "Oraya gidilmez; dört yanından Gümüşsuyu, Tophane, Şişhane yokuşlarından, daha berisindeki Kasımpaşa'dan ağır ağır tırmanılır. Yüksekaldırım'dan basamak basamak yükselinir veya tünelle gidilir."⁵⁷

Beyoğlu'na giderken binilen tramvay veya tünel çocuk Ziya'ya göre İstanbul'u İstanbul yapan temel unsurlardır. Tramvayda vatman Ziya'yı makinenin hemen yanındaki küçük dolap gibi yerin üstüne oturtur, Ziya da böylece yolculuğun tadını çıkarır. Arkada kadınlara mahsus yerler vardır. Hızlı giden tramvayda yaşlılar ve bazı kadınlar, hatta biletçi tutunmak ihtiyacını duyarlar. Ancak bu, buz camlı köşke kadar sürer, çünkü orada dönülecek bir kavis vardır. Daha sonra sarayın büyük kapısının önüne gelinir. Kapının üstünde şimdiki T.C. arması yerine "tuğrayı hümayun" bulunur. Kapının iki tarafında ise kırmızı pantolonlu, beyaz çeketli, beyaz kalpaklı, kalpakları sorguçlu, kurşun askerlere benzeyen iki nöbetçi bulunur. Daha sonra Dolmabahçe saat kulesinin tepesindeki çaprazlama iki demir çubuğun uçlarında dört kepçeden ibaret durdurulmuş veya durmuş rüzgâr ölçerin bazen nazlı nazlı döndüğünü görmek mümkündür. Bu rüzgâr ölçerler "bir devrin her şeyi bir yana savurmuş, nerelere, nasıl esip gitmiş rüzgârını daha ölçmeye uğraşır" gibidir.⁵⁸

Daha sonra tramvayla gidilebilen yerler Dolmabahçe, Kabataş, arkasından Fındıklı, Tophane gelir.

57. "Kış Gezintileri", D.İ., s.42.

58. a.g.e., s.44.

Ziya bu semtlerin manaları üzerinde durur, kendince tefsirler yapar. Tramvayın son durağı Tünel caddesine paralel Tersane caddesidir. O zamanlar yalnız Beşiktaş-Karaköy seferleri yapılmaktadır.

Ziya'yı en çok sevindiren yer Tünel'dir. Tünelin uzaktan görünen kapısı "yerini yadırgamış İsviçre salesi" halindedir. Ziya Tünele girerken büyük bir ziyafet zevki tadmaya hazırlanır. Tünel onun için bir nakil vasıtasından çok bir mabet gibidir. Kokusuyla serinliğiyle insanı alıp yukarı, cennete taşır. Baba oğul yanyana Tünelin devamlı yolcuları oldukları için herkes onları tanır gibidir. Buradan heyecanlı ve sevinçli bir yolculukla sevinçli bir sabah aydınlığına Beyoğlu'na çıkılır. Tünelden sonra çıkılan meydan yine bugünkü genişliktedir. Orada Tünelin kazan dairesinden savrulan sisleri dağıtan ızgaralı bir baca vardır.

Öbür yanda Yüksekaldırım vardır. Bu mekanda Ziya'nın hatırladığı bir kitapçı vardır. Şimdiki Foto Süreyya ile Hachette Kitabevi henüz yoktur. Burada Tünelden sonra dikkat çeken, asansörle çıkılan bir kaç katlı Bazar-Alman vardır.

Daha sonra Cadde-i Kebir'e varılır. Ziya'nın burada hatırladığı küçük bir boyacı dükkanındır. Bu açık hava dükkancığında üç veya iki boyacı bulunur. Beyoğlu'na çıkmadan önce bu dükkanda ayakkabılar parlatılır. Çünkü Beyoğlu'nda boyasız dolaşılmaz gibidir. Boyacıda ayakkabılarını boyatan Ziya atların çektiği bir araba için ekurulmuş büyük tanrılar ve tanrıçalarla uçan araba resmini uzun uzun seyreder. Burası resimler, büyük fotoğraflarla süslü kapısıyla Febüs Fotoğrafhanesi'dir. Beyoğlu'nda-Doğruyoldaki bu fotoğrafhanedeki papyon kravatlı

eski zaman şairi kılıklı fotoğrafçı bahriyeli elbisesiyle Ziya'nın fotoğraflarını çekmiştir.⁵⁹

Fotoğrafçıdan sonra Ziya, Karlman Pasajı adını alan Bonmarşeyi hatırlar. Oradan da kendisine oyuncaklar alınmıştır. Burası onun ocuncaklarıyla hiç unutamadığı bir yerdir.

Buradan Tepebaşı'na, şehir tiyatrosunun komedi kısmının kapısına gelinir. Babanın "Amfi" dediği bu yer aslında "amphitheatre" kelimesinin kısaltılmışıdır. O zamanlar sinema kelimesi değil "sine", daha "sinema" bile olmamıştır. Baba-oğul sinematograf seyrederler.

Sinematograf seyrettikleri bu binada önce yerlerine yerleştikten sonra baba-oğul sinema başlamadan önce piyanist madamdan piyano dinlerler. Asıl filmden önce Vasistas denilen yan pencereler kapanır. Bu sefer de filmden önce bir perdelik manzara gösterilir. Piyaniist gösterilen manzaralara göre çaldığı parçaları değiştirir. Tuna nehri manzarası gösterildiği zaman piyanist "Güzel Mavi Tuna"yı çalar. Ancak manzaralar ve manzaralardaki canlılar çok hızlı hareket ederler.

Manzara bitince asıl filme sıra gelir. Film bitince pencereler açılır, bir ara verilir. Salonun havası temizlenir. Sonra gelinilen yoldan eve dönlür. Sinemaya kuru havada girip çıkınca yağmurun yağdığını görerek şaşırın baba-oğul akşamın ıslaklığıyla tramvaya binerler. Ziya'ya göre Beyoğlu çocukluk dünyasının harikalar ülkesidir.⁶⁰

59. D.İ., s.46-47.

60. a.g.e., s.51-52.

Ziya daha sonra Galatasaray'a yatılı öğrenci olur ve Beyoğlu'na yerleşir. Bu okulun binasını ilk defa Birinci Dünya Savaşı yıllarında burada açılan Kızılay sergisiyle gezmiştir. Beyoğlu'nun göbeğine yerleştikten sonra Ziya'yı en çok sinemalar ilgilen-dirir. Hatırladığı ilk sinema Şık sinemasıdır. Tavandaki küçük küçük aynalarından dolayı buraya "ay-nalı" derler. Bu sinemanın kapısı çok eğlencelidir. Girişte herkese müzik dinletilir. Ayrıca burada kar-lı bir dekor içinde kızak kayan çocuklar ve kayak-çılarını seyrettiren bir de dolap vardır.

Bugünkü Saray sinemasının yerinde o zaman Lüksemburg adlı küçük bir sinema vardır. Yine Ame-rikan sineması, Kosmoğraf sineması o zamanın sine-malarıdır. Bu sinemalarda sessiz filimler oynar. Charli Chaplin'in sadece dudakları kıpırdayan komik filmleri bütün İstanbulluları güldürür. Şarlo'dan sonra zamanın meşhur artistleri Rigaden, Maks Lin-der, Haroldloyd, Pina Mikelli, Françeska Bertini, Maria Jacobini o dönemin tanınan yabancı sinema o-yuncularıdır.

İstanbul tarafının sinemaları da Sirkeci'den başlar. Bunların en meşhurları da Ali Efendi Sinema-sı ve Kamil Bey Sineması'dır. Buralarda da meşhur artistlerin filmleri oynar. Ziya'nın o zaman sey-rettiği meşhur filmler ise "Üç Silahşörler, Yetime, İki Çapkın Hemşire v.b." gibi filmlerdir. Bütün fi-limleri, artistleriyle sinemalar İstanbul'un deği-şik dünyasıdır. Sinemalarda değişen dünya ve film-ler gibi İstanbul da zamanla değişir.

Saba sinemaları, filmleri ve İstanbul'un o za-manki bütün mekanlarını ayrıntılarıyla anlatır. Ba-zen önemsiz şeyleri bile kağıda geçirmesinin sebebi

ni de "Sadece kaybolmuş İstanbul'una karşı, o da kendine göre bir vazifeyi yerine getirmek için galiba"⁶¹ diyerek izah eder.

b) Gençlik ve Okul Hatıraları

"O Sokak, O Sınıf, Okumak" adlı hikayeler okul ve gençlik yıllarının hatıralarıyla meydana getirilmiştir.

İlk gençlik yılları okuma hevesi ve hassasiyeti içinde olunan yıllardır. Bu yıllarda okunan kitaplar; Aşk-ı Memnu, Zavallı Necdet, Çalkuşu gibi kitaplardır. Ancak okulda verilen ezber ödevleri de bu yılların unutulmayan hatıraları arasında önemli bir yer tutar. Okulda okumak istediği içinde verilen ödevler ezberlenir. Ancak öğretmen bu heyecanlı ve istekli çocuğa ezberini okutmaz. Ona bir türlü sıra gelmez. Ezberini okuyamayan çocuk da onu hep içinden mırıldanmak zorunda kalır. Çekingen çocuk ileride, büyüdükçe, bu tavrını hiç değiştirmez. Hep söylemek istediklerini içinden kendi kendine tekrarlar. Bu yüzden Saba'nın bütün eserleri için için kendi kendine mırıldanılan bir edadadır.

Okulda en sevdiği ders "Kıraat"tır. Kıraat kitabında bir paraçada geçen "Kırmızı ziyanın duvarlarda oynadığı" cümlesi okununca öğretmen dahil tüm sınıf Ziya'ya gülümseyerek bakar. Adının bir metinde geçmesinden Ziya gurur duyar.⁶² İlk gençlik

61. a.g.e., s.54.

62. "Okumak", M.İ.F., s.38.

yıllarına geçişte en büyük dost bu "Kıraat Kitapları"dır. Onlar geçen zamanda yazarın hafızasında yer etmişlerdir.

Kıraat kitaplarının yanında cilt cilt mecmualar Fransızca "Illustration" kolleksiyonları o günler anıldıkça hatırlanan ilk eserlerdir. Her tatil okunan kitaplara yenileri katılır. Dünya bu dergi ve kitaplarla yazarın gözünün önüne sayfa sayfa açılır.

Okunan kitaplardan akılda saklananlarla kitaplıkta saklananlar büyük bir yekün tutar. Okunan yabancı kitaplar; "Gizli Ada ve Jules Verne'in eserleri, Robenson Krusoe, Don Kişot, David Koperfield, Kırk Ambar, Güzel Prenses v.b." bütün diziler bambaşka bir dünya, bambaşka bir coğrafyadır. Yazarın okuduğu yerli kitaplarsa "Mavi ve Siyah, Dudaktan Kalbe" ve Halk hikayeleridir.

Okunan şiir kitaplarının başında Hugo'nun şiir mecmuaları gelir. İnce ve hassas Musset'in şiirleri arasında da şairin ilk aşkı gizlidir.

Daha okuma bilmediği yaşlarda Ziya "Illustration" kolleksiyonlarından, onların resimleriyle yaşamayı, dünyayı öğrenir. "Larousse"un o meşhur kırmızı sayfalarından sonra gelen tarih-coğrafya kısmı da Ziya'ya sanat ve edebiyat dünyasını tanıtır.⁶³

Şairin ilk gençlik yıllarında unutmadığı bir hatırası da ilk şiirinin yayınlandığı andır. "O sayfalara baktığı an eli titrer, rüzgâr muziplik yapar şiiri okutmamak için mecmuanın sayfalarını karıştırır, özene bezene yazılan şiir mecmuada yer almıştır. Mecmuayı satan gazeteci şaire gülümser, vapurda karşısında oturanlar ona bakarak konuşurlar; ki-

63. M.İ.F., s.44.

mi ötekine Servet-i Fünun'da şiiri olan der gibidir. Vapurda şiirine bakmak ister fakat bakamaz. Sanki bütün yolcular farkına varacak, şairi ayıplayacak gibidir. O gün çok güzel bir gündür. O gün şair ümitle, kuvvetle yere basara"⁶⁴

Ziya'nın yaşı ilerledikçe okuduğu kitaplar ve yazarlar da değişir. "Alphonse Karr, Octave Feuillet, Pierre Loti, La Dame aux Camilias" bu kitapların ve yazarların başlıcalarıdır.

Zaman geçer, devran değişir. Ziya ömrünün yeni bir devresine girer. Artık kitap okuyamaz olur. Kitapların tertip, baskı ve imlalarıyla ilgilenir. İşi, ekmek parasını kazandığı kapı, okumaya izin vermez. İş çıkışı Ebussuud Caddesine sapar. Yedi Meşale gençlerinin Alay Köşkündeki ilk toplantısını hatırlar. Hiç olmazsa Varlık idaresine uğrayıp Yaşar'la görüşür. Daha sonra Ankara Caddesinde İkbâl Kütüphanesinin camında bir ay önce tashihlerini yaptığı kitabı basılmış göreyerek sevinir, bununla yetinmeye çalışır.

O, gençlik yıllarını ikinci aile yuvası Galatasaray'da geçirir. Buraya ait hatıralarını hiç unutmaz ve oraya ait bütün eşyalarını da titizlikle saklar. Onun en çok istediği Galatasaray son sınıf öğrencisi olarak bir bahar günü tekrar aynı sıralarda bir daha toplanabilmektir.. Bir bahar günü ders anında olmak, sınıfın açık penceresinden Beyoğlu'nun gürültüsünü duymak, Galatasaray'ın kavsini dönen tramvayların çanını, otomobillerin kornasını, avludaki Hamidiye Çeşmesinden mermer yalağa damlayan suyun sesini duymak en büyük dileğidir.⁶⁵

64. a.g.e., s.45.

65. "0 Sınıf", D.İ., s.59.

Yazarın o yıllara ait unutamadığı şeyler hemen herkesin öğrencilik yıllarında unutamadığı, özlemini duyduğu hatıralar çeşidindedir.

Son sınıf öğrencileri artık mezuniyete yaklaşmışlardır. İzinli çıkmadan önce lâcivert, gri, kahverengi yepyeni elbiselerini giyerler. Daha önce pantolonlar şiltelerin altına serilip ütülenmiştir. Dudaklar üzerinde ter bıyıklar, gönüllerde ümitler ve emeller vardır.

Son sınıfta hatırlanan ilk ders Mösyö Bergeand'ın felsefe dersidir. Bu hoca güler yüzlü, tatlı dildir. Daha sonra hatırlanan ders ise Mösyö Dellou'nun riyaziye dersidir.⁶⁶

Lisede hatırlanan arkadaşlar ve hocalar hep özellikleriyle hatırlanır. Hocalar Profesör İbrahim Hakki, Behçet Gücer yazarın unutamadığı hocalardır. Arkadaşlar ise Münici, Niyazi ve Mithat gibi, ne yazık ki artık ölmüş bulunan arkadaşlarıdır.

Bütün özellikleriyle tembel, çalışkan, uslu, yaramaz, solgun benizli, şiir heveslisi, dinç sporcu rollere çıkan gençler artık yoktur. Eskiyen elbiseler gibi değişen yaşlarıyla, alınlara ilave olunmuş kırışıklıklarla, aklaşan saçlarla, su katılmamış ümidin yerini acı hüsrana almıştır. Yazar o yaşanmış günleri verilip bitmiş temsillermişcesine anar.⁶⁷

Yazarın unutamadığı Galatasaray hatıralarından biri de Gazi'nin habersiz okula gelişidir. Bütün sınıflar, muallim, talebe, hademe, bütün mektep pencerelere, kapılara koşmuştur.

66. D.İ., s.60.

67. a.e., s.64.

Gençlik yıllarının heyecanıyla hatırlanıp anlatılan, konusu farklı tek hikaye "O Sokak"tır. Bu farklı konuyu bile derin bir merhametle anlatan Ziya, O Sokağın biçare insanlarını, evlerini, evlerin kapılarını, kapı eşiklerini, merdivenleri, odaları ve eşyaları sergiler. O sokağı yazar daha ilk gençlik -lise- yıllarında tanır. Orası ilk gençliğini yaşayanlar için yasak bölgedir. Kıymetli bir tahtanın adını taşıyacak o sokağa ayak atmak cesaretini gösterebilmişler dersten çıkınca, teneffüste gururla arkadaşlarına anlatırlar. O sokağa girip çıkmışlara arkadaşları başka türlü bir insan gibi bakarlar.

Oraya hiç bir zaman gidemeyeceklerini düşünenler bile bir gün kendini o sokakta bulur. Oraya giren genç "şimdiye kadar anne, hała, teyze, abla, yenge ilh."olarak tanıdığı kadını şehrin başka bir sokağındaki evlerde oturan ve onlardan çok başka şeyler de olabilen bir mahlûk olarak görür. Madalyonun şimdiye kadar görülmeyen ters ve korkunç bir tarafı da vardır. Bu sokağa ilk girenlerde utanma duygusu yoğunlaşır. Kadınlara karşı, komşu hanımlara, misafir hanımlara nasıl bakacaklarını şaşırırlar. Alınlarına bir kara leke sürülmüş gibi olur, oraya bir daha gitmemeye yemin ederler. Ama aradan bir müddet geçtikten sonra gençler yine aynı merdivenleri çıkarlar, sanki oradaki kadınlar gençleri şeytanlar gibi gülümseyerek karşılarlar.⁶⁸

Zamanla bu sokağın bir lokantaya girer gibi girilir. Oradaki kadınlar artık şeytan kisvesinden sıyrılır sahici yüzleriyle olduğu gibi görülmeye başlanır. Zamanla o kadınlarla ilişkisi olanlar kendi-

68. "O Sokak", M.I.F., s.52-53.

lerini onların kocası gibi saymaya başlarlar. Yazar bu sokaktaki kadınlara aşırı bir merhamet duyar, yıllar sonra Muallâ, Güler, Nebahat, Sebahat gibi isimleri unutamaz.⁶⁹

Yazar "O Sokak"ta yaşayan, unutamadığı kadınlardan birini şöyle anlatır: "Saçları mısır püskülü renginde, gözleri çivit mavisi, alnının ortasında çocukluğundan, belki, mahalle arkadaşlarıyla tek mi, çift mi oynadığı zamanlardan kalma, kapanmış bir yara izi olan bu kadın hep bıraktığım gibi kapıda ayak üstü durmaktadır."⁷⁰

c) Aile Hayatı İli İlgili Hatıralar

Saba şiirlerinde olduğu gibi hikayelerinde de aile hayatının sıcaklığını ve aile hayatına ait hatıralarını nakleder. Yazarın aile hayatına ait hatıralarını yoğun bir şekilde anlatan hikayeleri "O Mahalle, Bebek, Limanda" adlı hatıra hikayeleridir.

"O Mahalle" önce iki nişanlının kiralık ev aramak için gittikleri yerdir. İki nişanlı mesut olmak, karyolalarını kurmak için bir dam altı ararlar. Ne olursa olsun keselerine uygun bir barınak bulmak en büyük istekleridir. Bunun için bütün gün dolaşırlar, zaman zaman ümitlerini kaybettikleri de olur. Nihayet bugün talihin sevkiyle o mahalleye yolları düşer.

69. a.g.e., s.54.

70. a.g.e., s.61.

O mahalleye balığın beklenmedik fiyatını ilan eden balıkçı sesleri, kapı önlerinde kızartılan balık kokuları arasında ayak basarlar. Köşe başında orta kat pencereleri perdesiz evin zilini çalarlar. Bir sonbahar akşamı zilini ilk defa çaldıkları bu evi kiralarlar. Evin içini nasıl döşeyeceklerini, iki kişilik karyolanın yerini kararlaştırırlar. Eşya bekleyen odalar yeni eşyalarla yavaş yavaş dolar. Ev sahibi iyi dileklerde bulunur. Onbeş gün hazırlanıp eksikleri tamamlayıp kira işlemleri bittikten sonra ev "ilk defa bir kış gecesi yeni kiracılarını barındırır." Bütün ev yanan sobası, tüten bacası ile yeni evli çiftin olur: "Bütün evde karım ve ben, ikimiz yalnız kalmıştık. Ama ben onu, karım diye değil, sadece bir insan diye seyrediyordum."⁷¹

O gece yeni evlileri sevindirmek için kar yağar. Sofada nikaha gönderilmiş çiçek sepetleri vardır. Tel dolapta acıkınca yiyecekleri yemekler, dolabın altındaki küpte susayınca içecekleri suyla burası tam bir saadet yuvası olur. Artık hergünkü rızkı Ziya'nın boynuna borç olan bu evde iyilik, sevinç ve aşktan başka bir şey yoktur. Bu ev şairin yıllardan beri hayal ettiği bir saadet yuvası olmuştur.⁷²

"O Mahalle"nin insanların çoğu fakirdir. En zenginleri bile ortahalli denilebilecek insanlardır. Sanki bu sokaktakiler bir fırtınadan kaçarcasına buraya toplanmış gibidirler. Bir çok evde gaz lambası yanar, çoğu zaman lambanın ışığı altında başı örtülü bir kadın yüzü duvara dönük namaz kılıyordu. Başka bir akşam da açık perdenin aralığından ihtiyar bir kadın minderinde oturmuş, gözlüklerini takmış Kur'an okurken görünür.⁷³

71. "O Mahalle", M.İ.F., s.82.

72. a.g.e., s.83.

73. a.e., a.y.

Bazen bir masa, masanın üzerinde kitaplar ve ders çalışan bir çocuk, bazen aynı masada tabaklar ve kaşıklarla bir yemek hazırlığı açık perdelerden hergün bu mahallenin evlerinin içinin görüntüleridir. Ziya, bu yeni evinin penceresinden sokağın bu kaldırımının insanlarına, ömürlerini bu taşlar üzerinde gide gele, aşa seke tüketeceklere, daha yakından, daha içinden bakar. Akşamları omuzlarını yoğurt tepsilerinin çökerttiği yoğurtçu, simit ceme-kânı boynunda bir kayışla asılı bir memur emeklisine benzeyen simitçi bu sokağın sık görülen insan manzaralarının figürleridir.

Bu insanlara arada bir yarı deli, yarı meczup ihtiyar Rum kadını ve onun etrafına saran çocuklar katılır. Derken sokaktan geçen ihtiyar zerzevatçının, ihtiyar beygiriyle, ondan daha çilekeş ekmekçinin yine her adımda sendeleyeyen beygiri görülür. Yine denizin bol balık verdiği günler mahalleden pişen balıkların kokusu ta uzaklara kadar yayılır.⁷⁴

Ziya'nın oturduğu evin bir penceresi çocukların oynamaya geldikleri bir arsaya bakar. Bu pencerede yazar hep ümit ve sevinç içinde dışarıyı seyrederek. Buradan arsada gezinen kızlar, askerlik ve arabacılık oynayan oğlanlar görülür. Oğlanlardan bazıları kolkola girmiş giden kızların arasından onları yarıp geçen, arada münakaşalar olur. Oğlanlar evlerin duvarlarına kızların ismiyle alaylı satırlar yazarlar. Değişen mevsimlere göre arsa da değişir. Özellikle baharda arsadan göklere allı yeşilli uçurtmalar yükselir. Bunların arasında defterin ortasından koparılarak yapılmış şeytan uçurtmaları da vardır.⁷⁵

74. a.g.e., s.85.

75. a.g.e., s.85-86.

Saba hayatının ikinci ve mutlu dönemine başladığı bu evden Ankara'ya tayin edilmesiyle ayrılır. O İstanbul'dan ayrı kalmaya tahammül edemez. Belki Ankara'da kalmak daha kolay olur diye eşini de Ankara'ya tayin ettirir. Ancak burada altı ay kalabilirler. Hem zaten yeni tuttıkları evi dayanmış döşemişler altı aylık kirasını da peşin ödemişlerdir.

Altı ay sonra karı-koca işlerinden istifa eden Sabalar İstanbul'a dönerler. Saba Milli Eğitim Basımevi Tashih Bürosunda bulduğu işe devam eder. Altı aylık İstanbul ayrılığını da yazar "Bıraktığım İstanbul" hikayesinde dile getirir. Cahit Sıtkı'nın da belirttiği gibi İstanbul Ziya'nın içinde yaşayabileceği tek ortamdır.

İstanbul'dan ayrılışı Ziya için sürpriz olmuştur. Ertesi günü ölüvereceğinden habersiz bir insan gibi sevdiklerini son defa görmüş, onlara son defa "Allah rahatlık versin" demiş, birdenbire kendisini Ankara'da bulmuştur. İstanbul'u ölümden başka bir sebeple de göremeyeceğini hiç aklına getirmeyen Ziya, Bayazıt'taki Marmara gazinosunun taraçasından İstanbul'u seyretmiştir. "Her şeyini, toprağında ölülerini, yeryüzündeki bütün sevdiklerini, evini, mahallesini, sokağını, her akşam ekmeğini uzatan köşe başındaki ekmekçiyi, öbür köşeye sepetini yerleştirip "salata, turp" diye bağırın, onun için bir müşteriden ziyade bir şey, bir ümit olduğunu sandığı salatacıyı her şeyi, herkesi bırakarak" İstanbul'dan ayrılmıştır.⁷⁶

"Bıraktığım İstanbul" onun İstanbul'un mekanlarına, insanlarına, taşına toprağına duyduğu bağlılığın, sevginin ayrıntılara inilerek anlatıldığı -neredeyse- bir mensur şiir denemesidir.

76. "Bıraktığım İstanbul", M.İ.F., s.18.

Bu yazma denemesinde yazarın sevgi ve ilgisi-
ni şehre dağıttığı mekan köprüdür: "İstanbul'u her
sabah köprü üstünden selamlarım. Her şeyini yerli
yerinde bulduğum büyük şehrimde benim de küçük öm-
rümün bir gecelik bir aradan sonra yeniden başlamak
üzere olduğunu her sabah köprüden geçişimde duyar,
küçük emellerimi, bitirmek istediğim işimi, sevgi-
limi düşünür, o dakikalarda, bana bütün hakikat ola-
cak, bütün ümitlerim gerçekleşecek gibi gelir, her
sabah gün ışıkları içinde altındanmış gibi uzanan
köprüden uçarcasına geçerdim."⁷⁷

Saba'nın gözünde köprü bir İstanbul gibidir.
"O köprü ne kadar İstanbul'dur! O köprüyü ne kadar
severdim. Çalıştığım müessesenin üst kat adaların-
dan köprü tabak gibi gözükürdü. O odalarda iş baha-
ne ederek sık sık çıkarken, oradaki arkadaşlar ge-
tirdiğim evrakı inceleyedürsunlar, ben pencereden
köprüye dalardım. Kara Haliç vapurları Köprü'nün
bir kenarına kadar gelir oraya yanaşıp kalırlardı."⁷⁸

Ayrıca o köprüde öğlenleri yediği balıkları,
köprübaşında yediği yemekleri hatırlar. Ankara'da
da devamlı İstanbul hayaliyle yaşar. Mahallesini
hiç unutamaz. "Her akşam, akşamı mahalleme getiren
türlü türlü yoğurtçu sesleri, saatler ilerledikçe
bozacı sesleri, bekçi düdükları, tren tekerlekleri-
nin değişmez, şaşmaz gürültülerine karşı karşıya,
uzaklaşa uzaklaşa kayboldular."⁷⁹

Yeni geldiği şehirde alıştığı yaşama adetleri
değişen yazar bir şaşkınlık içine düşer. Zamanını
"şimdi İstanbul'da olsaydım neler yapardım" diye

77. M.İ.F., s.18.

78. a.e., s.19.

79. a.e., s.18.

düşünerek geçirmeye başlar. Zamanla İstanbul'un artık yerinde olamayacağını bile sık sık düşünür.⁸⁰

Saba bu yazısında İstanbul'u neden bu kadar çok sevdiğini de izah eder. Ankara da güzeldir. Ankara'da da güzel evler vardır. Ancak Saba, o evlerde oturmaya hak kazanabilmek için çok çalışmış olmak gerekir diye düşünür. Değil o evde oturmak, kendini o evin zilini çalmaya bile layık görmez. Oysa İstanbul böyle midir?

İstanbul'da her şey mazi, yazarın da iyi kötü yaşayabildiği hayatı, onun ömrü, ömrüne karışmış insanların hayatıdır. Orada yazar biraz hüznle de olsa rahat rahat hatırlayabilir; evet yaşadım diyebilir. Orada okuduğu mektep, askerliğini yaptığı kışla, nikahının kıyıldığı belediye dairesi vardır. Neden İstanbul'u çok sevdiğini izah etmeye şair kendi ifadesiyle şöyle devam eder: "Orada daha öyle âşina binalar, öyle sokaklar vardır ki, oralardan geçerken ne kadar canım sıkılmış olsa, kendi kendime gülümser, ne kadar yaşlı olsam çocuklaşır, orada geçmiş, sonra unutulmuş bir küçük hatırayı birden hatırlayıvermenin sevinci içinde göz pınarlarımla yaşadığını duyar, içimden "evet, evet!" dediğim olurdu. Orada en tenha yerler bile hakikatte tenha değildi."⁸¹

İstanbul'un yıkanmadığı hiç bir sahili olmayan Saba için İstanbul'da hatırlamanın, hatırlayabilmenin tesellisiyle içini dolduran çok yerler vardır. İstanbul yollarında yürürken bazen bir küçük caminin küçük mezarlığındaki öyle güzel bir çitlembiğin altında o kadar âsude bir mezarın karşısında kalır ki hemen ölüp oracığa gömülüvermek ister. Ziya'ya

80. M.I.F., s.23.

81. a.e., s.24.

göre İstanbul, bahtsızlar için mesut olmanın en kolay olduğu yerdir.⁸²

Küçük memurluğa razı olan Saba İstanbul'a, mahallesine döner. Karısı hamile olduğu için onun çalışmasını istemez. Giderek mahalleye daha çok alışır. Evlerinin çevresindeki komşularıyla tanışırlar. Geliri az olsa bile mutludur. Çocuğu üzerine hayaller kurmaya başlar. Daha sonra nurtopu gibi, hem de erkek bir evlatları olur.

Saba doğacak çocuğunu bekleme heyecanını, babalık duygusunu, ailesine karşı sorumluluğunu "Bebek" adlı hikayesinde anlatır. Bebeğin annesi bir kaç yıl evveline kadar bir lise öğrencisidir. Şimdi evlenmiş, hamile olmuş, doğacak çocuğunu beklemektedir. Hergün gazetelerde doğum haberlerini okuyan annenin zaman zaman da doğumda ölen anneleri duyunca morali bozulur. Baba da aynı şekilde heyecan ve şüpheler içindedir. Nihayet doğum günü gelir. Doğumunda anneyi ayrı bir yere alırlar. Baba ise şimdiye kadar bildiği bütün beklemelemlerden farklı bir bekleme içine girer. Bu bekleme karşısında diğerleri çok gülünç kalmıştır. Nihayet beklenen haber gelir "bir oğlun oldu" derler. Birdenbire bambaşka bir sabah olur, yeni bir gün doğar.⁸³

Baba olan Ziya'nın hayatının yeni bir safhası başlamış olur. Çocuğuna karşı içinde hiç tanımadığı duygular oluşur. O güne kadar duyduğu bütün sevgilerden başka bir sevgi başlar. Bu duygu Ziya'ya "maziyi, ölümü unutturup istikbâli, ebedî hayatı" düşündürür. Ziya düşünce ve duygularını "Ey, anlaşılmaz dünyanın ulu Tanrısı, yoksa bu "gidenler" in oradan, şu ana vasıtasıyla kendi yerlerine gönder-

82. a.e., s.25.

83. "Bebek", M.I.F., s.32-33.

dikleri miydi?" diyerek ifade eder.⁸⁴

Artık "şu ölümlü dediğimiz dünyada, bütün ölümlere rağmen hayat yine hakim, yine muzafferdir. O yaşa gelinceye kadar gördüğümüz ölümler, bütün yolcularının sıralarının gelip birer birer son nefeslerini yanında, şimdi bu en yakınının ilk nefes alışı, ilk meme emişi, her karanlığa rağmen bu güneş, her kışa rağmen bu bahar nev'inden şey, bu isitkbâl, bu ilk çılgılık, hayatın ölüme karşı kazandığı, daima kazanacağı zaferler marşının ilk notasıdır."⁸⁵

Çocuğu doğduktan sonra şairin hayatında günlerce süren bir bayram başlar. 1945'te doğan Osman'dan sonra 1948 yılında da ikinci oğlu Orhan dünyaya gelir. Artık aile saadeti doruğa ulaşır. Ailesine dünyanın en iyi şeylerini vermeyi düşünen şairin ekonomik durumu gönlünden geçenleri yapmaya, ne yazık ki, müsaait değildir. Olsun! Buna da bir çare bulunur. Yazar yapmak isteyip de yapamadıklarını hayal eder. Ailesiyle çıkmak istediği bir uzun deniz yolculuğunu "Limanda" adlı kalem denemesinde ifade eder.

Saba "Limanda" adlı yazma denemesinde önce, çocukluğundan beri, tutkun olduğu gemilerden söz eder. Limanda gemiler çeşit çeşittir: Şişman, zayıf, azametli, kimi yorgun, kimi ihtiyardır. Gemilerin milliyetleri de ayrı ayrıdır. Kimi İtalyan, kimi İngiliz değişik ülkelerden, Amerika'dan, Fransa'dan "kimi dağ gibi seyyah, kimi lüks yolcu vapuru, kimi kara şilep, kimi beyaz yat, kimi yelkenleri rüzgâr dolu kotra, kimi talihsiz çöp mavnasıdır."⁸⁶ Bütün dünyaya ülkelerinden gelen bu gemiler yarışı bitirmiş bir

84. a.e., s.33.

85. a.e., a.y.

86. "Limanda", Varlık, nr.687, 1 Ekim 1952, s.16-17.

at gibi girerler limana. Limana girenler limanda, giremeyenler açıkta taşıdıkları bayraklarıyla "hep aynı rüzgâra uyararak, kardeş kardeş, insana iyi şeyler, güzel istikballer, harbsiz darbsız bir dünya düşündürerek insana teselliler, ümitler vererek aheste aheste sallanırlar."⁸⁷

Yerli ve yabancı vapurların hepsiyle şairin çocukluktan beri bir göz aşinalığı vardır. Sanki vapurlar ona bir şeyler söyler gibidir. Vapurları görünce daima onlara yaklaşmak, renk renk boyalarını koklamak, hepsini ayrı ayrı ziyaret etmek ister. Hatta en basitinden bir vapur görevlisi olmak isteyen Saba'nın en büyük hayali büyük ve lüks bir yolcu vapuruyla bir dünya gezisine çıkmaktır. Bir an için bu hayalinin gerçekleşmiş olduğunu düşünür.

Gün gelmiş, dünya bu, hayaller gerçekleşmiştir. "Yol arkadaşlarının arasında piyano bilen bir genç kız da olacak, salondaki piyano ne güne duruyor? Ne güne kütüphanedeki kitaplar...Güvertede sezlonga uzanıp okuyacağın kitaplar...Vapurun durmasıyla uyanıp kamaranın lombozundan bir de bakınca, sabah sabah göreceğin "meğer görecektim" diyeceğin limanlar..."⁸⁸

Bir an yolculuğa yalnız çıktığını hayal eder gibi olan Saba hemen yolculuğa yalnız çıkamayacağını hatırlar: "Ben yalnız mı yolculuğa çıkıyorum? Ben yalnız yolculuğa çıkar mıyım? Sonra durup bana ikide bir, vapura dair sualler sormuyorlar mı? Karım memnun, gözlerimin içine bakmıyor mu? Ben içimden "Bak karıcığım, seni seyahat ettirmeyecek miyim sanıyordun? Bütün ömrün bir izbe evde mi geçecek

87. a.g.y.

88. a.g.y.

sanıyordun?" diyor, karımın gözlerindeki minnetle karışık sevinci, kendim yazdığım bir şiiri okur gibi okumuyor muyum? Babalık, kocalık, erkeklik gururumu okşanmıyor mu? Kendi kendime öylesine mağrur bir ciddiyet takınmıyor muyum?"⁸⁹

Saba ailesine büyük ikramiye çıkmış gibidir. Çoluk çocuğuyla en lüks kamara onlarıdır. Lüks yolcu gemisi limandan hareket eder. İçinde yaşadıkları şehirden giderek uzaklaşırlar. Saba bir zamanlar parkında oturduğu Sarayburnu'na, Sultanahmet tarafına baktıkça, işine giderken tırmandığı yokuşu seyreder. Oraların sevgileri içindedir.

Oturdukları evlerinde onları kimse aramamalıdır. Çünkü onlar artık o evde oturmuyorlar. "Karımın her gün yemek pişirdiği; camlarını sildiği, tah-talarını öğdüğü işini gördüğü o evde değiliz artık" diyen Saba yola çıktığı vapurun rengini düşünür. Sonra bu hayali beyaz bir vapurla tamamlar. "Beyaz olsun vapur, bembeyaz, tertemiz olsun. Kâh beyaz bulut akisli durgun sufârda, kâh beyaz köpüklü mai dalgacıklar üzerinde, mai rüzgârlar içinde yol alsın."

Bu hayalin mekanı olan vapurunun adının sorulmasını istemeyen Saba bu hayalini şu satırlarla tamamlar: "Sorma vapurun ismini. Kime sorsan başka bir şey söyleyecektir. Herkes kendine göre bir ad takmıştır ona: Kimi sevgilisinin adını, kimi memleketinin, kimi emelinin, kimi hülyasının, kimi bunca yıllık deniz hasretinin. Boş yere sahife çevirme! Deniz yıllıklarında yoktur o vapurun adı. Daha denize indirilmemiş, henüz tezgaha konmamış bizim vapur..."⁹⁰

89. a.g.y.

90. a.g.y.

Ekonomik sıkıntılar içinde olan Saba-karısı ve çocukları için en güzel hayalleri kurar, onlara dünyanın en güzel şeylerini layık görür. Ancak bu hayallerin gerçekleşmesinin imkansız olduğunu da bilir. Çünkü onları hayal ettiği yolculuğa götürecek vapur daha tezgaha konmamış, henüz denize indirilmemiştir.

ç) Çalışma Hayatı Hatıraları

Saba, çalışma ve iş hayatına ait hatıralarını "Bıraktığım İstanbul ve O Banka" adlı kalem denemelerinde anlatmıştır. Bıraktığım İstanbul'da Ankara'ya tayin edilişinden duyduğu üzüntü ve İstanbul'a ait yoğun sıla özlemi vardır. "O Banka"da ise yazar Emlak ve Eytam Bankası Bahçekapı şubesindeki memurluk yıllarına ait hatıralarını anlatır. Saba ikinci eşi Rezzan Öney Hanım'la bu bankada tanışır.

Geçmişte, o bankaya randevuya gider gibi gidilir. Gençliğin, aşkın, yaşamının sevinçleri içinde kafesine kapanan kuşlar gibi kapıdan içeriye girilir. Memurlar tek tek gelip "devam jurnali"ni imzalarlar. Erkekler gece seyrettikleri filmlerden, ya son çapkınlıklarından söz ederken, kızlar ötede kıkır kıkır gülüşerek kimbilir neler anlatırlar. Bu toplanma aile fertlerinin bir sofraya başına birer birer toplanması gibidir. Ama saat dokuz buçuğa yaklaştığı halde beklenen sevgili henüz gelmemiştir.

Sevgili, genç kız kimbilir gece bir düğüne veya baloya gitmiştir. Gider ya, ona karışmaya bir

banka memurunun ne hakkı olabilir. Dakikalar geçer, uzun imza kağıdı da henüz ümidini kesmemiş gibidir. Henüz kaldırılmamıştır.

Yazarın ilgi duyduğu memure hanım Rezzam Öney'dir. Bunu yazarın memur arkadaşı Nurettin de bilir. Gözü kapıda merakla bekleyen Ziya'ya takılır: "Canım şu kızın neresinden hoşlanıyorsun?" Ama Nurettin de aynı bankadaki "beyaz, tombul bir kızdan hoşlanmaktadır." ⁹¹

Tavandan sarkan saatte dakikalar durmadan ilerler. "Koca bir gün onsuz nasıl biter?" Biraz sonra bankada iş hayatı başlar. Bir yanda yazı makinası tıkırtıları, öte yanda hesap makinası hırıltıları, seyrek de olsa zil sesleri duyulur. Giderek müşteriler akın eder. Banka arı kovana gibi olur.

Nihayet bankanın döner kapısında sevgili memurenin yeşil perdesüsü görünür. Daha kaldırılmamış olan imza kağıdına doğru yürür. Yazarla gözgöze gelirler. O da gözleriyle Ziya'yı arıyor, onun gelip gelmediğini anlamak için bakıyor.

Yıllar geçtikten sonra, bu günleri, bu heyecanları Rezzan Hanım'a anlattığı zaman, o da pazar günlerini Ziya'yı göremeyeceği için hiç sevmediğini söyler.

Gözgöze gelseler de Ziya kendi kendinden, kahrolasınca yaşından ve başından utanır, adalet karşısında bir suçlu gibi önüne bakar. Sonra "Evet, benim mesut olmaya hakkım yok!.." diye düşünür.

Biraz sonra şef Rezzan Hanım'ı çağırır. Ziya Bey'le Eminönü Malmüdürlüğü maaş bordrolarının

91. "O Banka", D.İ., s.69-70.

puvantaşını yapmasını söyler. Zaten Rezzan Hanım bankaya yeni girdiği gün onu Ziya'nın yanına vermiştir. Aralarındaki ilk ilişki de daha o günden başlamıştır. Daha sonra Ziya-Rezzan onbeş gün dul ve yetim aylıkları için ayrı bir binada beraber çalışırlar. Ziya Rezzanı zayıf olduğu için korumak, fazla çalıştırmamak ister.

Maaş bordroları biter. Maaşını kısa zamanda alan bir kadıncağız onlara "Allah sizi de birbirinize bağışlasın" der. Sanki o kadıncağızın duası kabul olmuştur.

Öğle olur, bütün kızlar bir araya toplanırlar. Yemeklerini hep birlikte yedikleri odada hem yemek yer, hem de birbirlerine bankada ilgi duydukları memurları ve şefleri anlatırlar.

Erkekler ise memuriyet derecelerine, ellerine geçen paraya göre lokantalara, aşçı dükkanlarına, piyazcılara dağılırlar. Derken akşam olur, müşteriler gider. Artık günlük sonuçlar değerlendirilir. Herkes birbiriyle senli benli olur. Çünkü burada herkes bir aile efradı, bir ev halkı gibidir. Sanki banka daha sonra birbiriyle evlenecekleri daha baştan bir aile yapıvermiştir.⁹²

Bankadaki çalışma ve iş hatıralarından biri de aybaşlarında maaş alındığı günlerdir. Yeni maaş alınan günün öğlen saatlerinde çarşıya çıkılır, alış-veriş yapılır. Kızlar bilezik, kolye, erkekler iskarpin, gömlek, boyunbağı gibi şeyler alırlar.

Tatil günlerinde erkekler parolalı kapıların ardındaki eğlencelere giderler. Bankada o hafta hep o eğlencelerden söz edilir.

Gün olur liseler yeni mezunlar verir. Yeni mezunlar bankaya memur olur. Yeni gelen memurun servisine ziyarete gidilir, tebrik edilir. Sonra o memura en az para ile nasıl karın doyurulacağı öğretilir.

Bankada bir haftanın sona ermesi Ziya'nın hiç hoşuna gitmez. Çünkü işin ucunda bir buçuk gün Rezzan'dan aynı kalmak vardır. Yalnız bir cumartesi Rezzan'ın Ziya'ya duyurmak ister gibi yüksek sesle annesiyle gideceği sinemayı söylemesi büyük bir sevinç getirir. Ziya onlardan evvel sinemaya gelir. Salonun numaraları bittiği için balkon bileti alır. Biraz sonra Rezzan'la annesi de balkona gelirler. Yanyana iki yer yoktur. Ziya hemen kalkıp yerini Rezzan'ın annesine verir. Böylece Rezzan'la el ele değilse bile, birlikte aynı filmi seyrederek. Daha sonra Ziya tanıtılırken "Sinemada sana yerini veren" diye tarif edilir.

Ziya'nın pazar günleri boş caddeleri, kepenkleri inik dükkanlarıyla zavallı günlerdir. Ona göre sevgililerin yurdu bankadır. Pazar günleri de Ziya bankada beraber oldukları zamanı düşünür. Giderek Rezzan Ziya'ya güven ve ilgi duymaya başlamıştır. Elektrikler söndüğü zamanlar "O genç kızın onsekiz yaş saffetinin en masum uzvu olan elini tutan Ziya, o an genç kızdaki heyecanı hiç unutamaz." O anı bir kere daha yaşamak için her şeyi vermeye hazırdır. Yıllar sonra o günleri düşünen Saba geçmişi tekrar yaşama isteğindedir: "O bankanın, ömrümün sonuna kadar hademesi, bekçisi, kapıcısı olmaya hazırdum, kapısından onun, bir iş gününün sonunda, azad edilen bir kuş gibi çıkışını bir daha görebilsem."⁹³

Saba'nın bütün eserlerinde olduğu gibi bu hikayesinde de geçmişi özlemek, geçmişi bir an bile olsa yeniden yaşamak isteği vardır. Geçmişi tekrar yeniden yaşamak arzusu Cumhuriyet devri şairlerinin, özellikle Cahit Sıtkı'nın en yoğun işlediği temalardan biridir. Geçmişten günün daha kötü olması, geleceğin ise güne göre düşünülmesi, bu kuşağın en önemli özelliğidir denilebilir.

Saba şimdi çalıştığı devlet dairesinden hiç memnun değildir. Eskiden cumartesi ve pazar günleri işinden ayrı kalmanın korkusunu duyan Ziya, şimdiki işinden ve durumundan hiç memnun değildir. Çünkü, geçmiş günler kuyuya düşmüş, eski zamanlar ve mekanlar yok olmuştur. Değişen sadece zaman ve çevre değildir. Ziya da ne yazık ki eski Ziya değildir: "Şimdi, tanımadıklarımın dolu kahveler, oteller, ağlamış yüzlü devlet daireleri arasından ben de kendi daireme, artık aşksız, sevgisiz, parmaklarımın yalnız kalemler tutacağı, artık kamburlaşmış sırtımın elbette ki okşanmayacağı, belki tekaüt edilerek, kimbilir belki de ölererek ayrılabilirim iş yerime, hızını artıran tramvay içinde sarsılarak, sallanarak sevinçsiz, isteksiz, ama imzayı kaçırmamak için yine de bir an önce varmaya çalışırken, arkamda kalan o süslü, o pırlıl pırlıl, erkek-dişi binlerce gençle şimdi cıvıl cıvıl bankaları, sanki çiftahaneler, sevgili yuvaları, bir zamanlar benim de eşliğini aşabildiğim aşk nöbetleri diye düşünüyorum." ⁹⁴

d) Diğer Meseleler

da) Mutluluk

Saba çevresindeki her şeyde mutluluğu aradığını yansıtır. En kötü zamanlarda bile akıyla mutlu olunabileceğine inanır. Zaten hayat ve hayatta yapılacak her şey insanların mutluluğu için olmalıdır. İnsanlar da, değişen çevre ve zaman karşısında kendini mutlu etmenin yollarını aramalıdır. Saba bu düşüncesini gerçekleştirmek ister. İşinden erken çıktığı bir akşam Beyoğlu'na bir uzanayım der. Köprüde ciğerlerini temiz hava ile doldurur. Yüksekaldırım'-dan istediği kadar yavaş, eski kitapçıların camekânlarına baka baka Galatasaray'a, Taksim'e kadar yürür.

Yolda erkekler, kadınlar, uzun boylular, kısa boylular, yaşlılar, gençler, güzeller, çirkinler, zenginler, fakirler vardır: "Kocalı kadınlar, henüz nişanlılar, yalnızlar, kolunda sevgilisi olanlar, anneleri yanında yürüyen çocuklar var...Yalınayak çocuklar da var. Ayakları muhafazalıların arasında seğırtip gazete satmağa çalışıyorlar. Fakat ayakları üşümüyor gibi, herhalde alışmışlardır diyorum. Onlardan gazete alan zenginler, verdikleri paranın gerisini istemiyorlar. Bu onların sevinçlerini bir kat daha artırıyor."⁹⁵

Çevresine, insanlara ve eşyalara titiz bir dikkatle bakan yazar onların hep iyimser olarak görür. Her şeyde mutluluğu aramaya ve görmeye gayret eder. Yazarın temel duygusu, özlemi insanlar ve çevrede bir bütün mutluluğu yaşıyor görmek ve mutlu olmaktır. İki yanında insanları giydirmeye, doyurmağa, eğlendirmeye, bir kat daha mesut etmeye mahsus dük-

95. "Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi", M.İ.F., s.1.

kanlar, mağazalar, salonlar vardır. Bunların önünde hayale dalmaktan kendini alamaz. Yazarın seyrettiği dünyadaki her şey sanki insanları daha mutlu etmek için düzenlenmiş gibidir. Mağazalardaki eşyalar, kadın terlikleri, mobilyalar bütün ev hayatını hayal ettirirler. Bütün bunları alabilecek kadar paraya sahip olmak isteyen yazar onları satın alıp insanlara dağıtmak ister. Ama ne yazık ki hediye verecek kimsesi yoktur.⁹⁶

Gezisine yürüyerek devam eden yazar, kendini Mesut İnsanlar Fotoğrafçıları'nın önünde bulur. Camekânlardaki resimleri seyreder. Bütün bu resimler yürürken çevrede, kaldırımlarda gördüğü mutlu insanların fotoğraflarıdır. Bu fotoğraflarda hiç ölenlerin resmi yoktur. Zaten en yakın mezarlık buraya kilometrelerce uzaktadır. Bu caddede ancak mesut dolaşılabilir. Yalnız bu caddede bulunmak insanı mesut etmeğe kafidir. Yazar da yaşadığını, saadetini düşünür. Mutlu olmaya karar verir. O da diğer insanlar arasına karışabilir. Vitrindeki kravattı satın alabilir, boyacıda ayakkabılarını boyatabilir, fotoğrafçıların birine girebilir "ben de mesudum, benim de resmimi çekebilirsiniz" diyebilir.⁹⁷

Fotoğrafçının işi de zaten mesut insanların fotoğrafını çekmektir. Yazar da akıyla mesut olması gerektiğini düşünür. Onun da pekala bir fotoğrafçıda fotoğraf çektirecek pek çok sebebi vardır. Elbette günün birinde bir sevgilisi olabilir. Sonra yeni çıkmış şiir kitabı kendisine şair dedirtebilir. Kimbilir belki de dininin vadettiği en yüksek mertebeye erişir, şehit düşebilir. O zaman bu

96. a.g.e., s.2.

97. a.g.e., s.5.

fotoğraf lazım olur. Belki mektebin verdiği şehitler arasında onun fotoğrafı da basılarak okulun müzesine konulabilir. Esasen hayatta hiç bir iddiası da olmamıştır. Belki de hep ölüp gider. Arkasından sadece bu resim kalır.

Bir ara da asıl mesut olduğu zamanlarda düşünen Saba kendi kendine "Benim asıl mesut zamanlarım ne oldu? Niçin asıl o zamanlar resim üzerine resim çıkartmadım? Niçin her hafta fotoğrafçıya uğramadık? Neden buraya bugün tek başıma geldim?" gibi sorular sorar. Ama duygusallığın gereği yoktur. Akıllı ona mesut olma hakkını vermiştir. İyiyi düşünmeli, mutlu olmalıdır. "Felaketler yerine saadetleri, ölmüşler yerine doğacakları, geçmişler yerine gelecekleri düşünmeli"dir.⁹⁸

Akılla mutlu olması gerektiğini düşünen Saba, bu fotoğrafçılardan birine girer. Fotoğrafçı ne istediğini sorar. Fotoğrafını çektirmek istediğini söyler. Beraber atelyeye girerler.

Fotoğrafçı "güzel ve sevinçli şeyler düşünün!" diye hatırlatır. O da akılla felaketler yerine saadetleri, ölmüşler yerine doğacakları, geçmişler yerine gelecekleri düşünmesi gerektiğini kendine tekrar tekrar telkin eder. Hem sonra dünyada büsbütür kötümser olunur mu?

Objektifin karşısında böyle düşüncelere daldığı sırada birden siyah örtüsünü başından atarak doğrudan fotoğrafçı terlemiş yüzüyle ve ümitsiz bir tavırla: - Beyim, mazur görün, sizin fotoğrafınızı çekemeyeceğim, der.⁹⁹

98. a.g.e., s.8.

99. a.g.e., s.8.

Bütün her şeyi, dünyayı insanları mutlu görmek, mutlu olmak için uğraşan, akıyla mutluluğa hakkı olduğunu düşünen Saba, bütün aramalarına rağmen, kalbiyle, duygularıyla mutlu olamaz, mutluluğu bulamaz.

Onun mutsuzluğuna sebep olan temel düşüncesi asıl çatışması "Benim asıl mesut zamanlarıma ne oldu? Neden buraya bugün tek başıma geldim?" cümleleriyle de ifade edilen geçmiş ile hâl-i hazır ve gelecek çatışmasıdır. Geçmiş yaşanan ân ve geleceği örtmüş gibidir. Hep geriye bakan, günü ancak geçince, geçmişe dahil olunca benimseyen Ziya mutlu olamaz. Hayat öyle bir oyundur ki geriye bakan, geride kalan bu oyunda daima yanmaya mahkum gibidir.

Saba bütün eserlerinde "dinmeyen özlem, doyulmayan yaşam ve bitmeyen umut arasında, mutluluk peşinde koşan insanın, insanlığın serüvenini dile getiren" bir yazardır.¹⁰⁰

db). Fanilik

İnsan ölümlüdür. Hergün alışılan düzen bir anda bozulabilir. Yahya Kemal'in dediği gibi bir teğ kopar ve bütün âhenk ebediyen kesilebilir. İnsan için asıl zor olan ve acı olan da telin kopabileceğini ve ahengin ebediyen kesilebileceğini bileerek yaşamak zorunda kalınmış olunmasıdır. Saba "Nev-eser"adlı hikayesinde "insanlığın faniliğini" anlatır.¹⁰¹

100. K.Özmen, FDE Yazın ve Bil.Araş.Der., nr.4, Kış 1979, s.135.

101. S.S.Uysal, "Rezzan Saba Z.Osman'ı Anlatıyor", Cumhuriyet, 13.9.1954, s.7.

"Neveser" Köprü ile Kalamış arasında işleyen bir körfez vapurudur. Bu vapurla hayatını özdeşleştiren Saba'nın çocukluk hatıralarının hazinesi ve sığınağı olan bu vapur da insanların kaderini paylaşır, yaşar, hizmet eder, sonunda eskir ve çürüğe çıkar.

Neveser Boğaziçi vapurlarına benzemeyen, uskurlu değil de yandan çarklı bir vapurdur. Yeni iken her yeri pırıl pırıl parlar. Salonunun, yan kamara-sının iki yana intizamla ayrılmış eflatun rengi, püsküllü perdeleri, güvertesinin yeni gerilmiş tentesi, al bayrağı dikkati çeker. Salonun tavanında yaldızlı süsllerinde, püsküllü perdelerinde, geçmiş bir devri hatırlatan o eski zaman zerafeti vardır.

O şimdiki vapurlar gibi iskelelere ateş alırcasına yanaşıp kalkmaz, hareket saatinden daha evvel gelip içindekileri İstanbul'a indirmek hizmetini herkesi rahatlatacak bir şekilde görür. Kimseyi koşturmaz, kimseye vapuru kaçtırmaz. Selametlenerek iskeleden kalkarak Moda'ya doğru sessizce süzülür. Kanarya sarısı bacası, gökyüzünün temiz maviliğini, bahar gününü kirletmek istemez, dumanını tutar gibidir. Yazar da Neveser'le İstanbul'a her inip dönüşünde onun her yerinin, her köşesinin zevkini ayrı ayrı tadar. Bir sabah, beyaz yağlıboya tavanında güneş vurmuş bir deniz parçası titrer, ürperir bulduğu alt salonunu bırakamaz. Orada çocukluğunun yalı tavanlarını anar.¹⁰²

Aradan zaman geçer, Neveser'in burnuna artık latin harfleriyle NEVESER yazarlar. O yine Köprü'den Kalamış'a doğru eski yoluna devam eder.

102. "Neveser", M.I.F., s.63-64.

Derken yazar bir gün tesadüfen bir eski deniz salnamesinde Neveser'in gençlik resmine rastlar. O zamanlar kenarları dilimli tentesiyle daha şirin ve acar olduğunu anlar. O zamanlar sahiden "nev", sahiden yepyenidir. Ama aradan aylar yıllar geçmiştir.

Daha günler aylar geçer, Neveser'in kardeşleri "Fenerbahçe, Haydarpaşa" çürüğe çıkarlar. Neveser onlardan daha dayanıklı çıkar. Marmara'da bayrağını dalgalandırır. Yolcuları gittikçe artar, yine tentesini Marmara'nın rüzgâriyle çırpındırır. Zamanla çocuk yolcuları gençleşir, eski sevgililer evlenir, koylarda yapılan yeni köşklerde oturanlar olur, Neveser'in yolcuları değişir. O artık yazarın öğrencilik vapuru olmaktan çıkıp onu işine götürüp getiren vapurdur. Aynı zamanda yazarın çalışma hayatından sıkılınca sığınacağı, rahat edeceği bir sığınaktır. Arada sırada tatil günleri yazarı hatıralar sahiline bırakan bir vapur görevini de yapar.

Zamanla Avrupa'dan yeni vapurlar getirilir, onlara yeni isimler verilir, ama, o yine Neveser olarak işlemeye devam eder. Ancak Neveser artık öleceği anlaşılmış sevgili bir hasta gibidir. Köprüden isteksiz kalkan Neveser, artık iskelelere "bırakın da şuracıkta biraz daha dinleneyim" der gibidir. Yanından geçen yeni vapurlara mahzun mahzun yol veren Neveser mizah mecmualarında karikatür konusu olur. Giderek gülünçleşir. Artık yolcular geç kalan Neveser'i beklemezler. O artık tarifelerini şaşırان bir vapurdur.

Giderek tamamen seferden kaldırılan Neveser Haliç'in bulanık sularına demir atar. İşe yarayan parçaları, ciğerleri sökülürcesine, teker teker alınır.

"Bir zamanların genç, dinç, acar Neveser'i, bir zamanlar dilimli tentesini öylesine bir sevinçle çarpındırdığına, burnuyla yarıp köpüklendirdiği suları ta adının hizalarına kadar çıkarttığına bir eski deniz salnamesindeki fotoğrafı şahadet eden vapur; orada, insanların yattığı büyük bir mezarlığa baka baka, insanların kendine benzeyen bir kaderle çürüyüp gidecek."¹⁰³

Neveser'in hayatı, tarihini anlatırken, Saba, bir insanın hayatını anlatıyor gibidir. Vapurla Saba arasında ortaklık vardır. Her ikisi de geçen zaman karşısında acı çekerler ve üzülmürler. Neveser de bir insanın kaderini yaşar ve o da Eyüp mezarlığının karşısındaki bulanık Haliç sularına gömülür.

Saba eşyalardan da insanlar gibi söz eder. Onların da insanlar gibi geçmiş zamanlarını özleyebileceğini düşünür. Sanki eşyalar da insanlar gibi acı çekerler. Aslında eşyalar ait oldukları çağı hatırlatmaları, çağa ve kişiye ait özlemleri dile getirdikleri için de sözkonusu edilirler.

Saba'nın bu konudaki en önemli hikayesi "Babamın Elbisesi" adını taşır. Babası ölümce yazar onun son giydiği elbiseyi saklar. Şapkasını ve paltosunu giyer. Böylece yeryüzünde babasını biraz daha devam ettirebildiğini düşünür. Babasından kalan, onun çürüyüp yok olmuş vücudunun kokusunu en büyük bir vefakarlıkla saklayan bu elbiseyi ise, yaşının ilerlemiş olmasına rağmen, içinde kalmış bir çocuk duygusuyla arasına yoklar, ziyaret eder.¹⁰⁴

Hatıralarına, manevi değerlerine bağlı olan Ziya'ya göre geçmişten kalan eşyalar, geçmişte ya-

103. a.g.e., s.70.

104. "Babamın Elbisesi", M.İ.F., s.9-10.

şayan insanlardan bir şeyler taşır. Onlar kendi sahiplerinin yaşadıkları hayattan izler taşır gibidir.

Ayrıca eskiciye düşmüş eşyalarda da bir devam vehmi var gibidir: "Yine, samanları fırlamış kanapeler, soluk yüzlü, kopuk püsküllü koltuklar kaldırımlara taşıyor; eski sobalar, üşüyormuş gibi, dükkan köşelerinde birbirlerine sokuluyorlar; başka bir köşede ayrı duran kırık mermerli konsollarının üstünden indirilip duvar diplerine dayanmış kötü aynalar, yaldızlı çerçeveleri içine artık kaldırımlardaki at terslerini, gelip geçenlerin çamurlu kunduralarını, ütüsüz pantolonlarını aksettiriyorlar; fakat bütün bunlara, her şeye rağmen bütün bu eşyalar dünyaya gelmelerine sebep olan hizmetleri tekrar görmek, iki koltuğu ile samanları deşilmiş kanape tekrar bir çifti kucağında barındırmak; kendini göstermek ister gibi bütün arkadaşlarının önüne çıkan sobaların muhakkak en hallicesi tekrar bir an evvel ısıtmak, karpuz lambaların hasretini çeken, yaldızları tazelenmiş aynalar tekrar insan yüzleri aksettirmek, tekrar odaların mahremiyetine girmek, tekrar beğenilmek, satılmak, daha yaşamak istiyorlardı."¹⁰⁵

Ancak eşyalar da insanların yaşadığı kaderi tamamlayan birer eleman olmaktan ibarettir. Onlar insanlara, ait olduklarına dair birer göstergeden başka bir şey değildirler. Onlara da insanın kaderi hakimdir. Onlar da istenilene değil olana tâbidir. Zaten temeldeki çatışmada buradadır. Aslolan hayat sahnesinin devamlılığı, bu sahnenin aktörlerinin ve dekorlarının ise değişmek mecburiyetidir. Bu mecburiyet içinde Saba'nın teklifi ise giderek

insanların oynayacağı mutluluk serüveniyle örülmüş senaryolar ve onların oynanması için bir dünya sahnesinin kurulmasıdır.

dc) Geçim Sıkıntısı

Hatıralarına, manevi değerlerine sıkı sıkıya bağlı olan Saba'nın mutluluk ve sevgi dolu mavi dünyasının kara lekesi geçim sıkıntısıdır. Karısı, çocuğu ile, iyi komşuları ile mutlu ve huzurlu mahallelerinden ev kirasını ödeyemediği için ayrılmak zorunda kalır. Mahallede artan parasızlık mahalleye fenalık da getirir: "Mahallemin insanları şu bakkal dükkanının, şu çarşının, şu geçim, şu boğaz derdine derman şeylerin satıldığı yerlerin, ceplerindeki paranın gün geçtikçe daha fazlasını alması, ay sonuna daha on, onbeş gün varken ceplerindeki, sanki bir yerde para düşürmüşçesine azalıp bitivermesiyle deliye dönüyorlar, ne yapacaklarını şaşırıyorlardı. Bütün bunlar ondan oluyordu. Evet, artık mahallemizde, evimizin içinde her şey değişmişti.."106

Ekonomik sıkıntılar insanı derinden sarsar. Yokluklar ve geçim sıkıntısı insanların manevi yönden bağlı oldukları üzerinde de etkili olur. Saba da kış günü yakacak almak için babasını temsil ettiğine inandığı elbiseyi satar.

Önce elbisenin parasıyla Beyoğlu'nda bir camekanda görüp âdeta üzerinde gözü kaldığı kravatu, kendisine, kızkardeşine de ne zamandır giymeğe hevesli olduğu yeni moda spor iskarpinleri satın almayı düşünür. Ancak Saba düşündüklerini gerçekleştir-

mez. Çünkü elbiseden ve giyecek eşyalarından daha önemli olan yakacak derdi vardır. Önce yakacak almak, evin hayatını devam ettirmek gerekir.

"O para ile ne kardeşimin istediği iskarpini, ne benim gözüm kalmış kravatı alabildim. O gece hava karladı. Evde odun bitmek üzereymiş, kış bastırınca fiyatlar büsbütün yükselir dediler. Elimizde para varken üç çeki odun aldık."¹⁰⁷

Babanın çok değer verilen elbisesini ekonomik sıkıntı yüzünden satmanın üzüntüsünü yazar şöyle bir savunma ile hafifletmek ister:"Kimbilir belki de yine babam her şeyden evvel bizim soğukta kalmamızı istememişti. Gece, sobaya odun atarken böyle düşünmek istiyordum."¹⁰⁸

107. a.g.e., s.13.

108. a.g.e., s.13.

IV. MAKALELERİ, TENKİT YAZILARI, KONUŞMALARI ve ANKETLERE VERDİĞİ CEVAPLAR

a) Sanat ve Edebiyat Hakkında Görüşleri:

Saba'nın, şair ve yazar olarak, sanat hayatı otuz yıl sürer. Daha çocukluktan şair olmak hayaliyle yanıp tutuşarak büyür. Otuz yıllık sanat hayatında şiirler, hikâyeler, makaleler yazar. Bu yazılarının yanı sıra kendisiyle yapılan sanat ve edebiyatla ilgili röportajlara ve bazı dergi ve gazetelerin anketlerine cevaplar verir. Bu yazı ve cevaplarında, bir şair ve yazar olarak, o da her şair ve yazar gibi, kendine has bir perspektiften şair, şiir, edebiyat, edebî şahsiyetler ve onların eserleri konularında düşüncelerini ifade etmiştir. Eserlerinin daha iyi anlaşılıp yorumlanabilmesi için, bu konulardaki düşünce ve görüşlerinin bilinmesi faydalı olacaktır.

Şiire aşırı bir ilgi duyan ve ömür çizgisinin zor,

düğümlü noktalarında daima şiire sığınan Saba'ya göre "şair, şiir yazmak zorunda kalmış kişi"dir. Şairin şiirle ilişkisi yaşayan insanın nefes alması kabildinden bir şeydir. Zorlamayla şair olunmaz. Şiir yazmak şairin en tabii halidir. Faaliyette olan bir yanardağ, nasıl zaman zaman ateş püskürürse " bir yanardağın indifa etmesi gibi" hakiki şair de şiir yazmadan edemez. Bir de kendini şu veya bu sebeplerden şiir yazmaya zorlayan kişi vardır. Bu da yalancı şairdir. Her devirde bu iki cins şair mevcuttur ve yanyana, omuz omuza yaşamıştır. Yalancı şairler çoğu zaman sahicilerden çok itibar görmüş, alkışlanmış, meşhur olmuştur. "Zira birincinin istiskaline karşılık ikincisi o kadar şöhret dilencisidir."

Ona göre "şairi ictimaî çevresinden ayırmak ne kadar güç olursa olsun, hakiki şair Robinson adasında bile, hiç kimsenin okumadığı ve okuyamayacağı şiirleri yazacak adamdır."¹ Şairler, elbette yaşadığı toplumda duydukları ve düşündükleriyle, başkalarının duydukları ve düşündüklerinin kardeş olduğunun farkına varır. Kendi dertlerini dile getirirken başkalarının da dertlerine dokunduğunu bilir. Kendi duyduklarını başkalarının da hissettiği anda yazdığı şiirlerin okunacağına inanır. Hatta şairler, her şiirle istikbâle doğru biraz daha kök saldıığımızı hisseder ve şiir yazarken bütün bunların etkisinde kalır. Bütün bunlar her şairin yaşadığı cemiyet içindeki kendisini etkileyen sorumluluklarıdır. Ancak hakiki şair önce bu sorumlulukların zorlamasıyla şiire soyunan adam değildir. Hakiki şair insanlardan uzak, kimsenin olmadığı yerde kalsa, hiç olmazsa Allah demek ister.

1. Saba, "Z.O.Saba'nın Bir Konuşması", Varlık, nr.615, 1 Şubat 1964, s.9.

Allah diyerek, belki Allah'ın duyacağını sanıp, şiir yazar.

Saba'ya göre hakiki şair her yerde, her durumda şiirini yazmadan edemez. Onun için aslolan şiirdir. Zira hayattan maksat şiirdir. Diğer bütün işler şiir için bir vasıtaadır. Hakiki şair için "şiir bir ihtiyaç, bir zaruret, adeta yaşamanın sebep ve hikmeti"-dir. Onun için ölüm üzüntüsü, dünyada bırakacağı sevdikleriyle yazamadığı şiirlerdir. O şiir yazmanın güçlüğüne bilir, şiir yazabilmek, onun için, sanatın son mertebesine ulaşabilmektir.²

Şair, içinde yaşadığı toplumun meselelerine, elbette, ilgisiz kalamaz. Ancak ictimaî dertleri yazmak amacını da gütmeyiz. Şair ictimaî dertleri de, önce kendi süzgecinden geçirdikten sonra ve geçirebildiği takdirde, söylemelidir. Kendi dertlerini çok yakın duyan şair "tamamiyle enfüsî bir his olarak" bir şiir-muvaffakiyetli bir şiir- yazabilir. Ama toplumdaki diğer insanların dertlerini adamakıllı duymamışsa, kendi dertlerinin üzüntüsü gibi şiddetli duymamışsa, yazamaz. Böyle bir durumda şair ictimaî şiir yazmak mecburiyetiyle şiir yazmamalıdır. Yazsa bile yazdıkları şiir olamaz. Zaten şaire zorlamayla ictimaî şiir de yazdırılmaz.

Hadiselerin seyri, harplerin, harp zamanlarına rahmet okutan buhranlı sulh devirleri her insan gibi şairi de müteessir eder ve eserini ictimaîleştirir. Bu, şairin eserinde mutlaka etkisini gösterir. Bunu kabul etmek lâzımdır. Saadet devri yaşayan şairin şiirlerinde o devrin etkisi olması tabiidir. Gül devrinde yaşayan şairin bülbül olmasına şaşılır mı?

2. Fahir Onger, "Z.O.Saba Sanatını Açıklıyor", Varlık, nr.749, 1 Şubat 1970, s.9.

Hakiki şair olabilmek çok zor bir iştir. Ziya Osman hakiki şairden sanatın son mertebesine ulaşmasını bekler. Ayrıca bize tabii hayatın şiirini duyurması gereken şairin, mükemmel ve yeni bir duyuş tarzı olmalıdır.³ Gerçek şair duyguları yönünden büyük bir çağlayan gibidir. Böyle şairin şiiri de "bu büyük çağlayanın harikulâde bir süzgeçten geçmesi" sonucu oluşan şiirdir.⁴ Ayrıca bu şiirin samimi ve tabii olmasını sağlamak için şairin "tabiiliğe özenmeden tabii" olabilmeyi başarması da gerekir.⁵ Hakiki şair işine iğne ile kuyu kazarcasına devam eden, ilhamına engel tanımayan ve nihayet bir şair için en büyük bir hazine olan ruhunu keşfeden adamdır.

Denilebilir ki Saba ve onun yaşındaki diğer Cumhuriyet sonrası şairleri Bâb-ı Âlî'den uzak yaşamak, ama memleketin bir köşesinde hakiki bir şair olarak yaşamak istemişlerdir. Cahit Sıtkı her felâketi, muhabbeti, sevinci, saadeti, dünyanın en büyük hadiselerinden en küçük vakalarına kadar her şeyi şiir için bir vesile telâkki eder.⁶ Hatta "hayatın her safhası gibi evlenmeyi de zengin bir şiir tecrübesi olarak" gördüğünü söyler.⁷ Bu kuşağın, aynı sanat anlayışına sahip diğer bir şairi Ahmet Muhip Dıranas ise "hakiki bir şair olabilmek için bütün hayatı boyunca maddî refah ve istikbâl namına ne yapılmak gerekirse hepsini ihmâl ve feda" eder.⁸

Bir şairin, şiirden başka bir sanat dalıyla uğraşması da Saba'ya göre takdir edilecek bir özelliktir.

3. Saba, "Odalar ve Sofalar, Sabri Esat'ın Şiirleri", Varlık, nr.7, 15 Birinciteşrin 1933, s.110.

4. Saba, "Ben ve Ötesi (N.Fazıl'ın Şiirleri)", Varlık, nr.10, 1 Birincikanun 1933, s.153.

5. Saba, "Sulara Dalan Gözler", Varlık, nr.125, 15 Eylül 1938, s.77-78.

6. C.Sıtkı, Ziya'ya Mektuplar, s.38.

7. a.y. s.172.

8. Dıranas, "Fikir ve Sanat Üzerine", Zafer, 8.10.1950.

Tarihte bunun Michelangelo gibi misalleri vardır. Bir şairin gördüğü güzel bir manzara karşısında ressam olmadığına üzülebileceğini belirten Saba, sanatkârın içini dilden başka türlü vasıtalarla dökmesini marifet sayar. Ressam şairlerin ve musiki dilini bilen şairlerin eserlerinde resme ve musikiye önem vermelerini de uygun görür. Güzel sanatların bir kaç subesiyle meşgul olan sanatkâr "bir kaç ifade vasıtasına birden mâliktir. Böyle sanatkârlar içindekileri tek vasıta ile ifade etmekle bitiremeyenlerdir. Onlar ne mutlu kişilerdir!"⁹ Ama her devirde şiirle uğraşanlar güzel sanatların diğer şubelerine ayrılanlardan fazla olmuştur. Çünkü musiki ve resim geleneği, memleketimizde, pek yenidir. Sonra şiir insana, hele gence, ilk bakışta çok kolay yazılacak gibi gelir. Her genç yaşı icabı bir hislilik devresi -bir şiir devresi- geçirir. Meselâ bir genç kıza âşık olmuştur. İşte ilk şiir. Hemen herkes gençliğinde mutlaka bir kaç şiir yazmıştır. Zaten bundan dolayı şairlere, şaka yollu da olsa, "ebedî çocuk" demek âdet olmuştur.

Saba'ya göre, kuşağın diğer şairlerinde de olduğu gibi, şairin en önemli hedefi her şeyi yok eden ölüme karşı yaşadığını belli edecek bir iz bırakmaktır. Ölümün sert ve katı gerçekliğine karşı şairin hedefi, göçüp gittikten sonra, ardında bir eser bırakmaktır. Asıl şair, bu eseri meydana getirmek için saadeti "memnu" telâkki ederek yaşamalı ve "yaşadığına dair" ebedî bir eser bırakmalıdır.

Edebiyata, şiire karşı ilk alakası okuyup yazma öğrenmeye başladığı yıllarda çağalan Saba edebî çalışmalarını daha çok Fransız şairlerini ve bilhassa

9. Saba, "Saba'nın Bir Konuşması", Varlık, nr. 615, s. 9.

sembolistleri okumakla geliştirir. Özellikle Régnier, Mallermé, Rimbaud, Baudelaire, Supervielle'leri okur ve daha başkalarını da keşfetmeye çalışır. İlk defa Baudelaire'in etkisinde kalan Saba, şairin yaşadığı toplumda "en geniş bir hürriyet içinde olmasına" taraftardır. "Sanatkâr ne anlatırsa anlatsın, hangi temayı işlerse işlesin, sanat değeri taşıyan her türlü esere" saygı duyulmalıdır. "Şair toplumun dertleriyle isterse uğraşır, istemezse uğraşmaz. Baktığı ve bakacağı ortaya koyduğu eserdir. Eğer eser bir sanat değeri taşıyorsa ve insanı bir yerinden yakalıyor ya mübarek sayılmalıdır."¹⁰ Sanatkârın halka inmesi konusunu da, çoğunluğun uygulanacağı ve sevebileceği gibi yazması olarak anlayan Saba, bununla da sanatkârın eline kalem alınca halkın seviyesine inmeğe çalışmalıdır demek istemez. Yunus, Karacaoğlan gibi sanatkârlar yüzyıllardır; aydının olduğu kadar halkın ilgisini "aman bizi anlasınlar ve sevsinler" gayreti güderek yazdıkları için çekmemişlerdir. Öyle olduğu halde şiirleri, bugün bile, aydının olduğu kadar kara cahilin de içine işleyebilmektedir.

Geçmişten güne doğru toplumda sanata ve edebiyata karşı ilgide de değişiklikler vardır. Ayrıca yıllara göre sanat anlayışında ve yorumda da değişiklikler olur. 1927-28 yıllarında bir sanat dergisini sokakta, vapurda, tramvayda, bir yolcunun elinde görmek insanı şaşırtırken, giderek her türlü sanat yayınlarının artması, baskılarının da eskiye kıyasla yükselmesi sevindiricidir. Cahit Sıtkı'nın "Otuz Beş Yaş"ıyla Orhan Veli'nin "Bütün Şiirleri" kısa bir zamanda üçüncü baskısını yapar. Bunda Saba'ya göre nüfusumuzun artışı yanında harf inkılâbıyla okuma yazma ora-

10. Saba, "Z.O.Saba Konuşuyor", Hisar, C.2, nr.46, 1 Ocak 1954,

nının artmasının rolü vardır. Ancak zaman zaman sanat ve fikir hayatında az çok sarsıntı veya çalkantılar olabilir. Zaten dün de Edebiyat-ı Cedîde karşısında Muallim Naci ve taraftarları bir cephe teşkil ediyordu. Saba'yı üzen her birinde ayrı ayrı kıymetler bulunan çeşitli grup mensuplarının sanat mücadeleleri sırasında ve dışında, bir sanatkâr sıfat ve haysiyetiyle birbirlerine ancak saygı beslemeleri gerekirken, birbirlerinin yakalarına sarılmaları ve kavga etmeleridir. Ayrıca ne yazık ki, bizde yeni çıkan kitapları gazete veya dergisindeki köşesinde tenkit etmeyi kendisine iş, dert edinmiş, yalnız şiir yazar gibi yalnız tenkitle uğraşan münekkit yoktur. Zaman zaman da olsa değerli ve kuvvetli tenkit yazıları yazabilen de yok değildir.

1932 yılında Cumhuriyet Gazetesinde çalıştığı yıllarda "sanat hayatımda pek büyük bir ambisyonum yok" diyen Saba, bizde de en kuvvetli edebî cereyan olarak Edebiyat-ı Cedîde'yi beğenir. "Onların tonu fevkaladedir. Bu cereyanın tek kusuru lisanlarıdır. Belki Millî Edebiyat Cereyanı Edebiyat-ı Cedîde'den daha iyi, daha kuvvetlidir. Fakat Saba sanat derecesi açısından yine de Edebiyat-ı Cedîde'yi esaslı bir varlık olarak görür. Edebiyatımızda bunun dışında kalan diğer bütün eğilimleri bir edebî teşekkül olarak kabul etmez.¹¹

Ona göre Fecr-i Âti münferit şahsiyetler halindedir, sonradan birleşmişler, ancak Edebiyat-ı Cedîde'nin bir devamı olabilmişlerdir.

O yıllarda İngilizce bilmediği için, en çok Fransızları okuyan ve en çok simbolistleri seven Saba edebiyatımızın dilini Servet-i Fünuna göre çok temiz bulur. 1932'de dilimiz eskiye göre çok temizdir, fakat

11. Saba, "Genç Nesil İle Başbaşa", S.Fünun, nr.1862-177, 21 Nisan 1932, s.330.

ne yazık ki zengin değildir. Dilimizin zenginleşmesi konusunda en çok Ömer Seyfettin ve arkadaşlarının rolü vardır. Saba ve Kenan Hulusi'ye göre Ali Canip ise "yeni lisanın çıkartkanı"dır.

Roman okuyamadığını, okuduğu yıllarda realistleri sevdiğini belirten Saba, okuma konusunda çünkü neslin daha çok okuduğunu söyledikten sonra bugünkü neslin okuyamadığını belirtir. Cumhuriyet sonrası nesil hem okumak hem de hayatını temin etmek mecburiyetindedir. Çünkü nesil yani Tefik Fikret, Halit Ziya, Cenap Şahabettin, Mehmet Rauf ve bütün diğerleri, hariçte çalışmak mecburiyetinde olmadıklarından, okumaya çok vakit bulmuşlardır.

Daha 1932'de Saba'nın bütün arzusu büyük bir cilt şeklinde bir şiir kitabı çıkarabilmektir. Diğer türler de ilgi çekicidir, ancak nesir ve şiir bir tercih meselesi, şaire göre daha ziyade bir yaş meselesidir. Gençken şiiri sevenler yaşları ilerledikçe nesri tercih ederler. Önce şiiri tercih edenler şiirde başarılı oldukları gibi nesirde de başarılı olurlar. Bunlara en iyi örnek ona göre Ahmet Haşim'dir.

Zamanla edebiyat, sanat vb. konularda fikirlerini daha kısa, kesin ve net ifadelerle belirten Saba, sanatkar ve şair için "yazmayı", bütün hayatı boyunca, "bir ihtiyaç" olarak görür. Bu düşüncesinde hiç değişiklik olmaz. Yine hiç değiştirmedigi sanatta tek hedefi de "güzele erişebilmek"tir. 1937'ye doğru bir şiir kitabı hazırlığı içinde olan şairin, kafasında ikinci bir eser olarak bir roman tasarısı da vardır. Sevdiği şairlerin halet-i ruhiyesine göre değiştiği bugünlerde, en çok takdir ettiği şairleri "Ahmet Muhip ve kardeşim Cahit Sıtkı" diye ifade eder. Her Türk sanatkarınının samimi olarak yazdığı eserin millî

ve binaenaleyh yerli olacağına inandığı bugünlerde Yahya Kemal'in en son şiirlerinden "Rindlerin Ölümü"ni çok beğenir. Bu şiir bizim dünyamızın, bizim ruhumuzun bir ümidi, bir hasretidir. Eğer taklit değilse, bizim sanatkârlarımızın yazdığı, bizim memleketimizin, bizim ruhumuzun terennümü olan her şiir yerli ve millîdir. Zaten Cumhuriyetten sonra bütün sanatkârlar yerli ve millî bir edebiyat anlayışıyla hareket ederler. Hemen hemen sanat ve edebiyat konusunda devrin politikası "yerli ve millî bir sanat"tır. Saba da bu konudaki fikrini çok kısa ve öz olarak "İstedğim edebiyat: Garbı hazmetmiş millî bir edebiyattır" şeklinde belirtir.¹²

Yeni sanat konusu bütün sanatkârların titizlikle üzerinde durdukları bir konudur. Ferdî ve gruplar halinde çalışan sanatkârlar eserleriyle yeni bir sanatı gerçekleştirdikleri iddiasındadırlar. 1937'den sonra başlayan ve şiirde büyük bir form ve fond değişikliği getirememiş olsalar bile, bildirileriyle ancak yenilik iddiasında olan sanatkârlar ve yeni sanat hakkında Saba'nın yorumu onlardan farklıdır. Ona göre "Her sanatın yenisi insan ruhunun yeniyeye ihtiyaçından doğar. Bu doğuş tabii olursa bir zamanın yenisi kadar bugünün yenisi de güzeldir ve eskidiği zaman bile güzel kalır. Biz, sanat hayranları bu çeşit güzellikler içinde, bir güzelden yorulduğumuz zaman öbür güzele koşabilir, klasizmin berraklığından gözlerimiz kamaşınca sembolizmin ibhamına dalabiliriz. Tıpkı bir yerden bakınca can sıkıntısını başka ülkelerde gidermeye giden seyyahlar gibi, Yunan mimarisinin tadını çıkardıktan sonra Gotik üslubunun (kıvrıntı, zikzak, eğri büğrülükleriyle) oyalanırız. Yani sanatta bütün mesele bu yeniliğin tabii bir ihtiyacın

12. Saba, "Bugünküler Söylüyor, Z. Osman'ın Fikirleri", S. Fünun, nr. 2123-438, 29 Nisan 1937, s. 356.

sevkiyle doğmuş, devresini tamamladıktan, kemale geldikten sonra dünyaya gelmiş olmaktır. Saba zorlama, taklit, özentî, maksatlı ve güdümlü yeniliklerin ömürlü ve değerli olamayacağını savunur. Ona göre yalnız medadan ibaret kalan ve moda uymak için yapılan yeniliklerin sanat dünyasını zaman zaman sarsan gerçek ve yaratıcı yenilikle bir ilgisi yoktur.¹³

O yeni sanatı "insan ruhunun yeniye olan tabii bir ihtiyacının neticesi olarak görmesi"yle diğer şairlerden ayrılır. Oysa aynı yıllarda da (1946) Oktay Rifat yeni sanattan "Hiç beklenilmeyen şaşırtıcı bir tesir bırakmasını" ister. M.Cevdet Anday da yeni sanatın ve sanatkârının amacını "sanatıyla kendisini iyi bir dünya amacına vermek, sanatının ustası olarak, en ileri, en mükemmel teknikle, halk adamının sanatını yaratmak yolu" olarak görür. Orhan Veli ise sanatta yeni, eski diye bir şey kabul etmez. İyi eserle kötü eser tanıdığını ifade eder. Kötü eseri öğrenilmiş kalıplar içinde, öğrenilmiş şeyler söyleyen, hiç bir şey söylemeyen eser olarak tarif ettikten sonra iyi eseri, içinde sahibinin sesi, yani insanın, insanlığın sesi olan, hiç eskimeyecek eser olarak görür.¹⁴

Şekil, deyiş bakımından epey yeknesak bulmakla beraber, ruh bakımından halk edebiyatımızın hayranı, dünyaya onun kadar derin şairin gelmediğini iddia edecek kadar Yunus Emre'nin delisi olan Saba, eski şiire göre yeni şiirin özellikleri üzerinde yorumlar yapar. Şiir her şeyden önce bir dil meselesidir. Sevinçlerimizin, kaygılarımızın, umutlarımızın, insanlığımızın şiiri dilin imkânlarıyla yazılabilir. Eski

13. Saba, "Yeni Sanatı Nasıl Buluyorsunuz?", Varlık, nr.315, Ekim 1946, s.7.

14. O.Rifat, M.C.Anday, O.Veli, "Yeni Sanatı Nasıl Buluyorsunuz?", Varlık, nr.315, s.7.

şiiire göre yeni şiir " en geniş anlamda beşerîdir. Beşerî oluşunun yanında bu şiirin şekli de serbesttir. Ayrıca yeni şiir, anlatmak istediğini yapmacıksız, yani şairaneliğe özenmeden anlatır. Şairin, dilelediği kelimeyi kullanarak, her konuyu işleyebilmesi yeni şiirin diğer bir özelliğidir.¹⁵ Ancak bu özellikler 1940 sonrası yeni şiirimizin özellikleridir.

O bu özellikleri saydığı yeni şiir dönemi içinde Yunus Emre'yi, Necip Fazıl'ı, Cahit Sıtkı'yı ve Fazıl Hüsnü'yü beğenir. 1940 sonrasında gençlerin özellikle şiirin biçiminde yaptığı hamleden etkilenen Saba, bu hamleden istifade ederek kendi bünyesinin imkanları içinde bir hamle yapmak, mısralar arasına, vezinli mısra yapmak için doldurduğu kıtık kelimelerden kurtulmak ister. Şiirinin şeklinde bazı değişiklikler yapmasına rağmen "içi fazla istikrarlı" olduğu için ne şiirindeki temalarda, ne de dünya görüşünde bir değişiklik yapamaz.¹⁶ Ancak şekli kıran, kırık mısralarla yazanların etkisiyle sadece teşbih ve resim merakından, sembolist olma gayretinden ayrılır, duyduklarını olduğu gibi, süssüz, yapmacıksız söylemeye çalışır. Şiirin beşerî olduğu nisbette hafızalarda kalacağı inancı hiç değişmeyen Saba, Yedi Meşale'den sonra şiirden hiç ayrılmaz. Şiirde ancak şekle ait bazı değişiklikler yapmakla otuz yıllık şiir hayatında hiç bir edebî cereyana ve gruba girmeden kendi anlayışında orijinal kalmasını başarır. Saba'nın şiirleri kendine has özellikleriyle, Cumhuriyet sonrası girift şiirimizin gidişinin ortaya konulması için en uygun bir gözetleme tepesi olabilir.

15. B.Sıtkı Kunt, "Saba ve Bir Ankete Cevabı", Varlık, nr.449, 1 Mart 1957, s.5.

16. Saba, Edebiyatçılarımız Konuşuyor, İst.1976, s.72.

b) Tanııtma Yazıları ve Edebî Şahsiyetler

Saba, bir tenkitçilik iddiası gütmemekle birlikte, dostlarının kitap çıkarmaları ve mecmua sahiplerinin ısrarı ile 1928'den itibaren çeşitli edebî şahsiyetler ve eserleri hakkında makaleler yazar. Ancak bu yazılarını sanat faaliyetleri olarak kabul etmez. O bu yazılarında çoğu kendi kuşağı olan şairler, yazarlar ve onların eserleri hakkında görüşler ileri sürer ve tesbitler yapar. Bu tesbitlerinde hem kendi görüşleri, hem de Cumhuriyet sonrası şiirimizin ürünleri konusunda ip uçları vardır. Bu bakımdan Saba'nın edebî şahsiyetler ve onların eserlerinden söz eden görüşlerini, kronolojik sıralarına bağlı kalarak, değerlendirmek yararlı olacaktır.

Necip FAZIL:

Cumhuriyetin ilk neslinden olan Necip Fazıl, Cumhuriyet sonrası şiirimizde etkili olmuştur. Özellikle 1928'de yayınlanan "Kaldırımlar" ve 1933'te yayınlanan "Ben ve Ötesi" adlı şiir-kitapları genç kuşak şairleri üzerinde etkili olmuştur. Kaldırımlar şiirinde "Necip Fazıl sanki ölümlle konuşmuş gibidir. Ölümünden bahseden mısralarında insanı, bir elektrik telini tutmuş gibi sarsan bir kuvvet var"dır. Bu yönüyle Saba, Necip Fazıl ile Baudelaire arasında bir akrabalık görür. Kaldırımlar duygu itibariyle gittikçe derinleşen bir şiirdir, bunun için en güzel kısmı sonlarındadır. Bu kısımda şair, kaldırımların üzerinde geçirdiği geceleri bir kadın şeklinde görür:

Bir siyah kadındır ki kaldırımlarda gece
Dalgın bir hayal gibi eteğini sürükler.

O kadını ihtirasla seven Necip Fazıl, sevdiği kadını tabii olarak kıskanır. Bu şiiriyle Necip Fazıl dönemin en etkili şairleri arasında katılır. Kaldırımlar'dan sonra "Otel Odaları" ve "Sayıklama" adlı manzumeleri, ayrı bir tarzda olan Haşiminkiler istisna edilirse, Saba'ya göre, N. Fazıl'a kadar telkin kuvveti fazla hiç bir eser bizim edebiyatımızda yazılmamıştır. "Otel Odaları"nın, bu kafiyesiz addedilebilecek manzumenin, o kadar gültüsüz, alayışsız bir kuvveti vardır ki, okuyan, adeta görünmeyen kollar tarafından kaldırılarak bir otel odasına götürülmüş gibi olur ve orada ölen bütün gariplerin acısını duyar:

Ağlayın aşinasız, sessiz, can verenlere
Otel odalarında, otel odalarında...

Saba, Kaldırımlar adlı kitaptan söz ederken Necip Fazıl'ı Faruk Nafiz'den aldığı hızla kendi şiirini sonuna kadar aynı kuvvetle getirebilen ve kendi hislerini kuvvetle anlatan şair olarak tanıtır. "Gözler, İstasyon, Gurur, Keder" şiirleri küçük bir şişenin içine hapsolünmüş kokular gibi, insana her okuyuşta bitmeyen bir zevk verir. Ayrıca "Heykel, Anneciğim, Yattığım Kayâ"dan birincisi kederi, diğeri ane sevgisini, üçüncüsü bir nostaljiyi bütün incelikleriyle hissettiren şiirlerdir.

Saba'ya göre kitabın "Deniz" isimli kısmında toplanan manzumelerle en sondaki iki manzume Necip Fazıl'ın en zayıf parçalarıdır. Özellikle son iki şiirin sayfa doldurmak için alındığı kesinlikle bellidir. Denizi anlatmaya çalışan manzumelerde ise üç dört mısraı çıkarırsak geri kalanlar, çok çabuk unutulacak parçalardır.¹⁷

17. Saba, "Kaldırımlar", Uyanış, nr.1687-2, 13 K.evvel 1928, s.27-30.

"Ben ve Ötesi" adlı kitaptaki şiirleri okuyan Saba çok etkilenir, bu şiirleri çok beğenir. Necip Fazıl, belki en büyük Türk şairi değildir, fakat, O-na göre Türk edebiyatının en kuvvetli şiir kitabı herhalde "Ben ve Ötesi"dir. "Ayak Sesleri'ni, Kaldırımlar'ı, Otel Odaları'nı, Tabut'u, Noktürn'ü" ihtiva eden bu kitap, okuyanı sarsan bir kitaptır. Aslında 1922-23-24 senelerinde Yunus Emre'nin hayranı, 1925'te bir korkunun şairi, 1926'da "Anneciğim, Yattığım Kaya, Heykel" gibi şiirlerin şairi, 1927'de Kaldırımlar, Otel Odaları, Sayıklama" adlı şiirlerin şairi olan Necip Fazıl adım adım yükselir ve form değiştirmeksizin fond cihetinden garplılaşır. Gerçekten Necip Fazıl'ın şiirlerindeki derin mısralara, en büyük garp şairlerinin mısralarında bile rastlanmaz. O, halk şairlerimizi tetkik edip, terkipçi zekâsıyla, her şeyin, her janrın yalnız iyi kısımlarını alarak üzerlerinde muvaffakiyetle işleme çalışması yapmıştır. Necip Fazıl hiç bir mektep kaygısıyla da mukayyet değildir. Onun şiirlerinde ne romantiklerin müfrit lirizmini, ne parnasyenlerin ancak bir mermer soğukluğunda bulabildikleri şekil mükemmeliyetini, ne de simbolistlerin zoraki iphamını bulmak mümkündür. Onun şiirleri içinde Türk şiirinin en büyük derinlikleri bulunan ve dibinin yeşil uçurumlarını gösterecek kadar berrak bir denizdir.

Necip Fazıl'da örtülü ve asîl bir lirizm vardır. Aşk onu bir kafiye hokkabazı yapmaz. O simbolizmin de yalnız iyi taraflarını almıştır. "Ben ve Ötesi" adlı kitapta Baudelaire'in "Elem Çiçekleri"nin kokusunu duymak daima kâbildir, ancak o kadar. Onun şiirleri, ilhamına hiç bir engel tanımayan şairle, en titiz sanatkârın bir insanda birleşmesinin ürünleridir. Sanki şairin büyük bir çağlayan olan ilhamı, harikulâde bir

süzgeç olan sanatkârlığından süzülmüştür. O bütün şairlerin duyduğu fakat söyleyemediğini söyleyen, mısralarını günlük hayatta hemen herkesin mırıldadığı bir sanatkârdır. Onun şiirleri ruhtan ruha giden esrarlı bir bağ gibidir.¹⁸

Sabri ESAT

Yedi Meşale topluluğunun üyelerinden biri olan Sabri Esat daha 1928 yılında tanınmış bir şairdir. Ancak daha sonra öğrenim için Fransa'ya gitmiş, dönüşünde de üniversiteye intisap etmiştir. Fransa'da yazdığı şiirleri dönüşünde "Odalar ve Sofalar" adıyla yayınladı. Bu kitabına İstanbul'dayken şöhretini temin eden şiirlerinden hiç birini almaz. "Odalar ve Sofalar"ın şiirleri Fransa'da, gurbette geçen günlerin gamı, sevinç ve sıkıntılılarıyla doludur.

Gerçekten gurbette geçen günlerde yoğun duyulan gam, sevinç ve sıkıntı duyguları "Odalar ve Sofalar"daki şiirlerin hammaddesini teşkil eder. Bu duygular bazı yerlerde fantezi, bazı yerlerde bir ressam heyecanı ile karıştırılarak bu şiirlerde terennüm edilmiştir.

Saba, Sabri Esat'ın bu şiirlerinde mükemmel ve yeni bir duyuş tarzı tesbit eder. Ona göre bu şiirler, yorgunluktan sonra insanın mafsallarını gevşettir:

Nasıl yanan tarafı kül bağlarsa odunun,
Başın da ayrılacak üstünden vücudunun,
Kolların dirseğinden, ellerin bileğinden.

18. Saba, "Ben ve Ötesi", Varlık, nr.10, 1 Birincikannun 1933, s.153-154.

Hiç bir şair Sabri Esat kadar tabii hayatın şiirini bu kadar duyuramamıştır. Büyük kederler, büyük aşklar şairlerimize tabii hayatın şiirini ihmal ettirmiştir. Bir "sıkıntı", bir "halsizlik", bir "yarı uyku" Sabri Esat'tan önce yazılmamıştır. Odalar ve Sofalar'daki bütün şiirlerin mevzuları bir şehrin, bir sofanın yahut bir odanın içinden mülhem şiirlerdir. Bütün şiirler şehirden, nehirden, kanallardan, gar ve raylardan, tirenlerden vb. söz eder. Sabri Esat bu kitabıyla edebiyatımıza yeni bir ses getirmiş sayılabilir.¹⁹

Nahit SIRRI

Hikâye ve roman yazmaya vakit bulamamaktan yakınan, daha 1937 yılında bir repörtajda bir roman tasarladığını söyleyen Saba, yeni çıkan hikâye kitapları ve yazarları hakkında tanıtma yazıları da yazar. Nahit Sirri'nin "Eski Resimler" adlı hikâye kitabı yayımlandığında, ikinci defa okuduğu bu hikâyeleri çok beğenir. Ona göre bu kitabın adı, kitabın en güzel hikâyesi olan "Kanlıca'nın Bir Yalısında" olması daha uygundur. Çünkü "zaten bütün bu hikâye de Boğaziçinin ızdırabı"dır.²⁰ Bu hikâyenin ilgi çekici yanlarından biri de muharririn çocukluğunun bütün saffetıyla bu hikâyenin içinde olmasıdır. Bu hikâyenin içinde bütün çocukluk hatıraları, yaşanmış ve duyulmuş hayat vardır. Hikâyenin vakası da, hikâyenin içine maharetle yerleştirilmiştir.

19. Saba, "Odalar ve Sofalar", Varlık, nr.7, 15 Birinciteşrin 1933, s.110.

20. Saba, "Eski Resimler", Varlık, nr.15, 15 Şubat 1934, s.239.

Saba, Nahit Sırrı için, bütün bu unsurlarla bir roman, bütün bir devri canlandıran bir roman yazabilir ve bu roman edebiyatımız için büyük bir kazanç olabilir diye bir tesbitte bulunur. Gerçekten Nahit Sırrı daha sonra yazdığı "Sultan Hamit Düşerken(1957)" adlı romanıyla Ziya'nın düşündüğü gibi bir roman yazacaktır. Aynı zamanda çocukluktan itibaren yaşadığı devri yazabilmek, yaşadığı devri bir romanla canlandırabilmek Saba'nın da en büyük arzusudur.

Ahmet KUTSİ

Cumhuriyet sonrası kuşağı şairleri her konuda anlayış ve davranış değiştiren bir ortamda yetişmiştir. Kendilerinden öncekiler devamlı harplerin etkisiyle bencil ve menfaatperest olmuş ve sonra gelen gençliğe ilgisiz kalmışlardır. Bu ilgisizlik ve değişiklik ortamı gençliğe çok ayrı bir görüş, ayrı bir düşünüş ve anlayış tarzı verir. Eski estetik kaideleri yıkılmıştır. Gençlik bunların yerine yenilerini kurmaya çalışır, ancak hiç bir ilgi görmez ve yalnız kalır. O da idealist ve amatör olarak yoluna devam eder. Ancak "sanat uzun, hayat kısa"dır. Şair olarak yaşanılması imkansız olan bir toplumda Cahit Sıtkı kendini içkiye vererek "yavaş yavaş intihar eder",²¹ Dıranas şairliğini bıraktıran toplumdaki acı acı yakınıdır.²² Artık şiir denen metanın, ne yazık ki, alanı satanı, arayanı soranı yoktur. Denilebilir ki, Cumhuriyet sonrası kuşağı şairlerinin hepsi "şairliğini

21. Necati Cumalı, "Şiirin Diyeti", Varlık, nr.450, 15 Mart 1957, s.8.

22. Dıranas, "Fikir ve Sanat Üzerine", Zafer, 8.10. 1950.

utanılacak bir leke gibi gizledikleri bir muhitte" yaşamak mecburiyetinde kalmıştır. Bu neslin takdir edilecek tarafı gururlu bir şekilde yaptığı işe saygı duyarak, şiir ve sanat yolunda kendini feda etmiş olmasıdır.

Uzun müddet şiirlerini kitap haline getirmekten çekinen "sanatkâr gururuyla inzivasında, yalnızlığın acı zevkini bütün kuvvetiyle duyan" şairlerden birisi de Ahmet Kutsi'dir.²³

Kutsi'nin şiirleri, Saba'nın tesbitine göre, derin yalnızlığı en güzel duyuran şiirlerdir. Bu şiirler muayyen bir sıra ile dizilse ve hepsi bu sıra dahilinde yavaş yavaş, sindire sindire okunsa harikulâde tesir bırakarak, yalnızlığımızı acıyla hissettirirler. Bu şiirlerin en önemlileri ise "Yarasa, Nerdesin, O-cak Başında, Besbelli, "lü" gibi şiirlerdir. Bütün ruhlarını yalnızlıktan alan bu şiirlerden başka şiirlerde de yalnızlık bir iç sızlanması halinde devam eder. Bulutlar'da şöyle diyor:

Yeryüzündeki bütün yalnızları
Ufka çağırıyor çağırıyorlar.

Bütün bu şiirler, hiç bağırp çağırmadan, adeta bir fısıltı, ta kalbe giden bir fısıltı halinde, kimseler işitmesin diye, kulağımıza fısıldanarak söylenen şiirlerdir. "Besbelli" kelimesini ilk defa şiire sokan Ahmet Kutsi'nin "Çıngırak" şiiri bir Fransız şairi tarafından yazılmış olsaydı, Saba'ya göre, mutlaka herkes ona hayran kalırdı. Ahmet Kutsi Cumhuriyet devri şiirinde yalnızlık, hüznün ve gariplik duygusunu en iyi işleyen şairlerden biridir.

23. Saba, "A.Kutsi'nin Şiirleri ve Yalnızlığımız", Varlık, nr.34, 1 Birincikanun 1934, s.157.

Yaşar NABİ

Saba'nın Cahit Sıtkı'dan sonra en yakın dostu ve arkadaşı Yaşar Nabi'dir. İlk arkadaşlıkları Galatasaray'da başlamış, ölünceye kadar devam etmiştir. Yaşar Nabi Saba'ya hep ağabeylik yapmış, ona hastalığında ve iş hayatında yardım etmiştir. Ayrıca Ziya'yı Servet-i Fünun'a götüren ve Yedi Meşalecilerle tanıştıran da o olmuştur.

Yaşar Nabi edebiyata şiirle başlar. Sonra sırasıyla roman, piyes, makale yazarı olarak yazı hayatına devam eder. Ancak "Bu Bir Hikâyedir" adlı hikâye kitabı yayınlandığı yıllarda Yaşar Nabi şair olarak tanınmıştır. Saba bu kitabı tanıtırken kitabın kendisini tatmin etmediğini söyler. Bu hikâyesinde Yaşar Nabi "Kahramanlar" adlı eserinin son kısmında ve çok sevilen "Onar Mısra" adlı eserinde işlediği duyguyu tekrar eder. Bu hikâyede bir aşkın psikoloji yapılır. Burada cidden kuvvetli tahliller sözkonusudur. Fakat ne yazık ki, bu başarılı tahliller bütün hikâyeyi kurtarmaya yetmez. Zira hikâye evvelce hazırlanmış olan tahlilleri kullanabilmek için yazılmış, kahramanlar, sanki, birbirleri hakkında söz söylemek için bir hikâyede karşı karşıya gelmiş gibidirler. Saba Yaşar Nabi'nin bu hikâye kitabından "Para" ve "Portrenin Gözleri" adlı hikâyeleri başarılı ve ince bulur. Bu hikâyelerde her zaman hayatta tesadüf edeceğimiz bir tip, bütün, güzel bir şekilde yaşatılmıştır.²⁴

Vasfi MAHİR

Yedi Meşale şairlerinden biri de Vasfi Mahir'dir.

24. Saba, "Bu da Bir Hikâyedir", Varlık, nr.44, 1 Mayıs 1935, s.313.

Saba Onun "Tunç Sesleri" adlı şiir kitabındaki şiirlerini kendi janrlarında "cidden güzel şiirler" olarak tesbit eder. Ancak bu şiirleri hakiki şiir olarak kabul etmez. Çünkü Saba'ya göre hakiki şiirin bir tarifini yapmak mümkün değildir. "Hakiki şiir bir sırdır. Bu sırrı ara sıra tesadüfen çözenler olur. Ancak hakiki şiirin anahtarını bulmak şimdiye kadar nasib olmamıştır." Saba hakiki şiire varmak için yapılan tecrübeler güzel olursa, o tecrübeleri de güzel şiir olarak kabul eder. Ne var ki Vasfi Mahir'in şiirlerinde bu araştırma da yoktur. Dünyada yazılmış ve yazılmakta olan şiirlerin hakiki şiir janrından olmayan Vasfi Mahir'in şiirleri ancak kendi janrlarında güzeldirler.

Yedi Meşale şairlerinin hemen hepsi Türk şiirine yeni bir duyuş, hiç değilse yeni bir görüş getirmek için uğraşırken Vasfi Mahir arkadaşlarından ayrılarak o zamanlar en güzel şiirleri intişar eden Faruk Nafiz'in açtığı yoldan gitmiş bu yoldaki meyveleri kolayca toplamıştır. Bu şiirlerde de şair yine eski yolunda yürümüştür.

"Tunç Sesleri"ndeki şiirler, gerçekten şairin kolundaki kuvvetten ve şairin bu janrdaki teknik kudretinden alarak tunç sesleri veren şiirlerdir.²⁵

Hâmid MACİD

Hâmid Macid "Lacivert esen denizlerin, Akdeniz sularını okşayıp gelen meltemlerin, güzü Nisanlara eş Antalya'nın" ve hasretini çektiğimiz bir saadetin şiirini yazan bir şairdir. Saba'ya göre Hâmid Macid, ruhumuzu dinlendiren renklerin, ışıkların şairidir.

25. Saba, "Tunç Sesleri", Varlık, nr.62, 1 Şubat 1936, s.222.

Onun şiirlerinde bazen bütün bir yazın güneşini tanelerinde hapseden üzümlerin kokusunu duymak mümkündür. Ayrıca Hâmid Macid şiirleriyle bir şair için en büyük hazine olan ruhunu keşfetmiştir. Bu ruh şüphesiz, o kadar engin, yahut nâmütenahi derin değildir; fakat onun da kendine mahsus güzelliği, berraklığı, renge, kokuya, ışığa ve bütün bunların mezci demek olan bahara aşık bir ruh oluşudur. Gerçekten Hâmid Macid her güzelliğin geçiciliği karşısında en büyük hasreti çekmektedir:

Hangi renk, hangi koku ve hangi bahçe bilsem
Yaşıyor fasılasız solmayan baharını.

Şiire mutlaka bir vazife yüklemek isteyenler için bile onun şiirleri tatmin edicidir. Bu şiirler tamamıyla mahallî şiirlerdir. Ancak bu mahallîlik, bir çoklarının istediği gibi, memleket, köy, semt ismi sıralamakla değil, hakiki manasıyla tecellî etmektedir. Bu mısraların arasından memleketin güneşi hissedilir.

Hâmid Macid velûd bir şairdir. Saba'ya göre kusuru da buradan gelir. Bazı, çok güzel şiirlerin arasına, güzel olmayan mısralar da yerleştirir.

Hâmid Macid'in bir de vatan şiirleri vardır. Bu şiirlerinin de esas karakteri samimiyettir. Samimiyet bu şiirleri hususî bir çeşni verir. Aynı samimiyetle vatan şiirleri yazan bir de Kemalettin Kâmi vardır. Kâmi'nin tanınmasına karşılık, şiir okuyucularının çoğu Hâmid Macid'i tanımaz. Bunun sebebi Macid'in Bâb-ı Âli şöhretinden uzak oluşu, memleketin bir köşesinde kalışıdır. Ama Macid memleketin uzak bir köşesinde hakiki bir şair olarak yaşamaktadır.²⁶

26. Saba, "Bir Genç Şair Hakkında", Varlık, nr.80, 1 İkinciteşrin 1936, s.124.

Hâmid Macid devlet memurluğunu sürdürürken bir yandan da şiir yazmaya devam eder. Son on beş yıllık şiirlerini ihtiva eden "Sulh ve Diğer Şiirler" adlı kitabını İkinci Dünya Savaşının barış haberleri sırasında(1944) yayınlar. Son on beş yılda şiirimizin gerek dış, gerekse büyük iç değişiklikler göstermesine rağmen Macid'in sanat telâkkisinde hiç bir sarsılma olmamıştır. O bütün bu on beş sene zarfında kendi köşesinde inandığı "güzel"i elindeki aletlerden bir tekini bile değiştirmeye lüzum hissetmeden yontmakta devam etmiştir.

Saba onun şiirlerini "Aşk şiirleri, memleket şiirleri, Tarih şiirleri, Harbe dair şiirler, çocuklar" olmak üzere beş başlık altında toplar.²⁷

Onun "aşk şiirleri" temiz, pürüzsüz bir aşkı terennüm eden muntazam vezinli, tam kafiyelerle örülmüş şiirlerdir. Bir aşk saadetini tadabilmek için onları sık sık okuyan Saba, onunla, çok sevdiği Fransız şairi Henri de Regnier arasında ilişki kurar.

Memleket şiirlerinde aslolan memleket parçası "güzi" Nisanlara eş Antalya'dır. Antalya ve aşk!.. Bu şiirlerin odağı ve ilham noktasıdır.

Onun tarih şiirleri, yer yer kederlenerek, yer yer kahraman kesilerek okunacak şiirlerdir:

Gönlümde bu hasret bu alev ne?
Sarmış beni daüssılasıyla
Niş, Kosova, Mohaç, Varna, Plevne.
Geçmişini anarak coştüğüm zaman
Kendimi Budin'in beyi sanırım.

27. Saba, "Sulh ve Diğer Şiirler", Yücel, nr.99, Temmuz 1944, s.104-106.

Saba onu Yahya Kemal'den sonra en güzel tarih şiirlerini yazan şair olarak görür.

Harbe dair şiirlerde yaşanmakta olan tarihten söz edilir. Bu şiirler isyan ve heyecan yönünden Tevfik Fikret'i hatırlatır.

"Çocuklar" bölümündeki şiirler kitabın en beşerî şiirleridir:

.....

Dağınık saçları alınlarında
Çocuklar, perişan, sevimli, fakir.

.....

Çocuklar yakından tanıdıklarım:
Birisi her akşam gazete satar,
Öbürü bir anne dizinde, yarım-
Örtüler içinde arsada yatar.

Onun şiirleri küçük Rüştü Selekler'in mezarlığını anlatmaktadır:

Görseniz ne kadar küçük ve hazin
(Merkezefendi)'de kalan mezarı.

Hangi hayat pürüzsüz, tamamiyle mesut geçebilir ki!²⁸

HÂMİD

Saba Abdülhak Haâmid'le "konuşmak şerefinden" mahrum kalmış olmasına rağmen, ona içten gelen bilinmez bir sevgiyle bağlıdır. Onu Türk şiirinin gururu olarak görür. "İngilizler için Şekspir, Almanlar için Göte, Fransızlar için Hugo neyse, bizim için de Hâmid odur."²⁹

Hâmid'in ölümü üzerine oldukça hissî ve subjektif ifadeler kullanır, onu Türk şairleri için mukaddes

28. Saba, a.y.

29. Saba, "Hâmid:Türk Şirinin Gururu", S.Fünun, nr. 2122, 22 Nisan 1937, s.349.

bir sembol, bayrak gibi bir şey olarak görür. O git-tikten sonra "başsız bir ümmet gibi" kaldıklarını ifade eder.

Halit FAHRİ^x

Saba'nın şiirlerini dilinden düşürmediği şair-lerden biri de Halit Fahri'dir. Onun şiirlerinde iç-
li bir hüznün ve samimiyet vardır. O hislerini sunili-
ğe kaçmadan, kendini bize beğendirmek arzusuna kapılma-
dan en mahrem, en sıcak bir lisanla, ellerimizi avuç-
larına alarak söyleyen bir şairdir.

Halit Fahri'nin "Sulara Dalan Gözler" adlı şiir kitabındaki şiirleri gençliğe yapılmış bir vedadır. "Gülistanlar ve Harebeler"den sonra, bu şiirlerde ar-
tık dünyanın boşluğunu anlamış, her şeyin zevalini görmüştür. "Sulara Dalan Gözler"de o, en ince ruh ür-
perişlerini yakalayabilmiştir. Bu şiirleri samimiyet ve tabiiliği yönünden Verlaine'in şiirlerine benze-
ten Saba, şiirlerin diğer önemli özelliğini "tabiili-
ğe özenmeden tabii" olabilmek olarak tesbit eder.³⁰

Salih Zeki AKTAY

Cumhuriyet sonrasında şiirimiz muhtelif kollara ayrılarak akan bir su manzarası arz eder. Her yeni şair, yahut şair grubu mevcuda ilave olmaksızın, ken-
dinden evvelkilerden yeni bir cereyan halinde ayrıla-
rak gayeye varmayı tercih eder. Elenizm cereyanı da Türk şiirinde bu yollardan biridir. Bu yolu ısrarla takip eden şairlerden biri de Salih Zeki Aktay'dır.

x : Şair, "SABA" soyadını ilk defa bu yazıda kullan-
mıştır.

30. Saba, "Sulara Dalan Gözler", Varlık, nr.125, 15
Eylül 1938, s.77-78.

Aktay sanat hayatına beraber atıldığı meslektaşlarının temlerinden asil bir tiksinti ile ayrılmasını bilerek kendini bir ilahlar dünyasına vakfetmiştir. Onun şiirlerinden zevk almak için Yunan mitolojisini daha evvelden okuyarak ruhen hazırlanmış olmak gerekir.³¹ Onun şiirlerinde;

"Latmos dağında yorgun uyuyan çoban benim" gibi güzel mısralar olmasına rağmen, çok yazdığı için, şiirlerinde daha çok "gelişigüzel" ve bazen de "güzel" mısralara rastlanır. Bu konuda tamamiyle traşîde mısralardan oluşan şiiri ancak Yahya Kemal vermiştir. Onun eski Yunan dünyasına hasret çeken mitolojik kelimelerle dolu bu mısraların mimarisi de Yunanî değildir. Tahayyül ettiklerini hemen hiç teksif etmeden mısralara döken bir şairdir. Bu yüzden Salih Zeki'nin şiirleri tamamen değil de ancak bazı mısraları akılda kalabilir. Salih Zeki'de ancak Elenizmin mazisine hasret çeken sanatkâr bir iştihak vardır.

Ceyhun Atuf KANSU

Saba'nın şiirlerini alakayla takip ettiği, aralarında bir dostluk bulunan, şairlerden biri de Kansu'dur. Kansu'nun Ülkü, Yurd mecmualarında şiirleri, Yücel mecmuasında da şiir ve nesirleri yayınlanır. Bu şiir ve nesirlerde, bir sanat eserinin ilk ve esas unsuru olan güzelliği bol bol bulmak mümkündür. Saba'nın 1940-41'li yıllarda sanat eserinde ilk ve esas unsurun güzellik olmadığı iddialarına karşı Kansu'nun "Bir Çocuk Bahçesinde" adlı kitabındaki şiirlerinde bu özelliği görmesi çok hoşuna gider. Ayrıca

31. Saba, "Son Eseri Münasebetiyle S.Z.Aktay ve Türk Şiirinde Elenizm Cereyanı", Varlık, nr.138, 1 Nisan 1939, s.212-213.

"zarif bir kitap" diye ifade ettiği bu kitabın işlediği temaları da çok beğenir. Saba'ya göre Kansu, Fazıl Hüsni, Cahit Sıtkı gibi değerli şairlerin kendilerinden evvel harikulâde sesler çıkarmış oldukları bir tel üzerinde duran bir şairdir. Kansu da Saba ve diğerleri gibi çocukluğunu, bu sihirli çağda toplanan temizliğini, saffetini ve günahsızlığını anmaktadır.³²

Bir sanat eserinin ilk ve esas unsuru güzelliktir diyen Saba'ya göre Kansu bir sıtmayla "çocukluğum" diye inlerken kendi sesinin bütün hususiyetlerini farkettiler:

Çocuklar beni de alınız içeriye,
Ben de güzel oyunlar oynamayı bilirim.
Çocuklar imreniyorum şimdi size
Yıllar oluyor ki kırıldı çemberim.

Kansu üzerinde dikkatlice durulması gereken bir şairdir. "Bir Çocuk Bahçesi"ndeki şiirlerin uzun uzun medhine girişmeyen Saba "girân baha bir kumaşı aydınlığa tutan dükkancının jestiyle sadece -bu şiirleri- işte!..." diye göstermekle yetinir.

1947 yılında onun "Çocuklar Gemisi" adlı şiir kitabı yayınlanmıştır. Saba bu kitaptaki şiirleri de çok beğenir. Bunlar çocukları çok seven, onlara olan sevgisinden dolayı, çocuk doktoru bir şairin şiirleridir. Çocuklar Gemisi uzun bir şiir, bir poémedir. Bu şiir Necip Fazıl'ın "Çile"si, Dıranas'ın "Ağrı" sı grubundan bir şiirdir. Ancak Kansu'nun böyle başka şiirleri de vardır. Bu şiir onun en uzun şiiridir.³³ Böyle bir şiir devamlı teksif suretiyle çok zor yazı-

32. Saba, "Bir Çocuk Bahçesinde", Varlık, nr.195, 15. 8.1941, s.60-61.

33. Saba, "Üç Şiir Kitabı, Çocuklar Gemisi", Varlık, nr.318, 1 Ocak 1947, s.13.

labilir. Ancak Kansu, hayran olunacak engin heyecanı-na kendini kaptırmış, mısraları birbiri ardına dize-rek meydana getirir. Bu heyecan yükseliş ve alçalış-ları mısralar arasında, ne yazık ki, farkedilir. Okuyan bu başı boş heyecanın keyfine kalır, bazen belki bir sayfayı hiç bir tad duymadan okur. Ama şiirde yer yer parlak, bir bütünlük gösteren bölümler de vardır. Fakat bütünüyle bu uzun şiir engin bir heyecana feda edilmiştir.

Bedri Rahmi EYÜBOĞLU

Harple geçen yıllara rağmen Bedri Rahmi "Yaradana Mektuplar" adlı şiir kitabını yayınlar. Bedri Rahmi aynı zamanda ressam olduğundan, duygularını ifade etmek için iki ifade vasıtasına sahip olan şanslı kişilerden biridir.

"Yaradana Mektuplar" gerek ruh, gerek üslûp itibariyle yer yer Yunus Emre'yi hatırlatan kısımlara, ara sıra Nazım Hikmet'i hatırlatan bir edaya sahiptir. Hatta kitabın "Oğluma Takdimler" bölümünde Andre Gidé'i düşündüren kısımları da vardır. Ancak bütün bunlara rağmen şahsî, toprak kokusuna yaşamak şehvetinin de kokusu karışan güzel ve yeni şiirlerle doludur.

Ara sıra bu kitapta edebiyat kitaplarına çekimlik örneği olarak alınabilecek zevksizlik örnekleri de vardır:

"Ve korkularından

Krepdöşimden donlarına işediler

Tombul parmakları kınalı nankör melâikeler"

Yahut güzel bir akış içinde şöyle lüzumsuz lâubaliliklere de rastlanır:

Şaka bertaraf, yahut
Bu nemene iştir ki...

Ancak Saba'ya göre, bu şiirlerde hayran kalınacak taraflar da vardır. İçinde tuvale çizilecek kadar kağıt üzerine dökülecek şeyler de bulunması onu bir şair olarak kabul ettirebilir. Hatta denilebilir ki, "bugün şöhret dahi kazanmış bir çok şairimizin kabiliyetleri Bedri Rahmi kudretinde değildir. Bir çok şairimiz, bu ressamın - ara sıra yaptığı zevksizliklere rağmen- şiirde vardığı derinlik yahut çıktığı yüksekliği bulamamıştır" Bu ressam şairi Saba bir çok "sadece şairimize" tercih eder.³⁴

Baki Süha EDİBOĞLU

Baki Süha Saba'nın dostudur. Aynı yıllarda şiirlerini "Cenup" ismi altında toplar. "Cenup"tan maksat Hâmid Macid'in de memleketi olan Antalya'dır. O da oralıdır, Hâmid Macid'in akrabasıdır. Antalya'dan bahsetmek onun da hakkıdır. Ancak Baki Süha'nın şiirlerinde, Antalya'nın güzelliklerini anlatmaktan çok oranın hasreti duyulur. Bu bir sıra hasretidir:

Nerdesin sen ey aradığım şehir..
O merhamet dolu evim ve kuşlar.³⁵

Baki Süha'nın şiirleri güzel olmakla beraber yeni olmayan şiirlerdir. Şair esasen yenilik yapmaya gayret de etmemiştir, sadece duyduklarını söylemiştir. Geniş ve gür bir heyecanı yoktur. Elindeki âletler, arada sırada olsun teller kopacak vehmini uyandıran

34. Saba, "İki Şiir Kitabı", Varlık, nr.211, 15.4.1942, s.454-456.

35. a.y.

o sadalardan yükselmiyor. O daha ziyade yumuşak ve ince bir şairdir. Bu şiirler, muayyen hudutlu bir bahçede bulunma, bu bahçenin içinde alışkın adımlarla dolaşırken meselâ çok güzel tanzim edilmiş bir tarz önünde durma yahut bir güle eğilir gibi, ince duyulmuş bir mısraı tekrarlama isteği duyurur:

"Ve yalvarın serinlere ümitsiz
Ruhların beslediği mahzun güller."

Baki Süha ikinci şiir kitabını "Gece Yağmuru" adıyla 1947'de iki form halinde yayınlar. Ancak o günlerdeki yeni yola uygun şiirler değildir bunlar. O şiirde tuttuğu yolu değiştirmeyen bir şairdir. Çünkü o tuttuğu yolda samimi, duygularını mukaddes sayar. Bu samimiyeti ve ısrarı ile o elbette bir gün, elimizin yetişeceği bir mesafede görür gibi olduğumuz, fakat her uzanışımızda alnımızı, evvelden fark etmediğimiz bir imkânsızlığın camına çarpıp gerileyerek, bir türlü yakalayamadığımız şiiri, ister yeni ister eski olsun, insan hafızalarında kazılı kalacak şiiri ele geçirip, bir gün kendi imzası üzerinde neşredecektir. Saba Baki Süha için alinyazısını yazacak, çilesini de dolduracak bir şairdir, değerlendirmesini yapar. Onun macerası zaten her şairin macerasıdır.³⁶

Kenan Hulusi KORAY

23 Mayıs 1943'te ölen Kenan Hulusi henüz üniversitenin esas binasında bulunan Edebiyat Fakültesinin şarkvârî divanhanelerinde mütebessim dolaşırken tanınmaya başlanmıştı. Daha sonra Yedi Meşale'nin ye-

36. Saba, "Gece Yağmuru", Varlık, nr.321, 1 Nisan 1947, s.9.

gane nasiri olan Kenan Hulusi ceketinin sol üst cebine de bazen beyaz, bazen renkli süslü mendiller koyma alışkanlığı ile de tanınan bir gençtir. Yaka cebindeki mendilleri boyunbağı değiştirir gibi değiştiren Kenan Hulusi arkadaşı Saba tarafından Oscar Wilde'a benzetilir. Gençlik çağının nesirlerinde de zaten bir Oscar Wilde'ın etkisi var gibiydi. Onun da süslü, renkli, hayallî bir nesri vardır.

Son zamanların gazetecisi Kenan Hulusi arkadaşlarından bahsetmek için fırsatlar yaratan dost bir kişidir. Yedi Meşale grubuna katılmaktan adeta gurur duyan Kenan Hulusi, Yedi Meşalecilerden ilk ölen üye olmuştur. Ne yazık ki adresi mezarlık olan dostlardan birisi de o olmuştur.³⁷

Orhan VELİ

Orhan Veli, şiirimizde bir şeyler yıkmış, bazı yenilikler getirmiş bir şairdir. Ancak onun için şiirimizde yeni bir devir açmış denilemez. Şiirde yaptığı yeniliklerle kendinden sonrakileri kısmen de olsa etkilemiştir. "Garip" adlı şiir kitabını birlikte çıkardıkları diğer iki arkadaşı arasında, gariplik yolunda en ileri gideni Orhan Veli'dir. 1945'te yayınladığı "Vazgeçemediğim" adlı kitabında anlayışına uygun şiirleri vardır. Edebiyatımızda Garipçiler diye anılan Orhan Veli, Melih Cevdet ve Oktay Rifat üçlüsünün en meşhur olanı, mısraları arkadaş şakalaşmalarında, tavla partilerinde, mizah mecmualarında en çok kullanılanı Orhan Veli'dir. Ancak 1945'li yıllardaki şiirimizde, Saba, en garip şair olarak Asaf Halet Çelebi'yi kabul eder. Orhan Veli, gariplik konusunda Çelebi'den sonra gelir. Orhan Veli ise

37. Saba, "Hulusi", Varlık, nr.240, 1 Temmuz 1943, s.490.

kendinden söz ettirme meraklısı oluşunun yanı sıra "hakiki bir sanat ve güzellik endişesine de" sahip bir şairdir.³⁸

Onun kafiyesiz vezinsiz diye dudak bükülen şiirleri dikkatlice okunursa, bu mısraların ne kadar dikkatlice dizildikleri, ne kadar ayıklanmış oldukları görülür. Bu mısralarda her kelime yerli yerine çok sağlam oturmuştur. Denilebilir ki Orhan Veli'nin şiirleri çok sağlam bir yapıdadır. Bu şiirlerin vezinsiz oluşu, Orhan Veli'yi vezinle yazan şairlerin yaptıkları gibi vezin doldurmak için mısraa kıtık kelimeler sokmaktan, serbest oluşu kafiye hatırı için mısra düşünmekten kurtarmış ve bütün bu hürriyetler, serbest nazımla yazanların çoğunda olduğu gibi bir alıp başını gitme, bir uluorta aklına geleni söyleme değil bilakis lüzumsuzu söylememeye yardım etmiştir.

Saba şiirde vezin ve kafiyenin getirdiği baskıdan, kafiye için kıtık kelime kullanmak sıkıntısından garip cereyanının etkisi ile vazgeçmek gereğini duymuş bir şair olarak Orhan Veli'yi beğenir. Saba'ya göre o şiirin kelimeleri arasındaki disiplini yine kendisi, hem öyle ustalıkla kurmuştur ki, bugün onun nazmına hiç bir serbest nazım benzememekte, benzememektedir.

Onun şiirindeki duygular da yenidir. Genç neslin Türk şiirine getirdiği duyuların en belli başlılarından, yaşama sevinci, o canım dünya:

"Deli eder insanı bu dünya;
Bu gece, bu yıldızlar, bu koku,
Bu tepeden tırnağa çiçek açmış ağaç."

38. Saba, "Vazgeçemediğim", Varlık, nr.282-283, 1-15 Nisan 1945, s.651.

gibi kısalığından şikayet edilebilecek mısralarla ifade edilmiştir. Yıldızlı bahar gecesinin ılıkılığıyla büsbütün güzel kokmaya, güzel görünmeye başlayan ağaç bundan daha güzel nasıl ifade edilebilir?

Orhan Veli'nin şiirinde, şiirin çok işlenmiş mevzularından "ayrılık", çok az şairane ve o nisbette tesirli olarak, en güzel ifadesini bulmuştur:

"Yolculuk
Ne var ki yolculukta
Her sefer ağlatır beni
Ben ki yalnızım bu dünyada."

Saba genç şair Orhan Veli'nin "bu şairanelikten kaçma" ve tabii söyleme konusunda hem başarılı olduğunu, hem de bu konuda öneyak olduğunu kabul eder. Ayrıca o şiirimize yerli hava getiren bir şairimizdir:

"Hanginiz bilir benim kadar
Karpuzdan fener yapmasını
Sedefli hançerle üstüne
Gülce mal resmi çizmesini."

Orhan Veli'nin bu mısralarında canlandırdığı eski İstanbul külhanbeyini görür gibi olan Saba "Değirmende ağırtmadık biz bu sakalı!" gibi külhanbeyi ağız söyleyişleri ve Onun şiirlerinde:

"Dün fena sıkıldım akşama kadar;
İki paket sigara bana mısım demedi."

gibi gündelik, alelâde hayatımızdan söz eden ifadelerini çok beğenir. Hatta "Bir de rakı şişesinde balık olsam" diye biten, bütün ayyaşların emelleriyle dolu gibi görülen bu mısraın da zamanla tabii gelebileceğini kabul eder.

Orah Veli Yenisi'nde, başkalarını unutup kendi kendisine kaldığı, şairlerin çoğu gibi denizi, gençliğine özlemi, bahar sabahı herkes gibi duyduğu sevinci, kış vakti akşam üstüne doğru düşündüğü ölümü konu eder. Bunları güzelleştiren şairin ustalığı, deyiş güzelliğidir. Onun bu kitaba aldığı "Lağımıcının Rüyası" adlı şiiri de içinde taşıdığı o müthiş acıyla okuyanın, değil alay edilmesine, tebessümüne bile imkân bırakmayacak beşerî bir şiirdir.

Oktay RİFAT

1945'li yıllarda şiirimizde Dıranas ve Cahit Sıtkı'dan sonra isimleri akıllarda yer etmeye başlayan şairler arasında en kıymetlilerinden biri de Oktay Rifat'tır. O, daha ilk şiirlerinde, sanat hayatına beraber atıldığı diğer iki arkadaşı, Orhan Veli ve Melih Cevdet'ten, kendisine has edası, Orhan Veli'nin şekil mükemmeliyetine karşılık daha başka iç zenginliğiyle ayrılır. Saba onun Gündüz mecmuasında çıkan ve kitap okuyan bir kadını anlatan ilk şiirini çok beğenir. Bu şiir, biraz acemice olmasına rağmen, şairin iyi şair olacağını sezdirenen bir şiirdir. Şevket Rado ve Saba bu şiirin;

"Sen en güzel çiçekleri açacaksın tomurcuk"
mısraını aylarca dillerinden düşürmemişlerdir.³⁹
İnsanların fikir hayatına o kadar yerleşmiş olan "Emniyet Sandığı" bu genç şairlerle, bir İstanbul akşamı, önünde mangal yakılan bir ev olarak şiirimize girmiştir.

Önce vezinli ve kafiyeli, sonraları yavaş yavaş serbestleyen, daha sonra Japon şiirlerini hatırlat-

39. Saba, "O.Rifat'ın Güzellemesi", Varlık, nr.292-93, 1-15 Eylül 1945, s.73-75.

maya başlayan, nihayet kendi hususiyetlerini kazanan bu şiirler taptaze şiirlerdir. Bir zamanlar Türk şiirini istila etmiş olan o takınma ısdırıklı, yalandan iç çekmeli, melûl akşamlı havayı şöyle bir an hatırlarsak bu gençlerin şiirimizde ruh bakımından da yaptıkları hayırlı değişikliğin kıymetini daha iyi ölçebileceğimiz kaaatinde olan Saba, Oktay Rifat'ın "Gün Sonu Konuşmaları" adlı şiirinin hem yeni Türk şiirinin, hem de kendisinin en güzel şiiri olduğunu belirtir.

Saba'ya göre onun "Güzellemesi"ne kitap bile dememez. Bu bir formalık esere kapağından, baskısından başlayan güzelliğe bakarak Fransızca bir isim vermek, ona "Palaguette" demek lazımdır. Daha önce Orhan Veli'nin "Vazgeçemediğim", Asaf Hâlet'in "Lâmelif"i, Nahit Ulvi ile Mehmet Sevgi'nin içinde "Küçük İlan, Saklama-baç, Usanç, Dalgınlık" gibi güzel şiirler bulunan "Sebep" adlı eserleri de bu kabildendir. Bu, bir zamanlar Fransa'da olduğu gibi bizde de "Palaguette" halinde eser vermek modasına bağlanabilir. Ancak bu davranışı daha ziyade kağıt darlığı ile, ekonomik sebeplerle izah etmek daha doğru olur. Yalnız bu usulü Saba, şairin hüviyeti hakkında okurda çok eksik, hatta daha fenası yahlış fikir uyandırması bakımından mahzurlu bulur.

Saba Güzelleme'de sevgi konusundan ayrılan, elden gitmiş çocukluğun arkasından duyulan, o hayretle karışık hüznü anlatan "Ben Değilim" adlı şiiri Fazıl Hüsnü'nün aynı duyguyu anlatan ve en güzel şiirlerinden biri olan "Bu Eller miydi" şiiriyle denk tutar. Bu şiir yine de şiirimiz için bir kazanç sayılmalıdır.

Güzelleme'de Garipçilerin garipliğine delalet

edecek "Tekerleme" kısmı, Garipçilerde henüz tamamiyle şifa bulmamış garip bir illetin, son olmalarını temenni edeceğimiz tezahürleridir.

Onun "Güzelleme"den sonra çıkardığı ve şairi hakkında hiç değilse bugün bir hüküm verdirebilecek dolgunluktaki yeni kitabı "Yaşayıp Ölmek, Aşk ve Âvârelik Üzerine Şiirler" 1947'de yayınlanır. "Yaşayıp Ölmek", "Aşk ve Âvârelik" ölmek üzere iki bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümdeki şiirleri Saba'yı tatmin etmeyen acemilik şiirleridir. Saba bunlar için "O zamanlar bilhassa Ahmet Muhip'in Selam'ından sonra, böyle biraz süslü, biraz edalı bir şiir türemiştii; Oktay Rifat'ı sonraki âşık ve âvâre meşrebiyle tanıdıktan sonra, bir vakitler böyle, tumturaklı şiirler yazmış olmasını epey yadırgıyor, şairin, meselâ, kollalı yakalı eski bir resmi tesadüfen elimize geçmiş gibi bir hisse kapılıyoruz" diye yazar.⁴⁰ Ancak daha sonraki şiirlerinden "Tomurcuk, O Dal, Gün Sonu Konuşmaları" adlı Murullah Ataç'a ithaf edilmiş olan şiirler birer tomurcuk gibi güzelleşir.

Sanatkâr ne kadar tutmak isterse istesin hususî hayatı, şahsî saadet ve felâketleri sanatına bir kanat olmakta devam edecektir.

Oktay Rifat'ın bu kitaplara girmemiş, yeni şiirleriyle birlikte bütün eseri bir yekparelik, bir bütün tesiri bırakmıyor. Şair gerek şekil, gerek ruh bakımından apayrı, hatta birbirine zıt adamlar olmuş, sesini duyurmak, derdini anlatmak için başka başka şekillerde konuşmuş, âdeta, o tarzı beğenmedinizse ben böyle de lâf etmesini bilirim, demiştir. Büyük heyecan, sanki, bir türlü yatağını bulamamış, yahut beğenememiş, oraya buraya kollar salmıştır.

40. Saba, "O.Rifat'ın Yeni Eseri", Varlık, nr.314, Eylül 1946, s.14.

Şair simbolist bir hava içinde işe girişmişken günün birinde Fransız sürrealizmine atlamış, ondan âşık tarzına geçip koşmaları düzmüş, bilhassa Güzelleme'de, bir gün Japon haikailerini rahat bırakıp halk şiiri motiflerini bu sefer de modernize etmeyi "Telli Telefon adlı şiirde yaptığı gibi" denemiştir.

Bütün bu farklı tarzlardaki şiirlerde Oktay Rifat'ı tesbit etmek mümkün değildir. Saba onun ifratlardan kurtulmuş olduğu "Güzelleme"deki "Bir Şarkı İcad Etsem"i, yeni yayınladığı kitabın Aşk bölümündekilerden "Başka Bir Şehre Doğru, Şehitlik, Uludağ Sokak Satıcıları" gibi şiirlerini takdire şayan bulur.

Sebahattin TEOMAN

Teoman önce "Rıhtım Sisleri"ni, bir kaç sene sonra da "Beşinci Mevsim" adlı şiir kitabını yayınladı.(1-946) Şiir her şeyden önce sabır işidir. Ancak Teoman ilk kitabında bir varlık gösterme yerine sadece daha sonra çıkacak güzel şiirlerini haber verir. Onun asıl eseri zarif ciltte topladığı ikinci kitabı "Beşinci Mevsim"dir. Her iki eserde ortak olan tek taraf, sanat anlayışıdır. Bu anlayış "sanat sanat içindir" formülüne kolayca bağlanabilir. Şair tamamiyle kendi hisleriyle haşır neşir, etrafındaki manzaralarla, renklerle meşgul olmaktadır.

Sanatkârın amacının, hangi yoldan ne vasıta ile olursa olsun, bizi güzelliğe ulaştırmak olduğunu savunan Saba'ya göre, o, bunu başarmaktadır.⁴¹ Beşinci Mevsim şairi bir Haşim geleneğine -hiç bir zaman tesiri altında kalmayarak- sadık kalmıştır. Haşim'e karşılık Teoman iç manzaralar diyebileceğimiz fesleğen saksılarının, Üsküdar'dan bahseden kumruların

41. Saba, "Beşinci Mevsim", Varlık, 1-15 Ocak 1946, s.187-189.

neşve-i tâbî getirecek udların, eski sedirlerin, resim diliyle söylemek uygun olursa, natürmortun şairidir. Bu tabiat, şairin dünyasını ne kadar sık özlemimize sebep olur!

Onun geleneğimiz kokan büyüü mısraları, türlü sıkıntılarımızı avutacak düzeydedir. Günün dağdağası arasında genç neslin aşk şiirini yazan şairi Sebahattin Teoman'ın kendiyile yaşıt şairlerle ancak şekil cihetinden benzerliği vardır. Sanatkâr bünyesinin sağlamlığı onu, son zamanlarda bir çok genç şairimizdeki, o, içlerinden daha ustanın açtığı yoldan sapıvermek, ustanın söylemiş olduğu hisleri daha ustaca söyleyemeyerek hemen hemen boş yere tekrarlamak illetinden kurtarmıştır. O kimsenin peşinden gidecek bir şair değil, zamanla kendi peşinden de geleceklerin çoğaldığını görecektir. Sahici şairlerdendir.

Behçet NECATİGİL

Saba'nın beğendiği genç şairlerden biri de daha sonra şiirde kendi yolunu tutacak, Saba için "benim şairim" diyecek olan Behçet Necatigil'dir. Onun "Kapalı Çarşı" adlı şiir kitabının yayınlanması Saba'yı memnun eder. Necatigil "Malını en anlayışlı müşterisine çıkarmak üzere kendi içine çekilmiş, sanat hayatına kapalı yaşayan bir şairdir." O, soyadını değiştirerek imzaladığı şiirlerini, yalnız şiir sevenlerin satın aldığı, ufak gösterişsiz dergilerde yayınlamakla, denilebilir ki, yine şairlerin aradığı bir şair olmuştur. Onun ilk defa bir İzmir dergisinde çıkan Kır Şarkısı adlı şiiri, ta Virgilius'den beri şiir konusu olmuş tabiatı aslında olduğu gibi, tabiiğine kavuşturarak ortaya koyar. Bu genç Türk şairinin iddiasız bir dergide eskimiş hurufatla dizilmiş, yine

iddiasız küçük şiiri Saba'yı çok etkiler. Bu şiir, o güne kadar okuduğu şiirlerin tabiatı ne kadar düzgünlü, bir kelime ile ne kadar az tabii gösterdiğini anlatmaya yetiverir. Saba'ya göre bu şiire kadar "sanki hiç bir şair yere yüzükoyun uzanmamış, uzanmışsa bile 'bir âlem' olan "bu toprakların üstü"ne uzandığının farkında olmamıştır." Genç şairlerimizden hakiki değerlerin şiirimize -hatta dünya şiirine- getirdikleri yenilikleri "Kır Şarkısı" gibi şiirlerden sonra daha iyi anladığını söyleyen Saba, özellikle orta halli İstanbul mahallelerinden birinde bir gece misafirliğinden dönüşün tatlı ve tabii bir şiir haline geldiği;

Evleri vardı
Rahat ve sade
Dalmiş kalmışız, gece yarısı olmuş,
Bize müsade.

gibi mısraları çok çok beğenir. Bu sözlerden sonra bir ahşap ev kapısının gece sessizliği içinde akisler yaparak kapandığı duyulur gibi olur. Aynı yerliliği Necatigil'in daha bir çok şiirinde bulmak mümkündür.⁴²

Necatigil'in iddiasız, fakat o nisbette cana yakın söyleyişlere sahip olan şiirleri, şiirin bir dururma işi olduğu kadar, hatta ondan önce bir duyma, bir ruh işi olduğunu gösteren en güzel örneklerdir. Onun mısraları arasına karışmış olan ruh, şiirlerinin taklit edilmesini engelleyecek, bu mısraların aklıdan çıkmamalarını sağlayacak en büyük özelliktir.

Onun elli sayfalık bu şiir kitabında "garip" denilebilecek veya "fantezi" sıfatı verilip sadece ho-

42. Saba, "Kapalı Çarşı", Yücel, nr.117, s.172-173.

şumuza gidebilecek parçalar arasında çirkin, evlenmemiş kızlar, gece misafirlikleri onu anmamıza bir vesile olacaktır. Kira çıktığımızda toprağa uzanırken, her akşamki yolumuzdan evimize yorgun dönerken ve zamanın durmaz, durdurulmaz akışını, mukadder âkibeti her hatırlayışta;

"Bir gün gelir bu yollardan
Şahit ister geçtiğime"

diyerek Necatigil'i hatırlayacağız. Saba'ya göre insanlarla bu kadar yakınlık kurabilmiş, bu kadar güzele ulaşmış bir şair olan Necatigil "bahtiyar" bir şairdir.

Melih CEVDET

Melih Cevdet'in "Rahatlı Kaçan Ağaç" kitabıyla ilgili değerlendirmesine ,Saba, "şairliğini Melih Cevdet kadar güzel duyanına rastlamadım" diyerek başlar.

"Niçin senelerce bütün kuşlara
Mavi denize ve mavi göğe
Hep şiir yazmak için baktım?"

mısralarıyla başlayan "Rahatlı Kaçan Ağaç"taki bu duygu, şiirler arasında, sesler arasında o kadar tatlı bir ses gibi kendini belli ede ede bütün kitap boyunca gider:

"Ömrüm oldukça şiir yazacağım"(Tezgah)
"Ben fakir şair doğmuşum"(3,6,7,şiirinden)
"Çık benim şair tabiatım çık orta yere"
(Alaturka şiirinden)

Şiir yazmak için önceleri kuşlara, mavi denize,

mavi göğe bakan Melih Cevdet, hayatın bütün üzüntülerini, yaşayanların çektiklerini görmüş, kendisinin de bir vazifesi olabileceğini düşünmüş (Benim bir edvim var- yaşamak için geldim dünyaya- ama nedir bilmeden saadet- araya araya) kara günlere de bir türlü rıza gösteremeyerek; "ben güzel günlerin şairiyim (Yalan şiirinden)" diye gelecek günlere doğru haykırmıştır.

Melih Cevdet güneşin altında yeni sözler söylemiyor ama yeni ve taze ihsaslar veren bir şairdir.⁴³

O ve arkadaşları, ilk önce gene bu dergide birleşip eserlerini vermeden önce, şimdi şu kitapta yer almış olan, Ağız Mızıkası, Misafirlik, Fotoğraf, Mezarlık, Yalan gibi şiir açtıkları ufku sezilmemişti.

Bu genç kuşağın şiirlerinin en güzel yanı, okuyanlarda "iyilik, doğruluk" hissi uyandırmasıdır.

Cahit KÜLEBİ

Külebi, Melih Cevdet, Orhan Veli ve Oktay Rifat neslindedir. Bu neslin şiirimize elbirliğiyle getirdiği estetiği kabul etmekle beraber muhakkak ki ayrı bir şahsiyet, şiirlerinin bir çeşnisi olan bir sanatkârdır. Bu çeşni Saba'nın tesbitine göre "Adamın Biri" adlı şiir, kitabının "Evvel Zaman" adlı kısmından en ziyade "Garip" şairlerini hatırlatan bir şiirdir ve mukaddime ile ayrılmış olanlarından. Şair bu bölümde yeni bir istikamete yöneldiğini, bilhassa, göstermek istemiştir. Eski şiirlerini böyle ayırmakla Külebi, aman onlara o kadar ehemmiyet vermeyin, onlar evvel zamana, çocukluğuma ait şiirlerim demek istemiştir.

43. Saba, "Üç Şiir Kitabı", Varlık, nr. 318, 10 Ocak 1947, s.13.

Bazı münekkitler Külebi'nin kendi dertlerini, sevinçlerini unutup etrafındakilerin dertlerini haykırmaya niyet edişini alkışlarlar.

Saba Külebi'nin bu şiirlerinin ancak sanat değerleri üzerinde durur. Onun sanat değeri taşıyan şiirlerinden "Mehmet Aliler, Memleketimiz, Sivas Yollarında" gibi şiirleri, bütün realizm iddialarına rağmen, gene de Anadolu'nun biraz romantik bir tablosunu çizen şiirlerdir. Ancak "Adamın Biri" adlı kitabın başına konan, önemsenen, kitaba ismini veren şiirleri, yazılmış olmak için yazılan şiirlerdir. Bu şiirlerin kitaba isim vermeleri değil, kitaba girmiş olmaları bile şaşırtıcıdır. Onun bu davranışını Saba, şairin peşin hükümle işe başlaması olarak görür. Ona göre, şairin peşin hükümle işe başlaması kadar sanatına muzır şey yoktur.⁴⁴ Sanatkâr, elbette ki, etrafına bakar, ama, gördüklerine cidden acır ve acıdıktan, iyice acıdıktan sonra şiirini verir. Yoksa mutlaka acımak lâzımdır diye değil!

Külebi'nin "Kadınlar" adlı şiirindeki ilk bölüm;

"Neden kadınlar böyle sıcak?
Neden kadınlar böyle taze?
Yaz gelince basmalar giyerler
Sade."

ne kadar güzel ve tabiidir. Ama bu şiirin sonundaki müstakil beyit;

"Ben gene insanlığı severim
Bütün kadınlardan ziyade"

ne kadar zoraki ve sunîdir. İnsanlığı seviyorum demekle insanları sevmiş olmamız mümkün değildir. Bu par-

44. Saba, "Uç Şiir Kitabı, Adamın Biri", Varlık, nr. 318, s.13.

çalar, Külebi'nin sanatının tazeliği kadar kuvvetli ve zayıf tarafını, bölünüş tarzı ile "Adamın Biri" kitabının da bölümlerini ayrıca Saba'nın da Külebi için yaptığı tesbiti gösterir.

Fazıl Hüsnü DAĞLARCA

Fazıl Hüsnü Cumhuriyet sonrası şiirimizde, alışageldiğimiz şairlerden farklıdır. Bu farklılığı ellerine bakıp "Bu Eller miydi?" diyebilmesi, etrafındaki fanilikleri "kim aldatmış bu kadar insanı" ifadesiyle dünyaya, yaşamaya şaşabilmesindedir. O "yıkamasınlar vücudumu, yıkamasınlar,- çılgınca seviyorum sıcaklığımı" diyerek hayatı çok sevebildiğini göstermiş, öylesine iç derinliğine inmiş bir şairdir. Destan türünü de denemeye devam eden Fazıl Hüsnü "Çakır'ın Destanı"ndan sonra yayınladığı "Üç Şehitler Destanı" adlı kitabıyla büyük bir ilgi çekmiştir. Saba bu kitabı dasitanî şiir geleneğinin en güzel örneği olarak kabul eder.⁴⁵ Üç Şehitler Destanı, İstiklâl Savaşımızın içinde yalnız bu tepe uğrunda boğuşanların, yalnız bu tepeye kâfir ayağı bastırmamak için şehit düşenlerin destanıdır. Kimbilir kaç tepe daha böyle verilip alınmıştır. Denilebilir ki, "Üç Şehitler Destanı" Mehmetçik diye adlandırdığımız bu çilekeş, bu fedakâr, bu temiz delikanlıların, bu iyi insanların hatırasına dikilmiş bir anıttır.

Muvaffak Sami ONAT

Muvaffak Sami'nin "Gel Gör ki" adlı şiir kitabı kendisiyle aynı tarihlerde yayınlanan şiir kitapları arasında, en değerlilerinden biridir. Saba onun

45. Saba, "Dört Şiir Kitabı, Üç Şehitler Destanı", Varlık, nr.345, 1 Nisan 1949, s.18.

şiiirlerinin bugüne kadar okuduğu aşk şiiirlerinden farklı olduğuna işaret eder ve onları güzel bulur. Özellikle "Mavi Senfoni" adlı şiiiri beğenir. Bu küçük kitabın değerini en iyi belirten "Bekleriz" adlı şiiirin;

"Bekleriz zamanın çığlıklarında,
Sessizliğini kabrin"

mısralarıdır.⁴⁶

Oktay AKBAL

Akbal Saba'nın mesai arkadaşıdır. Onunla Millî Eğitim Basımevinde tashih bürosunda beraber çalışmışlardır. Onun hikâye kitabı "Aşksız İnsanlar" yayınlanınca Saba bu kitabı bir şiiir kitabının vereceği hazzı duyarak okur. "Bu kitabı okuduktan sonra, hani köylü, nerede köylünün derdi, ıstırabı diyecekler, bu kitaba bir hikâye kitabı değildir diyebilecekler olabilir. Yazar, bu kitapta oldu bitti, Ahmet geldi, Mehmet gitti yerine hayattan seçtiklerini, bir film şeridi gibi gözler önüne serer. Bu yönüyle hikâyeler Sait Faik'i hatırlatır." gibi tesbitlerden sonra Saba, belli konuların işlenmemiş olmasının, bir yazma disiplininde olmamasının bu hikâyelere bir şey kaybettirmediğini iddia eder.

Saba'ya göre bu hikâyeler, bu yapılarıyla da güzeldir. Hatta bu hikâyeleri desteklemek için de Proust'un muazzam eserinde de konu olmadığını söyler: "Mevzulu romanda, etrafındaki manzaraya alışageldiğimiz bir yoldan gider, ne kadar güzel olsa da hep aynı şeyleri göre göre bıkar gibi olurken, Proust'ta her seferinde de, balta girmemiş bir ormana ayak atmış

46. Saba, "Dört Şiiir Kitabı, Gel Gör ki", Varlık, nr. 345, s.13.

gibi olmuyor muyuz? Belki, ayaklarımızın izlerine tekrar bastığımız halde, her şeyi, ilk defa gördüğümüzü sanmıyor muyuz?"⁴⁷ Saba, "Oktay Akbal'ın yazıp okuttukları güzeldir" diyerek kesin bir görüşle yazısını bitirir.

Attilâ İLHAN

C.H.P. 1946 şiir mükafatını kazanan isimler arasında "Duvar" şairi Attila İlhan, Osman Atilla ve Ziya İlhan'la karıştırılmış, mükafatı kazanan "Cabbar Oğlu Mehmet" adlı şiiri Ülkü'de yayınlanınca Attila İlhan tanınmaya başlanmıştır. Ancak şiiri yer yer Nazım Hikmet tesirindedir. Bu durumu tesbit eden Saba da onu velûd bir şair olarak tanıtır. Yalnız o en genç neslin (C.Külebi, B.Necatigil, N.Cumalı vs.den sonraki nesil) en cins şairidir. Onun şiirlerini okurken Saba "bu şairde iş var" diyerek onu, "Duvar" şairini, selamlamakla yetinir.⁴⁸

İbrahim Zeki BURDURLU

İbrahim Zeki, soyadından kitabının ismine, kitabının basıldığı matbaaya, kapâğındaki resme kadar Burdurlu bir şairdir. "Burdurdaki Mahallemiz" adlı kitap, "Beyaz Minare, Köşebaşı Kahvesi, Esmer Kız, Mavi Entarili Yetim Kız, Atiye Abla, Emekli Öğretmen Asım Efendi, Irgatlar" adlı şiirlerindeki insanlar, tabiatı ve her şeyi ile Burdur'dur. "Hep tezgah sesi" olan bu şehri, bu kitaptaki yurt köşesini Saba da kitabı okuduktan sonra çok sever. Duygularıyla, kitaptaki şiirlerle özdeşleşir. Şairin "Loş Oda"sında o da

47. Saba, "Aşksız İnsanlar", Varlık, nr.344, 1 Mart 1949, s.15.

48. Saba, "Dört Şiir Kitabı, Duvar", Varlık, nr.336, 1948.

oturmak ister. "Bir baca, bir soba, bir de pembe se-
dir - yıpranmış bir kilim, küçük bir hali, - Göl-
geli aydınlık penceremizdedir, -sade eskilerle döşeli
dayalı." Onun "Her şey güzeldir evimizde" adlı şiir-
indeki babasının "Babam, bizimle gülen, bizden ayrı
düşünen- Yüzü her an sevilen, sesiz sedasız bir can;
-Onda her zaman için bir şey vardır bilinen- İyidir
ve kardestir. Tanrıyı seven insan." Saba "Burdurdaki
Mahallemiz" için "Annemin Mavi Gözleri" şiirinde an-
lattığı annesinin elini öpmek istiyorum. Hiç kirlen-
memiş, bu kadar temiz kalabilmiş bir çocuk ruhuyla
duyulup anlatılan "Damin tahta olduğunu", "küçük oda-
daki Avşar kilimi"ni ben de seviyorum" ⁴⁹ diyerek
duygularını dile getirir.

Abdulhak Şinasi HİSAR

Saba'nın çok beğendiği, etkisinde kaldığı, döne-
min nesir üstadı olarak kabul ettiği tek yazar Hisar'
dır. Saba ondan "Boğaziçi Mektupları'nın büyük şairi"
diye söz eder. "Boğaziçi Mektupları, Fahim Bey ve Biz,
Çamlıca'daki Eniştemiz" adlı eserlerinden sonra son
olarak "Ali Nizami Bey'in Alafrangalığı ve Şeyhliği"-
ni yayınlar. Onun kapağına da, diğerlerinde olduğu
gibi "hikâye" diye yazmıştır. Saba'ya göre Hisar, lü-
zumsuz bir tevazu ile, ben yalnız hikâye ediyor, yal-
nız hikâye etmek istiyorum demeye getirmek için ese-
rin üzerine "hikâye" diye yazmıştır. Ama o, harikulâde
hikâye ediş sanatıyla herkesi hayran bırakacak kudret-
te bir yazardır.

Hisar bambaşka ve kendine has bir anlatışla an-
latan, yaşamak, tadına varmak saadetine erdiği geçmiş
zamanları, üslûpçu kalemikle başka türlü canlandırır

⁴⁹ Saba, "Dört Şiir Kitabı, Burdurdaki Mahallemiz",
a.y.

bir yazardır. Onun eserlerinde tanımış, acımış, sevmiş veya saymış olduğu insanlar kaç yıl evvel gömüldükleri topraklardan silkinerek kalkar, bir zamanlar yaşadıkları hayata, bir sanat mucizesiyle, yine bırakmış oldukları gibi buldukları semtlerde, evlerde, odalarda gülüp, konuşup devam ederler. Abdülhak Şinasi eserlerinde dünyadan göçmüş fanilerin en büyük mutluluklarını devam ettirebildiği için Saba tarafından çok beğenilir. Saba'nın okumaya doyamadığı bir yazardır.⁵⁰

Sait FAİK

Gün gelip öleceğimizi kabul ederiz, ancak, ölümlü bazı dostlarımıza yine de yakıştıramayız. İçimizdeki bir nevi zan, bir çeşit temenni onların ölümlerini görmüyeceğimize bizi güya inandırmış bulunur. Sonra birgün bir sabah, öylesine bir dost gazetede ki kara çerçeveli resmiyle karşımıza çıkar. Sait Faik'in ölümü Saba'yı çok etkiler. Zaten kendi de hastadır. Çok çok üzülen Saba, onun hastalığını bildiği halde öleceğini aklına bile getirmez. Sait'i sık sık görmese bile oturduğu yerden onun hikâyelerini, gazetede ki roportajlarını takip eder, sanki onunla yaşamış olur.

Sait Faik'in her geçtiği sokağını, köşe bucağını varlığıyla sanki aydınlatıp bizlere ayan eden, sairane yaşadığı ve anlattığı bir hayatı vardır. Tam sanatkârca bir hayat yaşayan Sait Faik zaman zaman Saba'ya "seninki nasıl bir iş" diye sorar. Herkes gibi ben de çalışacağım diyerek bazen işe girer. Ancak

50. Saba, "Ali Nizami Bey'in Alafrangalığı ve Şeyhliği", Varlık, nr.389, 1 Aralık 1952, s.20.

hemen arkasından o işten ayrıldığı duyulur. Fakat Saba'ya göre o balık gözleriyle, tıpkı bir balık gibi, koca İstanbul akvaryumunun içinde, bütün gün bir oraya bir buraya, her şeye şaşarak, şaşırarak, hazla, sevinçle gider gelir. Aslında bu yaşayış biçimi Saba'nın da özlediği ideal bir yaşama biçimidir. Cumhuriyet sonrası şairleri Cahit Sıtkı, Ahmet Muhip vb. idealist sanat anlayışına sahip, sanatta idealist olanların hepsinin yaşamak istedikleri hayatı ancak Sait Faik yaşama imkânı bulabilmiştir. O İstanbul akvaryumunda sabah Beyoğlu'ndaysa, öğleyin Yedikule surlarının gölgesinde, akşam bir balıkçı kahvehane veya meyhanesinde, Burgaz'da ve Boğaz'da yaşar, onun hür ve âvâre bir hayatı vardır.

Sait Faik, Saba'nın gözünde "Memleketin Adapazarı'ndan ötesini bilmeyen adam" olmasına rağmen, o bir avuçluk Burgaz adacığından bile geniş görüş kabiliyetiyle bir çok hikâyeler çıkarabilen bir yazardır. Adanın kıyısına gelen soğan kayıkları, iskelelerin tamiri için kurulan şahmerdan, o iskelede ölen mavi gözlü Hallaç Baba, kilise, papaz, mezarlık, çarşı, kahve, bütün balıkçılar, tutulan dülger balığı, daha neler neler onun hikâyelerinin zengin malzemeleridir.

Onun sürdüğü ömrü biraz da kendi hesabına yaşamış kabul eden Saba, artık onsuz İstanbul'u düşündükçe eskisine göre hayattan daha az zevk alır. Bastığı toprakların bir kaç kilometre ötesinde yerin altında Sait'i düşünür, korkudan dizleri kesilir. Kendisine "Ziya Osmanım'a, Ziyam'a", imzaladığı kitapları gözden geçiren Saba, hastalığı yüzünden son zamanlarda onunla görüşemediğine çok üzülür. Çünkü onun son kitabı "Alem Dağında Var Bir Yılan"ı Yaşar Nabi ile hasta yatan Ziya'ya göndermiş, kitabın kapağına da

"Pek özlediğim Ziya'ma, 5.4.1954, imza: Sait" diye yazmıştır. Saba da çok sevdiği Sait'i özleyeduracağına söz verir. 51

Cahit Sıtkı TARANCI

Cahit Sıtkı ile Saba arasında, daha lise yıllarında başlayan, insanlar arasında kurulması çok zor olan bir dostluk kurulmuştur. Bu dostluk ve arkadaşlık, edebiyatımızda iki şair arasında kurulan nadir dostluklardan biridir. Ömür boyu maddî ve manevî dayanışma ile geçen bu dostluk her iki şaire Türkçenin en güzel şiirlerini yazdırmıştır. Bütün ömrünü şiire adanmış olan Cahit Sıtkı'nın ilk şiir kitabı "Ömrümde Sükût" yayınlanınca(1932) Saba buna çok sevinir. Çünkü Saba ve nesli şiir dünyasına atılınca eski ustalar tarafından hiç de hoş karşılanmazlar. Ancak eski etkili kalemler arasında "taze fidanların üzerine balta ile yürüyenler yanında, Peyami Safa gibi, kıymetleri sezebilenler de vardır". Eğer Peyami Safa Cahit Sıtkı'nın şiirlerini Cumhuriyet gazetesinde tanıtmısaydı belki onun ömrü de "ebedî bir sükût" olarak kalabilirdi.

Cahit Sıtkı bu eseriyle artık tanınmış kabul edilir. Ancak imzasının bir isim olabileceğine hiç inandırmayan Cahit Sıtkı, hemen her şairin mukadder akıbetini kitaba ismini veren şiirindeki;

Semada yıldızlardan, yerde kurtlardan başka
Yaşayıp öldüğümü kimseler bilmeyecek

mısralarıyla ifade etmiştir. Meşhur olmasına rağmen "Bu his onun her şiirinde, durulan bir suyun dibindeki toplantılar gibi, erimeden kalır ve Cahit'in her

51 . Saba, "S.Faik'i Düşünürken", Varlık, nr.407, 1 Haziran 1954.

şiiirine acı bir lezzet verir."52

Saba arkadaşının ilk kitabındaki 24 şiiirden en güzelleri üzerinde ayrı ayrı durur. Onu çok iyi tanıyan Saba "Odamda Sükût"un isminin "Yatakhane Sükût" olmasını daha uygun görür. Zira o bu şiiirini memleketini düşünerek uykusuz kaldığı gecelerde mektep yatakhanesinin loş duvarlarına baka baka;

Tavan bir anne gibi eğilmiş üzerime,
Duvarlar etrafında kardeşlerim gibidir.

mısralarıyla sıla hasretini dile getirmiştir. Onun şiiirlerinde o eski günlerin hatıraları müphem sesler, renkler ve kokular halinde kalmıştır. Mâzi şaire bir teselli menbaı bile olamaz ve "maziyi ya da daldığı zaman sükût ona içimde kal, hepsini unut" der. Onun çocukluktan kalma dedesinin kuşağına döne döne sarılması hatırası yirmi sene sonra buhran halinde bir hastanın sayıklaması gibi;

Zaman bir kuşak gibi
Sarıl sarıl bitmiyor.

mısralarıyla canlanır.

Ayrıca onun en çok kullandığı konulardan biri de uykudur. Onun Uyku adlı şiiiri Hâmidâne ve fazla romantik bir şiiir olmasına rağmen münekkitler tarafından çok beğenilir.

Saba'ya göre Cahit Sıtkı'nın en karakteristik şiiiri "Aynalar" isimli kısımdakilerdir. Sevilmeyeceğini bilen, aynadaki aksinin görünüp silinmesi gibi gönüllerden de silineceğini hisseden Cahit Sıtkı, dar kalıbının esareti içinde başka dünyaların hasretini çeker:

52. Saba, "Ömrümde Sükût", Varlık, nr.2, 1 Ağustos 1933.

"Kimsecikler duymadan bir kapı açıp gitsem"

mısraı bunun en açık ifadesidir.

Cahit Sıtkı bu kitabıyla hakiki şiirin dünyasına girmiş bir şairdir.

1946'da "Otuz Beş Yaş" adlı şiir kitabı yayınlanır. Bu kitapla Tarancı memleketin ilk şiir mükafatını kazanır. Bu kitaptaki şiirler, şiir kıymetinden başka Saba için bir de hatıra kıymeti taşır. Zira bu kitap dirsek dirseğe geçen öğrencilik, gençlik, delikanlılık yıllarının, bir çağın, bir ömür parçasının izleriyle doludur.

Ziya bu kitaptaki şiirlerden özellikle "Garip Kişi"yi çok beğenir. "Bu akşam ilk olarak ağladım!" mısraındaki gibi hiç bir Türk şairi bu zamana kadar böyle ağlayamamıştır.⁵³

"Otuz Beş Yaş", bir insan ruhunun çok çeşitli duygularının aksettiren bir şiir sergisidir. Bu şiirler "Gök Mavişi, Dal Yeşili" ile işlenmiş, nur dolu, hayat dolu şiirlerdir. Cahit Sıtkı ise kendine has ölüm korkusuyla, tekrar hayatı özleyişiyle, başka başka duyguları işleyen şiirleriyle sahici bir şairdir.

53. Saba, "Cahit'in Şiirleri" Varlık, nr.315, Ekim 1946, s.8-9.

V. SONUÇ

Ziya Osman Saba (20 Mart 1910- 29 Ocak 1957) Beşiktaş'ta dedesi Fuat Bey'in yalısında doğmuş ve burada Balkan, Birinci Dünya ve Kurtuluş Savaşlarına rastlayan yıllarda çok mutlu bir çocukluk dönemi yaşamıştır. İlk ve orta öğrenimini Galatasaray'da, yüksek öğrenimini İstanbul Hukuk Fakültesinde tamamlayan şair, genç yaşında Paris'e gitme imkânını da bulmuştur. Cumhuriyetin kuruluş yılları, İkinci Dünya Savaşı, çok partili sisteme geçiş mücadeleleri gibi önemli hadiselerin cereyan ettiği dönemleri idrak eden Saba'nın hayatını doğumundan 1945 yılına kadar ve 1945 yılından ölümüne, 1957'ye kadar, olmak üzere iki ana bölüme ayırmak mümkündür.

Hayatının birinci dönemini mutlu geçen çocukluğu, ilk ve orta öğrenimi, Cumhuriyet gazetesinde muhasebe memurluğu, Hukuk Fakültesinde öğrencilik yılları ile ekonomik sıkıntıları ve ilk eşinin hastalığı teşkil eder. Bu devre genç Ziya Osman'ın değişen siyasî, sosyal ve kültürel şartlar içinde hasta eşine bakma, küçük bir memur olarak hayat mücadelesi verme gayretleriyle geçer. Yine bu devrede ilk eşinden istemeyerek de olsa ayrılır; birincisi normal, ikincisi ise savaş sebebiyle ihtiyat olmak üzere iki defa askerlik yapar. Kendi nesli gibi çok erken olgunlaşan Saba, doğumundan İkinci Dünya Savaşının bitimine kadar hayatının bu ilk devresinde bir ömrü tamamlamış gibidir.

Şairin 1945 yılından ölümüne kadar olan hayatının ikinci devresi diyebileceğimiz dönem ise, sevgiye dayalı ikinci ve mutlu bir evlilik, hayata daha sıkı sarılma, mutlu bir aile reisliği, iki çocuk ba-

bası olarak yine küçük bir memurluk hayatı ve yine ekonomik sıkıntılardan teşekkül eder. Ancak bu ikinci dönem, ikinci hayat bir yeniden başlayış, bir mutluluk arayışı, geleceğe umutla bakma dönemi olarak kabul edilebilir. Ne yazık ki bu dönem pek uzun sürmez. Hayatının birinci devresinde sağlığını kaybeden vücudu, özellikle kalbi, bir sanatkâr için çok sıkıcı olan tashih işine dayanamaz ve Saba, genç sayılabilecek bir yaşta, sanat hayatının en verimli çağında projelerini gerçekleştirmeye fırsat bulamadan neslinin diğer şair ve yazarları gibi erken yaşta dünyamızdan ayrılır.

İyi bir öğrenim görmesine rağmen Ziya Osman ömrünü Cumhuriyet Gazetesinde muhasebe memurluğu, Emlâk Bankası memurluğu ve Millî Eğitim Bakanlığında kadrosuz Tashih Bürosu Şefliği gibi küçük memurluklarla, hep ekonomik sıkıntılar içinde geçirir.

Sekiz yaşında annesini kaybetmesi, ilkokuldan başlayan yatılı okul hayatı, onu içine kapanık bir çocuk yapar. Daha çocukken meşgul olsun diye eline verilen albümlere ve mecmualara alışan şair, okuma yazma öğrendikten sonra da kendine dergiler, gazeteler ve kitaplarla kapalı bir dünya kurar. Giderek bu alışkanlığı onu büyükleri arasında dışa kapalı, içinde oluşturduğu dünyada yaşayan bir insan yapar. İnsanların arasına giremez, insanların kendine verdiği yeri yadırgar. Allahın kulları arasında kendini bir koyun olarak görür. Alabildiğine yumuşak, hoşgörülü olan Ziya Osman kendine bir kabuller dünyası kurar. Kabul, sevgi ve hoşgörü Saba'nın mizacının en belirgin özellikleri olarak ortaya çıkar.

Gerçekten Ziya Osman Saba dış dünyanın değişikliklerine ayak uyduramayan, her türlü zorluk karşı-

sında sanata sığınan, kendi ruhunu ve yaşadığı hayatı ve insanları keşfetmeye çalışan orijinal bir sanatkâr mizaçtır. Bütün dünyaya ve insanlara sevgiyle bakan fedakâr Saba'yı yakından tanıyanlar onu bir ermiş gibi kabul ederler. Kendinde bütün insanların sevgi ve acılarını duyan, hiç kimseyi incitmemeye gayret eden, sonsuz iyi niyetiyle şair, bütün ömrü boyunca hayranı, delisi olduğu Yunus Emre tavrıyla yaşamıştır.

İlk yazma denemelerine 1923 yılından itibaren başlayan Saba ilk şiiri "Sönen Gözler"i 1927 yılında Servet-i Fünun'da yayınlar. Servet-i Fünun, İctihat gibi dergilerde, Milliyet Gazetesinde şiirleri yayınlanan şair, daha on yedi yaşında Yedi Meşaleciler'e katılır. Yedi Meşaleciler'le ilk organize çalışmasını yapar, ölünceye kadar şiire sadık kalan tek Yedi Meşaleci kendisi olur.

Yedi Meşale'den sonra Saba'nın şiirleri bir süre Meşale dergisinde yayınlanır. Meşale topluluğu ve dönemin realist genç şairleri bir varlık olarak ortaya atılınca, Saba da Varlık dergisinde şiirler, tenkit ve tanıtma yazıları yazar. Ağaç(1936), Yücel (1938) gibi dergilerde de şiirleri yayınlanan Saba, Varlık dergisi etrafında teşekkül eden harekete ölünceye kadar bağlı kalır. Şiirlerini, hikâyelerini, tenkit yazılarını hep Varlık'ta yayınlar. Varlık'ın çıkışına yardımcı olur, hatta ömrünün son üç yılında da arkadaşı Yaşar Nabi'nin ısrarıyla Varlık dergisinin sanat danışmanlığını yapar.

1927 yılından itibaren yazdığı şiirlerini, İkinci Dünya Savaşı yıllarında kendi parasıyla Sebil ve Güvençinler(1943) adıyla bastırır. Hacimli bir şiir kitabı yayınlama düşüncesini böylece gerçekleştirmiş olur. O da kuşağının diğer şairleri gibi

"yaşadığına dair" bir şeyler bırakmak düşüncesindedir. 1937 yılından itibaren bir de roman yazma denemelerine de başlar. 1947 yılında ise yazdığı yeni şiirlerle Sebil ve Güvercinler'den derlediği bazı şiirlerini Varlık Yayınevinde "Geçen Zaman" adıyla yayınladı. Bu iki kitap Cumhuriyet sonrası neslin kendine has hassasiyetini gösteren önemli belgelerdendir.

Şiire ve hikâyeye birlikte devam eden Ziya Osman ilk hikâyeye kitabı "Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi"(1952) ni de yine Varlık yayınlarından olmak üzere çıkarır. Şiirle işe başlayan şair giderek nesre de geçer. Önce hikâyelerle başlayıp romana geçmeyi tasarlar. Böylece nesirle, hikâyeler ve romanlarla içini daha etkili ve farklı yollarla dökmek amacındadır. Zaten Ziya Osman'ın en önemli projesi çocukluğunu ve gençliğini yaşadığı her şeyiyle çok sevip bağlandığı, giderek yok olan İstanbul'un "Değişen İstanbul" adıyla bir romanını yazmaktır. Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi'nden sonra İstanbulla ilgili yazdıkları hep bu romanın alt çalışmaları gibidir. Ancak "Değişen İstanbul" adlı projesini gerçekleştirmeye ömrü yetmez. O öldükten sonra kendi zamanını, kendi mekanını ve bütün hatıralarını kapsayan yazıları Varlık Yayınevi tarafından aynı adla, "Değişen İstanbul" adıyla, 1959 yılında yayınlanır.

Yine ustalık devri şiirleri diyebileceğimiz şiirlerini, öldükten sonra bastırılmak üzere Yaşar Nabi'ye bırakan Saba'nın bu şiirleri de Varlık Yayınevi tarafından vasiyetine uyularak "Nefes Almak" adıyla 1957'de yayınlanır. Nefes Almak şairin 1947-57 arasında yazdığı son şiirlerini kapsamaktadır.

Şair ve yazar Ziya Osman 47 yıllık ömründe üç şiir kitabı, iki hikâyeye kitabı, bir çok tenkit, ma-

kale ve tanıtma yazısı, mektuplar, anket ve konuşmalara verdiği cevaplar, baskıya hazırladığı kitaplar ve tercümelemlerle oldukça büyük bir yekûn tutacak eserler sığdırabilmiştir.

Küçük yaştan itibaren şair olmayı hayal eden Saba, daha çok şiirle ilgilenir. Okumayı yazmayı öğrendiği yıllardan itibaren Batı'nın klasiklerini, çocuk kitaplarını okuyan Saba Türk edebiyatının eserlerine de büyük ilgi duyar. Özellikle Servet-i Fünun şair ve romancılarının eserlerinden büyük zevk alır. Zamanla ilerlettiği Fransızcasıyla okulda Victor Hugo, Alphonse Karr, Octav Feuillet, Pierre Loti gibi şahsiyetleri tanır. Giderek Baudelaire'i tanıyan Ziya'nın önemli derecede etkisinde kaldığı Batılı şairler başta Baudelaire olmak üzere Mallarme, Verlaine, Valery, özellikle Regniere gibi şairlerdir. Bizim şairlerimizden en çok Y.Kemal ve Ahmet Haşim'i, gençlerden ise Cahit Sıtkı ve A.M.Dıranas'ı beğenen Saba, Servet-i Fünun şairlerini de takdir eder. Zamanının en çok beğendiği ve özendiği yazarı ise Abdülhak Şinasi Hisar'dır. Saba'da tek tek kişilerin etkisinden çok bir Fransız kültürü ve edebiyatı ile, bizim yerli edebiyatımızın ve özellikle de Yunus Emre'nin genel bir etkisinden söz edilebilir.

Ömrünün otuz yılını sanata ayıran Saba'ya göre sanat, dünyanın sıkıntılarından kurtaran, ölümlü dünya karşısında kalıcı olan bir sığınaktır. Bütün dünyanın sıkıntılarından, dertlerinden insanı kurtaran sanat, güzelliğe ulaşmanın da yegane yoludur. Saba'ya göre şair şiir yazmak mecburiyetinde kalmış olan kişidir. Hakiki şair bir yanardağ gibidir, zamanı gelince püskürür. Zorlamayla şair olunamaz. Yine ona göre sanatkâr toplumun meselelerine ilgisiz kalmaz. Şair içtimaî hayatı kendi süzgecinden geçir-

dikten sonra, geçirebildiği takdirde, söylemelidir. Şair için aslolan şiidir. Yoksa şair sosyal fonksiyon yüklenen bir adam değildir. Saba gerçek şairi yeni bir duyuş tarzı olan, sanatın son mertebesine ulaşmış, tabii olmayı başarmış biri olarak kabul ve tarif eder. Ona göre hakiki şair iğne ile kuyu kazarcasına, ilhamına engel tanımadan büyük bir hazine olan ruhunu keşfeden adamdır.

Sanatta hedefini "güzele erişebilmek" olarak ifade eden Saba, yazmayı bütün hayatı boyunca bir ihtiyaç olarak görmüştür.

Yerli ve millî sanat anlayışını "eğer taklit değilse, bizim sanatkârlarımızın yazdığı, bizim memleketimizin, bizim ruhumuzun terennümü olan her şiir yerli ve millîdir" diyerek belirten Saba, istediği edebiyatı da "Garbî hazmetmiş millî bir edebiyat" olarak tarif eder.

Ziya Osman Cumhuriyet sonrasında çok tartışılan "yeni sanat" konusunda görüşlerini ferdî ve gruplar halinde belirten şairler arasına katılmadan, kendi geleneksel çizgisini takip eder. Özellikle 1937'den sonra başlayan şiirde büyük bir form ve fond değişikliği tartışmalarına katılmaz, bu konuda yapılan çalışmalarını ve verilen örnekleri bir yenilik olarak kabul etmez. Ziya Osman çeşitli kişiler ve grupların yenilik için yaptıklarını, yenilik getirmekten çok yenilik iddiaları olarak görür.

Saba'ya göre her sanatın yenisi insan ruhunun yeniye ihtiyacından doğar. Bu doğuş tabii olursa bir zamanın yenisi kadar bugünün yenisi de güzeldir ve eskidiği zaman da güzel kalır. Yoksa zorlama, taklit, özentî, maksatlı ve güdümlü yeniliklerin sanatta ömürlü ve değerli olması mümkün değildir.

Ziya Osman yeni sanat konusundaki bu görüşleriyle kendi kuşağından, kendinden sonra gelen ve "Birinci Yeni" diye adlandırılan 1937 sonrası kuşağından ayrılır.

Şiirin beşeri olduğu nisbette hafızalarda kalacağına inancı hiç değişmeyen Saba, şiirde şekle ait bazı ufak değişiklikler yapmakla otuz yıllık şiir hayatında hiç bir edebî cereyana ve ideolojiye kapılmadan, kendi anlayışında orijinal kalmayı başarır. Bu bakımdan onun şiirleri kendine has özellikleriyle, Cumhuriyet sonrası grift şiirimizin gidişini ortaya koymak için en uygun gözetleme tepelerinden birisi olabilir.

İdealist bir şair ve yazar olan Saba, sanatında geleneğe bağlı kalmıştır. Şiirleri şekilce klasiklerdir. Onun şiirlerinde şekil anarşisine rastlanmaz. İçinin ve yaşayışının istikrarlı tutumunun değişmemesi şiirlerinin şekline de yansımıştır denilebilir. Cumhuriyet sonrası şiirimizin takip ettiği iniş çıkışlardan çok kontrollü olarak etkilenen Ziya Osman'ın şiiri şekil itibariyle zaman içinde büyük değişiklikler göstermez.

Değişen hayat, toplumda ortaya çıkan yeni kuruluşlar ve köklü yapılanmalar karşısında Ziya'nın tavrı, neslinin öteki şairlerinden farklıdır. O, geçmişten gelen değerlere sadık kalmış, onları sevmiş, aziz bilmiş, hep onları yaşatma gayreti içinde olmuştur. Bu yüzden şiirlerinde geçmiş zaman önemli bir yer tutar.

Yaşanmış hayatı esaslı bir sanat unsuru olarak kabul eden Ziya Osman'ın şiirlerinde çocukluğu, çocukluğunun geçtiği ev, çevre, çevresindeki insanlar ve geçmiş zamanda kalan müştereklikler anlatılmıştır.

Yaşadığı zamanlar ve mekanlarla minasebet kurması, kendisini geçmişe bağlı hissetmesi, sevdiği ve yaşadığı şeyleri gerçek varoluşunun delilleri olarak görmesi ve göstermesi, onu neslinin diğer şairlerinden ayıran en önemli yanlarından biridir.

Saba'nın şiirlerinde neslinin diğer şairlerinde görülen küçük günlük kaçışlar, içki, meyhane ve büyük boşluk duygusu gibi temalara rastlanmaz. Ziya'nın şiirlerinde boşluk duygusu yerine daha üstün kıymetler, daha derin manalar vardır. Sanatında samimiyetten ayrılmayan Saba'nın yazdıkları hep sevgi ve sevgiye bağlı olduğu şeylerdir. O, şiirlerinde zamanla yaşadıklarını sessizce anlatmıştır. Yaşadıklarına ait gözlemlerini yeniden kurup düzenleme yolunu seçen şairin yaşadıkları ile yazdıkları arasında kopmaz bir bağ vardır. Bu bakımdan onun şiirleri zamanla içine düştüğü duyguların itirafları gibidir. Bütünüyle duygu diyebileceğimiz bu şiirlere hakim olan ruh; Allah'a ve eserlerine saygı ile hayran kalmak, çocukluk denilen saf, temiz ve mutlu çağın daima hasretini çekmek, yumuşak, inanmış, sade ifadesiyle ölümden ancak ender şairlere nasib olan büyük bir haz içinde bahsedebilmek şeklinde özetlenebilir.

Türk Edebiyatında çocukluk hasreti temasını kuvvetle duyuran ve bu çığırını genişleten Ziya Osman'dır. Şiirlerinde bütün insanların ortak iç değerlerini terennüm eden Saba, Cumhuriyet sonrası şiirimizde ferdin ve cemiyetin sağlamlığını, mutluluğunu, aile yuvasının huzuruna ve düzenliliğine bağlayan, aileyi hayatın temeli olarak tespit eden nadir şahsiyetlerden biridir.

Dünyayı yaratıcısının bir lütfu olarak gören

Saba, dünyadaki her şeyde bir hikmet olduğuna inanır. Ona göre bu dünyada da bütün saadetler mümkündür. Bu yüzden o, bütün insanları kaplayacak, herkesin mutlu olabileceği, bütün saadetlerin mümkün olabileceği bir dünya kurmak ve bunun için çalışmak gerektiğine inanır. Şiirlerinde işlediği temel temalardan biri de budur.

İçine geniş bir cemiyet ve insanlık sevgisi sığdırabilen Saba, bütün şiirlerinde, hasretini çektiğimiz mutlu bir dünyanın, bir saadetin şiirini yazmaya çalışmıştır. Huzuru ve mutluluğu bulmak için sarıldığı şiirde şair, saflığı, iyiliği, güzelliği ve mutluluğa giden yolu aramıştır. Şiirle, sanatla iç tedirginliklerden arınmış olan Saba için sanat, kendi ruhunu keşfetmenin, arınmanın ve güzele ulaşmanın bir yoludur.

Bir sanat eserinin ilk ve esas unsurunun güzellik olduğuna inanan Saba, şiirlerinde ve hikâyelerinde hep yaşanmışın ve mazinin peşindedir. Hasretini çektiği çocukluk günleri, şiirlerinde geriye doğru, yaşanmışlara doğru derinleşir. Bel bağladığı yegane hakikat, yaşanmış, geçmiş ve mazi olmuş hatıralardır. Zira "an" henüz uzuvlaşmamış, gelecek ise hiç doğmamış, belki de doğmayacaktır. Saba'ya göre hakikat olan mâzîdir, hakikat mazidedir.

Saba bir geçmiş zaman, hasret, hatıra şairi ve yazarıdır. Cumhuriyet kuşağı içinde Saba, dün ile bugünü birlikte yaşamış, yaşadığını, mizacını eserleriyle bütünleştirmiştir; eski duyguları, yaşanmışları hatıra olup maziye gömülmeyen orijinal bir mizaçtır. O, dünü gün gibi anlatarak zamanın dün-gün-gelecek boyutlarını adeta bir dilimde yoğunlaştırmış gibidir. Zaman teması, genel anlamda, saatler, günler, mevsimler, aylar ölçüsünde şiirlerinde yoğun olarak

işlenir. Özellikle geçmiş zaman hayatın sıkıntıları ve başarısızlıklarından kaçıp sığınılan bir sığınaktır. En çok özlemini çektikleri ise çocuklukta yaşadığı aile çevresi, evi, annesi, babası, dedesi, Beşiktaş'ta doğduğu yalı, mekanları, insanları ve zamanlarıyla çocukluğunun İstanbul'u ve İstanbul'da geçen çocukluğudur.

Zamanın geçmesinden şikâyet, kaybolan mutlu çocukluk, gençlik yılları, yaşanan hızlı değişimler, geçen mutlu günlerin, ayların ve mevsimlerin doğduğu hüznün Ziya Osman'ın şiirlerinin özü "etymon"udur denilebilir.

Zamandan şikâyetle geçmişe kaçmanın yanında Saba'nın kaçıp sığındığı ikinci sığınak ise ölümdür. Ölüm teması onun farklı bir şekilde işlediği temalardan biridir. Ölümü bir ebedî saadet diyarı olarak gören şair, dünyadaki olumsuzluklar karşısında ölümden teselli bulur. Dünyadaki yerini yadırgayan Saba'nın sık sık dünya ile vedalaşıp ölüme yönelmesi de yine şiirinin özelliklerinden biridir.

Saba'nın şiirlerinde zamandan şikâyetle kaçılan diğer bir yer de, uzaklarda bilinmeyen bir coğrafyadır. Bazen bu coğrafya onun şiirlerinde, Avrupa ve Amerika'nın en güzel, en uzak köşeleri şeklinde ifadesini bulur.

Mutlulukların geçici oluşu, hayatın bilinen keskin gerçeğinin ölüm oluşu, şairi yaşamaktan duyulan hasardan uzaklaştırmaz. O da gökkubbenin altında mutlu olunacağına inanır. Dünyada da bütün saadetlerin mümkün olması aile ve evle mümkündür. Gerçek sevgiyi ailesinde tadan Saba, şiirlerinde aile ocağını dünya mihnetlerine karşı bir huzurlu sığınak olarak görür.

Saba'nın en basit mutluluğu, yaşıyor olmak ve

nefes almaktan duyulan mutluluktur. Ona göre derin derin nefes almak, havayı bağrında duymak, sabah vakti pencereyi açıp nefes almak insanın bu dünyada farkına varması gereken en büyük mutluluktur.

Deniz ve İstanbul da Saba'nın şiirlerinde önemli bir yer tutar. Özellikle her şeyiyle İstanbul şairin nesir yazılarının ve hikâyelerinin temel konusudur. Deniz, Saba için, mutlu ve uzak iklimlere gidilebilen bir yoldur. Deniz uzak ve bilinmeyen sonsuz güzel ülkeleri temsil eder. Deniz üstünde bulutları, deniz altında sürü sürü balıkları seyretmek, kumsalda yürümek şairin en çok sevdiği şeydir. İstanbul'dan söz eden şiirlerde ve hikâyelerde ise geçmiş, hâl-i hâzır, insanları fizikî ve manevî dünyasıyla İstanbul vardır. İstanbul'un önemli özelliklerini, kurumlarını, camilerini, minarelerini, semtlerini, meydanlarını anlatan şairin eserlerine İstanbul güzellikleri denilebilir.

Saba kendi ruhunda bütün İstanbulluların, hatta bütün insanlığın müşterek duygularını kendi ferdî macerası gibi yaşamış, onlara şahsî bir şekil vermiştir. Onun şiirlerinde ve hikâyelerinde sözünü ettiği, İstanbul'un insanları, onların yaşayış ve ilişkileridir. Özellikle yoksullar, hastalar, dullar, zavallılar; yaşayanları ve ölenleriyle bütünleşmiş bir İstanbul onun eserlerinin temel konularıdır denilebilir.

Şiirlerinde estetik tedirginlik yanında yoğun bir ahlâkî sorumlulukla da hareket eden Ziya Osman, Cumhuriyet sonrası imanlı, moral değerlere sıkı sıkıya bağlı şairlerimizden biridir. Şiirlerinde metafizik konulara da yer veren şair Allah, din ve ölümle beslenmiş tam bir müslüman-Türk yüreğinin duygularıyla şiirlerini doldurmuştur. Cumhuriyet sonrası şairlerimiz, iman, ölüm ve Tanrı konularını Ziya Osman'ın

şairlerini gördükten sonra benimsemişlerdir denilebilir. Dünyayı bir hikmetler mecmuası gibi gören Saba'nın şiirleri kabullü, imanlı bir yaşayışın itiraf-ları gibidir.

Şiirlerinde insanî olanın, orijinal bir söyleyiş ve biçimle ortaya konulmuş olmasına rağmen Saba'nın 1927-57 arası şiirimizde ve bu dönem şairlerimiz arasında layık olduğu ilgiyi görememiştir. Bunun sebepleri arasında şairin kendini gizleyen mizacının etkileri olduğu gibi, devrin siyasî eğilimlerine ilgi göstermemesinin, siyasî çevrelerin böyle bir şairi kaale almamasının da etkileri vardır. Ancak Saba Cumhuriyet sonrası şiirimizde önce Yedi Meşale, daha sonra Varlık çevresinde teşekkür eden edebî anlayış çizgisinde kendine has orijinal yeriyile her zaman aranacak, keşfedilmeye layık sessiz bir usta ve kaynak olarak kalacaktır.

Şiirlerinin tamamı duygu yoğunluğuyla dolu ve tamamen tema olan Saba'nın bütün şiirleri okunduğunda, bu şiirlerde onun herkesle ortak olan yanları sessizce anlattığı görülür. Çocukluğunda titizlikle hazırlandığı ezberlerini sınıfta okuma cesaretini bulamayan, hep içinden tekrar eden Saba, Cumhuriyet sonrası edebiyatımızın, sanatıyla, şiirleriyle insanlara mutlu olmanın, mutlu bir dünya kurmanın yollarını gösterirken, yine içinden konuşan, kenarda kalmış ustalarından biridir.

1944'ten sonra ömrünün ikinci yarısında hatıra hikâyeleriyle de tanınan Saba, bu tür eserlerinde daha çok bir estetik tedirginlik içinde görülür. On yedi hatıra ve hatıra-hikâye türündeki nesirlerinde ömrünün hikâyesini anlatan Saba bu kalem denemelerinde tam bir samimiyet ve orijinalite içinde kalmasını başarmıştır.

Bütün hikâyeleri, farklı yazılış zamanları bir yana bırakıldığında, parça parça birleşip yazarın ömrü olmuş zaman zincirini teşekkül ettirirler. Bu zaman zinciri içinde tam bir hatıra özelliği gösterenler İstanbul'da yaşanan çocukluk ve ilk gençlik ve evlilik yıllarının mekanları, zamanları ve insanlarıyla titiz bir gözlemlerle, estetik bir bütünlük içinde tespit edilip geleceğe kalması, saklanması te- dirginliğini taşır. Değişen İstanbul adlı bir roman projesinin ilk denemeleri olan bu çalışmalar gerçekten giderek değişen maddi ve manevi İstanbul'un değişmesi istenmeyen fizikî ve manevî değerlerinin estetik bir plânda ve duygu yoğunluğu ile tespit edilmesi şeklindedir.

"Babamın Elbisesi, Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi, Neveser, O Sokak" gibi yer yer sürrealist özellikler gösteren hikâyeler ise, estetik kurallar içinde tespit edilmiş şuur-altı ile dış gerçeklerin yuğurulmasının bir sonucudur. Hikâyeye ait klasik özelliklerin en aza indirildiği adı geçen hikâyeler "elbise, fotoğrafhanesi, O sokak ve Neveser" adları ile nesnel birer imaj etrafında teşekkül ettirilen, insanlığın faniliğini anlatan estetik yapılardır.

Saba gerek şiirleri, gerekse hatıraları ve hatıra-hikâyeleriyle yaşadıklarını titiz ve objektif bir metodla duygularının fon teşkil ettiği kartlarda resimlemiştir. Onun bütün eserleri insanlığın mutluluğunu kurmağa çalışan, bütün insanları mutlu görme mücadelesi veren bir fotoğrafçının çektiği sevgi ve acıma dolu fotoğrafların sergisidir. İstanbul'un ve bütün insanların dış ve iç gerçekliğini sergileyen bu fotoğraflar ziyaret eden herkesin kendini bulacağı, farkına varacağı ve mutlaka gerekli telkinleri alacağı belgelerdir denilebilir.

Sözün özü Ziya Osman Saba'nın eserlerinde Tanzimat sonrası edebiyatımızın hemen her şair ve yazarında rastlanan dünyadaki saadetlerin geçiciliği karşısında modern Türk insanının duyduğu hüznün vardır. Hâmit'te görülen rakamlar arasındaki sıfırın tedirginliği, Yahya Kemal'de görülen "yaşayıp köhnemekten doğan hüznün", Tanpınar'da, Cahit Sıtkı'da, Dıranas'ta görülen sonsuz devam etme vehmine karşı dünyanın faniliğinden duyulan trajik hüznün Saba'nın eserlerinin de özüdür. Ancak Saba'da hayatın kesin gerçeği olan ölüm bir trajediye dönüşmez. Ona göre ölüm bir yok oluş değil, ebedî ve mutlu bir âleme intikâl etmektir. Bu görüşüyle şair, Cumhuriyet kuşağı içinde değişmeyi bilerek, sanatla ebediliği, devamı gören idealist şairler grubuna dahil edilebilir. İnsanın dünyanın, eşyanın kaderindeki müşterekliği sezen Saba ölümü kabullenerek mutlu olmanın yollarını arayan, insanlık için ebedî saadet köprüsü kurmaya çalışan bir şair ve yazardır.

Zamanla ve hızla değişen dünyanın ve insanların giderek gürültülü ve kof değerlere yönelişini önceden sezmiş olan Saba, ne yazık ki erken unutulmuştur. Ancak eserlerinde yer alan insanlığın temel değişmeyenleri ve yüce değerleri, onun yumuşak anlatımı, hoşgörü ve sevgiye dayanan dünya görüşü hiç bir zaman değerini kaybetmeyecektir. İnsanlığın mutluluğu ve saadeti için aslolan değerleri arayanlar hep Ziya Osman'a dönecekler ve aradıklarını onda bulabileceklerdir.

Ziya Osman Saba dünyada yerleştiği ufacık bir noktayı derinlemesine bir bunge gibi genişleterek kendi kâinatını yapmış bir sanatkârdır. Bu küçük noktaya büyük bir insanlık coğrafyası ve kâinatı

sığdırmış olan şairde güzeller, iyiler ve mutlu-
lar yerine, güzellikler, iyilikler ve mutluluklar
vardır.

Eserleriyle İstanbul'da yaşadığı zamanları,
makanları ve insanları bize derin bir iç zenginliğiy-
le anlatmış olan Saba, gn gelecek bir kenarda unutul-
muş nice büyük değerlerimiz gibi, mutluluğu, saade-
ti, huzuru ve gzelliği kurmaya alışan sanatkrla-
ra yeniden bir yol gsterici, gvenilir bir dost ve
kaynak olacaktır...

ZUSAMMENFASSUNG

In dieser Studie befasst man sich mit der Biographie von Ziya Osman Saba, seinen Werken und seiner Kunst auffassung. Diese Studie besteht aus 2 Teilen. In dem ersten Teil wird seine Biographie, sein Charakter und seine gesamtem Werke kronologisch behandelt. In dem 2. Teil werden die Werke vom inhalt und Form her untersucht. Es werden die Themen, die der Dichter in seinen Gedichten und Geschichten behandelt, darüber hinaus seine Kunst- und Literatürauffassung bestimmt.

Diese Studie kann in den folgenden punkten zusammen gefast werden. Z.O.Saba wurde in İstanbul geboren. Die Grund- und Mittelschule hat er in Galatasaray Gymnasium besucht, und anschliessend studierte er Rechtswissenschaft. Saba, der seine 47 jahre als kleiner Beamter verbracht hat, hat 2 mal geheiratet und war zwei mal bei der Armee. Sein leben kann man zwischen 1910-1945 und zwischen 1945-1957 in zwei perioden einteilen. Er starb in Istanbul und sein Grab ist in Eyüp.

Während seiner 30 jährigen kunstlerischen Tätigkeit hat er drei Gedichtbände: Sebil ve Güvercinler 1943, Geçen Zaman 1947, Nefes Almak 1957.

Zwei Bände mit Erzählungen Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi 1952, Değişen İstanbul 1959, Viele Übersetzungen, Zeittungsartikel, und viele Kritiken. Seine Werke erschienen in den Varlık Verlag und viele seiner Schriftstücke wurden in der Varlık Zeitschrift veröffentlicht.

Sein erstes Gedicht heisst "Söner Güzler". In seinen Gedichten, die er im Jahre 1927 veröffentlichte, behandelte er folgende Hauptthemen: Melankoli, Liebe, die Vergangenheit, die Familie, die Lebensfreude, das Meer und Istanbul, der Mensch, die Kinderheit, der Glaube und der Tod.

Saba, der diese Motive behandelte, ist ein Vergangenheitssehensucht und ein Alltagsdichter und Autor. Er empfand eine grosse Menschenliebe und versuchte ein Gedicht über die glückliche Welt zu schreiben, nach der wir uns sehnen. Saba, der in seinen Gedichten, die Schönheit, das Glück, die Gesundheit zu erfassen suchte, gibt Botschaft: "Versuchen eine glückliche Welt zu schaffen."

Ein Tag wird kommen und er wird wie die anderen vergessenen Personen, die das Glück Wohlergehen, Ruhe und das Schöne zu erfassen versuchenden Künstlern einen Weg weisen, die Quelle und ein guter Freund sein.

B İ B L İ Y O G R A F Y A

a) Ana Kaynaklar:

- Saba, Sebil ve Güvercinler, Şiirler, ABC Kitabevi, İst. 1943.
- ____ Geçen Zaman, Şiirler, 1928-1946, 3.Bs. Varlık Yayınevi, İst. 1961.
- ____ Nefes Almak, Şiirler, 1947-1957, 2.Bs. Varlık Yayınevi, İst. 1962.
- ____ Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi, Hikâyeler, 2.Bs. İst. Mayıs 1962.
- ____ "Limanda", Varlık, nr.687, 1 Ekim 1952, s.16-17.
- ____ Değişen İstanbul, Varlık Yayınevi, İst.1959.
- ____ "Z.O.Saba'nın Bir Konuşması", Varlık, nr.615, 1 Şubat 1964, s.9.
- ____ "Odalar ve Sofalar, Sabri Esat'ın Şiirleri", Varlık, nr.7, 15 Birinci Teşrin 1933, s.110.
- ____ "Ben ve Ötesi, N.Fazıl'ın Şiirleri", Varlık, nr.10, 1 Birinci Kanun 1933, s.153.
- ____ "Sulara Dalan Gözler", Varlık, nr.125, 15 Eylül 1938, s.77-78.
- ____ "Z.O.Saba Konuşuyor", Hisar, C.2, S.46, 10 Ocak 1954.
- ____ "Genç Nesil İle Başbaşa", S.Fünun, nr.1862-177, 21 Nisan 1932, s.330.
- ____ "Bugünküler Söylüyor: Z.Osman'ın Fikirleri" S.Fünun, nr.2123-438, 29 Nisan 1937, s.356.
- ____ Yeni Sanatı Nasıl Buluyorsunuz? Varlık, nr.315, Ekim 1946, s.7.
- ____ "Kaldırımlar", Uyanış, nr.1687, 2, 13 K.evvel 1928, s.27-30.
- ____ "Eski Resimler", Varlık, nr.15, 15 Şubat 1934, s.239.
- ____ A.Kutsi'nin Şiirleri ve Yalnızlığımız, Varlık, nr.34, 1 Birinci Kanun 1934, s.157.
- ____ "Bu da Bir Hikâyedir", Varlık, nr.44, 1 Mayıs 1935, s.313.
- ____ "Tunç Sesleri", Varlık, nr.62, 1 Şubat 1936, s.222.

- _____ "Bir Genç Şair Hakkında", Varlık, nr.80, 1 Birinci Teşrin 1936, s.124.
- _____ "Sulh ve Diğer Şiirler", Yücel, nr.99, Temmuz 1944, s.349.
- _____ "Son Eseri Münasebetiyle Salih Zeki Aktay ve Türk Şiirinde Elenizm Cereyanı", Varlık, nr.138, 1 Nisan 1939, s.212-213.
- _____ "Bir Çocuk Bahçesinde", Varlık, nr.195, 15.8.1941, s.60-61.
- _____ "Üç Şiir Kitabı: Çocuklar Gемisi", Varlık, nr.318, 1 Ocak 1947, s.13.
- _____ "İki Şiir Kitabı", Varlık, nr.211, 15.4.1942, s.454-456.
- _____ "Gece Yağmuru", Varlık, nr.321, 1 Nisan 1947, s.9.
- _____ "Hulûsî", Varlık, nr.240, 1 Temmuz 1943, s.490.
- _____ "Vazgeçemediğim", Varlık, nr.282-283, 1-15 Nisan 1945, s.651.
- _____ "O.Rifat'ın Güzellemesi", Varlık, nr.292-293, 1-15 Eylül 1945, s.73-75.
- _____ "O.Rifat'ın Yeni Eseri", Varlık, nr.314, Eylül 1946, s.14.
- _____ "Beşinci Mevsim", Varlık, 1-15 Ocak 1946, s.187-189.
- _____ "Kapalı Çarşı", Yücel, nr.117, s.172-173.
- _____ "Üç Şiir Kitabı: Adamın Biri", Varlık, nr.318, s.13.
- _____ "Dört Şiir Kitabı: Üç Şehitler Destanı", Varlık, nr.345, 1 Nisan 1949, s.18.
- _____ "Dört Şiir Kitabı: Gel Gör ki", Varlık, nr.345, 1 Nisan 1949, s.13.
- _____ "Aşksız İnsanlar", Varlık, nr.344, 1 Mart 1949, s.15.
- _____ "Dört Şiir Kitabı: Duvar", Varlık, nr.336, 1948.
- _____ "Dört Şiir Kitabı: Burdurdaki Mahallemiz", Varlık, nr.336.
- _____ "Ali Nizami Bey'in Alafrangalığı ve Şeyhliği", Varlık, nr.389, 1 Aralık 1952, s.20.
- _____ "Sait Faik'i Düşünürken", Varlık, nr.407, 1 Haziran 1954.
- _____ "Ömrümde Sükût", Varlık, nr.2, 1 Ağustos 1933.
- _____ "Cahit'in Şiirleri", Varlık, nr.315, Ekim 1946, s.8-9.

- Saba, "Sönen Gözler", S.Fünun,nr.1586-112, K.Sani, s.123.
- _____ Germinie Lacerteux Önsözü,MEBasımevi,İst.1949, s.1-7.
- _____ Günün Ölümü,S.Fünun,nr.1646-172, 1 Mart 1928.
- _____ "Eski Odalarda",S.Fünun,nr.1647-173, 8 Mart 1928,s.262.
- _____ "Yarasalar", S.Fünun,nr.1651-177, 5 Nisan 1928, s.306.
- _____ "Benim Akşamlarım", Meşale,nr.2, 15 Temmuz 1928, s.14.
- _____ "Kurbagalar", Meşale,nr.3, 1 Ağustos 1928,s.14.
- _____ "Promete", Meşale, nr.5, 1 Eylül 1928,s.16.
- _____ "Kargam", Meşale, nr.6, 15 Eylül 1928,s.7.
- _____ "Yerin Dibi", Meşale,nr.7, 1 T.Evvel 1928,s.5.
- _____ "Bahar Sabahında",S.Fünun,nr.1605-131, 19 Mayıs 1927,s.10.
- _____ "Kan", S.Fünun,nr.1630-156, 10 Aralık 1927.
- _____ "Adak",S.Fünun, nr.1637-163, 24 K.Evvel 1927, s.109.
- _____ "Dağ Üstündeki Manastır",Meşale,nr.4, 15 Ağustos 1928,s.2.
- _____ "Hatıra", Varlık,nr.221, 15 Eylül 1942,s.104.
- _____ "Beklemek", Varlık,nr.24, 2 Temmuz 1934,s.376.
- _____ "Sessiz Sokak",Varlık,15 Mart 1935,s.258.
- _____ "Mezarıcı", S.Fünun,nr.1633-159, 1 K.Evvel 1927, s.34.
- _____ "Sone", İctihat,nr.278-2, 11 Temmuz 1929,s.11.
- _____ "Sabah Oldu", Varlık,nr.463, 1 Mayıs 1957,s.3.
- _____ "Uyku", S.Fünun,nr.1650-176, Şubat 1928,s.306.
- _____ "Yarasalar",S.Fünun,nr.1651-177,5 Nisan 1928, s.14.

b) Diğer Kaynaklar:

ba) Makaleler ve Diğer Yazılar:

Ahmet Haşim, "Yedi Meşaleciler",Meşale, nr.1,1 Temmuz 1928,s.1.

- _____ "Yeni Gencin Eseri", İkdam, 13.4.1928.
- Akbal, Oktay, "Aramızda Bir Ermiş Yaşadı", Varlık, nr. 491, 1 Şubat 1958, s.4.
- Akgün, N.Ulvi, "Geçen Zaman", Varlık, nr.687, 1 Şubat 1967, s.6.
- Arısoy, M.Sunullah, "18 yılda Türk Edebiyatı", Yeni Türk Mec. nr.168, 2 Teşrin 1941, s.751.
- Artam, Nurettin (Toplu İğne), "Yeni Bir Esere Dair", Vakit, 20.4.1928.
- Ay, Behzat, "Ölümünün 30.yılında Z.O.Saba", Gösteri, 1986 Eki, nr.74, s.34-35.
- Aydın, Muzaffer; "İki Şair-İki Kitap: Geçen Zaman", Varlık, nr.323, 1 Haziran 1947, s.16.
- Baysal, Faik, "Z.O.Saba", Varlık, nr.687, 1 Şubat 1967, s.14.
- Birsel, Salah, "Ziya Osman Fotoğrafçıda", Türk Dili, nr.288, Eylül 1975, s.447.
- Cumalı, Necati, "Varlıkta Ölümler", Varlık, nr.448, 15 Şubat 1957, s.5.
- _____ "Şiirin Diyeti", Varlık, nr.450, 15 Mart 1957, s.8.
- Çamlıbel, F.Nafiz, "Matbuat Arasında Bir Hafta", Hayat, nr.74, 26 Nisan 1928, s.20.
- Dıranas, A.Muhip, "Fikir ve Sanat Üzerine", Zafer Gaz. 8.10.1950.
- Doğan, Ayhan, "Z.Osman Saba", Türk Sanatı Dergisi, nr. 54-55, Şubat-Mart 1957, s.4.
- Duru, K.Nami, "Yedi Meşale", Hakimiyet-i Milliye, 8.5.1928.
- Gezgin, Hakkı Süha, "Yedi Meşale", Vakit Gzt. 14.5.1928.
- Günyol, Vedat, "İyi Niyet Havarisi", Yeni Ufuklar Der. nr.42(48), Mart 1957, s.849....852.
- Güvemli, Zahir, "Z.O.Saba İçin", Varlık, nr.448, 15 Şubat 1957, s.6.
- Hançerlioğlu, Orhan, "Ziya Osman Saba İçin", Varlık, nr. 448.
- Hisar, A.Şinasi, "Z.O.Saba'nın Ölümü", Türk Yurdu, nr. 265, Şubat 1957, s.622.
- İşıtman, Halil Refet, "Şiir ve Edebiyat İnkılâbı", Hakimiyet-i Milliye, 5 K.Sani 1928.
- İdris, Ahmet, "Pleiade ve Yedi Meşale", S.Fünun, nr. 1968-283, 10 Mayıs 1934, s.375.

- Kansu, Ceyhun Atuf, "Sebil ve Güvercinler", Ülkü, nr.90, 16 Haziran 1945, s.16.
- "Nefes Almak", Varlık, nr.687, 1 Şubat 1967, s.8.
- Kaplan, Mehmet, "Sebil ve Güvercinler", İstanbul Kültür Dergisi, nr.5, 1 Şubat 1945, s.2-3, 16.
- Köprülü, M.Fuat, "İnkılâp ve Edebiyat", Hayat Mec. nr.5, 30 K.evvel 1926, s.82-83.
- Körükçü, Muhtar, "Z.O.Saba ve İlhan Tarus", Varlık, nr.687, 1 Şubat 1967, s.15.
- Kunt, B.Sıtkı, "Saba ve Bir Ankete Cevabı", Varlık, nr.449, 1 Mart 1957, s.5.
- Miyasoğlu, Mustafa, "Z.O.Saba'nın Şiir ve Hikâyeleri" Türk Edebiyatı, nr.361, Ocak 1982, s.12.
- Mungan, Murathan, "Elinde Kırmızı Bir Gül Taşıyan Ölüm", Türk Dili, nr.361, Ocak 1982, s.12.
- Mutluay, Rauf, "Siyah ve Mavisî Z.O.Saba'nın", Varlık, nr.687, 1 Şubat 1967, s.12-13.
- Nayır, Y.Nabi, "Aramızda Bir Ermiş Yaşadı", Varlık, nr.451, 1 Nisan 1957, s.3.
- "Bu Kaçınıcı Bahçe Gördüm Tarümar", Varlık, nr.448, 1 Şubat 1957, s.3.
- "Devir ve Nesil", Varlık, nr.1-15 Temmuz 1933, s.2-3.
- "Sağ Yanımdaki Boşluk", Varlık, nr.458, 1 Mayıs 1957, s.3.
- "Sebil ve Güvercinler", Varlık, nr.252+253, s.220-21-22.
- Nazım Hikmet, "Z.O.Saba Ölüm ve Yaşam", Varlık, nr.988, Ocak 1990(1956), s.16.
- Necatigil, Behçet, "Z.O.Saba", Varlık, nr.687, 1 Şubat 1967, s.6.
- "Z.Osman'a Devam", Varlık, nr.472, 15 Şubat 1958, s.6.
- "Şairim Z.O.Saba", Milliyet Sanat, nr.217, 4 Şubat 1977, s.7.
- Onat, M.Sami, "Sebil ve Güvercinler", Varlık, nr.250-51, 15 Mayıs 1944, s.347-48.

- Ozansoy, H. Fahri, "Yedi Meşale", S. Fünun, C.13, nr.1654-280, 26 Nisan 1928, s.378-79.
- Ozansoy, M. Faik, "Mesut İnsanlar Fotoğrafhanesi", Hisar, nr.27, 1 Temmuz 1952, s.9.
- Önertoy, Olcay, "Z.O.Saba'nın Küçük Hikâyeleri", A.Ü. DTCF Türkoloji Dergisi, C.8, Ank.1979, s.79-86.
- Önger, Fahir, "Z.O.Saba Yaşamını Anlatıyor", Varlık, nr.749, 1 Şubat 1970.
- "Z.O.Saba Sanatını Açıklıyor",
- "Geçen Zaman", Fikirler, Temmuz 1949.
- Özmen, Kemal, "Z.O.Saba'da Geçmiş Zaman ve Nefes Almak", H.Ü.Sosyal ve İdari Bil.Fak.Beşeri Bil.Der.Özel Sayı, Ank.1980, s.29.
- "Bir Mutluluk Serüveni" ve Z.O.Saba", FDE, Yazın ve Dilbilim Araştırmaları Dergisi, Kış 1979, s.125.
- Püsküllüoğlu, Ali, "Saba'nın Bir Hikâyesi", Varlık, nr.409, Ağustos 1954, s.28.
- Rado, Şevket, "Şair Arkadaşlarım", Türk Dili, Kasım 1986, s.823.
- Sehap, Nafiz, "Genç Nesil İle Başbaşa, Z.Osman'ın Fikirleri", S. Fünun, nr.1682-177, 22 Nisan 1932, s.331.
- Siyavuşgil, S. Esat, "Ziya'nın Şiir Dünyası", Yedi Tepe, nr.125, 15 Şubat 1957, s.7.
- "Z.O.Saba İçin", Varlık, nr.448, s.6.
- Solok, C. Kudret, "50.yıldönümünde Yedi Meşale Üzerine Anılar", Varlık, nr.847, 1 Nisan 1978, s.4.
- "Ziya ile Geçen Zaman", Varlık, nr.450, 1 Mart 1957, s.5.
- Teoman, Sabahattin, "Z.O.Saba", Varlık, nr.448, 5 Şubat 1957, s.9.
- Timuçin, Afşar, "Z.Osman ve Mutluluğu", Yeni Edebiyat D. Şubat 1971, C.11/4, s.12.
- Tok Sözlü (Vedat Nedim), "Yedi Meşale-Yedi iddialı Genç", Hayat, C.4, nr.14, Mayıs 1928, s.20.
- Yalçındağ, Şükran, "Z.Osman ve Çocukluk Hasreti", Varlık, nr.382, 1 Mayıs 1952, s.17.
- Yaşar Kemal, "Z.O.Saba İçin" Varlık, nr.448, 5 Şubat 1957, s.6.

bb) Kitaplar:

Aktaş, Şerif, Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş,
Birlik Yay., Ank.1984.

Baydar, Mustafa, Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar, İst.1960.
Edebiyatçılarımız Konuşuyor, Varlık Yay., İst.1976.

Kaplan, Mehmet, Cumhuriyet Devri Türk Şiiri, M.E.Basım.
İst.1973.

Lav, E.Behzat, Kaos "Kaos Mukaddimesi", İst.1934.

Mutluay, Rauf, İnsanlar Unutmayınca-Bende Yaşayanlar,
İst.1977,

Nayır, Y.Nabi, Dost Mektuplar, Varlık Yay., İst.1972.

Necatigil, Behçet, Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü,
Varlık Yay. İst.1971.

_____ Bile/Yazdı, Yazılar, Cem Yay. İst.1983.

_____ Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü, Varlık Yay. İst.1985.

Ozansoy, H.Fähri, Edebiyatçılarımız Çevremde, Ank.1970.

Özbalcı, Mustafa, Yılların İçinden, Samsun 1991.

Tarancı, C.Sıtkı, Ziya'ya Mektuplar, Varlık Yay. 1957.

Tezcan, Mahmut, Sosyal ve Kültürel Değişmeler, Ank.Ü.
Eğt.Fak.Yay.No:129, Ank.1984.

Türk Dili Mektup Özel Sayısı, C.XXX, nr.274, 1 Temmuz
1974.

Yazar, M.Behçet, Edebiyatçılarımız ve Türk Edebiyatı,
1936.